

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทฤษฎี

เฉลิมฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

รายงานผลการวิจัย

การศึกษาข้อมูลในเอกสารประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม พระราชวังดุสิต

(ตอนที่ ๓)

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต จุลาสัย
อาจารย์ พีรศรี โปหาทอง

มีนาคม ๒๕๕๐

๕.๔ เอกสารประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม พระราชวังดุสิต พ.ศ. ๒๔๔๔

รหัสเอกสาร ๒๕๕๕๐๑๐๒

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรวงศ์ไพฑธน์

๒/๑/๑๒๐

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจ

ด้วยพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์จดหมายมาว่าด้วยเรื่องโรงเรียนไปพลาง ว่าเวลากลับเข้ามา
จากไปราชการครั้งนี้จะให้ได้เปิดอยากจะมีเรือคนครุส ๒ หลัง พออยู่ในหมู่เดียวกันสัก ๒
คร้วก่อน เห็นว่าเรือที่จะทำนี้ ควรจะทำลงในที่ข้ามฟากคลองซึ่งกำหนดไว้ว่าจะให้อีก ๑๐ วา
แต่ไม่ควรจะให้ติดเข้ามาทางถนนลิตมากนัก เพราะเหตุว่าถ้าเราจะทำเป็นตึกรามอันใดตาม
ริมถนน ก็จะติดต้องเรือเรือนนี้ก่อน จะไปชี้ที่ให้ดูได้ว่าควรจะทำแห่งใด แต่ส่วนเรือนนั้น ขอให้คิด
ขนาดสำหรับพอคนไทยอยู่สบาย คือเข้าใจว่า ๓ ห้องเฉลียงด้านหนึ่ง ฤจะมีพาไลแลคร้วไฟ
อันที่จริงถ้าได้เรือฝากระดานอย่างไทยๆ ก็ออกจะพอๆ ขอให้คิดตัวอย่างมาให้ดูแลประมาณ
ราคาว่าเป็นหลังละเท่าใด

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๑๐๖
ที่มา รล. ร.๕.๑๒ กล้องที่ ๑ แฟ้มที่ ๑๐

กรมราชเลขาณูการ

วันที่ ๖ เม.ย. ร.ศ. ๑๒๐

มิสเดอชานเดอเวสกี

ขอให้กรมสมมติพิจารณาใจเรื่องเรือนที่อยู่ โจรๆ เรๆ อยู่อย่างไร จะเกิดไม่มีที่อยู่ขึ้น เพราะวัน
จวนอยู่แล้ว

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๑๐๗

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ไม่มีพระราชกระแส

๒๗๗

ที่ ๒๖

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๗ เมษายนรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๐

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตรขอพระราชทาน
กราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจ
รายงานการก่อสร้างในบริเวณสวนดุสิตการที่ทำแล้วไป แต่วันที่ ๑๖ ถึงวันที่ ๓๑ มีนาคม ร.ศ.
๑๑๙ รวม ๑๖ วัน ดังจะมีรายการกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

ด้านพระราชโยธาเทพ

๑ ทำการพระที่นั่งวิมานเมฆ ในร่วมมุขแปดเหลี่ยมด้านตะวันตก เต็มได้ตีไม้ทับแนวเชิงฝา
แลหลังฝารอบนอกชั้นสามกับได้ยกสายเชิงกลอนบังรางน้ำแล้ว ๖ เหลี่ยม

๒ ทำการต่อมาคือ ได้กั้นฝาประจันห้องแล้ว ๑ ฝา กับได้ต่อบันไดเหลี่ยมตอนเหนือ ๑
บันได บันได ๑ มี ๑๔ คันทัน หนึ่งกว้าง ๑ ฟุตสูง ๗ นิ้ว ยาว ๔ วา ๑ ศอก แต่ยังไม่ได้ถือปูน
ทรายปูนผิว

๓ ต่อจากมุขแปดเหลี่ยมไปจดมุขตัวนอกด้านใต้ริมอ่างหยก ๘ ห้อง หลังคาแถบใต้เต็มได้
มุงกระเบื้องฟรินโตไว้ ๑ แถบ

๔ ทำการต่อมาคือ ได้มุงกระเบื้องฟรินโตแล้วอีก ๑ แถบ หลังคาตอนนี้ได้มุงแล้วทั้งสอง
แถบแต่ยังไม่ได้มุงกรอบอกไก่

๕ พื้นในร่วมแลเฉลียงตอนนี้ได้ปูแลปรับแล้ว ๖ ห้อง

๖ มุขตัวนอกเฉียงใต้ริมอ่างหยกไปจดมุขตัวนอกด้านหน้าตอนกลาง ๗ ห้อง เต็มได้ตีไม้
ระแนงหลังคาแล้วทั้งสองแถบ

๗ ทำการต่อมาคือ ได้มุงกระเบื้องหลังคาแถบตัวนอกแล้ว ๑ แถบ กับได้ตั้งบานกบประตู
ติดลายหลังฝาแลตีฝ้าชั้น ๒ ด้านหน้าแล้ว ๔ ฝา กับได้ปูพื้นในร่วมแลเฉลียงด้านหน้าแล้ว ๖ ห้อง
แต่ยังไม่เรียบร้อย กับได้ต่อบันไดแล้ว ๑ บันได บันไดหนึ่ง ๑๔ คันทัน หนึ่งกว้าง ๑ ฟุตสูง ๗
นิ้ว ยาว ๔ วา ๑ ศอก

๘ มุขตัวนอกด้านหน้าตอนกลาง ๕ ห้อง เต็มได้ตีไม้ระแนงหลังคามุขหน้าไว้

๙ ทำการต่อมาคือ ได้ปูพื้นแลตีเคร่าตั้งฝ้าในร่วมชั้นสองแล้ว ๓ ห้อง

๑๐ มุขตวันตกตอนหลัง เต็มได้ยกตะเข้จันทันแลจันทันไว้

๑๑ ทำการต่อมาก็คือ ได้ตีไม้ระแนงไว้บ้างแต่ยังไม่แล้ว และได้ตีเคว๋ที่ตั้งฝ้าด้านหลังแล้ว ๓ ห้อง

๑๒ มุขตวันออกเฉียงเหนือริมคลองลัดแผ่นกระจกไปจดมุขตวันออกด้านหน้าตอนกลาง ๖ ห้อง เต็มได้ยกตะเข้จันทันแลจันทันกับได้ตีไม้ระแนงหลังคาแถบตวันออกและแถบข้างเหนือไว้

๑๓ ทำการต่อมาก็คือ ได้ตีไม้ระแนงหลังคาด้านหลังซีกตวันตกแล้วอีก ๑ แถบ และได้ตีเคว๋สำหรับจะตั้งบานกบแลตีฝาน่าหลังแล้ว ๔ ห้อง พื้นได้ปูไว้บ้างแต่ยังไม่แล้ว ซ่างยังจะได้ทำการต่อไป ในระหว่าง ๑๖ วันมีเงินซ่างปูน, ซ่างไม้, จับกังทำการ ๑๘๘๖ แร่ง

ควรมีควรรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตร

รหัสเอกสาร ๒๕๕๕๐๑๐๘
ที่มา รล. ร.๕.๑๒ ก่อตั้งที่ ๑ แฟ้มที่ ๑๐

ที่ ๖/๕๓

วังสวนดุสิต

วันที่ ๘ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๐

แจ้งความแก่เจ้าหมื่นเสมอใจราช ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ว่าช่างทำแปลน
พรที่หนึ่งซึ่งจะเข้ามากับมิสเดอชานเดอเรสกีนั้น ได้ออกจากยุโรปจนจะมาถึงกรุงเทพฯ อยู่แล้ว
เรื่องเรือนที่อยู่นั้น ใดๆ เรๆ อยู่อย่างไรจะเกิดไม่มีที่อยู่ขึ้น เพราะวันจวนอยู่แล้ว

รหัสเอกสาร ๒๕๕๕๐๑๑๓
ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

วันที่ ๑๓ เมษายน ๑๒๐

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจราช

โรงเรียนฝึกสอนไปพลางที่วัดเบญจมบพิตร ควรจะเร่งให้สำเร็จได้ภายในวันที่ ๕
พฤษภาคม ให้ได้เปิดในสั่งสอนถ้าได้วันที่ ๑ ก็ดี ให้เขียนป้ายนำโรงเรียนว่า

โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร
เริ่มวันที่ ๑ พฤษภาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๒๐

สยามินทร์

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๒๐ เมษายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตร์นุกุล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนนต่างๆ ในบริเวณวังสวนดุสิต ดังจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

(๑) ด้านพระสุริยภักดีทำถนนตำรังวัด แต่เชิงสะพานผ่านฟ้าถึงถนนที่ตัดไปโรงเรียนเด็กยาว ๒๐ เส้น ๑๒ วา กว้าง ๗ วา ๑ ศอก ลงมือทำแต่วันที่ ๑๔ มกราคม ๑๑๙ ถึงวันที่ ๒๐ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐ ได้ตัดต้นไม้แล้วตลอดถนน ขุดดินขึ้นถมเป็นถนนแล้ว ๑๖ เส้นเศษ ยังจะต้องขุดดินขึ้นถมอีก ๔ เส้น ๑๒ วาเศษ แต่การที่ทำแล้วไปนั้นยังหาเรียบร้อยไม่เส้น ๑๗ วา ยังจะต้องขุดดินขึ้นถมอีก ๘ เส้น ๑๓ วา แต่การที่ทำแล้วไปนั้นยังหาเรียบร้อยไม่

(๒) ด้านพระอินทร์รักษา ทำถนนหลานหลวง แต่เชิงสะพานผ่านฟ้าถึงถนนกรุงเกษมยาว ๒๖ เส้น ๕ วา กว้าง ๑๒ วา ลงมือทำแต่วันที่ ๙ มีนาคม ๑๑๙ ถึงวันที่ ๒๐ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐ ได้ตัดต้นไม้แล้วตลอดถนนขุดดินขึ้นถมเป็นถนนแล้วยาว ๑๘ เส้นเศษ ยังจะต้องขุดดินขึ้นถมอีก ๘ เส้นเศษ แต่การที่ทำไปแล้วนั้นยังหาเรียบร้อยไม่

(๓) ด้านพระฤทธิ์เดชะทำถนนลูกหลวง แต่ถนนปลายตลาดถึงเชิงสะพานบ้านตะลุงยาว ๑๐ เส้นเศษ กว้าง ๘ วา ลงมือทำแต่วันที่ ๖ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๙ ถึงวันที่ ๒๐ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐ ได้ตัดต้นไม้แล้วขุดดินขึ้นถมแล้วตลอดถนน แต่ยังหาเรียบร้อยไม่

(๔) ด้านจมีนราชามาตย์ทำถนนเพนียง แต่ถนนราชดำเนินถึงถนนตำรังวัดยาว ๒๑ เส้นเศษ กว้าง ๗ วา ๒ ศอก ลงมือทำการแต่วันที่ ๒๐ มีนาคม ๑๑๙ ถึงวันที่ ๒๐ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐ ได้ตัดต้นไม้แล้วตลอดถนน ขุดดินขึ้นถมเป็นถนนแล้วยาว ๑๒ เส้น ๑๗ วา ยังจะต้องขุดดินขึ้นถมถนนอีก ๘ เส้น ๑๓ วา แต่การที่ทำไปแล้วนั้นยังหาเรียบร้อยไม่

(๕) ด้านพระพรหมมาภิบาลทำถนนนอกทางรถไฟรอบสระบัว ยาวรอบ ๔๒ เส้นเศษ กว้าง ๖ วา ลงมือทำแต่วันที่ ๒๒ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๙ ถึง วันที่ ๒๐ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐ ได้ตัดต้นไม้บ้างบางแห่ง แลขุดดินขึ้นถมเป็นถนนแล้ว ๑๘ เส้นเศษ ยังจะต้องขุดดินถมเป็นถนนอีก ๒๔ เส้นเศษ แต่การที่ทำแล้วไปนั้นยังหาเรียบร้อยไม่

ควรมีควมแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรนุกูล เรียง
เขียน

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๑๒๓
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๒ค/๑

๑๑๔๔

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๒๓ เมษายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พันเกล้า ด้วยต้นมะขามต้นสตือปลูกถนนยังขาด
คือต้นสตือถนนราชวัตร ๒๔๐ ต้น มะขามถนนคอเสื้อถนนปลายตลาด ๒๐๐ ต้น หัวเมืองมหาด
ไทยส่งตุเียบไปไม่ได้ขอปลูก แลยังจะต้องการต่อไปอีกคือมะขามปลูกถนนราชดำเนินใน ราช
ดำเนินกลาง ประมาณ ๖๐๐ ต้น ต้นกาหลงถนนวิสุทธิกษัตริย์ ๔๐๐ ต้น ไม้ปลูกนำพระที่นั่ง
ลายต่างๆ อยากจะได้รับพระราชทานต้นลำดวนเล็กอย่างที่ส่งครั้งก่อนสัก ๒๐๐ ต้น บุญนาก
๒๐๐ ต้น พยอม ๑๐๐ ต้น

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า เสมอใจราช

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๑๒๕ก

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ไม่มีพระราชกระแส

๑๒๑

ที่ ๒๗

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๒๕ เมษายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตรขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการก่อสร้างในบริเวณสวนดุสิตการที่ทำแล้วไป แต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๒๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐ ดังจะมีรายการกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

การก่อสร้างวัดเบญจมบพิตร

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

- ทำโรงเรียนพักชั่วคราว เดิมได้มุงหลังคาปูพื้นดีแล้วแต่เสี้ยนด้าแล้วโดยรอบชั้นล่าง
- ทำการต่อมาคือ ใต้ดีฟารอบนอกแลฝาประจันห้องทาดินเหลืองแลดีไม้ทับหลังฝาเชิงฝารอบนอก - ในไว้บ้าง แต่ยังไม่เรียบร้อย
- เดิมได้ตีเข็มโรงเรียนไว้ ๑๔๗๒ ตัว ใหม่ได้ตีแล้วอีก ๒๕๒ ตัว ยังจะตีต่อไปอีก ๑๕๐ ตัว
- ทำศาลาโรงฉัน เดิมได้มุงกระเบื้องหลังคา ถือปูนทรายไว้บ้างแต่ยังไม่แล้ว
- ทำการต่อมา ได้มุงกระเบื้องมุขเหนือแล้วทั้ง ๓ แถบ มุขใต้มุงแล้ว ๑ แถบ ยังจะได้มุงต่อไป

ด้านพระยาราชนครินทร์

- ทำการพระที่นั่งทรงธรรม เดิมได้ก่อผนังแล้วทั้ง ๔ ด้านถึงวางรอดชั้นสองแลดีรอดแล้ว
- ทำการต่อมาคือ ผนังด้านยาว ๒ ด้าน ด้านหนึ่งมีบานกบหน้าต่างด้านละ ๖ วง ประตู ๑ วง ผนังด้านสกัด ๒ ด้าน ด้านหนึ่งมีบานกบหน้าต่างด้านละ ๒ วง ประตู ๒ วง หนึ่งกว้าง ๓ สอก ๑ คืบสูง ๕ สอกเท่ากัน หน้าต่างหนึ่งวงกว้าง ๓ สอก ๑ คืบ สูง ๔ สอกเท่ากันทั้ง ๔ ด้าน

แลได้ก่ออิฐแต่หลังบัวชั้น ๒ ถึงหลังกบน่าต่างประตูแล้วทั้ง ๔ ด้าน กับได้แต่งตัวไม้เครื่องบนไว้บ้าง ทั้งยังจะได้ทำการต่อไป

๓ ทำการรากลพระอุโบสถ เต็มได้ตีเข็มรอยอิฐหักหว่างเข็มไว้เรียบร้อยแล้ว

๔ ทำการต่อมาคือ ได้ย้อยอิฐประสมปูนซิเมนต์รอยหลังเข็มสูง ๑ ศอก ๑ คืบ ยาว ๖ ศอก ช่างยังจะได้ทำการต่อไป รวมแรงไทยจีนทำการวันหนึ่ง ๕๓ แรง

การก่อสร้างพระที่นั่ง

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

๑ เต็มได้บันทุกอิฐหักมาขึ้นใช้ในการรากลพระที่นั่ง ๑๔๓๐๒ ถึง ต่อมาได้บรรทุกมาขึ้นอีก ๒๕๐๔ ถึง รวมเก่าใหม่ ๑๖๘๐๖ ถึง ได้ทุบย้อยให้เกลยในร่วมรากลพระที่นั่งสูง ๓๐ เซน ยาว ๓๕๕๐ ตรวงวา ยังจะได้ทำการต่อไป รวมแรงจีนแรงไทยชายหญิงทำการวันหนึ่ง ๑๑๐ แรง

๒ ทำการต่อมาคือ ได้มุงกะเบื้องแลมุงกรอบตะเข้จันทันแล้วทั้ง ๖ เหลี่ยม กับได้ปูพื้นเฉลียงชั้น ๓ แล้ว ๖ เหลี่ยม ได้กั้นฝาประจันห้องแล้ว ๑ ฝา

๓ ต่อจากมุงแปดเหลี่ยมไปจดมุขตะวันตกเฉียงใต้ ด้านหน้า ๘ ห้อง เต็มได้มุงกะเบื้องแล้ว ๒ แถบ กับได้ปรับแลปูพื้นแล้ว ๖ ห้อง

๔ ทำการต่อมาคือ ได้ปูแลปรับพื้นชั้นสองแล้วอีก ๒ ห้อง กั้นฝาในร่วมคือฝาประจันห้องแล้ว ๒ ห้อง ตอนนี้ปูแลปรับพื้นชั้นสองแล้วทั้ง ๘ ห้อง

๕ มุขตะวันออกเฉียงใต้ริมอ่างหยกไปจดมุขตะวันออกด้านหน้าตอนกลาง ๗ ห้อง เต็มได้มุงกะเบื้องหลังคาแถบตะวันออกแล้ว ๑ แถบ กับได้ตั้งบานกบประตูติดลายหลังฝาชั้นสองด้านหน้าไว้ ๔ ฝา ปูพื้นเฉลียงชั้นสองแล้ว ๗ ห้อง ก่อบันไดแล้ว ๑ บันได

๖ ทำการต่อมาคือ ได้มุงกระเบื้องหลังคาแถบในแล้วอีก ๑ แถบ ตอนนี่มุงแล้วทั้งสองแถบบนกับได้ตีฝาด้านหน้าแล้ว ๕ ห้อง ด้านหลัง ๓ ห้อง ฝาประจันห้องเฉลียงด้านหน้าตีฝาแล้ว ๑ ฝา

๗ มุขตะวันออกด้านหน้าตอนกลาง ๕ ห้อง เต็มได้ปูพื้นตั้งฝาด้านหน้าไว้ ๓ ห้อง

๘ ทำการต่อมาคือ ได้ปูพื้นตั้งบานกบประตูตีฝาแล้วอีก ๒ ห้อง รวมเก่าใหม่ได้ตั้งบานกบตีฝาด้านหน้าแล้วทั้ง ๕ ห้อง

๙ มุขตะวันตกด้านหลังตอนกลาง เต็มได้ตีไม้ระแนงไว้บ้าง ยังไม่เรียบร้อย

๑๐ ทำการต่อมาคือ ได้ตีไม้ระแนงเรียบร้อยแล้วแต่ยังไม่ได้มุงกะเบื้อง แลได้ตีคร่ำตั้งบานกบประตูตีฝาด้านหลังแล้ว ๕ ห้อง

๑๑ มุขตะวันออกเฉียงเหนือริมคลองลัดแผ่นกระจกมาจดมุขตะวันออกตอนกลาง ๖ ห้อง เต็มได้ตีไม้ระแนงหลังคาด้านหน้าไว้ ๑ แถบบนกับได้ตีคร่ำฝาด้านหลังไว้ ๔ ห้อง

๑๒ ทำการต่อมาคือ ได้ตีไม้ระแนงแล้วอีก ๒ แถบ รวมเก่าใหม่ได้ตีไม้ระแนงหลังคาน่าหลังแล้วทั้ง ๓ แถบ แลได้ปูพื้นตั้งบานกบประตูตีฝาด้านหลังด้านหน้าแล้ว ๓ ห้อง ช่างยังจะได้ทำการต่อไป รวมจีนช่างไม้, จั๊กกั๊ก, ช่างปูนทำการวันหนึ่ง ๑๒๕ แรง

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตร

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๑๒๕๗

ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล้องที่ ๑๙ แฟ้มที่ ๕

ที่ ๒๗

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๒๕ เมษายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะ ฝ่าล่องธูลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตรขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธูลีพระบาท

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการก่อสร้างในบริเวณสวนดุสิตการที่ทำแล้วไปแต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๒๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐ ดังจะมีรายการกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธูลีพระบาทต่อไปนี้

การสร้างวัดเบญจมบพิตร

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

๑ ทำโรงเรียนพักชั่วคราว เต็มได้มุงหลังคาปูพื้นดีคร่ำแลดีสังกะสีชั้นต่ำแล้วโดยรอบชั้นล่าง

๒ ทำการต่อมาคือ ได้ดีฝารอบนอกแลฝาประจันห้อง ทาดินเหลืองแลดีไม้ทับหลังฝาเชิงฝารอบนอก-ในไว้บ้าง แต่ยังไม่เรียบร้อย

๓ เต็มได้ดีเข็มโรงเรียนไว้ ๑๔๗๒ ตัว ใหม่ได้ดีแล้วอีก ๒๕๒ ตัว ยังจะดีต่อไปอีก ๑๕๐ ตัว

๔ ทำศาลาโรงฉัน เต็มได้มุงกะเบื้องหลังคา ถือปูนทรายไว้บ้าง แต่ยังไม่แล้ว

๕ ทำการต่อมา ได้มุงกะเบื้องมุขเหนือแล้วทั้ง ๓ แถบ มุขใต้มุงแล้ว ๑ แถบ ยังจะได้มุงต่อไป

ด้านพระยาราชสงคราม

๑ ทำการพระที่นั่งทรงธรรม เต็มได้ก่อผนังแล้วทั้ง ๔ ด้านถึงวางรอดชั้นสองแลดีรอดแล้ว

๒ ทำการต่อมาคือ ผนังด้านยาว ๒ ด้าน ด้านหนึ่งมีบานกบนำต่างด้านละ ๖ วง ประตู ๑ วง ผนังด้านสกัด ๒ ด้านมีบานกบนำต่างด้านละ ๒ วง ประตู ๒ วงๆ หนึ่งกว้าง ๓ ศอก ๑ คืบ สูง ๕ ศอกเท่ากัน นำต่างหนึ่งวงกว้าง ๓ ศอก ๑ คืบ สูง ๔ ศอกเท่ากันทั้ง ๔ ด้าน แลได้ก่อ

อิฐแต่หลังบัวชั้น ๒ ถึงหลังกบนาด่างประตูแล้วทั้ง ๔ ด้าน กับได้แต่งตัวไม้เครื่องบนไว้บ้าง ช่าง
ยังจะได้ทำการต่อไป

๓ ทำการรากลพระอุโบสถ เต็มได้ดีเข็มรอยอิฐหักหว่างเข็มไว้เรียบร้อยแล้ว

๔ ทำการต่อมาคือ ได้ยอยอิฐประสมปูนซิเมนต์รอยหลังเข็มสูง ๑ ศอก ๑ คืบ ยาว ๖ ศอก
ช่างยังจะได้ทำการต่อไป รวมแรงไทยจีนทำการวันหนึ่ง ๕๓ แรง

การก่อสร้างพระที่นั่ง

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

๑ เต็มได้บันทุกอิฐหักมาขึ้นใช้ในการรากลพระที่นั่ง ๑๔๓๐๒ ถึง ต่อมาได้บันทุกมาขึ้นอีก
๒๕๐๔ ถึง รวมเก่าใหม่ ๑๖๘๐๖ ถึง ได้ทุบยอยใช้เกลยในร่วมรากลพระที่นั่งสูง ๓๐ เซน ยาว
๓๕๕๐ ตารางวา ยังจะได้ทำการต่อไป รวมแรงจีนแรงไทยชายหญิงทำการวันหนึ่ง ๑๑๐ แรง

ด้านพระยาราชนสงคราม

๑ ทำการพระที่นั่งวิมาถนเมฆ ในร่วมมุขแปดเหลี่ยมด้านตะวันตก เต็มได้มุงกะเบื้อง
หลังคาแล้ว ๖ แถบ กับได้กอบันไดเหลี่ยมเหนือไว้หนึ่งบันได

๒ ทำการต่อมาคือ ได้มุงกะเบื้องแลมุงกรอบตะเข้จันทันแล้วทั้ง ๖ เหลี่ยม กับได้ปูพื้น
เฉลียงชั้น ๓ แล้ว ๖ เหลี่ยม ได้กั้นฝาประจันห้องแล้ว ๑ ฝา

๓ ต่อจากมุขแปดเหลี่ยมไปจดมุขตะวันออกเฉียงใต้ด้านหน้า ๘ ห้อง เต็มได้มุงกะเบื้อง
แล้ว ๒ แถบ กับได้ปรับแลปูพื้นแล้ว ๖ ห้อง

๔ ทำการต่อมาคือ ได้ปูแลปรับพื้นชั้นสองแล้วอีก ๒ ห้อง กั้นฝาในร่วมคือฝาประจัน
ห้องแล้ว ๒ ห้อง ตอนนี้นำปูแลปรับพื้นชั้นสองแล้วทั้ง ๘ ห้อง

๕ มุขตะวันออกเฉียงใต้ริมอ่างหยกไปจดมุขตะวันออกด้านหน้าตอนกลาง ๗ ห้อง เต็มได้มุง
กะเบื้องหลังคาแถบวันออกแล้ว ๑ แถบ กับได้ตั้งบานกบประตูติดลายหลังฝาชั้นสองด้านหน้าไว้
๔ ฝา ปูพื้นเฉลียงชั้นสองแล้ว ๗ ห้อง กอบันไดแล้ว ๑ บันได

๖ ทำการต่อมาคือ ได้มุงกะเบื้องหลังคาแถบในแล้วอีก ๑ แถบ ตอนนี้นำมุงแล้วทั้งสอง
แถบ กับได้ตีฝาด้านหน้าแล้ว ๕ ห้อง ด้านหลัง ๓ ห้อง ฝาประจันห้องเฉลียงด้านหน้าตีฝาดแล้ว ๑
ฝา

๗ มุขตะวันออกด้านหน้าตอนกลาง ๕ ห้อง เต็มได้ปูพื้นตั้งฝาด้านหน้าไว้ ๓ ห้อง

๘ ทำการต่อมาคือ ได้ปูพื้นตั้งบานกบประตูตีฝาดแล้วอีก ๒ ห้อง รวมเก่าใหม่ได้ตั้งบาน
กบตีฝาดในร่วมด้านหน้าแล้วทั้ง ๕ ห้อง

๙ มุขตะวันตกด้านหลังตอนกลาง เต็มได้ตีไม้ระแนงไว้บ้างยังไม่เรียบร้อย

๑๐ ทำการต่อมาคือ ได้ตีไม้ระแนงเรียบร้อยแล้วแต่ยังไม่ได้มุงกะเบื้อง แลได้ตีคร่าวตั้ง
บานกบประตูตีฝาด้านหลังแล้ว ๕ ห้อง

๑๑ มุขตวันออกเฉียงเหนือริมคลองลัดแผ่นกระจกมาจตมุขตวันออกตอนกลาง ๖ ห้อง
เต็มใต้ใต้ไม้ระแนงหลังคาต้านน้ำไว้ ๑ แถบกับใต้ใต้เคราฝาน้ำหลังไว้ ๔ ห้อง

๑๒ ทำการต่อมาคือ ใต้ใต้ไม้ระแนงแล้วอีก ๒ แถบ รวมเก่าใหม่ใต้ใต้ไม้ระแนงหลังคา
หลังแล้วทั้ง ๓ แถบ แลได้ปูพื้นตั้งบานกบประตูตีฝาชั้นสองต้านน้ำแล้ว ๓ ห้อง ช่างยังจะได้ทำ
การต่อไป รวมเงินช่างไม้,จับกัง,ช่างปูนทำการวันหนึ่ง ๑๒๕ แร่ง

ควรมีควรรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตร

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๑๒๗

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

วันที่ ๒๗ เมษายน ๑๒๐

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจ

เรื่องไฟฟ้านั้นจะต้องให้วินิจฉัยต่อภายหลังเวลานี้ทำอะไรไม่เปลือง แต่เกิดมาเป็นคนไทยไม่รู้จักเปิดรู้จักปิด จะไปเล่นกับไฟฟ้าคิดเป็นยูนิตมันก็ฉิบหายอย่างเดียวเท่านั้น ข้อซึ่งได้กล่าวว่าจะจัดคนไว้ให้คอยเปิดคอยปิดอะไรเปล่าทั้งนั้น สั่งมันๆ ก็รับแต่ว่ามันไม่ได้ทำ ไฟติดอยู่ยั้งค้ำๆ ถนนร่นแคมแดงโร่อยู่เสมอร้ายไปกว่าที่จุดตามเรือน ซึ่งคงไม่ปิดเหมือนกันสักแห่งเดียว เพราะไม่มีเครื่องที่จะแบ่งปิดได้ ปิดก็ต้องปิดทั้งหมด ถ้าจะให้เจ้าของเรือนทั้งปวงรู้สึกเสียดายแล้ว จะจ่ายเป็นเงินพระราชทานสำหรับค่าไฟฟ้าเสียวันละเท่านั้นๆ แล้วแต่จะใช้มากใช้น้อยว่ากันเป็นเรือนเงินดีกว่า เหลือจากเงินไปเล็กน้อยเท่าใดเจ้าของอยากจุดก็ให้เสียเงินเอง เจ้าตั้งบิลไปเรียกเอา แต่ข้อสำคัญจะต้องติดที่ดับไว้ให้เขาผ่อนใช้ได้ มากบ้างน้อยมากตามสมควร แต่สวนถนนแลพลับพลานั้น จะต้องกำหนดว่าจุด ๑๒ ชั่วโมงเท่าไรยูนิต ถ้าเขาคิดราคามาเกิน ๑๒ ชั่วโมงเท่าใดต้องให้เจ้าใช้ ถ้าหากว่าเป็นเช่นนี้ไฟจึงจะได้ดับ ความฉิบหายด้วยเรื่องไม่ดับไฟนี้ สุขาภิบาลทั้ง ๒ กรมเห็นจะทำให้เงินแผ่นดินต้องเสียเปล่ามากโดยไม่เอื้อเฟื้อ

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๑๒๙

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

วันที่ ๒๙ เมษายน ๑๒๐

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจ

เรื่องต้นไม้ที่บอกขาดจำนวนเข้ามานั้น ต้นสตือเดิมกะว่าพอแล้ว เอาไปปลูกฝังดินไว้เสียอย่างไรจนเกือบจะไม่แลเห็นมีก็ต้น การที่ขอหัวเมืองเขาไปนั้นใช้ว่าเขาไปกะเกณฑ์ใครได้ เขาต้องไปลงทุนของเขาเอง เป็นของถวายเหมือนอย่างใครๆ ถวายในบางกอก ที่จะถือว่าเป็นของได้เปล่า ทั้งไว้ให้มันแห้งตายไปไม่พอก็เรียกเอาใหม่ จะไปทำให้เขายากยับเช่นนั้นไม่ได้การเลย ขอให้คิดอ่านรักษาให้ดีกว่านี้ ฤฯจ่ายเงินส่วนซึ่งสำหรับจะปลูกถนน เพราะไม่ใช่เป็นของถวายสำหรับในสวน ต้นบุษนากับลำตวนไม่ได้มีหนังสือไปถึงพระองค์เจ้าอลังการ เพราะเป็นของปลูกในสวน แต่ต้นไม้อื่นๆ เห็นจะต้องจ่ายเงินให้เขาบ้างจะได้ส่งไปทางมหาตไทย

สยามินทร์

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๑ พฤษภาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตรขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการก่อสร้างในบริเวณสวนดุสิตการที่ทำแล้วไป แต่วันที่ ๒๒ ถึงวันที่ ๓๐ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐ ตั้งจะมีรายงานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

การสร้างวัดเบญจมบพิตร

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

๑ ทำโรงเรียนพักชั่วคราว เต็มได้ดีฝารอบนอกฝาประจันห้องแลดีไม้ทับแนวฝาในร่วมแลรอบนอกกับได้ทำดินเหลืองไว้บ้างแต่ยังไม่แล้ว

๒ ทำการต่อมาคือ ได้ดีฝ้าเพดานดีตาตารางหลังฝ้าติดบานหน้าต่างประตูหาดินเหลืองในร่วมของโรงเรียนนั้นแล้ว

๓ ทำศาลาโรงฉัน เต็มได้มุงกะเบื้องหลังคามุขเหนือแล้ว ๓ แถบ มุขได้ ๑ แถบ

๔ ทำการต่อมาคือ ได้มุงกะเบื้องมุขได้แล้วทั้ง ๒ แถบ มุขตัวนดก ๒ แถบ แต่ยังไม่ได้มุงกรอบ แลได้ถือปูนทรายผนังสกัดด้านใต้ ๑ ด้าน

ด้านพระยาราชสงคราม

๑ ทำการพระที่นั่งทรงธรรม เต็มได้ตั้งบานกบหน้าต่างประตูแลก่อนนั่งแต่หลังบัวชั้นสองถึงหลังกบหน้าต่างประตูแล้วทั้ง ๔ ด้าน

๒ ทำการต่อมาคือ ได้ก่ออิฐแต่หลังกบหน้าต่างประตูสูงขึ้น ๑ ศอกทั้ง ๔ ด้าน ช่างยังจะทำได้ทำต่อไป

๓ ทำการพระอุโบสถ เต็มได้ย้อยอิฐประสมซิเมนต์โรยในร่วมของรากโบสถ์สูง ๑ ศอก ๑ คืบ

๔ ทำการต่อมาคือ ได้โรยลงอีกกว้างยาว ๒ วา ๒ ศอก สูง ๑ ศอก ๑ คืบ ยังจะทำได้ทำต่อไป

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๒๐๑๓

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

๑๒๑๓ ไม่มีพระราชกระแส

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๑ พฤษภาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะ ฝ่าล่องธูลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตรขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบได้ฝ่าล่องธูลีพระบาท

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการก่อสร้างในบริเวณสวนดุสิตการที่ทำแล้วไปแต่วันที่ ๒๒ ถึงวันที่ ๓๐ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐ ดังจะมีรายการกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบได้ฝ่าล่องธูลีพระบาทต่อไปนี้

การก่อสร้างวัดเบญจมบพิตร

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

๑ ทำโรงเรียนพักชั่วคราว เดิมได้ตีฝารอบนอกฝาประจันห้องแลตีไม้ทับแนวฝาในร่วมแลรอบนอกกับได้ทำดินเหลืองไว้บ้างแต่ยังไม่แล้ว

๒ ทำการต่อมาก็คือ ได้ตีฝ้าเพดานตีตาตารางหลังฝาติดบานหน้าต่างประตูหาดินเหลืองในร่วมของโรงเรียนนั้นแล้ว

๓ ทำศาลาโรงฉัน เต็มได้มุงกะเบื้องหลังคามุขเหนือแล้ว ๓ แถบ มุขใต้ ๑ แถบ

๔ ทำการต่อมาก็คือ ได้มุงกะเบื้องมุขได้แล้วทั้ง ๒ แถบ มุขตะวันตก ๒ แถบแต่ยังไม่ได้มุงครอบ แลได้ถือปูนทรายผนังสกัดด้านใต้ ๑ ด้าน

ด้านพระยาราชสงคราม

๑ ทำการพระที่นั่งทรงธรรม เต็มได้ตั้งบานกบหน้าต่างประตูแลก่อผนังแต่หลังบัวชั้นสองถึงหลังกบหน้าต่างประตูแล้วทั้ง ๔ ด้าน

๒ ทำการต่อมาก็คือ ได้ก่ออิฐแต่หลังกบหน้าต่างประตูสูงขึ้น ๑ ศอกทั้ง ๔ ด้าน ช่างยังจะได้ทำการต่อไป

๓ ทำรากพระอุโบสถ เต็มได้ย้อยอิฐประสมซีเมนต์โรยในร่วมของรากโบสถ์สูง ๑ ศอก ๑ คืบ

๔ ทำการต่อมาก็คือ ได้โรยลงอีกกว้างยาว ๒ วา ๒ ศอก สูง ๑ ศอก ๑ คืบ ยังจะได้ทำการต่อไป

การก่อสร้างพระที่นั่ง

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

๑ เดิมได้ขออนุญาตหักมาขึ้น ๑๖๘๐๖ ถึง ต่อมาขึ้นอีก ๑๒๓๐ ถึง เก่าใหม่รวมที่ขึ้นขึ้น ๑๘๐๓๖ ถึง ได้ทุบย่อยเกลี่ยในร่วมรากพระที่นั่งสูง ๓๐ เซน กว้างยาว ๔๕๐๐ ตารางวา รวมแรง จิน, ไทย, ซาย, หมึงทำการวันหนึ่ง ๑๗๓ แรง

ด้านพระยาราชสงคราม

๑ ทำการพระที่นั่งวิมานเมฆ ในร่วมมุขแปดเหลี่ยมด้านตะวันตก เดิมได้มุงกะเบื้องไว้ ๖ เหลี่ยมปูพื้นเฉลียงไว้ ๖ เหลี่ยม

๒ ทำการต่อมาคือ ได้มุงกะเบื้องหลังคาแลมุงครอบตะเข้จันทันเรียบร้อยแล้วทั้งแปด เหลี่ยม

๓ ต่อจากมุขแปดเหลี่ยมไปจดมุขตะวันออกเฉียงใต้ริมอ่างหยก ๘ ห้อง เดิมได้ปูแลปรับ พื้นในร่วมชั้น ๒ แล้วทั้งแปดห้อง กับได้กั้นฝาประจันห้องไว้ ๒ ห้อง

๔ ทำการต่อมาคือ ได้ตั้งบานกบประตูในร่วมด้านเหนือแล้ว ๘ วง ดีฝาแล้ว ๒ ห้อง กั้นฝา ประจันห้องแล้ว ๓ ฝา กับได้ติดลายพนักบัวทับหลังนำต่างด้านใต้แล้ว ๗ นำต่าง

๕ มุขตะวันออกเฉียงใต้ไปจดมุขตะวันออกด้านหน้าตอนกลาง ๗ ห้อง เดิมได้มุงหลังคาแล้วทั้ง ๒ แถบ ดีฝาด้านหน้าแล้ว ๕ ห้อง ฝาด้านหลัง ๓ ห้องฝาประจันห้อง ๑ ฝา

๖ ทำการต่อมาคือ ได้ตั้งบานกบประตูแลดีฝาในร่วมชั้นสอง คือฝาประจันห้อง ๒ ฝานำ ๔ ฝา ฝาด้านหลัง ๔ ฝา

๗ มุขตะวันออกด้านหน้าตอนกลาง ๕ ห้อง เดิมได้ปูพื้นตั้งบานกบประตูดีฝาด้านหน้าในร่วม มุขแล้ว ๕ ห้อง

๘ ทำการต่อมาคือ ได้ตั้งบานกบประตูดีฝาในร่วมด้านหลังชั้นสองแล้ว ๘ ฝา

๙ มุขตะวันออกเฉียงเหนือริมคลองลัดแผ่นกระจก ๖ ห้อง เดิมได้ตีไม้ระแนงแล้ว ๒ แถบ แลได้ปูพื้นตั้งบานกบประตูดีฝาในร่วมด้านหน้าชั้น ๒ แล้ว ๓ ห้อง

๑๐ ทำการต่อมาคือ ได้ปูพื้นตั้งบานกบประตูด้านหน้าชั้น ๓ แล้ว ๒ วง ช่างยังจะได้ทำการ ต่อไป รวมแรงเงินช่างไม้, จับกัง, ช่างปูน, ทำการวันหนึ่ง ๑๕๕ แรง

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตร

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๑ พฤศจิกายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรนุกูล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท พระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนนต่างๆ ในบริเวณวังสวนดุสิต เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐ ถึงวันที่ ๑ พฤษภาคม ๑๒๐ ตั้งจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

(๑) ด้านพระสุริยภักดี ทำถนนดำรงรัช ยาว ๒๐ เส้น ๑๒ วา กว้าง ๗ วา ๑ ศอก เดิมทำแล้วไป ๑๖ เส้นเสศ ทำการต่อมาขุดดินถมเป็นถนนได้อีก ๑๐ วา รวมทำแล้วเก่าใหม่ ๑๖ เส้น ๑๐ วา ยังจะต้องทำอีก ๔ เส้นเสศ แต่การที่ทำแล้วไปแล้วยังหาเรียบร้อยไม่

(๒) ด้านพระอินทร์รักษา ทำถนนหลานหลวงยาว ๒๖ เส้น ๕ วากว้าง ๑๒ วา เดิมทำแล้วไป ๑๘ เส้นเสศ ทำการต่อมาขุดดินขึ้นถมเป็นถนนได้อีก ๕ เส้น ๕ วา รวมเก่าใหม่ ๒๓ เส้น ๕ วา ยังจะต้องทำอีก ๓ เส้นเสศ แต่การที่ทำแล้วไปแล้วยังหาเรียบร้อยไม่

(๓) ด้านพระฤทธิ์เดชะทำถนนลูกหลวงยาว ๑๐ เส้นกว้าง ๘ วา เดิมแล้วตลอดถนนทำการต่อมาได้ขุดดินถมซ่อมถนนที่เป็นหลุมบ่อแลขุดต่อไม้ แต่ยังหาเรียบร้อยไม่

(๔) ด้านจมีนราชามาตย์ทำถนนเพนียง ยาว ๒๑ เส้น ๑๐ วากว้าง ๗ วา ๑ ศอก เดิมทำแล้วไป ๑๒ เส้น ๑๗ วา ทำการต่อมาได้ขุดดินถมซ่อมถนนที่เป็นหลุมบ่อแลขุดต่อไม้ในร่วมถนนนั้น แต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ส่วนตอนแต่ถนนหลานหลวงถึงถนนดำรงรัชยาว ๘ เส้น ๑๓ วานั้นงดการไว้ เพราะที่ต่อไปยังจัดซื้อยังหาได้ไม่

(๕) ด้านพระพรหมมาภิบาล ทำถนนปลายดวงตะวันยาว ๑๐ เส้นกว้าง ๖ วา ถนนปลายช้างฮี้ยาว ๑๐ เส้นกว้าง ๖ วา ถนนบัวยาว ๒๒ เส้นกว้าง ๖ วา เดิมขุดดินถมเป็นถนนปลายช้างฮี้แล้วยาว ๑๐ เส้นกว้าง ๖ วา ถนนปลายดวงตะวันแล้ว ๗ เส้นกว้าง ๖ วา ถนนบัวยาว ๑ เส้นกว้าง ๖ วา ทำการต่อมาคือได้ขุดดินถมเป็นถนนบัวได้ ๘ เส้นเสศ รวมทำถนนบัวแล้วเก่าใหม่ ๘ เส้นเสศ ยังจะต้องทำอีก ๑๓ เส้นเสศ ถนนปลายดวงตะวันอีก ๓ เส้นเสศ แต่การที่ทำแล้วไปแล้วยังหาเรียบร้อยไม่

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๑๖ พฤษภาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตร์นุกูล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนนต่างๆ ในบริเวณวังสวนดุสิต แต่วันที่ ๑ พฤษภาคมถึงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๑๒๐ ตั้งจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

ศุขขาภิบาลตอนเหนือ

(๑) เต็มได้ปุอิฐถนนตรงเตื่อนหน้าแต่ถนนลงไปยาว ๑๐ เส้น ๘ วา ต่อมาปุอิฐได้อีก ๒ เส้น ๑๐ วา รวมเก่าใหม่ ๑๒ เส้น ๑๘ วากว้าง ๓ วา ยังจะต้องปูต่อไปอีก ๖ เส้น ๖ วา

(๒) ถนนตรงเตื่อนใน เต็มได้ปุอิฐแต่ถนนยกเข้ามายาว ๔ เส้น ๑๗ วา ต่อมาปุอิฐได้อีกยาว ๒ เส้น ๕ วา รวมเก่าใหม่ ๗ เส้น ๒ วา กว้าง ๓ วา ยังจะต้องปูต่อไปอีก ๔ เส้น ๑๐ วา

(๓) ถนนข้างฮีน่า เต็มปุอิฐแต่ถนนซิวเข้ามาได้ ๒ วา ต่อมาปุอิฐได้อีกยาว ๓ เส้น ๑๒ วา รวมเก่าใหม่ ๓ เส้น ๑๔ วา ยังจะต้องปูอิฐต่อไปอีก ๑๕ เส้น ๑๒ วา

(๔) ถนนคอเสื้อหน้า เต็มปุอิฐแต่ถนนลออกนอกไปแต่ถนนซิวเข้ามารวม ๑๔ เส้นเศษ ต่อมาปุอิฐได้อีกยาว ๔ เส้น ๑๓ วาเศษ รวมเก่าใหม่ ๑๘ เส้น ๑๓ วาเศษ กว้าง ๓ วา แล้วตลอดถนนได้โรยทรายเรียบเรียบร้อยแล้ว

(๕) ถนนตัดใหม่บางกระบือ เต็มปุอิฐแต่ถนนบางกระบือไปได้ ๔ เส้น ๓ วา ต่อมาปุอิฐได้ยาว ๔ เส้น ๑๐ วา รวมเก่าใหม่ ๘ เส้น ๑๓ วา กว้าง ๔ วา แล้วตลอดถนนได้โรยทรายแล้ว

ด้านพระสุริยภักดี

(๑) ทำถนนตำรังรัชยาว ๒๐ เส้น ๑๒ วากว้าง ๗ วา ๑ ศอก เต็มได้ซุดดินถมเป็นถนนได้โดยยาว ๑๖ เส้น ๑๐ วาเศษ

(๒) ทำการต่อมาคือได้ซุดดินถมเป็นถนนได้โดยยาว ๓ เส้น รวมเก่าใหม่ ๒๐ เส้น ๑๒ วาเศษ กว้าง ๗ วา ๑ ศอก แต่ยังหาเรียบเรียบร้อยไม่

ด้านพระอินทร์รักษา

(๑) ทำถนนหลานหลวงยาว ๒๖ เส้น ๕ วากว้าง ๑๒ วา เต็มได้ขุดดินถมเป็นถนนได้ โดยยาว ๒๓ เส้น ๕ วา

(๒) ทำการต่อมาคือได้ขุดดินถมเป็นถนนได้โดยยาว ๓ เส้น รวมเก่าใหม่ ๒๖ เส้น ๕ วาเศษ กว้าง ๑๒ วา แต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ด้านพระฤทธิเดชะ

(๑) ทำถนนลูกหลวงยาว ๑๐เส้นเศษกว้าง ๘ วา เต็มได้ขุดดินถมเป็นถนนแล้วโดย กว้างยาวตลอดถนน และได้ถมดินซ่อมที่เป็นหลุมบ่อแลขุดต่อไม้เสมอ มาจนถึงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๑๒๐ ก็ยังหาเรียบร้อยตลอดไม่

ด้านจมีนราชามาตย์

(๑) ทำถนนเพนียงยาว ๒๑ เส้น ๑๐ วา กว้าง ๗ วา ๑ ศอก เต็มได้ขุดดินถมเป็นถนน ได้แต่จะเกาะที่ดินที่เจ้าพนักงานจัดซื้อแล้วได้โดยยาว ๑๒ เส้น ๑๗ วา แต่ถนนราชดำเนินถึง ถนนหลานหลวง

(๒) ทำการต่อมาคือได้ขุดดินถมซ่อมถนนที่เป็นหลุมบ่อแลขุดต่อไม้ แต่ยังหาเรียบร้อย ตลอดถนนไม่

ด้านพระพรหมมาภิบาล

(๑) ทำถนนปลายข้างฮีแล้วยาว ๑๐ เส้นกว้าง ๖วา แล้วตลอดถนน

ด้านพระสุริยภักดี

(๑) ทำถนนดำรงรัชยาว ๒๐ เส้น ๑๒ วากว้าง ๗ วา ๑ ศอก เต็มได้ขุดดินถมเป็นถนน ได้โดยยาว ๑๖ เส้น ๑๐ วา เศษ

(๒) ทำการต่อมาคือได้ขุดดินถมเป็นถนนได้โดยยาว ๔ เส้น ๒ วาเศษ รวมเก่าใหม่ ๒๐ เส้น ๑๒ วาเศษกว้าง ๗ วา ๑ ศอก แต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ด้านพระอินทร์รักษา

(๑) ทำถนนหลานหลวงยาว ๒๖ เส้น ๕ วากว้าง ๑๒ วา เต็มได้ขุดดินถมเป็นถนนได้ โดยยาว ๒๓ เส้น ๕ วา

(๒) ทำการต่อมาคือได้ขุดดินถมเป็นถนนได้โดยยาว ๓ เส้น รวมเก่าใหม่ ๒๖ เส้น ๕ วา เศษกว้าง ๑๒ วา แต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ด้านพระฤทธิเดชะ

(๑) ทำถนนลูกรังหลวงยาว ๑๐ เส้นเสศกว้าง ๘ วา เต็มได้ขุดดินถมเป็นถนนแล้วโดยกว้างยาวตลอดถนน และได้ถมดินซ่อมที่เป็นหลุมบ่อแลขุดต่อไม้เสมอ มาจนถึงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๑๒๐ ก็ยังหาเรียบร้อยตลอดไม้

ด้านจมีนราชามาตย์

๑ ทำถนนเพนียงยาว ๒๑ เส้น ๑๐ วากว้าง ๗ วา ๑ สอก เต็มได้ขุดดินถมเป็นถนนได้แต่จะเกาะที่ดินที่เจ้าพนักงานจัดซื้อแล้วได้โดยยาว ๑๒ เส้น ๑๗ วา แต่ถนนราชดำเนินถึงถนนหลานหลวง

๒ ทำการต่อมาคือได้ขุดดินถมซ่อมถนนที่เป็นหลุมบ่อแลขุดต่อไม้ แต่ยังหาเรียบร้อยตลอดถนนไม้

ด้านพระพรหมมาภิบาล

๑ ทำถนนปลายซางฮีแล้วยาว ๑๐ เส้นกว้าง ๖ วา แล้วตลอดถนนปลายดวงตะวันยาว ๑๐ เส้นกว้าง ๖ วา ถมดินเป็นถนนแล้วแต่ ๗ เส้นกว้าง ๖ วา

ถนนบัวยาว ๒๒ เส้นเสศกว้าง ๖ วา ถมดินเป็นถนนแล้วแต่ ๙ เส้นเสศกว้าง ๖ วา

๒ ทำการต่อมาคือขุดดินถมเป็นถนนบัวได้โดยยาว ๑๓ เส้นเสศ รวมทำแล้วเก่าใหม่ ๒๒ เส้นเสศกว้าง ๖ วา แต่ถนนปลายดวงตะวันนั้นยังจะต้องทำอีกยาว ๓ เส้นกว้าง ๖ วา บรรดาถนนที่ได้ถมดินแล้วไปนั้น ยังหาเรียบร้อยไม่

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรนุกูล

เรียง

เขียน

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๒๒๐
ที่มา หจช. ร.๕ บ.๒.๒ก/๓๒

Sarawak

20th May 1901

Mr. E. Jenkins has served two years in the Sarawak Government Employ as Superintendent Gardener and now leaves at his own wish at the end of his agreement. He has always shown much zeal and attention in his work and has given me every satisfaction.

(Signed) C. Brooke
Rajah

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๓๑ พฤษภาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตร์นุกุล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนนแลสะพานต่างๆ ในบริเวณวังสวนดุสิต แต่วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ถึงวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๐ ตั้งจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท ต่อไปนี้

ศุขขาภิบาลตอนกลาง, นอก

(๑) เต็มปฏิฐณนดวงเดือนหน้า แต่ถนนลอกออกไปยาว ๑๒ เส้น ๘ วากว้าง ๕ วา ต่อมาได้ปฏิฐณแล้วอีกยาว ๑ เส้น ๑๕ วา รวมเก่าใหม่ ๑๔ เส้น ๓ วากว้าง ๕ วา ยังจะต้องปฏิฐณต่อไปอีก ๕ เส้น ๑ วา

(๒) เต็มปฏิฐณนดวงเดือนในแต่ถนนยกเข้ามายาว ๗ เส้น ๒ วากว้าง ๕ วา ต่อมาได้ปฏิฐณแล้วอีกยาว ๑ เส้น ๕ วา รวมเก่าใหม่ ๘ เส้น ๗ วากว้าง ๕ วา ยังจะต้องปฏิฐณต่อไปอีก ๓ เส้น ๕ วา

(๓) เต็มปฏิฐณนขวางหน้าแต่ถนนซึ่งเข้ามายาว ๓ เส้น ๑๔ วากว้าง ๓ วา ต่อมาได้ปฏิฐณได้อีกยาว ๒ เส้น ๑๐ วา รวมเก่าใหม่ ๖ เส้น ๔ วากว้าง ๓ วา ยังจะต้องปฏิฐณต่อไปอีก ๑๓ เส้น ๒ วา

(๔) ถนนดวงตะวันหน้าได้ปฏิฐณแล้วยาว ๑ เส้น ๑๖ วากว้าง ๕ วา ยังจะต้องปฏิฐณต่อไปอีก ๑๙ เส้น ๑๙ วา

(๕) ถนนเบญจมาศในได้ขุดท่อน้ำแล้วตลอดทั้งสองข้างถนน

(๖) ถนนใบพรในได้ขุดท่อน้ำแล้วตลอดถนนข้างหนึ่ง

(๗) ปลายถนนวิสุทธิกระษัตริย์ ได้ขุดดินถมเป็นถนนต่อที่ทำแล้วแต่เดิม ถึงลำน้ำเจ้าพระยายาว ๓ เส้น ๕ วา แลได้ขุดท่อน้ำแล้วตลอดสองข้างถนน แต่ในร่วมถนนยังหาได้ปฏิฐณไม่

ด้านพระสุริยภักดี

(๑) ทำถนนดำรงรัชยาวแฉ่งเวียนเชิงสะพานผ่านฟ้า ถึงที่ตรงข้ามหลังโรงเรียนเด็ก ๒๐ เส้น ๑๒ วาเศษกว้าง ๗ วา ๑ ศอก ได้ขุดดินถมเป็นถนนนั้นแล้วตลอดแต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ด้านพระอินทร์รักษา

(๑) ทำถนนหลานหลวงแฉ่งเวียนเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงถนนกรุงเกษม ๒๖ เส้น ๕ วา เศษกว้าง ๑๒ วา ได้ขุดดินถมเป็นถนนนั้นแล้วตลอด แต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ด้านจมีนราชามาตย์

(๑) ทำถนนปลายซางฮีแต่คูทางรถไฟถึงถนนบัว ๑๐ เส้น กว้าง ๖ วา แล้วตลอดถนน นั้น

(๒) ทำถนนบัวยาวแต่ถนนปลายซางฮีถึงถนนปลายดวงตะวัน ๒๒ เส้น ๖ วา แล้วตลอด ถนนนั้น

(๓) ทำถนนปลายดวงตะวันยาวแต่คูทางรถไฟถึงถนนบัว ๑๐ เส้นกว้าง ๖ วา ทำแล้ว ๘ เส้น ยังจะต้องทำต่อไปอีก ๒ เส้น การที่ทำแล้วไปนั้นยังหาเรียบร้อยไม่

การทำสะพานศุขาภิบาลตอนนอก

(๑) ได้ขุดรากตีเข็มสะพานขมัยมรุเชฐ์แล้ว แลได้ก่อรากแต่คลองรากสูงถึงชั้นวางรอด เหล็กสะพาน

(๒) ได้ขุดรากสะพานตรงถนนดวงตะวันข้ามคลองเปรมแล้วฝั่งหนึ่ง

(๓) ได้รื้อสะพานไม้ตรงถนนพุดตาลในข้ามคลองลำน้ำแล้ว แลได้ลงมือขุดรากใหม่

(๔) ได้รื้อสะพานไม้ตรงถนนเด็กข้ามคลองลำน้ำแล้ว แลได้ลงมือขุดรากใหม่

การทำสะพานกรมโยธา

(๑) ได้รื้อสะพานไม้ข้ามร่องไม้หอมไปเกาะยู้อีแล้ว แลได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสูงถึงชั้นวาง รอดคุมตัวเหล็กแล้ว แต่ยังหาได้ปูพื้นไม่

(๒) ได้ขุดรากสะพานวิศนุกรรมนถุมารข้ามคลองผดุงแล้ว แลได้ตีเข็มฝั่งหนึ่งแล้ว ๑๐๐ เข็ม

(๓) ได้ขุดรากสะพานมัชวาพริ่งสรรแล้ว แลได้ตีเข็มฝั่งหนึ่งแล้ว ๒๙๒ เข็ม

(๔) ทำสะพานไม้ตรงถนนเพนียงข้ามคลองวัดโสรมนศแล้ว ยังไม่ได้ทำสี่

(๕) ทำสะพานไม้ตรงถนนปลายลูกหลวงข้ามคลองลำปักษ์ ได้ปักเสาวางรอดแล้ว

(๖) ได้รื้อสะพานไม้ตรงถนนคอเสื้อข้ามคลองลำมาศแล้ว ได้ลงมือขุดรากเพื่อทำสะพาน เหล็กต่อไป

การทำทางรถแตรมเวของบรชัษ

(๑) ได้ทำการย้ายเสไฟฟ้าที่ปักอยู่เต็ม เข้ามาได้แนวกับต้นไม้ และได้ขุดถนนเป็นทาง
รถแต่สพานนรรัตน์ถึงสพานเทเวศร์ตอนหนึ่ง แต่สพานเทเวศร์ถึงถนนซางฮั้ตอนหนึ่ง แต่สพาน
กิมเซ่งหลี่ถึงถนนเขี้ยวไข่กาดอนหนึ่ง แต่ย้งหาเรียบร้อยแลได้วางรางรถไม้

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจัตรนุกูล เรียง
เขียน

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๓๑ พฤษภาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรนุกูล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พินเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนนแลสะพานต่างๆ ในบริเวณวังสวนดุสิต แต่วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ถึงวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๐ ตั้งจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

ศุขขาภิบาลตอนกลาง, นอก,

(๑) เดิมปูอิฐถนนดวงเดือนหน้าแต่ถนนลออกไปยาว ๑๒ เส้น ๘ วากว้าง ๕ วา ต่อมาได้ปูอิฐแล้วอีกยาว ๑ เส้น ๑๕ วา รวมเก่าใหม่ ๑๔ เส้น ๓ วากว้าง ๕ วา ยังจะต้องปูอิฐต่อไปอีก ๕ เส้น ๑ วา

(๒) เดิมปูอิฐถนนดวงเดือนในแต่ถนนหกเข้ามายาว ๗ เส้น ๒ วากว้าง ๕ วา ต่อมาปูอิฐแล้วอีกยาวอีกยาว ๑ เส้น ๕ วา รวมเก่าใหม่ ๘ เส้น ๗ วากว้าง ๕ วา ยังจะต้องปูอิฐต่อไปอีก ๓ เส้น ๕ วา

(๓) เดิมปูอิฐถนนข้างฮีน่าแต่ถนนซิวเข้ามายาว ๓ เส้น ๑๔ วากว้าง ๓ วา ต่อมาปูอิฐได้
อีกยาว ๒ เส้น ๑๐ วา รวมเก่าใหม่ ๖ เส้น ๔ วากว้าง ๓ วา ยังจะต้องปูอิฐต่อไปอีก ๑๓ เส้น ๒
วา

(๔) ถนนดวงตะวันหน้าได้ปูอิฐแล้วยาว ๑ เส้น ๑๖ วากว้าง ๕ วา ยังจะต้องปูอิฐต่อไปอีก
๑๙ เส้น ๑๙ วา

(๕) ถนนเบญจมาศในได้ขุดท่อน้ำแล้วตลอดทั้งสองข้างถนน

(๖) ถนนใบพรในได้ขุดท่อน้ำแล้วตลอดถนนข้างหนึ่ง

(๗) ปลายถนนวิสุทธิกระษัตริย์ ได้ขุดดินถมเป็นถนนต่อที่ทำแล้วแต่เดิม ถึงลำน้ำ
เจ้าพระยาวาว ๓ เส้น ๕ วา แลได้ขุดท่อน้ำแล้วตลอดสองข้างถนน แต่ในรวมถนนยังหาได้
อิฐไม่

ด้านพระสุริยภักดี

โฮเทลโฮมัน เมืองบันดอง

วันที่ ๔ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจราช

ในการที่มาคราวนี้อยู่ข้างเป็นการเคราะห์ร้าย มีเหตุวิบัติตั้งแต่เล็กน้อยขึ้นมาจนถึงลูกเจ็บมาก กว่าที่จะกลับมาถึงกรุงเทพฯ ได้คงจะไม่น้อยกว่าเดือนครึ่ง เกินกำหนดคาดที่หมายว่าจะมาแต่เป็นการจำเป็น อยู่ที่นี่เล่าก็ไม่สนุกสนานอันใด มีอะไรก็ดูจนหมดแล้ว ไปเที่ยวไกลก็ไม่ได้ ออกเป็นติดคุกหน้อยๆ จึงได้เสาะแสวงหาอันใดซึ่งจะเป็นเครื่องเพลิดเพลินใจและเป็นประโยชน์บ้าง บัดนี้เกิดความพอใจในเรื่องพระสมมมา ได้ซื้อม้าผู้ตัว ๑ นางม้า ๔ คิดจะลองไปพระสมมดูที่สวนดุสิต ม้าครวนี้เป็นม้าดีมีลูกที่ใช้การได้แล้วเอาไปด้วย ๒ ตัว งามพอใช้

ที่ซึ่งจะเลี้ยงนั้นคิดว่าในที่ซึ่งกะไว้ว่าจะทำโรงม้า คืออยู่ในระหว่างถนนสามมื่อแลถนนดวงดาว ถนนดวงตะวันแลโรงทหารมหาดเล็ก ซึ่งเข้าใจว่าได้ถมไว้แล้วแต่ไม่ได้ปราบให้เรียบร้อย ส่วนหนึ่ง ที่ยังไม่ได้ถมส่วนหนึ่ง ได้ให้ตุ๊กเขียนแผนที่ซึ่งต้องการจะวางโรงม้าแลสนามคอกทั้งเรือนคนอยู่ ตามประมาณคนๆ เอาว่าจะใกล้กับความจริงของที่มีอยู่ โรงม้านั้นไม่ใช่จะทำการของถาวรียัตยาว เพราะเหตุว่าเมื่อจะสร้างโรงม้าใหญ่ตามที่ซึ่งกะไว้แต่เดิม จะย้ายที่ผสมม้าออกไปไว้นอกคลองเปรม ซึ่งคงจะถมที่แล้วเสร็จในปีหน้า เพราะฉะนั้นโรงม้าที่กะใหม่ ๒ โรงแลเรือนคนอยู่เหล่านี้ไม่ทำเป็นของถาวร จะใช้หลังคาสังกะสีไม่ได้ร้อนนัก จะใช้มุงกระเบื้องเกล็ดตุ่มจากให้เรียบร้อยดังเช่นพลับพลาก็ได้ เรือนอีกหลังหนึ่งซึ่งเป็นหลังใหญ่หน้อยนั้น คิดจะให้หลังงกฤทธินายเวรผู้ดูการม้าอาไศรย แลเป็นที่เสด็จไปทอดพระเนตรม้าที่นั่นด้วย จะต้องทำให้หมดจดทั้งเรือนหลังที่กล่าวมาแล้วโรงม้า ให้เป็นที่ไปดูได้เนื่องๆ ฤๅใครๆ จะมาดูก็ได้ ไม่เป็นที่สกปรกในยศที่ดินถ้าถมยังไม่เต็มให้ขุดสระที่หลังโรงทหารมหาดเล็ก เอาดินถมแลทำถนนปูอิฐตามแปลนที่เขียน ส่วนสนามนั้นถ้าหากดินไม่ใหญ่มีอยู่ให้คงไว้ก่อน อย่าเพ้อตัดตลอดจนหมากมะพร้าว ให้ตัดลงแต่ต้นไม้เล็กน้อยปราบที่แลไซท่อน้ำเดินปลูกหญ้าให้ทั่วไป อย่าให้น้ำฝนที่ตกข้างในสนามได้ ส่วนรั้วที่จะกั้นนั้นจะมีที่ตอกกันสูงบางแห่ง ต้องการจะให้ที่บใช้ได้ปักลวดชิง เอาต้นผักบุ้งฝรั่งขึ้นเหมือนอย่างริมถนนสามเสน แต่อย่าให้ใช้ลวดหนาม ส่วนรั้วเดี่ยวไม่ต้องการจะให้ที่บใช้ลวดเกลี้ยงซึ่งเหมือนกัน แต่ต้องให้สูงกว่าที่ซึ่งข้างถนนเพื่อจะไม่ให้ม้าวิ่งออกจากคอกได้ เมื่อข้ากลับไปถึงเห็นควรจะให้ตัดต้นไม้แห่งใดจึงจะให้ตัดต่อไป ขอแต่ให้ได้ปลูกหญ้าแลทำรางน้ำให้น้ำให้ตกเสียให้ได้ก่อนเป็นสำคัญยิ่งกว่าอย่างอื่น เพราะม้าพวกนี้เคย

อยู่ที่ดอนสูง ถ้าไปอยู่ที่แฉะๆ กลัวจะไม่ค่อยสบาย เรื่องพิสดารของการที่กะในแผนทำอะไร ได้
สั่งให้ตุ๊กเขียนคำอธิบายกำกับมากับแผนที่แล้ว ขอให้เจ้ากับพระยาเวียงในคิดอ่านระดมกันทำ
การในที่นี้ให้สำเร็จฤจวนจะสำเร็จได้ทันเวลาข้ากลับไปถึงจะเป็นที่พอใจมาก ถ้าจะต้องใช้เงิน
ทองมากน้อยเท่าใด ให้เอาหนังสือฉบับนี้เป็นสำคัญไปเบิกที่พระศุภกรรณ ให้พระศุภกรรณจ่าย
ให้ตามสมควรแก่การที่ทำ

อนึ่งคอคเวอนเนอเยเนรลเขาให้กว้างดาว ๒ คู่ ฤๅ ๓ คู่ ของเขาปล่อยอยู่ในสนามหญ้า
เฉยๆ มีแต่ต้นไม้ใหญ่เป็นที่พำนักแต่ของเราจะปล่อยไว้เฉยๆ เช่นนั้นหมาคงกัดตายหมด ให้คิด
อ่านกันรั้วที่สวนเจ็กถัดถึงน้ำออกไป ซึ่งเข้าใจว่ามีต้นไม้ร่มอยู่มากกันตามแนวขางฮี้ยาว
ประมาณสัก ๑๕ วา ด้านสกัดตั้งแต่ถนนขางฮี้เข้ามาชนถนนม้งกรร่า ถนนม้งกรร่าให้เลี้ยวโอน
ไปตามรูปถนน ต้องมีเรือนพื้นดินสำหรับกว้างเข้าไปพักอาศัยกว้างสัก ๖ ศอก ยาว ๓ วา ฝา
กันที่ขยับเปิดแต่ด้านหน้าสำหรับหลบฝนเข้าไปนอน ในคอกนั้นต้องให้ปราบพื้นเรียบปลูกหญ้าทำ
รางน้ำอย่าให้น้ำขัง แต่รั้วที่จะใช้กันนั้นจะใช้อย่างไรข้าก็ออกจะหมดปัญญา เพราะหมาของเรา
มันกระโดดคล่องนักให้คิดอ่านอย่างดีที่สุดที่จะป้องกันอย่าให้หมาหลุดเข้าไปในนั้นได้โดยทางใด
ทางหนึ่งฤๅกระโดดเข้าไป ที่ทำไว้นี้เป็นของทำไปพลาง เมื่อเข้าไปถึงจึงจะคิดแก้ไขต่อไปใหม่
ครั้นจะไม่ทำไว้ก่อนกว้างต้องขังกรงไปนานไม่ได้ปล่อยออกเดินจะตายเสีย ถ้าต้นไม้ซึ่งจะบังร่ม
ไม่มีพอ ให้ปลูกเป็นกระโจมเหมือนโรงหีบไว้แห่งใดแห่งหนึ่งสำหรับให้กว้างพักนอนแทนร่มไม้

สยามินทร์

ป.ล.

อนึ่งการที่จะทำหลังคาโรงฆ่าหมูกระเบื้องนั้น ถ้าจะเป็นการชำแลเปลือง ดูกว่ามุงสังกะสี
แล้วมุงจากทับ แล้วปลูกต้นไม้ล้อมให้ขึ้นหลังคา กว่าจากจะผุก็พอดต้นไม้คลุมสังกะสีมืดไม่ร้อน
ตุ๊กก็ได้อยู่ เพราะโรงฆ่าเขามักใช้ต้นไม้คลุม ตามแต่จะเห็นอย่างใดดี

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๓๑๐
ที่มา หจข. ร.๕ น.๑๘.๑๒/๒๘

ที่ ๒๔๔๖/๓๑๒๘ รั้ววันที่ ๑๑ มิถุนายน ๑๒๐
ที่ ๑๑๖/๘๔๔

กระทรวงนครบาล
กรมกองตระเวร

วันที่ ๑๐ มิถุนายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง ขอพระราชทานกราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอ,
เสนาบดีกระทรวงนครบาล ทรงทราบฝ่าพระบาท

ด้วยแต่วันที่ ๑ กันยายน ๑๑๘ ถึงวันที่ ๓๑ มีนาคม ๑๑๙ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่น
มหิศรราชหฤทัยได้ทรงจัดซื้อที่ในบริเวณวังสวนดุสิตรวม ๒๐ ไร่ มีรายชื่อแลเนื้อที่กว้างยาว
จำนวนเงินรายเลียดแจ้งในบัญชีที่ข้าพระพุทธเจ้าได้สอดทูลเกล้าฯ ถวาย

ถ้าจัดซื้อที่ต่อไปได้เท่าใดจะนำความกราบทูลต่อครั้งหลัง

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๓๑๑

ที่มา จดหมายเหตุการก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๒๘

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๑๑ มิถุนายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตรขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการก่อสร้างในบริเวณสวนดุสิต การที่ทำแล้วไปแต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๐ ดังจะได้กราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

การก่อสร้างวัดเบญจมบพิตร

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

๑ ทำโรงเรียนพักชั่วคราว ช่างได้ทำเรียบร้อยแล้วได้เปิดให้นักเรียนเข้าเรียนแต่วันที่ ๕ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๐ แล้ว

๒ ทำศาลาโรงฉัน เต็มได้มุงกระเบื้องหลังคาไว้ ๔ แถบ

๓ ทำการต่อมาคือ ได้มุงกระเบื้องแล้วอีก ๔ แถบ รวมเก่าใหม่ได้มุงกระเบื้องหลังคาแลครอบอกไก่แล้วเสร็จ

๔ การถือปูนทราย ช่างได้ถือปูนเสา, ผนังรอบนอกแลผนังในร่วมแล้วทั้ง ๒ ด้าน แลได้ตีไม้ฝ้าเพดานในร่วมแล้วทั้ง ๔ มุข

๕ ทำศาลาเก็บของ ได้ตีเข็มวางระทอathomอนย้อยอิฐโรยแลก่ออิฐแต่หลังระถึงหลังกบน่าต่างประตูแล้วทั้ง ๔ ด้านสูง ๑๐ ศอก

๖ ทำโรงเรียน ช่างได้ตีเข็มในร่วมคลองรากแล้วรวมเข็ม ๒๔๘๖ เข็มใช้เข็มโต ๒ กำกึ่งยาว ๖ ศอก ยังจะได้ย้อยอิฐหักประสมปูนซิเมนต์ทำรากต่อไป

๗ ทำกุฏิสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ขุดรากกว้าง ๓ ศอก ลึก ๒ ศอก ยังจะได้ขุดให้ลึกอีก ๑ ศอกจึงจะถึงที่ตามแบบ วันหนึ่งมีเงินช่างไม้, ช่างปูน, จั๊กกั้ง, ทำการวันละ ๒๕๐ แร่ง

ด้านพระยาราชสงคราม

๑ ทำพระที่นั่งทรงธรรม เต็มได้ก่ออิฐแต่หลังบัวชั้นสองถึงหลังกบพระทวาร, พระบัญชา, ชั้นสองสูง ๖ ศอก

๒ ทำการต่อมาคือ ได้ก่ออิฐเสริมของเดิมสูงอีก ๑ ศอก ๑ คืบ ถึงหลังจันทันเฉลี่ยทั้ง ๒ ด้าน

๓ ทำการยกตัวไม้เครื่องบนในร่วม ได้ยกสพานปลายเสา, ซื่อ, จันทัน, แป, ออกไก่, เชิงกลอน, ในร่วมหลังใหญ่แล้วทั้ง ๒ ด้าน

๔ ยกเครื่องบนเฉลี่ยคือ จันทัน, แป, เค้ารับปลายจันทัน, ด้านวันตก, ดวันออกแล้ว

๕ มุขลดด้านใต้, ด้านเหนือ, ออกจากมุขใหญ่ด้านละ ๑ มุข ได้ยกสพานปลายเสา, ซื่อ, จันทัน, แป, ออกไก่, แล้วทั้ง ๒ มุข

๖ มุขเด็จด้านวันออก, วันตก ๒ มุข ได้ก่อเสาแต่หลังพนักอัมฉัตรรับเครื่องบน และก่ออัมฉัตร, พลสิงห์, เสาแลเมตทรงมัน แลถือปูนทรายแล้วทั้ง ๒ ด้าน

๗ ทำพระอุโบสถ เดิมได้ตีเชื่อมย่อยอิฐประสมปูนซิเมนต์ในร่วมคลองรากสูง ๑ ศอก ๑ คืบ เดิมในร่วมของคลองรากแล้ว

๘ ทำการต่อมาคือ ได้ก่ออิฐฝรั่งแต่หลังรากสูง ๒ ศอก กว้างยาวตามแบบของรากทั้ง ๔ ด้าน

๙ ทำหอรบั้ง เดิมได้ก่ออิฐแต่คลองรากถึงถานบัดชั้นบนแล้ว

๑๐ ทำการต่อมาคือ ได้ยกเสาศีลาขึ้นแล้ว ๔ เสา รวมแรงจันทันทำการอันหนึ่ง จันทันไม้, ช่างปูน, จีบกั้ง, ทำการวันละ ๑๕๐ แรง

การก่อสร้างพระที่นั่ง

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

๑ ทำการรากพระที่นั่ง เดิมได้รื้อแลขนอิฐหักจากที่ต่างๆ มาขึ้นใช้ในการรากพระที่นั่ง ๑๘๐๓๖ ถึง ต่อมาได้รื้อแลขนมาขึ้นอีก ๓๔๑๕ ถึง รวมเก่าใหม่ ๒๑๔๕๑ ถึง ได้ทุบย่อยสำหรับจะได้เทเกลียวในร่วมรากพระที่นั่ง

๒ ได้ขนอิฐที่ย่อยแล้วลงเทในร่วมรากพระที่นั่งเดิมตามคลองรากสูง ๓๐ เซนต์ทุกๆ มุข การขึ้นหนึ่งได้ทำตามระดับ แลได้ใช้ลูกกึ่งที่บันจุน้ำหนักประมาณ ๓ ตันเศษ ลากบนอิฐที่เกลียวไว้ให้เรียบเสมอรดับ แล้วจะได้ทำการชั้นสองต่อไป รวมกุลิไทย์ ชาย,หญิง, จันทัน, ทำการวันหนึ่งรวม ๓๑๐ แรง

ด้านพระยาราชสงคราม

๑ ทำพระที่นั่งวิมานเมฆ ในร่วมมุขแปดเหลี่ยมด้านวันตก เดิมได้ปูพื้นตั้งบานกบ พระทวาร, พระบัญชาฯ กันฝาก่ออัมฉัตรไว้

๒ ทำการต่อมาคือ ได้รื้ออัมฉัตรที่ก่อไว้แต่เดิมแลแก้ไขให้ใช้ได้ทั้ง ๒ ด้าน แก้แลก่อแล้วทั้งสองอัมฉัตร แลได้ก่อเหลี่ยมวันตกขึ้นใหม่อีก ๑ อัมฉัตร แต่ยังไม่ได้ถือปูน

๓ ต่อจาก मुखแปดเหลี่ยมไปจด मुखตัวนอกเฉียงใต้ริมอ่างหยก ๘ ห้อง เต็มได้ตั้งบานกบ พระทวารพระบัญชาในร่วมด้านใต้ ๒ ฝา กั้นฝาประจันห้องแล้ว ๓ ฝา ตีตลายพนักพระบัญชา ด้านใต้ ๓ ช่อง

๔ ทำการต่อมาคือ ฝาในร่วมด้านเหนือ, ด้านใต้, แลฝาประจันห้อง ฝาเฉลียงด้านเหนือแล ลายพนักด้านเหนือ, ด้านใต้, แลบานพระทวาร พระบัญชาในร่วมแลเฉลียงใต้ตีแล้ว การชั้นสอง ตอนนี้อย่างตอนหนึ่งแต่ยังไม่สู้จะเรียบร้อย

๕ मुखตัวนอกด้านใต้ริมอ่างหยก ๗ ห้อง เต็มได้ตั้งบานพระทวารพระบัญชาแลตีฝาน่า หลัง, ๗ ฝา ฝาประจันห้อง ๒ ฝา

๖ ทำการต่อมาคือ ฝาในร่วมด้านหน้า, ด้านหลังแลฝาประจันห้องชั้นสองตอนนี้อย่างได้ทำ แล้วอีกตอนหนึ่ง แต่ยังไม่ตีตลายพระทวารแต่ตัว मुखยังไม่ได้กั้นฝาแลปูพื้น

๗ मुखตัวนอก, ๓ วันตก, ด้านหน้า, ด้านหลัง, ตอนกลาง เต็มได้ตีฝาในร่วมด้านหน้าไว้ ๘ ฝา

๘ ทำการต่อมาคือ ฝาในร่วมด้านหน้า, ด้านหลัง, แลฝาประจันห้องชั้นสองกั้นแล้วอีกตอน หนึ่งแต่ยังไม่เรียบร้อย แลได้มุงกระเบื้อง मुखหลังด้านวันตกแล้วอีก ๑ मुख กับได้ตีตลายเชิง กลอนบังรางแล้ว

๙ मुखตัวนอกเฉียงเหนือ แต่ริมคลองลัดแผ่นกระจกมาจด मुखตัวนอกด้านหน้า ๖ ห้อง เต็ม ได้มุงกระเบื้องปูพื้นตั้งบานกบพระทวาร, พระบัญชา, ชั้น ๓ ไว้ ๒ วง

๑๐ ทำการต่อมาคือ ได้มุงกระเบื้องครอบอกไก่ และตีตลายเชิงกลอนบังรางด้านวันตก แล ได้ตั้งบานกบพระทวาร, พระบัญชา แลตีฝาน่าหลัง, แลฝาประจันห้องในร่วมชั้นสองแล้วตอน หนึ่ง แต่ยังไม่เรียบร้อย แลยังไม่ตีตลายพระทวาร

๑๑ ได้ก่ออ้อมจันท์ด้านวันตกตอนหลังแล้ว ๑ อ้อมจันท์ แต่ยังไม่ตีถือปูน ช่างยังจะทำได้ ทำ การต่อไป

วันหนึ่งรวมแรงเงินช่างไม้, ช่างปูน, จับกัง, ทำการวันละ ๑๕๐ แรง

ควรมีควรรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตร

รหัสเอกสาร ๒๕๕๕๐๓๑๒

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

ได้รับหนังสือของเจ้า ลงวันที่ ๕ และที่ ๑๑ มิถุนายน และเห็นชอบด้วย

ให้เจ้าลงมือทำโรงฆ่า และให้บอกให้ทราบทั่วกันว่าข้าคิดถึงอยู่มากทุกคน ข้าคิดอยากจะ
กลับไปโดยเร็ว และมีความร้อใจในการงานที่สวนมาก

สยามินทร์

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๑๖ มิถุนายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตร์ ญกุล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท พระราชอาญาไม่พินเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนนต่าง ๆ แลสะพานในบริเวณวังสวนดุสิต ตั้งแต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๑๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๐ รวม ๑๕ วัน ดังจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไป

ศุขขาภิบาลตอนเหนือ, กลาง,

(๑) ได้เพิ่มปฏิญญานถนนวงเดือนหน้าแต่ถนนลออกออกไปถนนชิวยาว ๑๔ เส้น ๓ วา กว้าง ๕ วา ต่อมาปฏิญญได้โดยยาว ๔ วากว้าง ๕ วา รวมเก่าใหม่ ๑๔ เส้น ๗ วา ยังจะต้องปฏิญญต่อไปยาว ๔ เส้น ๑๗ วา

(๒) ได้เพิ่มปฏิญญถนนวงเดือนในแต่ถนนยกเข้ามาถนนพุดตาลเหนือยาว ๘ เส้น ๗ วากว้าง ๕ วา ต่อมาปฏิญญได้โดยยาว ๓ วากว้าง ๕ วา รวมเก่าใหม่ ๘ เส้น ๑๐ วา ยังจะต้องปฏิญญต่อไปยาว ๒ เส้น ๕ วากว้าง ๕ วา

(๓) ได้เพิ่มปฏิญญถนนข้างฮีน่าแต่ถนนชิวเข้ามาถนนลยาว ๖ เส้น ๔ วากว้าง ๓ วา ต่อมาปฏิญญได้โดยยาว ๓ วากว้าง ๓ วา รวมเก่าใหม่ ๖ เส้น ๗ วา ยังจะต้องปฏิญญต่อไปยาว ๑๒ เส้น ๑๓ วากว้าง ๓ วา

(๔) ได้เพิ่มปฏิญญถนนวงเดือนหน้าแต่ถนนชิวเข้ามาถนนลยาว ๑ เส้น ๑๖ วากว้าง ๕ วา ต่อมาปฏิญญได้โดยยาว ๑ เส้น ๑๙ วากว้าง ๕ วา รวมเก่าใหม่ ๓ เส้น ๑๕ วากว้าง ๕ วา ยังจะต้องปฏิญญต่อไปยาว ๑๗ เส้น กว้าง ๕ วา

(๕) ได้เพิ่มได้ขุดท่อน้ำถนนเบญจมาศในแล้วตลอดทั้งสองข้างถนน ทำการต่อมาได้ก่อก่อน้ำแล้วทั้งสองข้างถนนยาว ๑๐ เส้น ๑๕ วา แต่ยังหาได้ถมดินให้เรียบร้อยไม่

(๖) ได้เพิ่มได้ขุดท่อน้ำถนนใบพรในแล้วตลอดถนนข้างหนึ่งยาว ๕ เส้น ๑๗ วา ทำการต่อมาได้ใส่อิฐหักในร่วมท่อนั้นตลอด

(๗) เต็มได้ขุดดินถมเป็นถนนปลายถนนวิสุทธิกระษัตริย์ ทำต่อของเดิมถึงลำน้ำโดยยาว ๓ เส้น ๕ วากว้าง ๑๐ วา แลขุดท่อท่อน้ำแล้วตลอดสองข้างถนน ต่อมาได้ปฏิรูประดมถนนกว้าง ๗ วายาว ๓ วา ยังจะต้องปฏิรูประดมต่อไปยาว ๓ เส้น ๒ วา

ด้านพระสุริยภักดี

(๑) เต็มทำถนนดำรงรัชยาวแต่วงเวียนเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงที่ตรงข้ามหลังโรงเรียนเด็ก ๒๐ เส้น ๑๒ วากว้าง ๗ วา ๒ สอก ได้ขุดดินถมเป็นถนนนั้นแล้วตลอด ทำการต่อมาได้ขุดดินถมเพิ่มเติมในถนนที่ต่ำแต่ยังไม่เรียบร้อย

ด้านพระอินทรักษา

(๑) เต็มทำถนนหลานหลวงยาวแต่วงเวียนเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงถนนกรุงเกษม ๒๖ เส้น ๕ วาเศษกว้าง ๑๒ วา ได้ขุดดินถมเป็นถนนนั้นแล้วตลอด ต่อมาได้ขุดดินถมเพิ่มเติมในถนนที่ต่ำแต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ด้านพระฤทธิเดชะ

(๑) เต็มทำถนนปลายลูกหลวงยาวแต่ถนนปลายตลาดถึงเชิงสะพานบ้านตลุง ๑๐ เส้น เศษ กว้าง ๘ วา ได้ขุดดินถมเป็นถนนนั้นแล้วตลอด ต่อมาได้ขุดดินถมเพิ่มเติมในถนนที่ต่ำแต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ด้านจมีนราชามาตย์

(๑) เต็มทำถนนเพ็ญยาวแต่ถนนราชดำเนินถึงถนนหลานหลวง ๑๒ เส้น ๑๗ วากว้าง ๗ วา ๒ สอก ได้ขุดดินถมเป็นถนนนั้นแล้วตลอด ต่อมาได้ขุดดินถมเพิ่มเติมในถนนที่ต่ำแต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ด้านพระพรหมมาภิบาล

(๑) เต็มทำถนนปลายช่างฮี้ยาวแต่คูทางรถไฟถึงถนนบัว ๑๐ เส้นกว้าง ๖ วา

(๒) ทำถนนบัวยาวแต่ปลายถนนช่างฮี้ถึงปลายถนนดวงตะวัน ๒๒ เส้นกว้าง ๖ วา ขุดดินถมเป็นถนนสูง ๑ สอกเศษแล้วทั้งสองถนน

(๓) ทำถนนปลายดวงตะวันยาวแต่คูรถไฟถึงถนนบัว ๑๐ เส้นกว้าง ๖ วา เต็มขุดดินถมเป็นถนนนั้นแล้ว ๘ เส้นกว้าง ๖ วา ต่อมาขุดดินถมเป็นถนนได้โดยยาว ๒ เส้นกว้าง ๖ วา รวมเก่าใหม่ยาว ๑๐ เส้นกว้าง ๖ วา แล้วแต่ยังหาเรียบร้อยไม่

การทำสะพานศุขชาภิบาลตอนเหนือ

(๑) เต็มได้ขุดรากตีเข็มสพานขมัยมรุเชฐ แลก่อรากถึงชั้นวางรอดเหล็กสพานแล้ว ต่อมาได้ทำการทอดหมอนหรือวางคานไม้เพื่อยกตัวเหล็กต่างๆ ขึ้นคุมตัวเหล็กบนรากที่ก่อนนั้น

(๒) ได้ขุดรากสพานตรงถนนดวงตะวันข้ามคลองเปรมแล้วข้างหนึ่ง ต่อมาได้ตีเข็มแล้วข้างหนึ่ง ๕๕ เข็ม แลได้ขุดรากแล้วอีกข้างหนึ่งกับตีเข็มได้ ๔๘ เข็ม

(๓) ได้รื้อสพานไม้ตรงถนนพุดตาลข้ามคลองลำน้ำคแลปิดทำนบแล้ว ต่อมาได้ขุดรากสพานนั้นแล้วทั้งสองข้าง

(๔) ได้รื้อสพานไม้ตรงถนนเต็กข้ามคลองลำน้ำค แลได้ปิดทำนบขุดรากแล้ว ทำการต่อมาได้ตีเข็มวางระใส่อิฐหักโรยสะเมน ก่อรากขึ้นมาสูงเสมอชั้นวางเหล็กรอดสพาน

(๕) ได้รื้อสพานไม้ตรงถนนโถข้ามคลองหลอดแก้วคือสพานสิบสองนักษัตร์ ได้ปิดทำนบขุดรากตีเข็มวางระใส่อิฐหักโรยสะเมนแล้ว

การทำสพานกรมโยธา

(๑) เต็มได้รื้อสพานไม้ข้ามร่องไม้หอมไปเกาะยู่อี่แลได้ขุดรากตีเข็มก่อรากถึงวางรอดคุมตอเหล็กแล้ว ต่อมาได้ก่อเสาแล้วทั้งสองข้างตั้งพนั๊กเหล็กแล้วข้างหนึ่ง

(๒) ได้ขุดรากสพานวิศนุกรรรม์นถุมารแล้ว แลตีเข็มได้ข้างหนึ่ง ๑๐๐ เข็ม ทำการต่อมาได้ตีเข็ม ๑๐๐ เข็มนั้นลงถึงที่ แลแล้วก่อรากสูงพ้นคลองราก ๒ ศอก แลได้ตั้งเข็มอีกข้างหนึ่ง ๑๐๐ เข็มแล้ว แต่ตีเข็มยังหาถึงที่ไม่

(๓) ได้ขุดรากมีขมาพริ้งสรรคแล้วแลตีเข็มข้างหนึ่งได้ ๒๕๒ เข็ม ทำการต่อมาได้ตีเข็ม ๒๕๒ เข็มนั้นอีกแต่ยังไม่ถึงที่ แลได้ตั้งเข็มอีกข้างหนึ่ง ๒๐๐ เข็ม แต่ยังหาได้ตีเข็มไม่

(๔) ได้ทำสพานไม้ตรงถนนเพนียงข้ามคลองวัดโสรมนัศแล้ว ต่อมาได้ทำสีแล้วแต่ยังหาได้ถมดินเชิงสพานไม้

(๕) ได้ทำสพานไม้ตรงถนนปลายลูกหลวงข้ามคลองลำปรั๊ก บั๊กเสาวางรอดสพานแล้ว ทำการต่อมาได้วางตงปูพื้นตั้งพนั๊กทาสีแล้วเสร็จ แต่ยังหาได้ถมดินเชิงสพานไม้

(๖) ได้รื้อสพานไม้ตรงถนนคอเสื้อข้ามคลองลำมาศแล้ว ต่อมาได้ปิดทำนบขุดรากแล้วข้างหนึ่ง

(๗) ได้ขุดรากตีเข็มสพานตรงถนนตลาดข้ามคลองขุดใหม่แล้ว แลวางระใส่อิฐหักโรยสะเมนก่อรากสูงพ้นคลองรากขึ้นมา ๒ ศอกตลอดคลองรากสพาน

(๘) ได้ทำสพานไม้ตรงถนนหลานหลวงข้ามคลองขุดใหม่ ได้บั๊กเสาวางรอดตงแล้ว

การทำทางรถแตรมเวของบริษัท

(๑) เต็มได้ขุดย้ายเสาไฟฟ้าเข้ามาได้แนวกับต้นไม้ริมถนนแล้วแต่เชิงสพานนรรัตนถึงถนนเขี้ยวไขก้า ขุดถนนเป็นทางรถแต่สพานนรรัตนถึงถนนช่างฮี้ดอนหนึ่ง แต่สพานกิมเซ่งหลีดอนหนึ่งถึงถนนเขี้ยวไขก้า ทำการต่อมาได้ขุดถนนเป็นทางรถ แต่ถนนช่างฮี้ดถึงสพานกิมเซ่งหลีรวมขุดแล้วตลอด แลได้ใส่อิฐหักในร่วมที่จะวางรางเหล็กบางแห่งแต่ยังหาตลอดไม่

ควรมีควมแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรนุกูล

เรียง

เขียน

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๑ กรกฎาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรนุกูล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนนต่าง ๆ แลสะพานในบริเวณวังสวนดุสิต แต่วันที่ ๑๖ ถึงวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๑๒๐ รวม ๑๕ วัน ดังจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

ศุขขาภิบาลตอนกลาง, เหนือ,

(๑) เดิมได้ปฏิญญถนนดวงเดือนนำ แต่ถนนลออกนอกไปถนนชิวยาว ๑๔ เส้น ๗ วา กว้าง ๕ วา ต่อมาปฏิญญได้โดยยาว ๑๒ วารวมเก่าใหม่ ๑๔ เส้น ๑๙ วา ยังจะต้องปฏิญญต่อไปยาว ๔ เส้น ๕ วากว้าง ๕ วา

(๒) เดิมปฏิญญถนนดวงเดือนในแต่ถนนอกเข้ามาถนนพุดตาลเหนือยาว ๘ เส้น ๑๐ วากว้าง ๕ วา ต่อมาปฏิญญได้ยาว ๒ วารวมเก่าใหม่ ๘ เส้น ๑๒ วา ยังจะต้องปฏิญญต่อไปยาว ๒ เส้น ๓ วากว้าง ๕ วา

(๓) เดิมปฏิญญถนนชางฮี่นำแต่ถนนชิวเข้ามาทางถนนลกยาว ๖ เส้น ๗ วา กว้าง ๓ วา ต่อมาปฏิญญได้ยาว ๑ เส้น ๑๓ วา รวมเก่าใหม่ ๘ เส้น ยังจะต้องปฏิญญต่อไปยาว ๑๑ เส้น กว้าง ๓ วา

(๔) เดิมปฏิญญถนนดวงตะวันนำแต่ถนนชิวเข้ามาถนนลกยาว ๓ เส้น ๑๕ วากว้าง ๕ วา ต่อมาปฏิญญได้ยาว ๔ วารวมเก่าใหม่ ๓ เส้น ๑๙ วา ยังจะต้องปฏิญญต่อไปยาว ๑๖ เส้น ๑๖ วากว้าง ๕ วา

(๕) เดิมได้ขุดก่อก่อน้ำถนนเบ็ญมาศในแล้วทั้งสองข้างยาว ๑๐ เส้น ๑๕ วาเศษ ต่อมาได้ขุดก่อก่อน้ำวงเวียนถนนเบ็ญมาศในด้านต่อถนนใบพรในแล้วทั้งสองด้าน

(๖) เดิมได้ขุดก่อก่อน้ำแลใส่อิฐห้กในรอบท่อกว้างถนนใบพรในข้างหนึ่งยาว ๕ เส้นเศษ ต่อมาได้ก่อก่อน้ำได้ยาว ๒ เส้น ๑๐ วา ยังจะต้องก่อก่อน้ำต่อไปยาว ๒ เส้น ๑๐ วา

(๗) ได้ขุดดินถมเป็นถนนปลายวิสุทธิกระษัตริ์ ทำต่อถนนเดิมถึงฝั่งลำน้ำโดยยาว ๓ เส้น ๕ วากว้าง ๑๐ วา แลขุดก่อก่อน้ำแล้ว กับปฏิฐิในร่วมถนนได้ยาว ๓ วากว้าง ๗ วา ต่อมาได้ถมดินเพิ่มเติมที่ทรุดต่ำแต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ด้านพระสุริยภักดี

(๑) ได้ทำถนนดำรงรัชยาวแต่วงเวียนเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงที่ตรงข้ามหลังโรงเรียนเด็ก ๒๐ เส้นเศษ กว้าง ๗ วา ๒ สอก ได้ถมดินเป็นถนนนั้นแล้วตลอด แลได้ถมเพิ่มเติมในที่ถนนต่ำ ต่อมาได้ถมเพิ่มเติมที่ทรุดต่ำนั้นเสมอ

ด้านพระอินทรักษา

(๑) ได้ทำถนนหลานหลวงยาวแต่วงเวียนเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงถนนกรุงเกษม ๒๖ เส้น ๕ วา เศษกว้าง ๑๒ วา ได้ถมดินเป็นถนนนั้นแล้วตลอด แลได้ถมเพิ่มเติมในที่ต่ำ ต่อมาได้ถมเพิ่มเติมที่ทรุดต่ำนั้นเสมอ

ด้านพระฤทธิเดชะ

(๑) ได้ทำถนนปลายลูกหลวงแต่ถนนปลายตลาดถึงเชิงสะพานบ้านดูลุง ๑๐ เส้นเศษ กว้าง ๘ วา ได้ถมดินเป็นถนนนั้นแล้วตลอด แลได้ถมดินเพิ่มเติมในถนนที่ต่ำ ต่อมาได้ถมเพิ่มเติมที่ทรุดต่ำนั้นเสมอ

ด้านจมีนราชามาตย์

(๑) ได้ทำถนนเพนียงยาวแต่ถนนราชดำเนินถึงถนนหลานหลวง ๑๒ เส้น ๑๗ วา เศษ กว้าง ๗ วา ๒ สอก ได้ถมดินเป็นถนนนั้นแล้วตลอด แลได้ถมดินเพิ่มเติมในถนนที่ต่ำ ต่อมาได้ถมดินเพิ่มเติมที่ทรุดต่ำนั้นเสมอ พนักงานสุขขาภิบาลได้ปฏิฐิต่อถนนตลาดมาถนนราชดำเนิน ได้ยาว ๑๐ วากว้าง ๔ วา ยังจะต้องปฏิฐิต่อไปยาว ๑๒ เส้น ๗ วากว้าง ๔ วา

ด้านพระพรหมภิบาล

(๑) ได้ทำถนนปลายข้างสี่ยาวแต่คูทางรถไฟถึงถนนบัว ๑๐ เส้นกว้าง ๖ วา
(๒) ได้ทำถนนบัวยาวแต่ถนนปลายข้างสี่ถึงถนนปลายดวงตะวัน ๒๒ เส้นกว้าง ๖ วา
(๓) ได้ทำถนนปลายดวงตะวันยาวแต่คูทางรถไฟถึงถนนบัว ๑๐ เส้น กว้าง ๖ วา ได้ทำแล้วทั้งสามถนน ต่อมาได้ถมดินเพิ่มเติมถนนนั้นๆ เสมอแต่ยังหาเรียบร้อยไม่

การทำสะพานสุขขาภิบาลตอน, กลาง, เหนือ,

(๑) ได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางคานไม้เพื่อจะยกตัวเหล็กต่างๆ สะพานขมัยมรุเชฐแล้ว ต่อมาได้ยกเหล็กกรอบสะพานนั้นแล้ว

(๒) ได้มีได้ขุดรากลากสพานตรงถนนดวงตะวันข้ามคลองเปรมแล้ว แลตีเข็มแล้วข้างหนึ่ง ๙๕ เข็มข้างหนึ่งแล้ว ๔๙ เข็ม ต่อมาตีเข็มได้ ๔๖ เข็ม รวมตีเข็มแล้วสองข้าง แลได้ใส่คอนกรีตแล้วข้างหนึ่ง

(๓) ได้มีได้รื้อสพานไม้แลขุดรากลากสพานตรงถนนพุดตาลในข้ามคลองลำนาถแล้วทั้งสองข้าง ต่อมาได้ตีเข็มแล้วแลก่อราก แต่คลองรากสูงขึ้นมาได้ ๑ ศอก

(๔) ได้มีได้รื้อสพานไม้แลขุดรากลากตีเข็มก่อรากสพานตรงถนนเด็กข้ามคลองลำนาถสูงแต่คลองรากถึงชั้นวางรอดเหล็กสพาน ต่อมาได้ยกเหล็กรอดสพานนั้นแล้ว

(๕) ได้มีได้รื้อสพานไม้แลขุดรากลากตีเข็มใส่คอนกรีตสพานสิบสองนักษัตรแล้ว ต่อมาได้ก่อรากถึงวางเหล็กรอดสพาน

(๖) ได้มีได้รื้อสพานไม้ตรงถนนภาพระบำข้ามคลองลำนาถแล้ว แลได้ขุดรากลากตีเข็มก่อรากถึงวางเหล็กรอดสพาน

(๗) ได้มีได้รื้อสพานไม้แลขุดรากลากสพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะกวางแล้ว แลได้ตีเข็มแล้วทั้งสองข้าง ๕๐ เข็ม

(๘) ได้มีได้รื้อสพานไม้แล้วแลขุดรากลากสพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะสนใหญ่แล้ว แลตีเข็มได้ข้างหนึ่ง ๔๐ เข็ม

การทำสพานกรรมโยธา

(๑) ได้มีได้รื้อสพานไม้แลขุดรากลากตีเข็มก่อรากวางรอดคุมตัวเหล็กก่อผนังตั้งพนังแล้วข้างหนึ่ง ต่อมาได้ก่อผนังตั้งพนังทาสีถือปูนเป็นการแล้วเสร็จ

(๒) ได้มีได้ขุดรากลากตีเข็มสพานวิศวกรรมมณฑลแล้ว แลก่อรากสูง ๒ ศอกข้างหนึ่ง ต่อมาได้ก่อรากแล้วอีกข้างหนึ่งสูง ๒ ศอก ถึงชั้นวางเหล็กโค้งรับเหล็กรอดสพาน

(๓) ได้มีได้ขุดรากลากสพานมีขัวพริงสรรคแล้ว แลตีเข็มแล้ว ๒๙๒ เข็มข้างหนึ่ง ตีเข็มได้ ๒๐๐ เข็มข้างหนึ่งแต่ยังไม่ได้ที่ ต่อมาตั้งเข็มได้ ๔๐ เข็มรวม ๒๔๐ เข็ม ตีถึงที่ได้ ๔๐ เข็ม

(๔) ได้มีได้ทำสพานไม้แล้ว คือตรงถนนเพนียงข้ามคลองวัดโสรมนัส, ตรงถนนลูกหลวงข้ามคลองลำปรัก ตรงถนนหลานหลวงข้ามคลองขุดใหม่,

(๕) ต่อมาได้ทำสพานไม้ขึ้นอีก คือตรงถนนหลานหลวงข้ามคูวัดคอกสุกร, ตรงถนนดำรงรัชข้ามคูวัดคอกสุกร, สองสะพานนี้การที่ทำยังไม่แล้วคือตั้งพนังทาสี การถมดินเชิงสพานนั้นยังหาได้ถมไม่

(๖) ได้มีได้รื้อสพานไม้ตรงถนนคอเสื้อข้ามคลองลำมาศแล้วแลขุดรากลากแล้วข้างหนึ่ง ต่อมาได้ขุดรากลากแล้วอีกข้างหนึ่ง กับได้ตีเข็มแล้วแลก่อรากสูงพ้นคลองรากขึ้นมา ๓ ศอกทั้งสองข้าง

(๗) ได้มีได้ขุดรากลากตีเข็มสพานตรงถนนตลาดข้ามคลองขุดใหม่ กับได้ก่อรากสูง ๒ ศอกข้างหนึ่ง ต่อมาได้ก่อรากอีกข้างหนึ่งสูงพ้นคลองรากขึ้นมา ๒ ศอก

การทำทางรถแตรมเวของบรชัษ

(๑) เตมได้ขุดทงรถแตรสพานนรรัตน, ถงถนนเชยวไขกา ตอมาไดยอยอฐรอรทรายใน
ร่วทงรถบางแห่งแต่ยงหาตลอดไม

ควรมควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจรนุกูล เรียง
เขียน

วันที่ ๑๖ กรกฎาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตร์นุกุล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนนต่าง ๆ แลสะพานในบริเวณวังสวนดุสิต ตั้งวันที่ ๑ ถึงวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๑๒๐ รวม ๑๕ วัน ดังจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไป

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

(๑) ทำโรงแลสนามหญ้าสำหรับเป็นที่ผสมม้า ประมาณการถมดินในที่นั้น ๘ ส่วน ได้ถมแล้วไปสัก ๕ ส่วน ในส่วนของ ๘ ปลูกหญ้าแล้วประมาณ ๑ ส่วน ในส่วนของ ๘ กับได้ยกโรงม้าแล้ว ๒ หลัง ๆ หนึ่งยาว ๑๒ วา ๑ ศอก กว้าง ๓ วา ๑ ศอก หลังหนึ่งยาว ๖ วา กว้าง ๓ วา ๑ ศอก เรือนคนอยู่หนึ่งหลังยาว ๑๒ วา ๑ ศอก กว้าง ๔ วา ๑ ศอก ได้ปูพื้นมุงหลังคาด้วยสังกะสีแล้วทั้ง ๓ หลัง

ศุขชาติบาลตอนกลาง, เหนือ,

(๑) เต็มได้ปุ้อฐถนนดวงเดือนหน้าแต่ถนนลออกไปถนนชิวยาว ๑๔ เส้น ๑๙ วา กว้าง ๕ วา ต่อมาปุ้อฐได้ยาว ๕ วารวมเก่าใหม่ ๑๕ เส้น ๔ วา กว้าง ๕ วา ยังจะต้องปุ้อฐต่อไปยาว ๔ เส้น

(๒) เต็มได้ปุ้อฐถนนดวงเดือนในแต่ถนนชุกเข้ามาถนนพุดตาลเหนือยาว ๘ เส้น ๑๒ วา กว้าง ๕ วา ต่อมาปุ้อฐได้โดยยาว ๔ วารวมเก่าใหม่ ๘ เส้น ๑๖ วา ยังจะต้องปุ้อฐต่อไปยาว ๑ เส้น ๑๙ วา กว้าง ๕ วา

(๓) เต็มปุ้อฐถนนชานฮีน่าแต่ถนนชิวเข้ามาถนนลกยาว ๘ เส้น ๓ วา ต่อมาปุ้อฐได้ยาว ๘ วารวมเก่าใหม่ ๘ เส้น ๙ วา ยังจะต้องปุ้อฐต่อไปยาว ๑๐ เส้น ๑๑ วา กว้าง ๓ วา

(๔) เต็มปุ้อฐถนนดวงตะวันหน้าแต่ถนนชิวเข้ามาถนนลกยาว ๓ เส้น ๑๙ วา กว้าง ๕ วา ต่อมาปุ้อฐได้ยาว ๑๑ วารวมเก่าใหม่ ๔ เส้น ๑๐ วา ยังจะต้องปุ้อฐต่อไปยาว ๑๒ เส้น ๖ วา กว้าง ๕ วา

(๕) ได้เพิ่มได้ก่อก่อนน้ำริมถนนใบพรในแล้วยาว ๒ เส้น ๑๐ วา ต่อมาก่อก่อนน้ำได้ยาว ๒ เส้น ๑๐ วา รวมเก่าใหม่ยาว ๕ เส้นแล้วเสร็จ

(๖) ได้เพิ่มได้ขุดดินถมเป็นถนนแลวก่อก่อนน้ำถนนวิสุทธิกระษัตริ์แล้วแลปลูกไต้ยาว ๓ วา กว้าง ๗ วา ต่อมาได้ขุดดินถมเพิ่มเติมที่ทรุดต่ำในร่วมถนนนั้นเสมอแต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ด้านพระสุริยภักดี

(๑) ได้เพิ่มได้ขุดดินถมเป็นถนนตำรงรัศยาวแแต่วงเวียนเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงที่ตรงข้ามหลังโรงเรียนเด็ก ๒๐ เส้น ๑๒ วา เศษกว้าง ๗ วา ๒ คอก ต่อมาปลูกไต้ยาว ๓ เส้น ๖ วากว้าง ๓ วา ยังจะต้องปลูกไต้ต่อไปยาว ๑๗ เส้น ๖ วากว้าง ๓ วา

ด้านพระอินทรักษา

(๑) ได้เพิ่มได้ขุดดินถมเป็นถนนหลานหลวงยาวแแต่วงเวียนเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงถนนกรุงเกษม ๒๖ เส้น ๕ วา เศษกว้าง ๑๒ ต่อมาปลูกไต้ยาว ๑ เส้น ๑๖ วา กว้าง ๓ วา ยังจะต้องปลูกไต้ต่อไปยาว ๒๔ เส้น ๙ วา กว้าง ๓ วา

ด้านพระฤทธิเดชะ

(๑) ได้เพิ่มขุดดินถมเป็นถนนปลายลูกหลวงยาวแแต่ถนนปลายตลาดถึงเชิงสะพานบ้านดูลุง ๑๐ เส้นเศษกว้าง ๘ วา ต่อมาปลูกไต้ยาว ๒ เส้น ๑๐ วากว้าง ๔ วา ยังจะต้องปลูกไต้ต่อไปยาว ๗ เส้น ๑๐ วา เศษ กว้าง ๔ วา

ด้านจมนราชามาตย์

(๑) ได้เพิ่มได้ขุดดินถมเป็นถนนเพนียงยาวแแต่ถนนราชดำเนินถึงถนนหลานหลวง ๑๒ เส้น ๑๗ วา เศษกว้าง ๗ วา ๒ คอก แลได้ปลูกไต้ไต้ยาว ๑๐ วากว้าง ๓ วา ต่อมาปลูกไต้ยาว ๒ วา รวมเก่าใหม่ ๑๒ วา ยังจะต้องปลูกไต้ต่อไปยาว ๑๒ เส้น ๕ วากว้าง ๓ วา

ด้านพระพรหมมาภิบาล

(๑) ได้เพิ่มได้ขุดดินถมเป็นถนนบัวแล้วยาว ๒๒ เส้น ถนนปลายดวงตะวันยาว ๑๐ เส้น ถนนปลายซางฮี้ยาว ๑๐ เส้น กว้าง ๖ วา ทั้ง ๓ ถนน ต่อมาได้ถมดินเพิ่มเติมในถนนนั้นๆ ที่ทรุดต่ำ

การทำสะพานสุขขาภิบาลดอนกลาง, เหนือ,

(๑) ได้เพิ่มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กทอดสะพานชัมยมรุเชฐแล้ว ต่อมาได้ปั้นตั้งเหล็กพนักแล้วทั้ง ๒ ข้าง

(๒) เต็มได้ชุดรากตีเข็มสะพานตรงถนนดวงตะวันข้ามคลองเปรมแล้วแล้ใส่คอนกรีตได้หนึ่งข้าง ต่อมาได้ใส่คอนแล้วอีกข้างหนึ่ง

(๓) เต็มได้ชุดรากตีเข็มสะพานตรงถนนพุดตาลในข้ามคลองลำนาคแล้วแล้ก่อรากสูงข้างละ ๑ ศอก ต่อมาก่อรากถึงชั้นวางเหล็กแล้ได้วางเหล็กปูพื้นแล้ว

(๔) เต็มได้ชุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กทอดสะพานตรงถนนเด็กข้ามคลองลำนาคแล้ว ต่อมาได้ปูพื้นก่อผนังตั้งพนังเหล็กแล้ว

(๕) เต็มได้ชุดรากตีเข็มก่อรากสะพานสิบสองนักษัตรถึงชั้นวางเหล็ก ต่อมาได้ปูพื้นแล้วางเหล็กแล้ว

(๖) เต็มได้ชุดรากตีเข็มก่อรากสะพานตรงถนนภาพระบำถึงชั้นวางเหล็ก ต่อมาได้วางเหล็กแล้ปูพื้นแล้ว

(๗) เต็มได้ชุดรากตีเข็มสะพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะกวางแล้ว ต่อมาได้ก่อรากแต่คลองรากถึงชั้นวางเหล็กทอดสะพาน

(๘) เต็มได้ชุดรากสะพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะสนใหญ่แล้ตีเข็มได้ข้างหนึ่ง ต่อมาตีเข็มแล้อีกข้างหนึ่ง แล้ได้ก่อรากแต่คลองรากถึงชั้นวางเหล็กทอดสะพาน

(๙) ได้รื้อสะพานไม้ข้ามคลองหลอดแก้วไปเกาะชะนี้คือสะพานม้าแปด ประมาณการชุดราก ๘ ส่วน ได้ชุดแล้วไปสัก ๓ ส่วนในส่วนของ ๘

การทำสะพานกรมโยธา ฯ

(๑) เต็มได้ชุดรากตีเข็มก่อรากสะพานวิศวกรรมนิรมาน สูงข้างละ ๒ ศอกถึงชั้นวางเหล็กโค้งรับทอดสะพาน ต่อมาได้จัดการทำนั้งร้านเพื่อยกตัวเหล็กขึ้น

(๒) เต็มได้ชุดรากสะพานมีขมาพริ้งสรรคแล้วแล้ตีเข็มแล้ข้างหนึ่ง ๒๕๒ เข็ม ข้างหนึ่งตั้งเข็มได้ ๒๔๐ เข็ม ตีได้ที่ ๔๐ เข็ม ต่อมาตั้งเข็มได้ ๖๐ เข็ม รวม ๓๐๐ เข็ม ตีได้ที่ ๑๔๖ เข็ม

(๓) เต็มได้ชุดรากตีเข็มก่อรากสะพานตรงถนนคอเสื้อข้ามคลองลำมาศสูงข้างละ ๓ ศอก ต่อมาได้ก่อรากถึงชั้นวางเหล็กทอดสะพาน

(๔) เต็มได้ชุดรากตีเข็มก่อรากสะพานตรงถนนตลาดข้ามคลองชุดใหม่สูงข้างละ ๒ ศอก ต่อมาได้ก่อรากถึงชั้นวางเหล็กทอดสะพาน

(๕) สะพานไม้ข้ามคูวัดคอกสุกรตรงถนนดำรงรัศ, ตรงถนนหลานหลวงที่ยังไม่แล้แล้นั้น ต่อมาก็ได้ทำแล้แล้ กับได้ทำอีกสะพานหนึ่งตรงถนนดำรงรัศข้ามคลองชุดใหม่ ได้ปักเสาตีรอยวางตงแล้แล้ การถมดินเชิงสะพานไม้ที่แล้ไปนั้น พนักงานสุขขาภิบาลตอนกลางได้ถมแล้ทุกสะพาน

การทำทางรถแตรมเวของบริษัท

(๑) เต็มได้ชุดทางแต่สะพานนรรรัตน์, ถึงถนนเขียวไข่กาแล้ได้ใส่อิฐหักบางแห่ง ต่อมาได้ใส่อิฐหักเป็นตอนๆ รวมทางที่ใส่อิฐหักแล้ยาวประมาณแต่สะพานนรรรัตน์ถึงสะพานเทเวศร์แต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ควรมีควมแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรนุกูล เรียง
เขียน

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๔๓๑ก

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๓๐

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๓๑ กรกฎาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตรขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการก่อสร้างพระที่นั่งฯ ในบริเวณสวนดุสิตการที่ทำแล้วไป แต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ศก ๑๒๐ ตั้งจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไป

การก่อสร้างพระที่นั่ง

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

(๑) ทำการรากพระที่นั่ง เดิมได้จัดพนักงานรื้อแลขนอิฐหักจากที่ต่างๆ มาขึ้นใช้ในรากพระที่นั่ง ๒๑๔๕๑ ถึง ต่อมาได้ขนมาขึ้นอีก ๘๘๔๖ ถึง เก้าใหม่รวมอิฐหัก ๓๐๒๘๘ ถึง แลได้ทุบย่อยถมในร่วมรากพระที่นั่ง

(๒) เดิมได้ขนอิฐที่ย่อยแล้วเทในร่วมคลองรากพระที่นั่งสูง ๓๐ เซนเต็มทุก मुख การขึ้นหนึ่งเปนแล้วแลได้ลากลูกกลิ้งให้เรียบตามระดับ

(๓) ทำการชั้น ๒ ได้ขนอิฐที่ย่อยเทในคลองราก मुख เหนือตอนตัวนอก - ตกแล้ว ๒ मुख मुख ได้ตอนตัวนอก ๑ मुख รวมเทคอนกรีตชั้น ๒ แล้ว ๓ मुख คิดเปนตารางวาได้ ๘๘๐ ตารางวาสูง ๓๐ เซน ยังจะได้ทำการต่อไป รวมแรงกุลิไทย, จีนทำการวันหนึ่ง ๑๕๐ แรง

ด้านพระยาราชสงคราม

(๑) ทำการพระที่นั่งวิมานเมฆ ในร่วม मुख แปรตเหลี่ยมด้านวันตก เดิมการชั้น ๑ - ๒ - ๓ ได้ปูพื้นกันฝารอบนอกแลฝาประจันห้องแล้วทั้ง ๓ ชั้น

(๒) การชั้น ๓ ของ मुख แปรตเหลี่ยม ได้ติดลายพนักบัวทับหลังเฉลียงแล้ว ๘ เหลี่ยม

(๓) การชั้น ๔ ได้กันฝารอบนอกแล้วแปรตฝา แต่ยังไม่ติดติดลายหลังฝาแลบัวทับแนวฝาทั้งแปรตเหลี่ยม กับได้ตั้งบันไดเวียนแต่ชั้น ๑ ถึงชั้น ๔ ตีคั่นแล้วแต่ยังไม่ติดติดราวพนัก

(๔) ต่อจาก मुख แปรตเหลี่ยมไปจด मुख ได้ เดิมการชั้น ๒ ได้กันฝารอบด้านใต้ด้านเหนือแลฝาเฉลียง ฝาประจันห้องติดบานพระทวารพระบัญชาแลลายพนักแล้ว ๖ ห้อง

(๕) ต่อมา ได้ตั้งอักษรณ์แต่พื้นชั้น ๑ ถึงพื้นชั้น ๓ สามอักษรณ์ตีคั่นแล้วแต่ยังไม่ได้ติดราวพนัก

(๖) การชั้น ๓ ได้ปูพื้นกันฝารอบด้านใต้ด้านเหนือ แลติดบานพระทวารพระบัญชาแล้ว ทั้ง ๘ ห้อง แลได้กั้นฝาประจันห้องไว้บ้างแต่ยังไม่เรียบร้อย

(๗) มุขตัวนอกเฉียงใต้ ริมอ่างหยกไปจดมุขตัวนอกด้านหน้าตอนกลาง ๗ ห้อง เดิมได้กั้นฝาน้ำหลังแลฝาประจันห้องไว้

(๘) ต่อมาได้ติดบานพระทวารด้านหน้าแลฝาประจันห้องในร่วมห้องใหญ่แล้ว ๑ ห้อง

(๙) ทำการชั้น ๓ ของมุขใต้ ได้ปูพื้นแล้วแลตีฝาด้านหน้าไว้ ๖ ฝา ติดลายพนักเฉียงด้านหน้าแล้ว ๖ ห้อง

(๑๐) มุขตัวนอกตวันตกด้านหน้าด้านหลังตอนกลางเดิมฝาน้ำหลังแลฝาประจันห้องชั้น ๒ เดิมได้ตีไว้บ้างแต่ยังไม่เรียบร้อย

(๑๑) ทำการต่อมาได้กั้นฝาเรียบร้อยแล้ว แลได้ติดบานพระทวารตั้งอักษรณ์ตีคั่นแต่ชั้น ๒ ถึงชั้น ๓ แล้ว การชั้น ๓ ได้ปูพื้นในร่วมมุขน้ำหลังตอนกลางแล้ว แต่ปรับยังไม่เรียบร้อย

(๑๒) มุขตัวนอกเฉียงเหนือริมคลองลัดแผ่นกระฉากเดิมได้กั้นฝาน้ำหลังแลฝาประจันห้องไว้ แต่ยังไม่เรียบร้อย

(๑๓) ทำการต่อมา ได้กั้นฝาแลลายตีบัวทับแนวของฝาเรียบร้อยแล้ว แลได้ทำการชั้น ๓ ต่อไป ได้ปูพื้นในร่วมแลเฉียงชั้น ๓ แต่ปรับพื้นยังไม่เรียบร้อย กับได้ตั้งอักษรณ์แต่พื้นชั้น ๒ ถึงพื้นชั้น ๓ แต่ตีคั่นยังไม่เรียบร้อย

(๑๔) การทำรางน้ำแลเชิงกลอนบังรางแต่มุขแปดเหลี่ยมด้านนอกแลด้านในมาจดมุขเหนือริมคลองลัดแผ่นกระฉากแล้วทั้ง ๒ ด้าน ยังจะได้ทำต่อไป รวมเงินช่างไม้, ช่างปูน, จับกิ่ง, ทำการวันหนึ่ง ๑๔๐ แร่ง

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตร

ที่ ๓๐/๑๒๐

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๓๑ กรกฎาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตรขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการก่อสร้างพระที่นั่ง ฯลฯ ในบริเวณสวนดุสิตการที่ทำแล้วไป แต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ศก ๑๒๐ ดั่งจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

การก่อสร้างพระที่นั่ง

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

- (๑) ทำการรากพระที่นั่ง เดิมได้จัดพนักงานรื้อแลขนอิฐหักจากที่ต่าง ๆ มาขึ้นใช้ในการรากพระที่นั่ง ๒๑๔๕๑ ถึง ต่อมาได้ขนาขึ้นอีก ๘๘๔๖ ถึง เก่าใหม่รวมอิฐหัก ๓๐๒๙๘ ถึง แลได้ทูลย่อยถมในร่วมรากพระที่นั่ง
- (๒) เดิมได้ย่อยอิฐที่ย่อยแล้วเทในร่วมคลองรากพระที่นั่งสูง ๓๐ เช่นเดิมทุกมุข การขึ้นหนึ่งเพนแล้วแลได้ลากลูกกลิ้งให้เรียบตามระดับ
- (๓) ทำการชั้น ๒ ได้ขนอิฐที่ย่อยเทในคลองรากมุขเหนือตอนตัวนอก-ตกแล้ว ๒ มุข มุขใต้ตอนตัวนอก ๑ มุข รวมเทคอนกรีตชั้น ๒ แล้ว ๓ มุข คิดเป็นตารางวาได้ ๘๙๐ ตารางวาสูง ๓๐ เซน ยังจะได้ทำการต่อไป รวมแรงกุลีไทย,จีน,ทำการวันหนึ่ง ๑๕๐ แรง

ด้านพระยาราชสงคราม

- (๑) ทำการพระที่นั่งวิมารเมฆ ในร่วมมุขแปดเหลี่ยมด้านตะวันตก เดิมการชั้น ๑-๒-๓ ได้ปูพื้นกันฝารอบนอกแลฝาประจันห้องแล้วทั้ง ๓ ชั้น
- (๒) การชั้น ๓ ของมุขแปดเหลี่ยม ได้ติดลายพนักบัวทับหลังเฉลียงแล้ว ๘ เหลี่ยม
- (๓) การชั้น ๔ ได้กันฝารอบนอกแล้วแปดฝา แต่ยังไม่ได้ติดลายหลังฝาแลบัวทับแนวฝาทั้งแปดเหลี่ยม กับได้ตั้งบันไดเวียนแต่ชั้น ๑ ถึงชั้น ๔ ติดกันแล้ว แต่ยังไม่ได้ติดราวพนัก
- (๔) ต่อจากมุขแปดเหลี่ยมไปจดมุขใต้ เดิมการชั้น ๒ ได้กันฝารอบด้านได้ด้านเหนือแลฝาเฉลียงฝาประจันห้องติดบานพระทวารพระบัญชาแลลายพนักแล้ว ๖ ห้อง

- (๕) ต่อมา ได้ตั้งอักษันแต่พื้นชั้น ๑ ถึงพื้นชั้น ๓ สามอักษันตีคั้นแล้วแต่ยังไม่ได้อัดตราพนัก
- (๖) การชั้น ๓ ได้ปูพื้นกันฝารอบด้านได้ด้านเหนือแลติดบานพระทวารพระบัญชาแล้วทั้ง ๘ ห้องแลได้กันฝาประจันห้องไว้บ้างแต่ยังไม่เรียบร้อย
- (๗) มุขตวันออกเฉียงใต้ ริมอ่างหยกไปจดมุขตวันออกด้านหน้าตอนกลาง ๗ ห้อง เดิมได้กันฝาน้ำหลังแลฝาประจันห้องไว้
- (๘) ต่อมาได้อัดตราพระทวารด้านหน้าแลฝาประจันห้องในร่วมห้องใหญ่แล้ว ๑ ห้อง
- (๙) ทำการชั้น ๓ ของมุขใต้ ได้ปูพื้นแล้วแลตีฝาด้านหน้าไว้ ๖ ฝา ติดลายพนักเฉียงด้านหน้าแล้ว ๖ ห้อง
- (๑๐) มุขตวันออกตวันตกด้านหน้าด้านหลังตอนกลางเดิมฝาน้ำหลังแลฝาประจันห้องชั้น ๒ เดิมได้ตีไว้บ้าง แต่ยังไม่เรียบร้อย
- (๑๑) ทำการต่อมาได้กันฝาเรียบร้อยแล้ว แลได้อัดตราพระทวารตั้งอักษันตีคั้นแต่ชั้น ๒ ถึงชั้น ๓ แล้ว การชั้น ๓ ได้ปูพื้นในร่วมมุขน้ำหลังตอนกลางแล้ว แต่ปรับยังไม่เรียบร้อย
- (๑๒) มุขตวันออกเฉียงเหนือริมคลองลัดแผ่นกระจก เดิมได้กันฝาน้ำหลังแลฝาประจันห้องไว้แต่ยังไม่เรียบร้อย
- (๑๓) ทำการต่อมา ได้กันฝาแลตีบัวทับแนวของฝาเรียบร้อยแล้ว แลได้ทำการชั้น ๓ ต่อไป ได้ปูพื้นในร่วมแลเฉียงชั้น ๓ ต่อไป ได้ปูพื้นในร่วมแลเฉียงชั้น ๓ แต่ปรับพื้นยังไม่เรียบร้อย กับได้ตั้งอักษันแต่พื้นชั้น ๒ ถึงพื้นชั้น ๓ แต่ตีคั้นยังไม่เรียบร้อย
- (๑๔) การทำรางน้ำแลลายเชิงกลอนบังรางแต่มุขแปดเหลี่ยมด้านนอกแลด้านในมาจดมุขเหนือริมคลองลัดแผ่นกระจกแล้วทั้ง ๒ ด้าน ยังจะได้ทำท่อต่อไป รวมเงินช่างไม้,ช่างปูน,จับกัง,ทำการวันหนึ่ง ๑๔๐ แร่ง

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตร

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๒ สิงหาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตร์นุกุล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนนต่างๆ แลสะพานในบริเวณวังสวนดุสิต แต่วันที่ ๑๖ ถึงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๐ รวม ๑๕ วัน ดังจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

(๑) ทำโรงม้าแลที่สำหรับผสมม้า เต็มได้ถมดินในที่นั้นแล้วประมาณ ๕ ส่วนใน ส่วน ๘ ปลูกหญ้าแล้วประมาณ ๑ ส่วนใน ส่วน ๘ ยกโรงม้าแลปูพื้นมุงหลังคาด้วยสังกะสีแล้ว ๒ หลัง เรือนคนอยู่ ๑ หลัง มุงหลังคาด้วยสังกะสีแล้ว ต่อมาได้ถมดินได้อีกสัก ๑ ส่วน รวมเก่าใหม่ ประมาณ ๖ ส่วนใน ส่วน ๘ ปลูกหญ้าได้อีกสัก ๔ ส่วนรวมเก่าใหม่ประมาณ ๕ ส่วนใน ส่วน ๘ ได้ตีฝาแลเพดานโรงม้ามุงหลังคาด้วยจากกันคอกม้าแล้วทั้ง ๒ หลัง เรือนคนอยู่ ๑ หลัง ก็ได้ปูพื้นตี ฝาแล้วโดยรอบแต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ศุขขาภิบาลตอนกลาง, เหนือ,

(๑) เต็มได้ปูอิฐถนนดวงเดือนหน้าแต่ถนนนอกออกไปถนนชิวยาว ๑๕ เส้น ๔ วา กว้าง ๕ วา ต่อมาปูอิฐได้ยาว ๔ เส้น กว้าง ๓ วา แต่พอรถม้าเดินได้ ยังจะต้องปูอิฐต่อไปแต่ข้างถนนอีก ข้างละ ๑ วายาว ๔ เส้น จึงจะเป็นการแล้ว

(๒) เต็มได้ปูอิฐถนนดวงเดือนในแต่ถนนนอกเข้ามาถนนพุดตาลเหนือยาว ๘ เส้น ๑๖ วา ต่อมาปูอิฐได้ยาว ๑ เส้น ๑๙ วา กว้าง ๓ วา แต่พอรถม้าเดินได้ ยังจะต้องปูอิฐต่อไปแต่ข้างถนน อีกข้างละ ๑ วา ยาว ๑ เส้น ๑๙ วา จึงจะเป็นการแล้ว

(๓) เต็มได้ปูอิฐถนนขวางฮีน่าแต่ถนนชิวเข้ามาถนนนอกยาว ๘ เส้น ๙ วา กว้าง ๓ วา ต่อมาปูอิฐได้ยาว ๑ เส้น ๕ วารวมเก่าใหม่ ๙ เส้น ๑๔ วา ยังจะต้องปูอิฐต่อไปยาว ๙ เส้น ๕ วา กว้าง ๓ วา

(๔) เต็มได้ปุ้อฐถนนวนวงวันนำแต่ถนชัวเข้ามถนนลกาย ๔ เส้น ๑๐ วากวาง ๕ วา ต่อมาปุ้อฐถได้ยาว ๒ เส้น ๑๖ วารวมเก่าใหม่ ๗ เส้น ๖ วา ยังจะต้องปุ้อฐถต่อไปยาว ๙ เส้น ๑๕ วากวาง ๕ วา

(๕) เต็มได้ปุ้อฐถนนปลายวิสุททธิกระษัตร์ต่อถนนเต็มไปลำน้ำยาว ๓ วากวาง ๗ วา ต่อมาปุ้อฐถได้ยาว ๗ วารวมเก่าใหม่ยาว ๑๐ วา กวาง ๗ วา ยังจะต้องปุ้อฐถต่อไปยาว ๒ เส้น ๑๕ วากวาง ๗ วา กับได้ถมดินเพิ่มเติมในถนที่ทรุด แลได้ปักเสาสพานปลายถนนนั้นบ้างแล้ว

ด้านพระสุริยภักดี

(๑) เต็มได้ปุ้อฐถนนตำรังริศแต่วงเวียนเชิงสพานผ่านฟ้าไปได้ยาว ๓ เส้น ๖ วากวาง ๓ วา ต่อมาปุ้อฐถได้ยาว ๓ เส้น ๖ วารวมเก่าใหม่ ๗ เส้น ๑๒ วายังจะต้องปุ้อฐถต่อไปยาว ๑๓ เส้น ๑ วากวาง ๓ วา เจ้าพนักงานศุขาภิบาลตอนกลางปลูกต้นไม้โคริมถนนนั้นได้ ๕๒ ต้น

ด้านพระอินทรักษา

(๑) เต็มได้ปุ้อฐถนนหลานหลวงยาวแต่วงเวียนเชิงสพานผ่านฟ้าไปได้ยาว ๑ เส้น ๑๖ วากวาง ๓ วา ต่อมาปุ้อฐถได้ยาว ๔ เส้น ๑๖ วารวมเก่าใหม่ ๖ เส้น ๑๒ วา ยังจะต้องปุ้อฐถต่อไปยาว ๑๙ เส้น ๑๓ วา กวาง ๓ วา เจ้าพนักงานศุขาภิบาลตอนกลางปลูกต้นไม้ไทรทองได้ ๑๗๘ ต้นตลอดถนนนั้น ประมาณที่จะตาย ๑ ส่วน ที่เป็นแล้วประมาณ ๒ ส่วน

ด้านพระฤทธิเดชะ

(๑) เต็มได้ปุ้อฐถนนปลายลูกหลวง แต่ถนนปลายตลาดไปได้ยาว ๒ เส้น ๑๐ วากวาง ๔ วา ต่อมาปุ้อฐถได้ยาว ๔ เส้นรวมเก่าใหม่ ๖ เส้น ๑๐ วา ยังจะต้องปุ้อฐถต่อไปยาว ๓ เส้น ๑๐ วา เศษ เจ้าพนักงานศุขาภิบาลตอนเหนือ ได้ปลูกต้นไม้ยางอินเตียรเบอ ๓๕ ต้น

ด้านจมีนราชามาตย์

(๑) เต็มได้ปุ้อฐถนนเพนียงแต่ถนนตลาดมาถนนราชดำเนินยาว ๑๒ วากวาง ๓ วา

ด้านพระพรหมมาภิบาล

(๑) เต็มได้ขุดดินถมเป็นถนนปลายดวงวัน, ถนนปลายซางฮี, ถนนบัว, แล้วทั้ง ๓ ถนน

การทำสพานศุขาภิบาลตอนเหนือ,

(๑) เต็มได้ขุดรากดีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นตั้งเหล็กพนักสพานขมัยมรุเชฐแล้ว ต่อมาได้ก่อพนักแต่ยังหาแล้วไม่

- (๒) เต็มได้ขุดรากตีเข็มใส่คอนกรีตสะพานตรงถนนดวงตะวันข้ามคลองเปรมแล้วทั้งสองข้าง ต่อมาได้ก่อรากสูงแต่คลองรากขึ้นมาข้างละ ๑ ศอก
- (๓) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นสะพานตรงถนนพุดตาลในข้ามคลองลำนาคแล้ว ต่อมาได้ก่อผนังตั้งผนังเหล็กแลเสาโคมแล้ว
- (๔) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นตั้งผนังเหล็ก สะพานตรงถนนเต็กข้ามคลองลำนาคแล้ว ต่อมาได้ก่อผนังตั้งเสาโคมแล้วทั้งสองข้าง
- (๕) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้น สะพานสิบสองนักษัตริ์ตรงถนนโถข้ามคลองหลอดแก้วแล้ว ต่อมาได้ก่อผนังตั้งผนังเหล็กแลเสาโคมแล้วทั้งสองข้าง
- (๖) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้น สะพานตรงถนนภาพระบำข้ามคลองลำนาคแล้ว ต่อมาได้ก่อผนังตั้งผนังเหล็กแลตั้งเสาโคมแล้วทั้งสองข้าง
- (๗) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อราก สะพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะกวางแล้ว ต่อมาได้วางเหล็กปูพื้นสะพานนั้นแล้ว
- (๘) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อราก สะพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะสนใหญ่แล้ว ต่อมาได้วางเหล็กปูพื้นสนามนั้นแล้ว
- (๙) เต็มได้ขุดรากสะพานม้าแปดข้ามคลองหลอดแก้วไปเกาะชะนีแล้วประมาณ ๓ ส่วนในส่วน ๘ ต่อมาได้ขุดรากสะพานนั้นแล้วแลได้ตีเข็มก่อรากวางเหล็กแล้ว
- (๑๐) ต่อมาได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กสะพานเถาองุ่น ข้ามห้วงเงาแว่นไปเกาะสนใหญ่แล้ว

การทำสะพานกรมโยธาฯ

- (๑) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสะพานวิศวกรรมนิรมานแล้ว ต่อมาได้ยกนั่งร้านเพื่อได้ยกเหล็กสะพานนั้นขึ้นวางบนรากที่ก่อ
- (๒) เต็มได้ขุดรากสะพานม้ฆวาทรงสรรค์แล้ว แลตีเข็มแล้วข้างหนึ่ง ๒๙๒ เข็ม ข้างหนึ่งตีเข็มได้ที่แล้ว ๑๔๖ เข็ม ต่อมาตีเข็มได้อีก ๑๕๔ เข็มใส่คอนกรีตแล้ว แลก่อรากข้างหนึ่งสูงแต่คลองรากขึ้นมาได้ ๕ ศอก
- (๓) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสะพานตรงถนนคอเสื้อข้ามคลองลำมาศแล้ว ต่อมายังหาได้วางตัวเหล็กไม้
- (๔) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสะพานนารถจรัล ตรงถนนตลาดข้ามคลองขุดใหม่แล้ว ต่อมายังหาได้วางตัวเหล็กไม้
- (๕) ส่วนสะพานไม้ที่ทำยังไม่แล้วนั้น คือตรงถนนดำรงรัชข้ามคลองขุดใหม่ เต็มได้ปักเสาตีรอดวางตงแล้ว ต่อมาได้ปูพื้นตั้งผนังไม้สะพานนั้นแล้ว แต่ยังหาได้ถมดินเชิงสะพานแลทาสีไม้

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรัญกุล

เรียง

เขียน

วันที่ ๖ ส, ค, ๑๒๐

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจ แลพระยาเวียงใน

ด้วยดัมปามที่ได้มาใหม่ก็มี ของเก่าก็มี บนสวนสวรรค์เต็มแน่นไปทั้งนั้นจนจะไม่มีทางเดิน เพราะต้นไม้เก่าๆ ได้ขึ้นมากแลเบียดเอนเสียไปเพราะเบียดกัน เพราะฉะนั้นจะต้องขนต้นไม้ที่ออกไปที่สวนดุสิต ที่ควรจะลงดินในที่แห่งใดก็จะไต่ลง แลควรจะขึ้นกระถางสำหรับโรงปามที่พระที่นั่งวิมานเมฆก็จะไต่ขึ้นกระถางไว้ก่อน จะปลูกในนี้ก็ไม่มีการปลูกแลไม่มีใครปลูก เพราะฉะนั้นได้มอบการที่จะเลือกต้นไม้แลที่จะดูว่าควรที่จะปลูกกระถางอย่างไร ให้เจ้าสายเป็นผู้ชี้ให้ทำ ที่ซึ่งจะรักษาต้นไม้เหล่านี้ที่เกาะสนในได้ร่มไม้เห็นจะดีกว่าทุกแห่ง แต่เดี๋ยวนี้ปลูกเรือนจะเป็นที่กีดขวางอย่างไรให้พระยาเวียงในเป็นผู้คิดหาที่ ในชั้นต้นนี้เป็นกระบวรขนต้นไม้หน้าที่เจ้าหมื่นเสมอใจที่จะเอาลงไปจากสวนสวรรค์ส่งให้ถึงสวนดุสิต ตามที่เจ้าสายจะชี้ให้ขน แต่เมื่อไปถึงที่สวนดุสิตแล้ว จะปลูกขึ้นกระถางเป็นหน้าที่พระยาเวียงในให้เอากระถางเนื่องสิ่งนั้นปลูก แต่ต้นใดจะควรปลูกกระถางใดให้เจ้าสายเป็นผู้ให้การ ให้หาดินทรายไว้ให้พร้อม แลถ้าไต่ลงมือปลูกต้นไม้ในเวลาเช้า เวลาสายเลิก เพียงวันละ ๒ ชั่วโมงก็เห็นจะพอ ไม่กี่วันก็จะแล้ว

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๕๐๘

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรวงศ์ไพบูลย์

วันที่ ๘ สิงหาคม ๑๒๐

ถึง เสมอใจ

ด้วยกรมหลวงวรเสรฐรับสั่งว่าเรือนของยายท่านแล่นำท่านที่ยังมีชีวิตอยู่เดี๋ยวนี้มาบอก
ขายเรือนด้วย รวมด้วยกัน ๕ หลัง ถ้าเรือนเหล่านี้จะไปทำเรือนให้ศิษย์วัดแลญาติโยมพระที่จะ
อยู่พักข้างถนนปลายพูกันอยู่ได้ ท่านจะถวายและจะซื้อจากหน้าท่านถวาย ความปรารถนานั้นก็
ด้วยเรื่องอยากจะให้เรือนของเก่าเข้าอยู่ในพระศาสนา

แต่ฟังดูเรือนนั้นเป็นของเก่ามากหลายสิบปีแล้วจะชำรุดใช้อะไรไม่ใคร่ได้ ข้าจึงทูลท่าน
ว่าขอให้ดูไว้ก่อนอย่าเพื่อซื้อจะให้ไปตรวจดูเสียก่อน ถ้าเจ้ามีเวลาพอที่จะไปๆ เอง ..... แต่
ถ้าหากว่าจะไปไม่ได้จะให้ใครไปตรวจดู .....

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๕๑๐

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

(สำเนา)

ที่ ๖/๔๓๙

กระทรวงโยธาธิการ

กรมโยธา กรุงเทพฯ

วันที่ ๑๐ สิงหาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอพระราชทานกราบทูล พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสมมตอมรินทร์ ราชเลขานุการ
ทราบฝ่าพระบาท

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมโยธาสั่งกระเบื้องปูพื้นอย่างริ้วเหลือง สำหรับใช้
ปูพื้นโรงเพนแลหน้าบันไดพระที่นั่งวิมานเมฆ รวมเนื้อที่ทั้งสิ้น ๔๕๒ สแควเมตร คิดค่า
กระเบื้องแลค่าระวางค่าอินชูลินค่าภาษี ค่าขนส่งถึงออฟฟิศกรมโยธา เสร็จเป็นสแควเมตรละ
๑๓ บาท ๒๒ สตางค์ รวมเป็นจำนวนเงิน ๕๙๗๖ บาท ๘๕ สตางค์

บัดนี้กระเบื้องได้เข้ามาถึงออฟฟิศกรมโยธาแล้ว ขอพระบารมีเป็นที่พึง ขอรับ
พระราชทานเงินรายนี้ เพื่อจะได้จ่ายให้กับช่าง ให้เป็นการเสร็จไป

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

(ลงชื่อ) พระสถิตยนิมานการ

นายพร้อม คัด

นายชื่น ทาน

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๕๑๒
ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๕๓/๔๙๗

ห้องกรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๑๒ สิงหาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

พระสภานิติมนตรี มีจดหมายมาที่ข้าพระพุทธเจ้าว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ส่งกระเบื้องอย่างรีวเหลืองสำหรับปูพื้นโรงเพิน และที่หน้าอัญชัน พระที่นั่งวิมานเมฆ ซึ่งบัดนี้ห้างได้ส่งกระเบื้องนั้นมาที่กรมโยธาแล้วรวมเป็นจำนวนเงิน ๕๙๗๖ บาท ๘๕ สตางค์ จะขอรับเงินตามจำนวนนี้ไปจ่ายใช้ มีความแจ้งอยู่ในจดหมายพระสภานิติมนตรีซึ่งข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายมาเพื่อทราบฝ่าล่องธุลีพระบาท ณ บัดนี้ ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานตัวสำคัญจ่ายเงินรายนี้เพื่อได้จ่ายให้พระสภานิติมนตรีรับไป

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า สมมตอมรพันธุ์ ขอเดชะ

จ่าย

สยามินทร์

ตัวสำคัญที่ ๒๕๓๘

ให้แก่กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ รับไปจ่ายให้พระสภานิติมนตรีค่ากระเบื้องรีวเหลือง
เงิน ๕๙๗๖ บาท ๘๕ สตางค์

วันที่ ๑๖ สิงหาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตร์นกุล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พินเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนนต่าง ๆ แลสะพานในบริเวณวังสวนดุสิต ตั้งแต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๑๕ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๐ รวม ๑๕ วัน ดังจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

(๑) ทำโรงม้าแลที่ผสมม้า เต็มได้ถมดินในที่นั้นแล้วประมาณ ๖ ส่วนในส่วน ๘ ปลุกหญ้าได้ประมาณ ๕ ส่วนในส่วน ๘ ต่อมาถมดินได้ประมาณ ๓๘๖ ตาดรางวา ปลุกหญ้าได้ ๑ ส่วนรวมเก่าใหม่ประมาณ ๖ ส่วนในส่วน ๘ แลได้จัดโรงม้าทั้งเรือนคนอยู่นั้นเรียบร้อย กับที่นำโรงม้าซึ่งสำหรับอาบน้ำก็ได้ทำเรียบร้อย แลได้ยกโรงอาบน้ำม้า ๑ หลัง ยาว ๓ วากว้าง ๙ ศอก มุงหลังคาด้วยสังกะสีแล้ว

สุขขาภิบาลตอนกลาง, เหนือ,

(๑) เต็มได้ปฏิธุดนดวงเดือนนำแต่ถนนลงไปถนนชิวยาว ๑๙ เส้น ๔ วา กว้าง ๓ - ๕ วา ต่อมาได้ปฏิธูที่เป็น ๓ วานั้นเป็น ๕ วายาว ๔ เส้น เป็นการแล้วเสร็จ

(๒) เต็มได้ปฏิธุดนดวงเดือนในแต่ถนนนอกมาถนนพุดตาลเหนือยาว ๑๐ เส้น ๑๕ วากว้าง ๓ - ๕ วา ต่อมาได้ปฏิธูที่เป็น ๓ วานั้นเป็น ๕ วาได้ยาว ๑ เส้น ยังจะต้องปฏิธูต่อไปยาว ๑๙ วาจึงจะเป็นการแล้ว

(๓) เต็มได้ปฏิธุดนขวางขึ้นนำแต่ถนนชิวมาถนนลกยาว ๙ เส้น ๑๔ วา กว้าง ๓ วา ต่อมาได้ปฏิธูได้ยาว ๑ เส้น ๗ วารวมเก่าใหม่ ๑๑ เส้น ๑ วา ยังจะต้องปฏิธูต่อไปยาว ๘ เส้น ๑๘ วา กว้าง ๓ วา

(๔) เต็มได้ปุ้อิฐถนนดวงตะวันนำแต่ถนนซิวมาถนนลกยาว ๗ เส้น ๖ วา กว้าง ๕ วา ต่อมาปุ้อิฐไต้ยาว ๑ เส้น ๑๐ วารวมเก่าใหม่ ๘ เส้น ๑๖ วา ยังจะต้องปุ้อิฐต่อไปยาว ๘ เส้น ๕ วากว้าง ๕ วา

(๕) เต็มได้ปุ้อิฐถนนวิสุทธิกระษัตร์ต่อถนนเต็มไปลำน้ำยาว ๓ วากว้าง ๗ วา ต่อมาปุ้อิฐไต้ยาว ๒ เส้น ๑๔ วา รวมเก่าใหม่ ๒ เส้น ๑๗ วา ยังจะต้องปุ้อิฐต่อไปยาว ๘ วา กว้าง ๗ วา แลได้ปักไม้เสาสพานปลายถนนนั้นแลแล้ว

ด้านพระสุริยภักดี

(๑) เต็มได้ปุ้อิฐถนนดำรงรัตแต่วงเวียนเชิงสพานผ่านฟ้าไปไต้ยาว ๗ เส้น ๑๒ วากว้าง ๓ วา ต่อมาปุ้อิฐถนนแต่คูวัดคอกสุกรไปไต้ยาว ๑ เส้น ๑๖ วารวมเก่าใหม่ ๘ เส้น ๘ วา ยังจะต้องปุ้อิฐต่อไปยาว ๑๑ เส้น ๕ วากว้าง ๓ วา พนักงานสุขขาภิบาลตอนกลาง ปลุกตันโศกได้ ๘๖ ต้นรวมต้นไม้ที่ปลุกถนนนั้นแลแล้ว ๑๓๘ ต้น

ด้านพระอินทร์รักษา

(๑) เต็มได้ปุ้อิฐถนนหลานหลวง แต่วงเวียนเชิงสพานผ่านฟ้าไปยาว ๖ เส้น ๑๒ วากว้าง ๓ วา ต่อมาปุ้อิฐถนนแต่คูวัดคอกสุกรไปยาว ๑ เส้น ๑๘ วารวมเก่าใหม่ ๘ เส้น ๑๐ วา ยังจะต้องปุ้อิฐต่อไปยาว ๑๗ เส้น ๑๕ วากว้าง ๓ วา

ด้านพระฤทธิ์เดชะ

(๑) เต็มได้ปุ้อิฐถนนปลายลูกหลวงแต่ถนนปลายตลาดไปยาว ๖ เส้น ๑๐ วากว้าง ๔ วา ต่อมาปุ้อิฐไต้ยาว ๒ เส้น ๕ วารวมเก่าใหม่ ๘ เส้น ๑๕ วา ยังจะต้องปุ้อิฐต่อไปยาว ๑ เส้น ๕ วากว้าง ๔ วา

ด้านจมีนราชามาตย์

(๑) เต็มได้ปุ้อิฐถนนเพนียงแต่ถนนตลาดมาข้างถนนราชดำเนินยาว ๑๒ วากว้าง ๓ วา

ด้านพระพรหมมาภิบาล

(๑) เต็มได้ขุดดินถมเป็นถนนปลายซางฮี้ยาว ๑๐ เส้น ถนนปลายดวงตะวันยาว ๑๐ เส้น, ถนนบัวยาว ๒๒ เส้น, แลแล้วทั้ง ๓ ถนน

การทำสพานสุขขาภิบาลตอนกลาง

(๑) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นตั้งพนักเหล็ก สพานชมัยมรุเชฐแลก่อพนัก แต่ยังไม่แลแล้ว ต่อมาได้ก่อพนักตั้งเสาโคมแลแล้วแต่ยังหาได้ถือปูนไม่

(๒) เต็มได้ขุดรากตีเข็มใส่คอนกรีตสะพานตรงถนนดวงตะวันข้ามคลองเปรม แล่ก่อราก สูงแต่คลองรากข้างละ ๑ คอก ต่อมาได้ก่อรากข้างหนึ่งสูงเสมอพื้นดิน ข้างหนึ่งสูงได้ ๓ คอก

(๓) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นตั้งพนักเหล็กก่อพนักตั้งเสาโคม สะพาน ตรงถนนพุดตาลในข้ามคลองลำน้ำแล้ว ต่อมาได้ถือปูนทรายปูนผิวทาสีแล้วเสร็จ

(๔) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นตั้งพนักเหล็กก่อพนักถือปูนทรายตั้งเสา โคม สะพานตรงถนนเด็กข้ามคลองลำน้ำแล้ว ต่อมาได้ถือปูนผิวทาสีแล้วเสร็จ

(๕) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นก่อพนักตั้งพนักเหล็ก สะพานสิบสอง นักษัตรข้ามคลองหลอดแก้วไปถนนโถแล้ว ต่อมาได้ถือปูนทรายปูนผิวพนัก ตั้งเสาโคมทาสี แล้วเสร็จ

(๖) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นก่อพนักตั้งพนักเหล็ก สะพานตรงถนนภาพ ระบายแล้ว ต่อมาได้ถือปูนทรายพนักทาสีตั้งเสาโคมแต่ยังหาได้ถือปูนผิวให้แล้วโดยเรียบร้อยไม่

(๗) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นสะพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะกวางแล้ว ต่อมาได้ก่อเสาได้ ๔ เสา

(๘) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นสะพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะสนใหญ่แล้ว ต่อมาได้ก่อเสาได้ ๔ เสา

(๙) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กสะพานม้าแปด ข้ามคลองหลอดแก้วไปเกาะชะนี แล้ว ต่อมาได้ปูพื้นก่อเสาได้ ๓ เสา

(๑๐) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กสะพานเกาะอุนข้ามห้วงเงาแว่นไปเกาะสนใหญ่ แล้ว ต่อมาได้ปูพื้นก่อเสาได้ ๔ เสา

(๑๑) ต่อมาได้ขุดรากตีเข็มใส่คอนกรีตสะพานข้ามลัดแผ่นกระจก จากเกาะชะนีไปเกาะอยู่ อีแล้วแล่ก่อรากแต่คลองรากสูงข้างละ ๑ คอก

การทำสะพานกรมโยธาฯ

(๑) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสะพานวิศวกรรมนิรมานแลยกเสานั่งร้านแล้ว ต่อมาได้ยก เหล็กโค้งรับรอดแลรอดขึ้น

(๒) เต็มได้ขุดรากตีเข็มสะพานม้ฆวาพรังสรรค์แล่ก่อรากข้างฝั่งใต้สูง ๕ คอก ข้างฝั่ง เหนือใส่คอนกรีตแล้ว ต่อมาก่อรากข้างฝั่งใต้ได้อีก ๔ คอกรวมสูง ๙ คอก ข้างฝั่งเหนือก่อรากสูง ใต้ ๑ คอก

(๓) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสะพานตรงถนนคอเสื้อข้ามคลองลำน้ำแล้ว ต่อมาได้ยก เหล็กรอดสะพานนั้นขึ้น

(๔) เต็มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสะพานนารถจักรตรงถนนตลาดข้ามคลองจุลนาถแล้ว ต่อมายังหาได้ยกเหล็กรอดสะพานนั้นขึ้น

(๕) ส่วนสะพานไม้คือสะพานตำรวจตรงถนนตำรวจข้ามคลองจุลนาถ เต็มได้ทำแล้วแต่ ยังไม่ได้ทาสีถมดินเชิงสะพานนั้น ต่อมาก็ยังหาได้ทำการนั้นไม่

ควรมีควรรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรนุกูล เรียง
เขียน

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๕๒๐

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรวงศ์ฟีพัฒน์

วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๑๒๐

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจ

ด้วยนายด้านทำสวนซึ่งได้ทำการถากถางแลปลูกต้นไม้พอเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ควรจะให้เขาหยุดพักรับสวนนั้นมารักษาต่อไป เห็นว่าพระยารัตนสมบัติ ควรจะรับมาได้เพื่อจะให้มีส่วนดูแลการ ให้พระพรหมภิกษุซึ่งเป็นนายด้านไปทำงานแต่เข้าเป็นผู้ดูแลการที่สวนนั้นต่อไป

อนึ่งบรรดาสวนทุกสวนนายด้านได้ไปดูการบ้างไม่ได้ไปดูการบ้าง การที่จะปลูกต้นไม้ให้เต็มทีแลบำรุงรักษาต้นไม้ ควรจะให้หมื่นเจ้าน้ำที่ผู้ตรวจตรา สำหรับคอยตักเตือนนายด้านแลคนทำการที่สวนแลบอกข่าวคราวเป็นรายงานให้ทราบในการที่ยังบกพร่องอยู่อย่างไรบ้างนั้น ให้หลวงสุเรนทรวิจิตรแลหลวงมานิตนฤบดีนทร์ ซึ่งเข้าใจในการทำสวน เป็นผู้ตรวจ หลวงมานิตนฤบดีนทร์ยังไม่ได้เงินค่าพาหนะ ได้ส่งกรมขุนสมมติให้จ่ายเงินค่าพาหนะให้แล้ว

สยามินทร์

ที่ ๓๑

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๒๐ สิงหาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจําเนตรขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการก่อสร้างพระที่นั่ง ฯลฯ ในบริเวณสวนดุสิตการที่ทําแล้วไปแต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๑๕ สิงหาคม ศก ๑๒๐ ดังจะได้กราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

การก่อสร้างพระที่นั่ง

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

(๑) เดิมได้จัดให้พนักงานหรือแลขนอิฐหักจากที่ต่างๆ มาใช้การรากพระที่นั่งที่ได้ขุดมาแล้ว ๓๐๒๙๘ ถึง ต่อมาได้ขุดขึ้นมาขึ้นอีก ๑๗๗๒ ถึง เก่าใหม่รวมที่ได้หรือแลขนมาเป็นอิฐ ๔๒๐๗๐ ถึง แลได้ย้อยถมในร่วมคลองรากพระที่นั่ง

(๒) เดิมได้ขุดอิฐที่ย่อยแล้วเทในร่วมคลองรากพระที่นั่งชั้น ๒ สามมุข ๘๘๐ ตารางวา สูง ๓๐ เซน

(๓) ต่อมาได้ขุดอิฐย่อยลงอีก ๒ มุข คิดเป็นตารางวาได้ ๑๒๕ ตารางวา เก่าใหม่รวมที่ขุดอิฐย่อยแล้วลงเท ๕ มุขได้ ๒๑๔๐ ตารางวา ช่างยังจะได้ทำการต่อไป รวมแรงกุลิชาย, หญิง, ทำการวันหนึ่ง ๑๔๐ แรง

ด้านพระยาราชสงคราม

(๑) ทำการพระที่นั่งวิมานเมฆ ในร่วมมุขแปดเหลี่ยมด้านตะวันตก ๔ ชั้น เดิมการชั้น ๑ - ๒ - ๓ - ๔ ได้ปูพื้นกันฝาครอบนอกแล้วทั้ง ๔ ชั้น

(๒) ทำการต่อมาได้กันฝาประจันห้องชั้น ๔ แล้ว ๕ ห้อง แลได้ติดบัวรองลายผนังบันไดเวียนแต่ชั้น ๑ ถึงชั้น ๔ แล้ว แต่ยังไม่ได้ติดลายแลราวผนัง ได้ก่ออิฐแต่พื้นชั้น ๑ ในระหว่างเสาเป็นผนังตั้งวงเซตหน้าๆ ต่างได้ก่ออิฐถือปูนทรายปูนผิวถึงบัวปลายเสาชั้น ๑ สูง ๕ ศอก แล้วทั้งแปดเหลี่ยม

(๓) ต่อจากมุขแปดเหลี่ยมไปจดมุขตัวนอกด้านใต้ริมอ่างหยก เดิมการชั้น ๒ ได้
กันฝาเรียบร้อยแล้ว แต่ยังไม่ตีฝ้าเพดาน

(๔) ทำการชั้น ๓ เดิมได้ปูพื้นกันฝารอบด้านเหนือด้านใต้แลฝาประจันห้องติดบาน
พระทวารพระบันชรยังไม่เรียบร้อย

(๕) ทำการต่อมา คือได้กันฝาติดบานพระทวารพระบัญชาเรียบร้อยแล้ว แลได้ติด
ลายพนักเฉียงด้านเหนือแล้ว ๘ ห้อง

(๖) มุขตัวนอกเฉียงใต้ริมอ่างหยกไปจดมุขตัวนอกด้านหน้าตอนกลาง การชั้น ๒
ฝาในร่วมด้านหน้าหลังแลฝาประจันห้องบานพระทวารพระบัญชา ช่างได้ทำเรียบร้อยแล้ว ยังแต่
จะตีฝ้าเพดาน

(๗) ทำการต่อมา ได้ปูพื้นชั้น ๒ - ๓ ของมุขแล้ว แลได้ทำการชั้น ๓ ต่อไป ได้กัน
ฝานำหลังแลฝาประจันห้องปูพื้นของมุขแล้ว ติดลายพนักด้านหน้าแล้ว ๖ ห้อง กับได้รื้อบันได
ใหญ่ออกแล้ว ๑ บันได

(๘) มุขตัวนอก - ตกด้านหน้าตอนกลาง เดิมการชั้น ๒ ได้ปูพื้นกันฝานำหลังฝา
ประจันห้องในร่วมแล้ว

(๙) ทำการต่อมา ได้ปูพื้นชั้น ๒ - ๓ มุขนำแลได้กันฝานำหลังแลฝาประจันห้องไว้
แต่ยังไม่เรียบร้อย

(๑๐) มุขตัวนอกเฉียงเหนือริมคลองลัดแผ่นกระจก เดิมการชั้น ๒ ได้กันฝา
เรียบร้อยแล้ว

(๑๑) ทำการชั้น ๓ ต่อมา ได้กันฝานำหลังแลฝาประจันห้องไว้บ้างแต่ยังไม่เรียบร้อย
แลได้ตั้งเสาตีคันทันบันไดเวียนแต่ชั้น ๑ ถึงชั้น ๔ แต่ยังไม่ติดตราพนัก

(๑๒) เดิมได้ก่ออิฐกันแต่พื้นดินถึงพื้นชั้น ๒ แล้ว ๙ อิฐกัน ต่อมาได้รื้อแก้ไขใหม่แลได้
ก่ออิฐถือปูนเรียบร้อยแล้ว ๔ อิฐกัน ยังจะได้ก่อต่อไปอีก ๕ อิฐกัน

(๑๓) ช่างได้ติดสายพ้อฟ้าบนบริเวณหลังคาพระที่นั่งทุกมุขแล้ว

รวมแรงช่างไม้, ช่างปูน, จับกัง, ทำการวันหนึ่ง ๑๗๕ แรง

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตร

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๕๒๐๗
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๑๙ แฟ้มที่ ๕

ที่ ๓๑/๑๒๐

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๒๐ สิงหาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตร ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการก่อสร้างพระที่นั่งฯลฯ ในบริเวณสวนดุสิตการที่ทำแล้วไปแต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๑๕ สิงหาคม ศก ๑๒๐ ดังจะได้กราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

การก่อสร้างพระที่นั่ง

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

(๑) เดิมได้จัดให้พนักงานร้อยแลขนอิฐหักจากที่ต่างๆ มาใช้ในการรากพระที่นั่งที่ได้ขุดมาแล้ว ๓๐๒๙๘ ถัง ต่อมาได้ขุดมาขึ้นอีก ๑๗๗๒ ถัง เก่าใหม่รวมที่ได้ร้อยแลขนมาเป็นอิฐ ๔๒๐๗๐ ถัง แลได้ย่อยถมในร่วมคลองรากพระที่นั่ง

(๒) เดิมได้ขนอิฐที่ย่อยแล้วเทในร่วมคลองรากพระที่นั่งชั้น ๒ สาม मुख ๘๘๐ ตารางวาสูง ๓๐ เซน

(๓) ต่อมาได้ขนอิฐย่อยลงอีก ๒ मुख คิดเป็นตารางวาได้ ๑๒๕ ตารางวา เก่าใหม่รวมที่ขนอิฐย่อยแล้วลงเท ๕ मुख ได้ ๒๑๔๐ ตารางวา ช่างยังจะได้ทำการต่อไป รวมแรงกุลิชาย,หญิง,ทำการวันหนึ่ง ๑๔๐ แรง

ด้านพระยาราชสงคราม

(๑) ทำการพระที่นั่งวิมารเมฆ ในร่วม मुखแปดเหลี่ยมด้านตะวันตก ๔ ชั้น เดิมการชั้น ๑-๒-๓-๔ ได้ปูพื้นกันฝารอบนอกแล้วทั้ง ๔ ชั้น

(๒) ทำการต่อมาได้กันฝาประจันห้องชั้น ๔ แล้ว ๕ ห้อง แลได้ติดบัวรองลายพนักบันไดเวียนแต่ชั้น ๑ ถึงชั้น ๔ แล้ว แต่ยังไม่ได้ติดลายแลราวพนัก ได้ก่ออิฐแต่พื้นชั้น ๑ ในระหว่างเสาเป็นผนังตั้งวงเซตหน้าๆ ต่างได้ก่ออิฐถือปูนทรายปูนผิวถึงบัวปลายเสาชั้น ๑ สูง ๕ ศอก แล้วทั้งแปดเหลี่ยม

(๓) ต่อจากมุขแปดเหลี่ยมไปจดมุขตัวนอกด้านใต้ริมอ่างหยก เดิมการชั้น ๒ ได้กั้นฝา
เรียบร้อยแล้ว ยังแต่จะตีฝาเพดาน

(๔) ทำการชั้น ๓ เดิมได้ปูพื้นกั้นฝารอบด้านเหนือด้านใต้แลฝาประจันห้องติดบาญพระ
ทวารพระบันชรยังไม่เรียบร้อย

(๕) ทำการต่อมา คือได้กั้นฝาติดบานพระทวารพระบัญชาเรียบร้อยแล้ว แลได้ติดลาย
พนักเฉียงด้านเหนือแล้ว ๘ ห้อง

(๖) มุขตัวนอกเฉียงใต้ริมอ่างหยกไปจดมุขตัวนอกด้านหน้าตอนกลาง การชั้น ๒ ฝาใน
ร่วมด้านหน้าหลังแลฝาประจันห้องบานพระทวารพระบัญชา ช่างได้ทำเรียบร้อยแล้ว ยังแต่จะตีฝา
เพดาน

(๗) ทำการต่อมา ได้ปูพื้นชั้น ๒-๓ ของมุขแล้ว แลได้ทำการชั้น ๓ ต่อไป ได้กั้นฝาน่า
หลังแลฝาประจันห้องปูพื้นของมุขแล้ว ติดลายพนักด้านหน้าแล้ว ๖ ห้อง กับได้รื้อบันไดใหญ่ออก
แล้ว ๑ บันได

(๘) มุขตัวนอก-ตกด้านหน้าตอนกลาง เดิมการชั้น ๒ ได้ปูพื้นกั้นฝาน่าหลังฝาประจัน
ห้องในร่วมแล้ว

(๙) ทำการต่อมา ได้ปูพื้นชั้น ๒-๓ มุขหน้าแลได้กั้นฝาน่าหลังแลฝาประจันห้องไว้แต่ยัง
ไม่เรียบร้อย

(๑๐) มุขตัวนอกเฉียงเหนือริมคลองลัดแผ่นกระจก เดิมการชั้น ๒ ได้กั้นฝาเรียบร้อย
แล้ว

(๑๑) ทำการชั้น ๓ ต่อมา ได้กั้นฝาน่าหลัง แลฝาประจันห้องไว้บ้างแต่ยังไม่เรียบร้อย
แลได้ตั้งเสาตีคันทันบันไดเวียนแต่ชั้น ๑ ถึงชั้น ๔ แต่ยังไม่ติดตราพนัก

(๑๒) เดิมได้ก่ออิฐจนถึงพื้นดินถึงพื้นชั้น ๒ แล้ว ๙ อิฐจัน ต่อมาได้รื้อแก้ไขใหม่แลได้ก่อ
อิฐถือปูนเรียบร้อยแล้ว ๔ อิฐจัน ยังจะได้ออกต่อไปอีก ๕ อิฐจัน

(๑๓) ช่างได้ติดสายพ้อฟ้าบนบริเวณหลังคาพระที่นั่งทุกมุขแล้ว

รวมแรงช่างไม้,ช่างปูน,จับกัง,ทำการวันหนึ่ง ๑๗๕ แรง

ควรมีควมแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจ่าเนตร

วันที่ ๒๒ ส, ก, ๑๒๐

ถึง เสมอใจ

สิ่งที่แลเห็นแลนี้กว่าจะบอกตามทางออกลึ้มๆ เสียหลายหนแล้ว ขอจดไปตามบุญตามกรรมไม่เป็นลำดับ ข้อหนึ่งต้นทางนกลงตามแถบสวนพระยาอภัยรณฤทธิ์โตแล้วแต่เอนมาเสียนานแล้ว จะแก้ไขได้ฤๅไม่ขอให้ดูทั้ง ๒ ฟาก ขออย่าให้ลึ้มที่คิดจะทำเป็นโคง ข้อ ๒ ไม้ที่ลงไว้แถบนั้นงอกเป็นกอแล้วสามกอกระจายกระจาย แต่ที่ยังไม่ได้ลงอีกมาก แม่เล็กกว่าได้ขุดขึ้นจากที่สวนมืออยู่ขอให้รับเอาไปลง ข้อ ๓ ที่คอกม้าด้านสกัดริมถนนดวงตะวันควรจะใช้ไม้แทนฝักบัว จะได้แลดูเหมือนกันในถนนนั้นไม่ลักลั่น ข้อ ๔ รั้วตามริมถนนสามเสนเป็นหน้าที่ของศุขาภิบาลจะต้องตักเตือนให้เจ้าของซ่อมแซมไม่ให้หักพังฤๅโอนเอน เดี่ยวนี้มีหักพังโอนเอนหลายแห่ง ที่โรงพิมพ์อักษรนิตเป็นต้น ขอให้ตักเตือนให้เจ้าของซ่อม ข้อ ๕ ที่ถนนดวงเดือนนอกหว่างโรงแถวตรงถนนขาวยังไม่ได้กันรั้วตามธรรมเนียมซึ่งตั้งบัญญัติไว้ เขาจะว่าที่หลวงสีไม่ต้องทำไปบังคับคนอื่นเขาทำ แต่ในแถบนั้นไม่สู้กระไร เพราะเหตุที่บ้านกรมมหิศรยังไม่ทำได้ทำ

อนึ่งตพานหกที่ถนนขาวเข้าได้ตั้งชื่อไปว่า ตพานเขียวไขกาทูอย่างไร ถ้าเช่นนั้นเข้าไปกับถนนซึ่งได้ตั้งไว้แลลึ้มเสีย ถ้าเข้าขอให้บอกมาให้ทราบ

ข้อ ๖ รถมรางจะขอพาดรางเจียรมุมที่แม่กลาง ซึ่งชื่อหลวงสุนทรไว้ได้อนุญาตให้พาด แต่ข้อที่จะป้องกันไม่ให้ไปทำทำขึ้นใหม่ไม่ได้บอกกรมสมมตให้ไปคิดอ่าน มี ๒ อย่างคือ ถ้าที่นั้นพอจะชื่อไว้ ชื่อที่ริมแม่น้ำก็ไม่เสียหายอันใด ถ้าแพงนักให้คิดอ่านพูดให้เป็นที่เข้าใจมั่งคั่งกันเสียว่าจะไม่ย้ายตพานให้เราฉิบหาย ข้อ ๗ เสไฟฟ้าถนนราชดำเนินตรงสี่แยกถนนดวงตะวันควรจะให้เข้าไปอยู่เสยลงที่จะปักเสาโคม แต่น่าจะต้องมีเสาอื่นสำหรับที่นั้น ข้อ ๘ ไฟฟ้าถนนดวงตะวันตั้งแต่สี่แยกถนนราชดำเนินไปจนวัดควรจะต้องมีให้พันเดือนอ้าย ไม่รู้ว่าเหตุอย่างไรไฟฟ้ากับเจ้าจึงได้ช้านัก ตูศุขาภิบาลในเมืองเขาติดได้รวดเร็วกว่ามาก แต่ระยะไฟฟ้าในเมืองเราที่ติดๆมาถี่เกินไปกว่าที่สิงคโปร์แลยะวา ซึ่งเขาใช้ไฟแกศถ่าน้ำมันแกศลินเสยอีก ข้อนี้เป็นกิเลสของไทยเห็นโคมห่างไม่ได้ เห็นต้นไม้ชิดกันก็ไม่สบาย ตรงกันข้ามกับเมืองอื่นๆ ของเขาไฟห่างต้นไม้ชิด ฤๅเช่นถนนคำหญ้าสูง ไทยเราทำถนนสูงหญ้าต่ำ ซึ่งพึงแก้กันหายเมื่อทำสวนดุสิตเป็นต้น

อนึ่งยังมีเชือกอยู่ที่สวนพระอภัยรณฤทธิ์ แลพระพรหมบริรักษ์ที่ถนนในสวนต่อกับถนนราชดำเนินมีอิฐเป็นคันที่เอกรถณักรักเข้าไม่ได้ เดินก็ต้องข้ามนั้นแล้วจะคิดอย่างไรต่อไป

สยามินทร์

วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๑๒๐

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจ

ด้วยเจ้าสายแจ้ว่าที่สวนห้องเครื่องนั้น ส่วนข้างสวนผักที่จีนทำนั้นได้ประโยชน์ดี แต่ข้างสวนไทยให้เบ้าทำ ได้ประโยชน์น้อย มีการฉกฉักต่างๆ ได้ให้ผู้ที่เข้าใจในการสวนแลแม่ค้าหลายคนมาดู ประมาณว่าเงินผลประโยชน์ที่จะได้ในสวนนั้นไม่ต่ำกว่าเดือนละ ๒๐๐ บาท บัดนี้..... ซึ่งอยู่บ้านตรงทางนั้นออกไปรับมาทำ แลเจ้าสายแจ้จะขอจำหน่ายขายผลไม้เองส่งเป็นตัวเงิน

มีความสงสัยอยู่อย่างหนึ่งแต่ว่า ..... จะมาทำนี้ จะไปเกณฑ์คนทหารปืนมาทำเป็นทางราชการทุกอย่างไรขอให้ไตสวนดูเสียให้รู้สึกหน่อย ได้ความประการใดให้บอกให้ทราบ

ส่วนการเรื่องเก็บผลไม้ขายนี้เข้าได้นี้จะพูดอยู่แต่เดิมแล้วแต่ยังหาได้พูดไม่ ตามทางที่เจ้าจัดมาแล้วเห็นไม่ได้อยู่หลายอย่าง

ข้อ ๑ ให้ผู้รักษาทั้งปวงนำผลไม้มาส่งที่ออฟฟิศ การที่จะขนมานั้นก็ต้องชอกช้ำ ฤคนี่ขนมากินกันเสียกลางทางคนละอ้อมๆ ก็หมดลงไปได้เป็นอันมาก

ข้อ ๒ เมื่อผลไม้มาอยู่ที่ออฟฟิศ ผู้ที่จะขายตั้งแต่ตัวเจ้าลงไป ก็ไม่มีความรู้อะไรในเรื่องซื้อขายสักอย่างหนึ่ง ได้เท่าใดก็เอาเท่านั้น ถ้าของค้างอยู่ก็ไม่มีท่าทางที่จะเอาไปขายผู้อื่นซึ่งไม่ได้มาที่สวนนั้นได้ จำต้องขายไปตามบุญตามกาม

ข้อ ๓ ซึ่งเป็นข้อสำคัญกว่าอย่างอื่นนั้น ผลไม้มาถึงขายรวมกันหมด บอกไม่ได้ว่ามาจากสวนไหนๆ ผู้ที่ทำสวนนั้นจะได้ผลไม้มากเท่าใด ก็ไม่ได้ซื้อเสียงฤบ่าเห็นใจความชอบอันใด ถ้าสวนใดได้มะม่วงสักปีละ ๑๐ ลูก ก็เป็นผู้มีบ่าเห็นใจความชอบเสมอกันกับผู้ทำสวนได้ผลไม้มากที่สุด เป็นเครื่องทอดถอยไม่ต้องการที่จะบำรุงรักษา ฤไม่ต้องการที่จะคอยเก็บผลไม้แลส่งสวนผลไม้ ที่สุดจนขนส่งก็ไม่ต้องการที่จะเอื้อเฟื้อตามบุญตามกามเพราะมีผลอย่างเดียวกัน เมื่อผู้ตรวจตราจะไปตักเตือนก็รู้สึกอย่างเดียวแต่ว่า มีผู้มาซื้อครอบงวนต่างๆ

ถ้าหากว่าการยังเป็นอยู่เช่นนี้ ถึงจะแก้ไขอย่างไรก็ไม่ดีขึ้นได้ จำจะต้องแยกออกเป็นสวนๆ ให้เจ้าของสวนได้มีหน้าที่ทำงานรับผลความชอบความดีบ้าง ถ้าจะจัดให้มีผู้กำกับดูแลควรจะให้เป็น ๒ คน ๓ ทั้งเจ้าของสวน คือมหาตเล็กคน ๑ จะให้มีเอเยนต์ของพระคลังข้างที่สักคน ๑ ก็ได้ ต้องบอกกล่าวให้พวกชาวสวนไปรับซื้อถึงสวน ฤจะตั้งร้านขายก็ให้ ๓ คนนั้นประมาณราคาเสียก่อนชั้นหนึ่ง แล้วจึงให้ผู้รับไปขายนั้นรับของไป ถ้าขายของได้เกินราคาที่ประมาณ ก็จะได้รู้ว่าผู้ที่รับไปนั้นได้จัดการดี

ถ้าจะจัดการอย่างอื่นอย่างใดให้ลงตามลักษณะนี้ได้ คือสวนผู้ใดได้ผลมากก็ให้ปรากฏ
อย่าให้เป็นการเจือจางกันทั่วไปเช่นเป็นอยู่เดี๋ยวนี้ ได้สั่งกรมสมมติให้ช่วยคิดอ่านจัดการเรื่องนี้
ด้วยแล้ว

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๕๒๘

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรวงศ์ไพฑุฒิ

วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๑๒๐

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจ

ไฟฟ้านั้นถ้าจะเปิดได้แล้ว ต้องให้ปิดได้เป็นตอนๆ ไม่จำเป็นจะต้องเปิดอยู่ยั้งรุ่งทั่วไป ถนนเบญจมาศ ถนนราชดำเนิน ถนนใบพอน ถนนภาพรป่า ถนนดวงตะวันเหล่านี้ จุดแต่เวลา เสด็จพอเสด็จกลับแล้วดับ แต่ถนนดวงดาว ถนนลูกหลวง ไม่ต้องจุด เว้นไว้แต่มีงาน ถนนดวงตะวันถึงเบญจมาศ ถ้าเสด็จอยู่วัดจนค่ำจึงค่อยจุด พอกลับแล้วดับ ถนนข้างอื่นนั้นเวลาที่มีใครไปอยู่ จุดๆไม่ได้ไม่จุดก็ไม่ว่า ถ้าจุดก็ควรจะเว้นระยะพอควร ถนนจักรพรรดิพงษ์ตอนนอกที่ข้าพุดว่า ที่จะไม่ต้องจุดนั้น เห็นจะต้องจุดบ้าง ถ้าคนที่ไปเฝ้าสวนดุสิตกลับ เดินทางถนนนอก ถนนลูกหลวงก็ต้องจุดทางนั้น ถ้าเดินทางถนนจักรพรรดิพงษ์ก็ดับทางโน้นเสียมาจุดทางนี้

สยามินทร์

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๒ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรีนกุล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนนต่างๆ แลสะพานในบริเวณวังสวนดุสิตแต่วันที่ ๑๖ ถึงวันที่ ๓๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๐ รวม ๑๖ วัน ดังจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทต่อไปนี้

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

(๑) ทำโรงแลที่ผสมม้า ได้ผสมดินในที่นั้นประมาณที่แล้ว ๖ ส่วนในส่วน ๘ ปลุกหญ้าแล้วสัก ๖ ส่วนในส่วน ๘ ต่อมาได้ถมดินแล้วสัก ๑ ส่วนรวมเก่าใหม่ ๗ ส่วนในส่วน ๘ ปลุกหญ้าแล้วสัก ๑ ส่วนรวมเก่าใหม่ประมาณ ๗ ส่วนในส่วน ๘ นั้น ก็ได้ปลูกต้นไม้แลทำการสอาดเรียบร้อยในที่นั้นเสมอ

ศุขขำภิบาลตอนเหนือ

(๑) ได้ปลูกอิฐถนนดวงเดือนในแต่ถนนนอกมาถนนพุดตาลเหนือยาว ๑๐ เส้น ๑๕ วา กว้าง ๓-๕ วา ต่อมาปลูกอิฐที่กว้าง ๓ วา เป็น ๕ วา ได้ ๖ วา รวมปลูกอิฐกว้าง ๕ วา แล้วเก่าใหม่ได้ยาว ๑๐ เส้น ๖ วา ยังจะต้องปลูกอิฐที่กว้าง ๓ วา ให้เป็น ๕ วา อีกยาว ๙ วา

(๒) ได้ปลูกอิฐถนนข้างฮั้วหน้าแต่ถนนซิวมาถนนลกยาว ๑๑ เส้น ๑ วา กว้าง ๓ วา ยังจะต้องปลูกอิฐต่อไปยาว ๘ เส้น ๑๘ วา กว้าง ๓ วา

(๓) ได้ปลูกอิฐถนนดวงตะวันหน้าแต่ถนนซิวมาถนนลกยาว ๘ เส้น ๑๖ วา กว้าง ๕ วา ยังจะต้องปลูกอิฐต่อไปยาว ๘ เส้น ๕ วา กว้าง ๕ วา

(๔) ได้ปลูกอิฐถนนวิสุทธิกระษัตริย์ต่อถนนเดิมไปลำน้ำยาว ๒ เส้น ๑๗ วา กว้าง ๗ วา ต่อมาปลูกอิฐได้ยาว ๘ วารวมเก่าใหม่ยาว ๓ เส้น ๕ วา กว้าง ๗ วา แล้วตลอดถนนแต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ด้านพระสุริยภักดี

(๑) เดิมปฏิธถนนดำรงรัศแต่ดวงเวียนเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงคลองจูลนาคตอนหนึ่ง แต่ที่ตรงข้ามหลังโรงเลี้ยงเด็กมาถนนจักรพรรดิตอนหนึ่ง รวมยาว ๙ เส้น ๘ วากว้าง ๓ วา ยังจะต้องปฏิธต่อไปยาว ๑๑ เส้น ๕ วากว้าง ๓ วา

ด้านพระอินทร์รักษา

(๑) เดิมได้ปฏิธถนนหลานหลวงแต่ดวงเวียนเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงคลองจูลนาคตอนหนึ่ง แต่ถนนกรุงเกษมมาถนนจักรพรรดิตอนหนึ่งรวมยาว ๘ เส้น ๑๐ วากว้าง ๓ วา ยังจะต้องปฏิธต่อไปยาว ๑๗ เส้น ๑๕ วากว้าง ๓ วา

ด้านพระฤทธิเดชะ

(๑) เดิมปฏิธถนนปลายลูกหลวงแต่ถนนปลายตลาดไปยาว ๘ เส้น ๑๕ วากว้าง ๔ วา ต่อมาปฏิธได้ยาว ๕ วารวมเก่าใหม่ ๙ เส้น ยังจะต้องปฏิธต่อไปยาว ๑ เส้นกว้าง ๔ วา

ด้านจมีนราชามาตย์

(๑) เดิมขุดดินถมเป็นถนนพะเนียงยาวแต่ถนนราชดำเนินไปถึงถนนหลานหลวง ๑๖ เส้น ๑๙ วากว้าง ๗ วา ๒ ศอก และได้ปฏิธตอนแต่ถนนตลาดมาถนนราชดำเนินยาว ๑๒ วากว้าง ๓ วา ยังจะต้องปฏิธต่อไปยาว ๑๖ เส้น ๗ วา

ด้านพระพรหมมาภิบาล

(๑) เดิมได้ขุดดินถมเป็นถนนปลายดวงตะวันยาว ๑๐ เส้น ถนนปลายซางฮี้ยาว ๑๐ เส้น ถนนบัวยาว ๒๒ เส้นแล้วทั้งสามถนน แต่ยังไม่ได้ปฏิธไม่

การทำสะพานศุขขาภิบาลตอนเหนือ,

- (๑) เดิมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นตั้งพนักรเหล็กก่อพนักรสะพานชัมยมรุเชฐแล้ว ต่อมายังหาได้ถือปูน,ทราย,ผิว,ไม้
- (๒) เดิมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสะพานตรงถนนดวงตะวันข้ามคลองเปรม ฝั่งตะวันตกก่อรากสูง ๓ ศอก ฝั่งตะวันออกสูง ๕ ศอก ต่อมาได้ก่อรากฝั่งตะวันตกได้ ๒ ศอกรวมสูง ๕ ศอก ฝั่งตะวันออกสูง ๒ ศอกรวมสูง ๗ ศอก ถึงชั้นวางเหล็กทอดสะพาน
- (๓) เดิมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นตั้งพนักรเหล็กก่อพนักรถือปูน ทราย,ผิว,แล้ว แต่ยังไม่เรียบร้อย ต่อมาได้ถือปูนผิวทาสีแล้วโดยเรียบร้อย คือสะพานตรงถนนภาพระบ่า
- (๔) เดิมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นก่อเสาพนักรสะพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะกวางแล้ว ต่อมายังหาได้ตั้งพนักรเหล็กไม้

- (๕) ได้ซื้อตุ๊กตาราคาดีเยี่ยมก่อนวางเหล็กปูพื้นก่อนเสานักสพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะสนใหญ่แล้ว แต่ยังมีเหล็กพนักตั้งไม่
- (๖) ได้ซื้อตุ๊กตาราคาดีเยี่ยมก่อนวางเหล็กปูพื้นก่อนเสานักสพานม้าแปดข้ามคลองหลอดแก้วไปเกาะชะนีแล้วแต่ ๓ เสา ต่อมาก่อแล้วอีก ๑ เสาเป็น ๔ เสา แต่ยังมีเหล็กพนักตั้งไม่
- (๗) ได้ซื้อตุ๊กตาราคาดีเยี่ยมก่อนวางเหล็กปูพื้นก่อนเสานักสพานเถาอรุ่นข้ามหัวเงาแว่นไปเกาะสนใหญ่แล้ว แต่ยังมีเหล็กพนักตั้งไม่
- (๘) ได้ซื้อตุ๊กตาราคาดีเยี่ยมก่อนวางเสานักสพานข้ามลัดแผ่นกระจกไปเกาะอยู่ข้างละ ๑ ศอก ต่อมาได้ก่อรากสูงอีก ๕ ศอก รวม ๖ ศอกถึงชั้นวางเหล็กทั้งสองข้าง

การทำสพานกรมโยธา

- (๑) ได้ซื้อตุ๊กตาราคาดีเยี่ยมก่อนยกเหล็กโค้งรับรอดสพานวิสุกรรมนิรมานแล้ว ต่อมาได้วางรอดตงแลตั้งพนักเหล็กแล้ว
- (๒) ได้ซื้อตุ๊กตาราคาดีเยี่ยมสพานม้ชวาพริ่งสรรคแล้ว แลก่อรากฝั่งเหนือสูงได้ ๑ ศอก ฝั่งใต้สูง ๙ ศอก ต่อมาก่อรากสพานฝั่งเหนือได้สูง ๔ ศอกรวมสูง ๕ ศอก ฝั่งใต้ก่อได้สูง ๑ คืบเป็นสูง ๙ ศอกคืบถึงชั้นวางเหล็ก แลได้ยกเสานั่งร้านเพื่อยกตัวเหล็กแล้ว
- (๓) ได้ซื้อตุ๊กตาราคาดีเยี่ยมก่อนวางเหล็กรอดสพานนารถจรัล ตรงถนนตลาดข้ามคลองจุลนาคนแล้ว ต่อมาได้ค้ำตัวเหล็กวางดงสพานนั้น
- (๔) ได้ซื้อตุ๊กตาราคาดีเยี่ยมก่อนวางเหล็กรอดสพานตรงถนนคอเสื้อข้ามคลองลำมาศแล้ว ต่อมาได้ค้ำตัวเหล็กรอดสพานนั้น

ควรมีควรรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

เรียง

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจัตร์นุกูล เขียน

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๒ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตร์นกุล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนนต่างๆ แลสะพานในบริเวณวังสวนดุสิตแต่วันที่ ๑๖ ถึงวันที่ ๓๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๐ รวม ๑๖ วัน ดังจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทต่อไปนี้

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

(๑) ทำโรงแลที่ผสมม้า เต็มได้ผสมดินในที่นั้นประมาณที่แล้ว ๖ ส่วนในส่วน ๘ ปลุกหญ้าแล้วสัก ๖ ส่วนในส่วน ๘ ต่อมาได้ถมดินแล้วสัก ๑ ส่วนรวมเก่าใหม่ ๗ ส่วนในส่วน ๘ ปลุกหญ้าแล้วสัก ๑ ส่วนรวมเก่าใหม่ประมาณ ๗ ส่วนในส่วน ๘ นั้น ก็ได้ปลุกต้นไม้แลทำการสะอาดเรียบร้อยในที่นั้นเสมอ

ศุขขาภิบาลตอนเหนือ

(๑) เต็มได้ปลูกอิฐถนนดวงเดือนในแต่ถนนฮกมาถนนพุดตาลเหนือยาว ๑๐ เส้น ๑๕ วา กว้าง ๓-๕ วา ต่อมาปลูกอิฐที่กว้าง ๓ วา เป็น ๕ วา ได้ ๖ วา รวมปลูกอิฐกว้าง ๕ วา แล้วเก่าใหม่ได้ยาว ๑๐ เส้น ๖ วา ยังจะต้องปลูกอิฐที่กว้าง ๓ วา ให้เป็น ๕ วา อีกยาว ๙ วา

(๒) เต็มปลูกอิฐถนนช้างฮีน่าแต่ถนนชีวมานถนนลกยาว ๑๑ เส้น ๑ วา กว้าง ๓ วา ยังจะต้องปลูกอิฐต่อไปยาว ๘ เส้น ๑๘ วา กว้าง ๓ วา

(๓) เต็มปลูกอิฐถนนดวงตะวันหน้าแต่ถนนชีวมานถนนลกยาว ๘ เส้น ๑๖ วา กว้าง ๕ วา ยังจะต้องปลูกอิฐต่อไปยาว ๘ เส้น ๕ วา กว้าง ๕ วา

(๔) เต็มปลูกอิฐถนนวิสุทธิกระษัตริย์ต่อถนนเต็มไปลำน้ำยาว ๒ เส้น ๑๗ วา กว้าง ๗ วา ต่อมาปลูกอิฐได้ยาว ๘ วารวมเก่าใหม่ยาว ๓ เส้น ๕ วา กว้าง ๗ วา แล้วตลอดถนนแต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ด้านพระสุริยภักดี

(๑) เดิมปุ้อฐถนนดำรงรัศแด่วงเวียนเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงคลองจูลนาคตอนหนึ่ง แต่ที่ตรงข้ามหลังโรงเลี้ยงเด็กมาถนนจักรพรรดิตอนหนึ่ง รวมยาว ๙ เส้น ๘ วากว้าง ๓ วา ยังจะต้องปุ้อฐต่อไปยาว ๑๑ เส้น ๕ วากว้าง ๓ วา

ด้านพระอินทร์รักษา

(๑) เดิมได้ปุ้อฐถนนหลานหลวงแด่วงเวียนเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงคลองจูลนาคตอนหนึ่ง แต่ถนนกรุงเกษมมาถนนจักรพรรดิตอนหนึ่งรวมยาว ๘ เส้น ๑๐ วากว้าง ๓ วา ยังจะต้องปุ้อฐต่อไปยาว ๑๗ เส้น ๑๕ วากว้าง ๓ วา

ด้านพระฤทธิเดชะ

(๑) เดิมปุ้อฐถนนปลายลูกหลวงแต่ถนนปลายตลาดไปยาว ๘ เส้น ๑๕ วากว้าง ๔ วา ต่อมาปุ้อฐได้ยาว ๕ วารวมเก่าใหม่ ๙ เส้น ยังจะต้องปุ้อฐต่อไปยาว ๑ เส้นกว้าง ๔ วา

ด้านจมีนราชามาตย์

(๑) เดิมขุดดินถมเป็นถนนพะเนียงยาวแต่ถนนราชดำเนินไปถึงถนนหลานหลวง ๑๖ เส้น ๑๙ วากว้าง ๗ วา ๒ ศอก และได้ปุ้อฐตอนแต่ถนนตลาดมาถนนราชดำเนินยาว ๑๒ วากว้าง ๓ วา ยังจะต้องปุ้อฐต่อไปยาว ๑๖ เส้น ๗ วา

ด้านพระพรหมมาภิบาล

(๑) เดิมได้ขุดดินถมเป็นถนนปลายดวงตะวันยาว ๑๐ เส้น ถนนปลายซางฮี้ยาว ๑๐ เส้น ถนนบัวยาว ๒๒ เส้นแล้วทั้งสามถนน แต่ยังหาได้ปุ้อฐไม่

การทำสะพานสุขขาภิบาลตอนเหนือ,

- (๑) เดิมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นตั้งพนักรเหล็กก่อพนักรสะพานขมัยมรุเชฐแล้ว ต่อมายังหาได้ถื่อปูน,ทราย,ผิว,ไม้
- (๒) เดิมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสะพานตรงถนนดวงตะวันข้ามคลองเปรม ฝั่งวันตกก่อรากสูง ๓ ศอก ฝั่งวันออกสูง ๕ ศอก ต่อมาได้ก่อรากฝั่งวันตกได้ ๒ ศอกรวมสูง ๕ ศอก ฝั่งวันออกสูง ๒ ศอกรวมสูง ๗ ศอก ถึงชั้นวางเหล็กทอดสะพาน
- (๓) เดิมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นตั้งพนักรเหล็กก่อพนักรถื่อปูน ทราย,ผิว,แล้ว แต่ยังไม่เรียบร้อย ต่อมาได้ถื่อปูนผิวทาสีแล้วโดยเรียบร้อย คือสะพานตรงถนนภาพระบำ
- (๔) เดิมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นก่อเสาพนักรสะพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะกวางแล้ว ต่อมายังหาได้ตั้งพนักรเหล็กไม้

- (๕) ได้ซื้อตุ๊กตาดีเซียมก่อรากวางเหล็กปูพื้นก่อเสพานักสพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะสนใหญ่แล้ว แต่ยังมีเหล็กพนักตั้งไม้
- (๖) ได้ซื้อตุ๊กตาดีเซียมก่อรากวางเหล็กปูพื้นก่อเสพานักสพานม้าแปดข้ามคลองหลอดแก้วไปเกาะชะนีแล้วแต่ ๓ เสา ต่อมาก่อแล้วอีก ๑ เสาเป็น ๔ เสา แต่ยังมีเหล็กพนักตั้งไม้
- (๗) ได้ซื้อตุ๊กตาดีเซียมก่อรากวางเหล็กปูพื้นก่อเสพานักสพานเถาอรุ่นข้ามห้วงเงาแว่นไปเกาะสนใหญ่แล้ว แต่ยังมีเหล็กพนักตั้งไม้
- (๘) ได้ซื้อตุ๊กตาดีเซียมก่อรากสพานข้ามลัดแผ่นกระจกไปเกาะยู่อี่ข้างละ ๑ คอก ต่อมาได้ก่อรากสูงอีก ๕ คอก รวม ๖ คอกถึงชั้นวางเหล็กทั้งสองข้าง

การทำสพานกรมโยธา

- (๑) ได้ซื้อตุ๊กตาดีเซียมก่อรากยกเหล็กโค้งรับรอดสพานวิศวกรรมนิรมานแล้ว ต่อมาได้วางรอดตงแลตั้งพนักเหล็กแล้ว
- (๒) ได้ซื้อตุ๊กตาดีเซียมสพานม้ฆวาพรังสรรค้แล้ว แลก่อรากฝั่งเหนือสูงได้ ๑ คอก ฝั่งใต้สูง ๘ คอก ต่อมาก่อรากสพานฝั่งเหนือได้สูง ๔ คอกรวมสูง ๕ คอก ฝั่งใต้ก่อได้สูง ๑ คีบเป็นสูง ๘ คอกคืบถึงชั้นวางเหล็ก แลได้ยกเสานั่งร้านเพื่อยกตัวเหล็กแล้ว
- (๓) ได้ซื้อตุ๊กตาดีเซียมก่อรากวางเหล็กรอดสพานนารถจรัล ตรงถนนตลาดข้ามคลองจุลนาคแล้ว ต่อมาได้คุ่มตัวเหล็กวางตงสพานนั้น
- (๔) ได้ซื้อตุ๊กตาดีเซียมก่อรากวางเหล็กรอดสพานตรงถนนคอเสื้อข้ามคลองลำมาศแล้ว ต่อมาได้คุ่มตัวเหล็กรอดสพานนั้น

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

เรียง

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรัญกุล เขียน

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๖๐๗
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๒ค/๑

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๗ กันยายน รัตนโกสินทรศก

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ต้นพะยอมถนนเบญจมาศถนนใบพรได้ปลูกแล้วแต่ยังขาดอีก ๔๒ ต้น ที่ปลูกแล้วก็เป
ต้นเล็กมาก ถ้าได้อีก ๗๐ ต้นพอที่จะเปลี่ยนต้นเล็กที่ปลูกแล้วด้วยเป็นพอ

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า เสมอใจราช

รหัสเอกสาร ๒๕๔๔๐๖๑๐

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรวงศ์ไพฑุฒิ

วันที่ ๑๐ กันยายน ๑๒๐

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจ

ซึ่งจะคิดสางการที่ค้างให้แล้วเสียได้นั้นเป็นการดีมาก ถ้าทิ้งไว้อย่างนี้จะรุงรังมาก
เรื่องเรือใหม่ต้องให้คิดประมาณมาให้ตลอด แต่เรื่องเข้าเข้าจะเป็นที่ขัดข้อง
อย่างไรบ้างไม่รู้ กับเรื่องเงินเป็นงบประมาณกลางปีติดแบบอยู่ แต่เห็นจะพอจัดการผ่อนผันได้
ถ้ามีงบประมาณแล้วก็จำไม่ได้ จะได้คิดกับกรมสมมติต่อไป

สยามินทร์

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๑๘ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรีบุญกุล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนนต่างๆ แลสะพานในบริเวณวังสวนดุสิต ตั้งแต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๑๕ กันยายน ร.ศ. ๑๒๐ รวม ๑๕ วัน ตั้งจะกราบบังคมทูลพระกรุณา ทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

(๑) ทำโรงแลที่ผสมม้า เต็มได้ถมดินในที่นั้นแล้วประมาณ ๗ ส่วนในส่วนของ ๘, ปลูกหญ้าแล้วประมาณ ๗ ส่วนในส่วนของ ๘, กับได้ปลูกโรงม้าทำถนนปลูกต้นไม้ แลทำการในที่นั้นสะอาดเรียบร้อย ต่อมาถมดินได้ประมาณ ๕๘๐ ตาตารางวาแต่ยังหาได้ปลูกหญ้าในที่ถมดินใหม่ไม่

ศุขขากิบาลตอนเหนือ

(๑) เต็มปุอิฐถนนดวงเดือนในแต่ถนนฮกมาถนนพุดตาลเหนือยาว ๑๐ เส้น ๑๕ วากว้าง ๓-๕ วา ต่อมาปุอิฐที่กว้าง ๓ วาเป็น ๕ วาได้ยาว ๘ วา รวมปุอิฐกว้าง ๕ วาได้ยาว ๑๐ เส้น ๑๕ วาแล้วเรียบร้อยตลอดถนนนั้น

(๒) เต็มปุอิฐถนนซางฮีน่าแต่ถนนชีวมาถนนลกยาว ๑๑ เส้น ๑ วากว้าง ๓ วา ต่อมาปุอิฐได้ยาว ๔ เส้น ๑๘ วา รวมเก่าใหม่ ๑๖ เส้น ยังจะต้องปุอิฐต่อไปยาว ๓ เส้น ๑๘ วากว้าง ๓ วา

(๓) เต็มปุอิฐถนนดวงจันทร์หน้าแต่ถนนชีวมาถนนลกยาว ๘ เส้น ๑๖ วากว้าง ๕ วา ต่อมาปุอิฐได้ยาว ๓ เส้น ๘ วารวมเก่าใหม่ ๑๒ เส้น ๕ วา จะต้องปุอิฐต่อไปยาว ๕ เส้น กว้าง ๕ วา

ด้านพระสุริยภักดี

(๑) เต็มปุอิฐถนนตำรวจวัดแต่เชิงสะพานผ่านฟ้าถึงคลองจูลนาคตอนหนึ่ง แต่ที่ตรงข้ามหลังโรงเรียนเด็กตอนหนึ่งถึงถนนจักรพรรดิ รวมยาว ๘ เส้น ๘ วากว้าง ๓ วา ต่อมาปุอิฐได้ยาว ๑ เส้น รวมเก่าใหม่ ๑๐ เส้น ๘ วา ยังจะต้องปุอิฐต่อไปยาว ๑๐ เส้น ๕ วากว้าง ๓ วา

ด้านพระอินทร์รักษา

(๑) เดิมปฏิธุดถนนหลานหลวง แต่วางเวียนเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงคลองจูลนาคตอนหนึ่ง แต่ถนนกรุงเกษมมาถนนจักรพรรดิตอนหนึ่ง รวมยาว ๘ เส้น ๑๐ วากว้าง ๓ วา ต่อมาปฏิธูได้ยาว ๑ เส้น ๖ วารวมเก่าใหม่ ๙ เส้น ๑๖ วา ยังจะต้องปฏิธูต่อไปยาว ๑๖ เส้น ๙ วากว้าง ๓ วา

ด้านพระฤทธิเดชะ

(๑) เดิมปฏิธุดถนนปลายลูกหลวงแต่ถนนปลายตลาดไปตรงข้ามถนนหลานหลวงยาว ๙ เส้น กว้าง ๔ วา ต่อมาปฏิธูได้ยาว ๑ เส้น รวมเก่าใหม่ ๑๐ เส้น กว้าง ๔ วาแล้วตลอดถนน

ด้านจมีนราชามาตย์

(๑) เดิมได้ปฏิธุดถนนเพนียดแต่ถนนตลาดมาถนนราชดำเนินยาว ๑๒ วากว้าง ๓ วา ยังจะต้องปฏิธูต่อไปตอนแต่ถนนราชดำเนินไปถนนตลาด แต่ถนนตลาดไปถนนหลานหลวงรวมยาว ๑๕ เส้น ๑๗ วากว้าง ๓ วา

ด้านพระพรหมภิบาล

(๑) เดิมได้ขุดดินถมเป็นถนนบัวยาว ๒๒ เส้น ถนนปลายดวงตะวัน ๑๐ เส้น ถนนปลายช้างฮี้ ๑๐ เส้น กว้าง ๖ วาเท่ากันแล้วทั้งสามถนน ต่อมายังหาได้ปฏิธูไม่

การทำสะพานศุขชาภิบาลตอนเหนือ

(๑) เดิมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นตั้งพนักเหล็ก สะพานขั้มยมรุเชฐแล้ว ต่อมายังหาได้ถือปูนทาสีให้แล้วเรียบร้อยไม่

(๒) เดิมได้ขุดรากตีเข็มสะพาน ตรงถนนดวงตะวันข้ามคลองเปรม ก่อรากฝั่งวันออกสูง ๗ ศอกถึงชั้นวางเหล็ก ฝั่งวันตกสูง ๕ ศอก ต่อมาได้ก่อรากฝั่งวันตกสูงได้ ๒ ศอกรวมสูง ๗ ศอกถึงชั้นวางเหล็ก

(๓) เดิมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางรอดเหล็กปูพื้นก่อเสาพนัก สะพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะกวางแล้ว ต่อมายังหาได้มีพนักเหล็กตั้งไม่

(๔) เดิมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางรอดเหล็กปูพื้นก่อเสาพนัก สะพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะสนใหญ่แล้ว ต่อมายังหาไม้เหล็กพนักตั้งไม่

(๕) เดิมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางรอดเหล็กปูพื้นก่อเสาพนัก สะพานม้าแปดข้ามคลองหลอดแก้วไปเกาะชะนีแล้ว ต่อมายังหาไม้เหล็กพนักตั้งไม่

(๖) เดิมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางรอดเหล็กปูพื้นก่อเสาพนัก สะพานเถาองุ่นข้ามห้วงเงาแว่นไปเกาะสนใหญ่แล้ว ต่อมายังหาไม้เหล็กพนักตั้งไม่

(๗) เดิมได้ขุดรากตีเข็มก่อราก สะพานข้ามลัดแผ่นกระจกจากเกาะชะนีไปเกาะยู้อีแล้ว ต่อมาได้วางเหล็กรอดสะพานนั้น

การทำสพานกรรมโยธาย

- (๑) ได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กทอดตั้งพนักเหล็กสพานวิศวกรรมนิรมาณแล้ว ต่อมาได้ปูพื้นก่อพนักถมดินซึ่งสพานแต่ยังหาเรียบร้อยไม่
- (๒) ได้ขุดรากตีเข็ม สพานม้ขมวาพรั้งสรร์คแล้ว แลก่อรากฝังใต้สูง ๙ ศอกคืบ ฝังเหนือสูง ๕ ศอก ต่อมาก่อรากฝังเหนือสูงได้ ๕ ศอกคืบ รวมสูง ๙ ศอกคืบถึงชั้นวางเหล็กทั้งสองข้าง
- (๓) ได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางรอดเหล็กสพานนารถจรัล ตรงถนนตลาดข้ามคลองจูลนาคแล้ว ต่อมาได้ปูพื้นก่อพนักตั้งพนักเหล็ก ถมดินซึ่งสพานแต่ยังหาเรียบร้อยไม่
- (๔) ได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางรอดเหล็ก สพานตรงถนนคอเสื้อข้ามคลองลำมาศแล้ว ต่อมาได้ก่อพนักปูพื้นแต่ยังหาแล้วเรียบร้อยไม่
- ควรมีควมแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

เรียง

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตร์นุกูล เขียน

พระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์

เกาะบางปะอิน

วันที่ ๒ ตุลาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๐

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจราช

ด้วยที่นอนเตียงแฝดที่นับว่าเป็นสบายอย่างยิ่ง ข้าก็พึงได้นอนเมื่อคืนนี้ สบายที่ไม่เป็นหลุมกลางเหมือนอย่างเตียงเหล็กเตียงไม้เดี่ยว ถึงว่าจะกว้างที่กลางคงอ่อนเป็นหลุม เตียงนี้กลางแข็งไม่อ่อนเป็นหลุม แต่นอนนุ่มสบาย นึกว่าสบายดีกว่าพระแท่นที่ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แต่ไม่สู้แน่นัก เพราะข้างนอนไม่หลับมาคืนหนึ่ง พึ่งมานอนหลับ ขอให้จัดการทำเตียงนอนบนพระที่นั่งวิมานเมฆให้สักหลังหนึ่ง ไม่ต้องมีลวดลายงดงามนัก แต่จะหาสปริงที่ไหนได้ฤกษ์ไม่ให้ได้ขนาดเตียงนี้ แลเป็นคู่เช่นนี้ดีกว่าเดี่ยว แต่ใช้ที่นอนผืนเดียวปูตลอดอย่าให้เป็นร่องกลางเท่านั้น

อนึ่ง ถนนเขตรสวนดุสิตนี้ หมอความเขาเตือนว่า ให้คิดอ่านทำโค้งทำเสาประตูอย่างหนึ่งอย่างใดให้เป็นที่สังเกตไว้หาไม่กลายเป็นถนนหลวง จึงคิดเห็นว่า ด้านเหนือคงจะใช้เพียงแต่ให้มีรั้วแลเสาไม้เทือกเสานางเรียงออกมาบนถนนจนเสมอแนวต้นไม้ที่ปลูก ถนนที่จะต้องกันข้างด้านเหนือ ก็มีดวงดาว, พุดตาล, ฮก, ลก, กันแนวถนนราชวัด ทั้งสิ้น ด้านตะวันออกมีถนนดวงเดือนถนนช่างฮี ถนนดวงตะวัน นี้ก็กันรั้วไม้พอเป็นพิธีได้เหมือนกัน ตามแนวถนนซิว ด้านใต้อยู่ข้างจะเร่ร่ำกันยาก คือกันถนนปลายตลาด ถนนฮก ถนนลก ถนนลิขิต ถนนเบญจมาศ ถนนช่างฮี ถนนดวงดาว ที่อื่นจะกันด้วยปักรั้วพอเป็นพิธีก็ได้ แต่ถนนเบญจมาศยังแลไม่เห็นเลยว่าจะกันมันเข้าไปอย่างไร เพราะต้องกันแนวถนนคอเสื้อด้วย ถ้ากันที่ถนนเบญจมาศในก็ง่าย ที่นี้จะรอไว้ก่อนก็ควร ด้านตะวันตก ถนนดวงตะวัน ถนนไบพอน ถนนช่างฮี ถนนดวงเดือนจะต้องก่อเสาปูน เรื่องนี้ได้คิดไว้ที่หนึ่งแล้ว แต่คราวก่อนถึงมีที่คนเฝ้าประตูอยู่อันที่จริงก็ไม่สู้จำเป็น แต่บางที่ถ้าให้เป็นออฟฟิศพระยาอรรักษ์เจ้าของสวนดุสิตเหมือนจะดี ขอให้เตรียมตัวอย่างไว้ตามแต่จะนึกได้ แต่ประตูเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องมีบาน เว้นไว้แต่ถ้าหากว่าจะมีจริง ก็มีแต่ช่างฮี้กับไบพอนเท่านั้น ถ้าเป็นถนนใหญ่จะทำโค้งเห็นจะเปลืองพระราชทรัพย์ ต้องก่อเป็นเสาเป็นที่ว่าเสาประตูแล้วมีกำแพงรั้วเหล็กไปข้างละ ๘ คอกพอจตุคู้เท่านั้นเท่านั้นก็เป็นเงินมากอยู่ แต่เป็นของที่ควรทำ และทำให้ถนนงามขึ้นด้วย เว้นแต่ด้านเหนือคงเป็นรั้วไม้ตามที่ว่า

ถนนเบญจมาศถ้าจะตั้งเสา ๔ ต้น แต่ต้องสูงหน่อยแลโต ๔ ต้น ที่ตรงแนวต้นไม้ซึ่งกำหนดไว้ว่าจะเป็นเสาโคมประกอบเป็นคู่ในสูง ริมขอบ ถนนมุมขอบสวนพระยาอภัยรณฤทธิ์ แลสวนพระพรหมบริรักษ์อีกข้างละเสา จะเป็นเสาเตี้ยๆเท่ากันก็ได้ แล้วจึงชักรั้วกันสวนเป็นใฝ่ก็ได้ ออกไปจากนั้นที่เดียวขอให้คิดตัวอย่างขึ้นไว้ดู ถ้าช่างพระที่นั่งมีงานเต็ม ให้พระสถิตยไไปวานช่างกรมโยธาช่วยคิดก็ได้ มันhursti จะได้จดหมายส่งไปต่างหากด้วยฉบับ ๑ แต่ที่จะต้องให้เขาคิดเฉพาะแต่ที่เป็นเสาก่ออิฐที่จะทำในฝั่งงามๆ

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๗๑๗

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๓๒

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๑๗ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะ ฝ่าล่องธูลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจ่าเนตรขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธูลีพระบาท

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการก่อสร้างพระที่นั่ง (ล) สวนดุสิตการที่ทำแล้วไปแต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ศก ๑๒๐ ดังจะได้กราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธูลีพระบาทต่อไปนี้

การก่อสร้างพระที่นั่ง

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

(๑) ทำการรากพระที่นั่ง เดิมได้จัดให้พนักงานรื้อแลขนอิฐหักจากที่ต่างๆ มาใช้การรากพระที่นั่ง เดิมที่ได้ขมมาแล้ว ๔๒๐๗๐ ถึง ต่อมาได้ขมมาขึ้นอีก ๓๔๑๓ ถึง รวมเก่าใหม่ที่ได้ขมมาขึ้นอีก ๔๕๔๘๓ ถึง ได้ทุบย่อยเทเป็นรากพระที่นั่ง

(๒) เดิมได้ขมอิฐที่ย่อยแล้วลงในร่วมรากพระที่นั่งชั้น ๑ - ๒ เรียบร้อยแล้วทุกมุข

(๓) ทำการต่อมาได้ ใช้ลูกกลิ้งสติมบดตามคลองรากทุกมุขให้เรียบตามระดับ แลได้รื้ออิฐขุดดินแก้แบบเดิม ๔ มุข คือ มุขวันออกด้านเหนือ, ด้านใต้ มุขวันตกด้านเหนือ, ด้านใต้ แล้วทั้ง ๔ มุข แลได้ปั้นดินทำคั่นโดยรอบของมุขตามแบบใหม่สำหรับจะได้เทอิฐเป็นรากชั้นที่ ๓ ต่อไป รวมแรงไทยชาย, หญิง, จีน, ทำการวันหนึ่ง ๓๐๐ แรง

ด้านพระยาราชสงคราม

(๑) ทำพระที่นั่งวิมานเมฆ ในร่วมมุข ๘ เหลี่ยมตอนตะวันตก เดิมฝารอบนอก, ฝาประจันห้องชั้น ๑ - ๒ - ๓ ได้กันเรียบร้อยแล้วทั้ง ๓ ชั้น

(๒) ทำการต่อมาคือได้ตีฝ้าเพดานแล้วทั้ง ๓ ชั้น แลติดลายพนักแลบัวทับหลังเฉลียงชั้น ๑ - ๒ - ๓ แล้วทั้ง ๓ ชั้น ได้ติดลายพนักบัวทับหลังอิฐจันเวียนแต่ชั้น ๑ ถึงชั้น ๓ แล้ว ๑ อิฐจัน แลได้ตีฝ้าเชิงชายลายท้าวแขนแล้วทั้ง ๘ เหลี่ยม

(๓) ต่อจากมุข ๘ เหลี่ยมไปจดมุขตัวนอกด้านใต้ เดิมได้กั้นฝาด้านเหนือ, ด้านใต้ บานพระทวารบานพระบัญชาหลายหนักบัวทับหลังเฉลียงด้านเหนือ, ด้านใต้ ชั้น ๒ - ๓ ไว้แต่ยังไม่เรียบร้อย

(๔) ทำการต่อมา ได้ตั้งบานกบพระทวารตีฝ้าประจันห้องตีฝ้าเพดานในร่วม และเฉลียงชั้น ๓ แล้วทั้ง ๖ ห้อง แต่ยังไม่ได้ติดบัวกรอบบัวทับแนวฝ้าเพดานชั้น ๓ และได้ตั้งอิฐจันทิ์คั่นลายหนักบัวทับหลังแต่ชั้น ๑ ถึงชั้น ๓ แล้ว ๒ อิฐจันทิ์

(๕) มุขตัวนอกเฉียงใต้ไปจดมุขตัวนอก, ด้วนตกตอนกลาง เดิมได้ปูพื้นตั้งบานกบพระทวารตีฝ่านำหลังแลฝ้าประจันห้องตั้งลายหนักบัวทับหลังเฉลียงด้านนำแล้ว

(๖) ทำการต่อมา ในร่วมมุขด้านเหนือได้ตั้งบานกบพระบัญชาตีฝ้าชั้น ๒ - ๓ ตามโค้งของมุขแล้วทั้ง ๒ ชั้น และได้ตีฝ้าเพดานชั้น ๒ - ๓ ห้องใหญ่ต่อมุขมาจดห้องอิฐจันทิ์คั่นด้านนำแล้วทั้ง ๒ ชั้น แต่ยังไม่ได้ติดบัวกรอบแลบัวทับแนวของฝ้า

(๗) บันไดใหญ่ด้านนำ เดิมได้รื้อไว้เรียบร้อยแล้ว ต่อมาได้ตั้งเสาตามแบบใหม่ตีคั่นไว้บ้างยังไม่แล้ว

(๘) มุขตัวนอก, ด้วนตก, ด้านนำด้านหลังตอนกลาง เดิมได้ปูพื้นตั้งบานกบพระทวารพระบัญชาแลตีฝ้ารอบด้านนำ, ด้านหลังและฝ้าประจันห้องไว้แต่ยังไม่เรียบร้อย

(๙) ทำการต่อมา ได้ตีฝ้ารอบแลฝ้าประจันห้องลายช่องกระจกหลังฝ้าชั้น ๒ - ๓ แล้ว แต่ยังไม่ได้ติดบานพระทวารพระบัญชา

(๑๐) มุขตัวนอกเฉียงเหนือ เดิมได้กั้นฝานำหลังฝ้าประจันห้องชั้น ๓ แต่ยังไม่เรียบร้อย ทำการต่อมาได้ตีแลกั้นฝาดิตลายหลังฝ้าเรียบร้อยแล้ว และได้ตั้งเสาตีคั่นตั้งลายหนักบัวทับหลังในร่วมมุขเหนือด้านนำหลังแต่ชั้น ๑ ถึงชั้น ๓ หนึ่งอิฐจันทิ์

(๑๑) อิฐจันทิ์ฐานนอก, ด้านใน, ใหญ่เล็ก รวม ๙ อิฐจันทิ์ เดิมได้รื้อสำหรับจะก่อแก้ใหม่ ต่อมาได้ก่อแก้อิฐจันทิ์ของมุข ๘ เหลี่ยม ด้านเหนือ, ด้านใต้, ด้านด้วนตก ๓ ต่อ ๘ เหลี่ยม ด้านใน ๒ มุขด้วนตกด้านหลัง ๑ ริมมุขตัวนอกด้านนำ ๑ รวม ๗ อิฐจันทิ์ ช่างได้ก่อแก้แล้วแต่ยังไม่เรียบร้อย แลยังไม่ได้ก่อพนั้กแลถือปูนผิว

(๑๒) ช่างได้ตั้งวงเขตนำ นำต่างประตูแลก่ออิฐถือปูนเป็นผนังระหว่างเสาแต่มุข ๘ เหลี่ยมไปจดมุขเหนือโดยรอบด้านนอก, ด้านในแต่พื้นชั้น ๑ ถึงคานสูง ๔ คอก ๑ คีบ แต่ถือปูนผิวยังไม่เรียบร้อย

(๑๓) ได้ตั้งแลผูกนั่งร้านแลได้ลงมือทาสีลงพื้นในร่วมมุข ๘ เหลี่ยม ชั้น ๔ แต่ยังไม่เรียบร้อย รวมเงินช่างไม้, ช่างปูน, จับกัง, ทำการวันหนึ่ง ๒๕๐ แร่ง

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำเนตร

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๑๗ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรนุกูล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พินเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนนต่างๆ แลสะพานในบริเวณวังสวนดุสิต แต่วันที่ ๑๖ กันยายนถึงวันที่ ๑๔ ตุลาคม ร.ศ.๑๒๐ รวม ๒๙ วัน ตั้งจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

- (๑) ทำโรงแลที่ผสมม้า เต็มได้ปลูกโรงม้า ๒ หลังที่ปักคน ๑ หลังแล้ว กับได้ถมดินปลูกหญ้าแล้วประมาณสัก ๗ ส่วนในส่วนของ ๘ แลได้ปลูกต้นไม้ทำการในที่นั้นสะอาดเรียบร้อย ต่อมาได้ถมดินตอนใต้แล้วตลอดถึงโรงม้า แต่ยังไม่เรียบร้อยไม่ ส่วนการถมดินในที่ต่างๆ นั้นมิใคร่จะได้ถม เพราะฝนตกเสมอทุกๆ วัน แต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๑๕
- (๒) ได้แก้โรงม้าเก่า คือยกพื้นให้สูงขึ้นกว่าเก่า จนได้ตีรอยแลกันเป็นคอกม้า กับได้มุงหลังคาสังกะสีแล้วทั้งสองหลัง
- (๓) เรือนที่ปักหลวงฤทธินายเวร ได้ตั้งเสาตีรอยยกจันทันแล้ว

ศุขขาภิบาลตอนเหนือ

- (๑) เต็มได้ปลูกถนนข้างฮีน่าแต่ถนนซิวมาถนนลกยาว ๑๖ เส้นกว้าง ๓ วา ต่อมาปลูกได้ยาว ๓ เส้น ๑๘ วา รวมเก่าใหม่ ๑๙ เส้น ๑๘ วากว้าง ๓ วา แล้วเรียบร้อยตลอดถนนนั้น
- (๒) เต็มปลูกถนนตรงตวันหน้า แต่ถนนซิวมาถนนลกยาว ๑๒ เส้น ๕ วากว้าง ๕ วา ต่อมาปลูกได้ยาว ๕ เส้นรวมเก่าใหม่ ๑๗ เส้น ๕ วากว้าง ๕ วา แล้วเรียบร้อยตลอดถนนนั้น

ด้านพระสุริยภักดี

(๑) ได้เพิ่มปุฏฐิถนนตำรารงค์แตงเวียงเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงถนนจักรพรรดิตอนหนึ่ง แต่ถนนจักรพรรดิถึงที่ตรงข้ามหลังโรงเรียนเด็กตอนหนึ่ง รวมยาว ๑๐ เส้น ๘ วากว้าง ๓ วา ต่อมาปุฏฐิถนนได้ยาว ๑ เส้น ๑๓ วารวมเก่าใหม่ ๑๒ เส้น ๑ วา ยังจะต้องปุฏฐิถนนต่อไปยาว ๘ เส้น ๑๒ วากว้าง ๓ วา

ด้านพระอินทรักษา

(๑) ได้เพิ่มปุฏฐิถนนหลานหลวงแตงเวียงเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงถนนจักรพรรดิตอนหนึ่ง แต่ถนนจักรพรรดิถึงถนนเกษมตอนหนึ่ง รวมปุฏฐิถนนได้ยาว ๘ เส้น ๑๖ วากว้าง ๓ วา ต่อมาปุฏฐิถนนได้ยาว ๒ เส้น ๕ วารวมเก่าใหม่ ๑๒ เส้น ๑ วา ยังจะต้องปุฏฐิถนนต่อไปยาว ๑๔ เส้น ๔ วากว้าง ๓ วา

ด้านจมีนราชามาตย์

(๑) ได้เพิ่มปุฏฐิถนนพะเนียงแต่ถนนตลาดมาถนนราชดำเนินยาว ๑๒ วากว้าง ๓ วา ยังจะต้องปุฏฐิถนนต่อไปตอนแต่ถนนราชดำเนินถึงถนนตลาด ตอนแต่ถนนตลาดถึงถนนหลานหลวง รวมยาว ๑๕ เส้น ๑๗ วากว้าง ๓ วา

ด้านพระพรหมภิบาล

(๑) ได้เพิ่มได้ขุดดินถมเป็นถนนบัวยาว ๒๒ เส้น ถนนปลายดวงตะวันยาว ๑๐ เส้น ถนนปลายช้างฮ้อยยาว ๑๐ เส้น กว้าง ๖ วาเท่ากันทั้ง ๓ ถนน แต่ยังหาได้ปุฏฐิถนนไม่

การทำสะพานสุขาภิบาลตอนเหนือ

(๑) ได้เพิ่มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นก่อผนังตั้งผนังเหล็ก สะพานขมัยมรุเชฐแล้ว ต่อมาได้รื้อแก้สะพานนั้นให้ต่ำลง การที่ได้แก้ก็ได้ลดรอยดงแล้ว

(๒) ได้เพิ่มได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสะพานตรงถนนดวงตะวันข้ามคลองเปรมถึงชั้นวางเหล็ก ต่อมาได้ก่อรากผนังฝั่งตะวันออกสูงได้ ๗ ศอก

(๓) สะพานซึ่งได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นก่อเสาผนังแล้ว คือสะพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะกวาง ๑, สะพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะสนใหญ่ ๑, สะพานม้าแปดข้ามคลองหลอดแก้วไปเกาะชะนี ๑, สะพานเกาะงู้นข้ามห้วงเงาแว่นไปเกาะสนใหญ่ ๑, สะพานข้ามลัดแผ่นกระจกไปเกาะยู้อี ๑, รวม ๕ สะพานนี้การที่ยังไม่แล้วแต่ตั้งผนังเหล็ก เพราะเหล็กผนังได้สั่งแต่มายังหาถึงกรุงเทพฯไม่

การทำสะพานกรมโยธา

- (๑) ได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นก่อผนังตั้งผนังเหล็กสะพานวิศวกรรมนิรมาณ แล้ว ต่อมาได้ถือปูนทราย, ปูนผิว, ผนัง แลทาสีถมดินเชิงสะพานเป็นการแล้วเรียบร้อย
- (๒) ได้ขุดรากตีเข็มก่อราก สะพานมัจฉาพริ้งสรรคถึงชั้นวางเหล็กแลยกนั่งร้าน ต่อมาได้ก่อรากผนังฝั่งใต้สูงเสมอราก ฝั่งเหนือก่อสูงได้ ๔ ศอก แลใส่อิฐห้กถมดินเชิงสะพานฝั่งเหนือแต่ยังหาแล้วไม่
- (๓) ได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นก่อผนังตั้งผนังเหล็กแต่ยังไม่เรียบร้อย ต่อมาได้ถือปูนทรายผิวผนังทาสีเหล็กผนังถมดินเชิงสะพาน แต่ยังหาเป็นการแล้วเรียบร้อยไม่ (สะพานนารถจรัล)
- (๔) ได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้น สะพานตรงถนนคอเสื้อข้ามคลองลำมาศแล้วแต่ยังไม่เรียบร้อย ต่อมาได้ปลั้บกระดานพื้นนั้นให้เรียบร้อย แลถมเกลี่ยดินเชิงสะพานด้วย แต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

เรียง

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรีบุญกุล เขียน

ที่ตรวจงานสวนตุลิต

วันที่ ๑๗ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเตชะฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาณาไม่พันเกล้าฯ

ด้วยตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม, ฝนตกชุกมากจนวันที่ ๑๕ หยุด ดันไม้งามตีน้ำในคลอง ตามที่หมายขีดไว้ที่ประตูน้ำ ตั้งแต่วันที่ ๒ มากี่ลดลงมามาก คงทรงเท่ากับวันที่ ๓ ยังต่ำกว่า น้ำวันที่ ๒ มากมาวันที่ ๑๖ กลับขึ้นไปมากกว่าวันที่ ๓ ตุลาคม ๕ นิ้ว คงยังต่ำกว่าวันที่ ๒ อีก ๙ นิ้ว การถมดินโรงฆ่าทำไม่ได้ในสวนแปนโคลน ต่อเมื่อวันที่ ๑๔ จึงลงมือทำได้ น้ำในสระใหญ่หน้า พระที่นั่งวิตหน้าไม้แห้งไม่ได้ขุด ในรากพรที่หนึ่งสร้างใหม่ น้ำก็มากแต่ต้องสูบน้ำทั้งเวลากลางวัน แลกกลางคืนน้ำจึงแห้งคงทำการได้เสมอ การที่พรที่หนึ่งวิมานเหมนการช่างไม้ก็ทำร่วมมาก การ ทาสีได้ลงมือแต่วันที่ ๓ แล้ว แต่เรือเฟินที่ต่อกับมุขแปดเหลี่ยมเงินกำลังแต่งตัวไม้แต่คนน้อย ยังไม่ได้ยกเสา ในสิ้นเดือนพฤศจิกายนจะไม่แล้ว การไฟฟ้าก็ได้มาลงมือทำการแต่วันที่ ๔ ที่วัด เบญจมบพิตรการก่อโรงเรียนแลกุฎีสมเด็จพระนเรศวรมหาราชไม่ได้หลายวัน ศาลาบัณณรศภาคคงจะ แล้วทันกุฎิน แต่ศาลาเก็บของคงจะแล้วภออาศรายได้แต่ยังไม่เรียบร้อย กุฎีเดี่ยวได้ทำราคา แล้ว, โรงฝึกหัดนักเรียน ๒ หลัง เวลานี้กำลังทาสีน้ำปูนปูนาดพื้นปูนลิเมนต์ กุฎีเดี่ยว, แถว, ที่ ทำแล้วได้ยียดเงินช่างทาสีไว้ที่ทำการไม่เรียบร้อยเงิน ๒๐๐ บาท เวลานี้ได้ลงมือซ่อมสิกุฎี เหล่านั้นตลอด การถนนสนามหญ้าได้ช่วยพรวนไถใน, แต่งคันเพิ่มดินทำรางน้ำเรียบร้อยดี แล้ว ดันไม้ถนนต้นพยอมถนนเบญจมาศถนนใบพอนปลูกแล้วตลอด ดันคาบรูธาถนนราชวัตรปลูก แล้ว รั้วลวดตั้งแต่ถนนสามเสนไปตามถนนราชวัตรถึงถนนชีว แต่ถนนสามเสนไปตามถนนคอ เสือปีกเสาชิงลมแล้ว ตามช่องถนนที่จะทำเป็นประตูที่สนามหญ้าทุกช่องยังไม่ได้ทำ

ถนนราชดำเนินกลางเมื่อวันที่ ๑๔ เดือนนี้ กรรมการได้เรียกเจ้าของที่ดินในหมู่บ้านแขก แลบ้านพระฤทธิเดชะ มาว่าราคาที่ดินที่โรงพักพลตระเวนนำวัดชะนะสงคราม ๙ เจ้าของยอม ขายตามที่กรรมการให้ราคาว่าละ ๖ บาท ที่ยังไม่ยอมตามราคาที่กรรมการให้จะเรียกเอาราคา ว่าละ ๑๐บาทถึง ๑๔ บาทอีก ๗ ราย วันที่ ๑๖ ได้เรียกเจ้าของที่ดิน ในหมู่บ้านพระยาบำรุง, นายประภาศมณเฑียร, พระชนกจิรักษา, ที่เป็นหมู่บ้านต่อบ้านพระฤทธิเดชะรวม ๑๖ เจ้าของ กรรมการเห็นพร้อมกันให้ราคาว่าละ ๘ บาท เจ้าของที่ดินยอมขายทั้ง ๑๖ ราย จะได้ว่ากัน ต่อไป ถนนสายนี้เข้าพระพุทเจ้าได้กะหน้าที่นายด่าน ๔ นายตามแผนที่ถนน ยาว ๒๘ เส้น แบ่งด้านละ ๗ เส้น ตั้งแต่สะพานคลองหลอดไป ๗ เส้น ด้านพระฤทธิเดชะ เส้นที่ ๘ ถึงเส้นที่ ๑๔ ด้านพระยาปริวัตรฯ เส้นที่ ๑๕ ถึงเส้นที่ ๒๑ ด้านพระอินทรักษา เส้นที่ ๒๒ ถึงเส้นที่

๒๘ ด้านพระยาสุริยภักดี ที่ได้ซื้อแล้วฤาเป็นที่หลวงภอจะทำการได้ก็ได้มอบที่ให้นายด้านจัดการตัดต้นไม้ปักเขตร์สูงต่ำแลปักถนนท่อน้ำ ได้ว่าราคาถมดินเปนตอนตามที่สูง ประมูลราคาไปพลาง ให้เป็นที่ตกลงไว้ชั้นหนึ่งก่อน เมื่อโปรดเกล้าฯ กำหนดแหนดเวลาใดก็จะได้ลงมือทำการ ไม่ต้องคอยว่าราคากันต่อไป แต่การที่ตัดไม้ใช้กฐีบ้างเล็กน้อยนั้น ทราบเกล้าฯ ว่าคลังอนุญาตไว้ให้จ่ายเงินแล้ว แต่เรื่องขุดดินถมถนนยังเปนปัญหาอยู่ ที่จะขุดเอาดินในที่จะทำตึกมาถม เช่นถนนราชดำเนินนอกไม่ได้เพราะในเมืองลุ่ม ที่นั้นจะเป็นหลุมเปนบ่อ ต่อไปจะเป็นการลำบากมาก จะหาที่ดินมาถมก็หายากไม่เหมือนข้างนอก กรรมการแลนายด้านผู้ทำการจึงเห็นพร้อมกันว่า ขุดดินข้างถนนหลังตึกทางศุขาภิบาลเปนคูกว้างข้างละ ๔ วา ถ้าเจ้าของที่นั้นยอมให้ที่ดิน ให้คูนั้นคั้นนำบ้านออกถนนสามวานั้นได้ ถ้าไม่ยอมให้ที่ดินจะคิดให้ตามราคาที่ดินที่ซื้อทำถนน แต่จะเอาที่คู ๔ วาไว้ในที่นั้นคงออกถนน ๓ วาไม่ได้ ที่ซื้อขุดตึก ๔ วา เงินในการทำถนนตามที่กำหนดไว้คงภอ โดยเงินจะไม่ภอขายที่ดิน ๔ วานั้น ก็คงได้ราคามากกว่าราคาที่ดินที่ซื้อ เพราะถนนถึง ๓ วารถมมาได้ ที่ ๔ วาก็คงปลูกโรงแถวอย่างชั้นเดียวได้ ถ้าจะไม่เช่นนั้นที่ๆ ได้ถนน ๓ วาไม่ต้องเสียอะไรจะได้ถนนเปล่าก็หาควรไม่

การทั้งนี้เปนความเห็นพร้อมกัน ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้ว ก็จะได้จัดการไปตามนี้ แต่นายด้านก็คงจะคิดราคาค่าถมดินเปน ๓ อย่างๆ หนึ่งคิดดินริมถนนศุขาภิบาลเปนคูข้างละ ๔ วา อีกอย่างหนึ่งขุดดินในเขตรตึก ถากเอาดินที่สูงให้ที่เสมอ แต่ที่นั้นคงต่ำกว่าถนนอยู่ใน ๑ ศอกถึง ๒ ศอก อีกอย่างหนึ่งขุดดินในเขตรตึก แต่ขุดเปนบ่อฤาขุดตามเนื้อที่

อนึ่งการศุขาภิบาลเวลานี้เป็นที่ลำบากเรื่องถนนชำรุดแลฝนตกมาก จึงไม่มีใครได้ทำการด้วย ทั้งต้นไม้ก็อ่อนแอน ไปโดยมาก หญ้าในถนนแลข้างถนนตัดแลถากไม่มีใครทัน ถ้าฝนชามีเวลาสัก ๙ วัน ๑๐วัน ก็จะค่อยยังชั่วเข้า เมื่อวันที่ ๑๔ เวลาบ่าย ๔ โมง ดำหนักที่สวนนกไม้ ไฟฟ้าไหม้สายที่ตรงช่องนำต่างชั้นล่าง รางไม้สำหรับครอบสายไหม้เสียยาวสัก ๒ ศอก แลเสียลูกโคมแถวนั้นหมด ได้ไปตรวจดูก็เปนด้วยที่เอาสายเจาะเซ็ดน่าๆ ต่างเอาสายร้อยเข้าไปในนั้น ยางที่หุ้มสายคงจะขาดจึงได้ไหม้ไม้แลราง ได้สั่งให้ช่างไฟฟ้ามาแก้แล้ว

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า เสมอใจราช

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๗๒๖ก

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๒๖ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้า พระยาราชสงคราม ขอ
พระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

ด้วยตั้งแต่เสด็จพระราชดำเนินแล้ว การโบถวัดเบ็จมบพิตรได้ก่อสร้างขึ้นเสมอหลังเข็ดหน้า แต่
ก่อต่อนี้เข้า เหตุว่าต้องถากอิฐซึกบัว และกรมตำรวจ ทหารเรือได้วางมณฑลตรงเหล็ก จะได้
ลองเลื่อนที่จะขึ้นพระในวันที่ ๓๐ ตุลาคม ในระหว่างนี้เจ้าฟ้ากรมขุนไต้มาที่วัดสองครั้ง

แต่การที่พระที่นั่งวิมานเมฆ แต่เร่งการมาก็แล้วไปได้โดยมาก ถึงได้ทำสี่พื้นในวันที่ ๑๑
มาแล้ว แต่เห็นว่าพระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ ที่สุดจะแล้วได้ก็จวนสิ้นเดือนสิบสอง ถึงกระนั้น
การลดรายอันละเอียดก็ยังไม่แล้ว เปนแต่ชั่วประทับแต่คราวหนึ่ง ในระหว่างนี้ก็ให้พระรีแรงไท
จันวันหนึ่งซึ่งทำการไม่ต่ำกว่าสามร้อยแรง การพระที่นั่งวิมานเมฆและที่วัดเบ็จมบพิตร ที่
ข้าพระพุทธเจ้ากราบบังคมทูลพระกรุณามา นี้ ได้ให้ช่างถ่ายรูปในเวลาทำการ ทูลเกล้าฯ ถวาย
มาด้วย

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า ราชสงคราม

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๗๒๖๖

ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๑๙ แฟ้มที่ ๕

วันที่ ๒๖ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้า พระยาราชสงคราม ขอพระราชทาน
กราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

ด้วยตั้งแต่เสด็จพระราชดำเนินแล้ว การโบถวัดเบ็จมบพิตรได้ก่อสร้างเสมอหลังคาเซ็ดหน้า
แต่ก่อนหน้านี้ เหตุว่าต้องตากอิฐชั้กบัว และกรมตำรวจทหารเรือได้วางมอนทอดรางเหล็ก จะ
ได้ลองเลื่อนที่จะขึ้นพระในวันที่ ๓๐ ตุลาคม ในระหว่างนี้เจ้าฟ้ากรมขุนไต้มาที่วัดสองครั้ง

แต่การที่พระที่นั่งพินาณเมฆ แต่แรงการมากแล้วไปได้โดยมาก ถึงได้ทำสีพื้นในวันที่ ๑๑
มาแล้ว แต่เห็นว่าพระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ ที่สุดจะแล้วได้ก็จวนสิ้นเดือนสิบสอง ถึงกระนั้น
การลอกลายอันละเอียดก็คงไม่แล้ว เปนแต่ช่วยประทับแต่คราวหนึ่ง ในระหว่างนี้ก็ให้ท้าวเวียงไทร
วันหนึ่งซึ่งทำการไม่ต่ำกว่าสามร้อยแรง การพระที่นั่งพินาณเมฆและที่วัดเบ็จมบพิตร ที่
ข้าพระพุทธเจ้ากราบบังคมทูลพระกรุณามาได้ให้ช่างถ่ายรูปในเวลาทำการทูลเกล้าฯ ถวาย
มาด้วย

ควรมีควรสุดแล้วแต่จะทรง

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า ราชสงคราม

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๕ พฤษภาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรนกุล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการทำถนน, สพาน, แลการต่างๆ ในบริเวณวังสวนดุสิตแต่วันที่ ๑๕ ตุลาคมถึงวันที่ ๔ พฤษภาคม ร.ศ.๑๒๐ รวม ๒๑ วัน ดังจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทต่อไปนี้

ด้านเจ้าหมื่นเสมอใจราช

- (๑) ทำโรงฆ่าแลที่ผสมฆ่า เต็มได้ปลูกโรงฆ่า ๒ หลัง เรือนคนอยู่ ๑ หลังแล้ว กับได้ถมดินดอนแต่ริมคูถนนตรงตัวจนถึงโรงฆ่าหลังใต้แล้ว ปลูกหญ้าต้นไม้แลรักษาความสะอาดเรียบร้อยในที่นั้น
- (๒) เต็มแก้โรงฆ่าเก่าให้สูง ได้ตีรอดมุงหลังคาแล้วทั้ง ๒ หลัง ต่อมาได้ปูพื้นตีฝ้าแล้ว ๒ หลัง มุงหลังคาจากทับสังกะสีแล้ว ๑ หลัง
- (๓) เต็มตั้งเสาตีรอดยกจันทันเรือนหลวงฤทธิ์นายเวรไว้แล้ว ต่อมาได้ปูพื้นติดเครื่องบนมุงหลังคาจากแล้ว
- (๔) ได้ถมดินดอนแต่โรงฆ่าหลังเหนือถึงถนนใบพร แลได้โรงฆ่าเก่าแล้ว แต่ยังหาเรียบร้อยไม่

ด้านพระสุริยภักดี

- (๑) เต็มปูอิฐถนนดำรงรัชต์แฉ่งเวียนซึ่งสพานผ่านฟ้าถึงถนนจักรพรรดิตอนหนึ่ง แต่ถนนจักรพรรดิถึงที่ตรงข้ามหลังโรงเลี้ยงเด็กตอนหนึ่ง รวมปูอิฐได้ยาว ๑๒ เส้น ๑ วา ต่อมาปูอิฐได้ยาว ๘ เส้น ๑๒ วากว้าง ๓ วา รวมเก่าใหม่ ๒๐ เส้น ๑๓ วา แล้วตลอดถนนนั้น

ด้านพระอินทร์รักษา

(๑) เติมปุอิฐถนนหลานหลวงแฉ่งเวียนเชิงสะพานผ่านฟ้าถึงถนนจักรพรรดิตอนหนึ่ง แต่ถนนจักรพรรดิถึงถนนกรุงเกษมตอนหนึ่ง รวมปุอิฐได้ยาว ๑๒ เส้น ๑ วา ต่อมาปุอิฐได้ ๑๔ เส้น ๔ วากว้าง ๓ วา รวมเก่าใหม่ ๒๖ เส้น ๕ วาแล้วตลอดถนนนั้น

ด้านจมน้ำราชามาตย์

(๑) เติมปุอิฐถนนเพนียงแต่ถนนตลาดมาถนนราชดำเนินยาว ๑๒ วากว้าง ๓ วา ยังจะต้องปุอิฐต่อไปตอนแต่ถนนราชดำเนินถึงถนนตลาด ตอนแต่ถนนตลาดถึงถนนหลานหลวงรวมยาว ๑๕ เส้น ๑๗ วา

ด้านพระพรหมภิบาล

(๑) เติมได้ขุดดินถมเป็นถนนบัวยาว ๒๒ เส้น ถนนปลายดวงตะวันยาว ๑๐ เส้น ถนนปลายช้างฮี้ยาว ๑๐ เส้น กว้าง ๖ วาเท่ากันทั้ง ๓ ถนนยังหาได้ปุอิฐไม่

การทำสะพานศุขชาติภิบาลตอนเหนือ

(๑) เติมเรือแกสพานขมัยมรุเชฐให้ต่ำ ต่อมาการที่แกคือลดรองลงแลปูพื้นก่อพนังก่อปูนทรายแล้ว

(๒) เติมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสะพานตรงถนนดวงตะวันข้ามคลองเปรมถึงชั้นวางเหล็ก ก่อรากพนังกฝั่งตะวันออกสูงได้ ๗ ศอก ต่อมาก่อรากพนังกฝั่งตะวันตกสูงได้ ๖ ศอก

(๓) ได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสะพานตรงนำพลลาข้ามคลองเปรมถึงชั้นวางเหล็กทั้ง ๒ ฝั่ง

(๔) ได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสะพานตรงถนนช้างฮี้ข้ามคลองเปรมถึงชั้นวางเหล็กทั้ง ๒ ฝั่ง

(๕) ได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสะพานตรงถนนดวงเดือนข้ามคลองเปรมถึงชั้นวางเหล็กทั้ง ๒ ฝั่ง

(๖) สะพานซึ่งได้ขุดรากตีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นก่อเสาพนังก่อแล้ว คือสะพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะกวาง ๑, สะพานข้ามร่องไม้หอมไปเกาะสนใหญ่ ๑, สะพานม้าแปดข้ามคลองหลอดแก้วไปเกาะชะนี ๑, สะพานข้ามห้วงเงาแฉ่งจากเกาะชะนีไปเกาะสนใหญ่ ๑, สะพานข้ามลัดแผ่นกระจกจากเกาะชะนีไปเกาะยู่อี ๑, รวม ๕ สะพานนี้การที่ยังไม่แล้วแต่ตั้งพนังก่อเหล็ก เพราะเหล็กพังก่อส่งมายังหาถึงกรุงเทพฯไม่

การทำสะพานกรมโยธา

(๑) เติมได้ขุดรากตีเข็มก่อรากสะพานมัจฉาพรังสรรค์ถึงชั้นวางเหล็ก ก่อรากพนังกฝั่งใต้สูงเสมอราก ก่อรากพนังกฝั่งเหนือสูงได้ ๔ ศอก แลได้ยกนั่งร้านแล้ว ต่อมาก่อรากพนังกฝั่งเหนือสูง ๕ ศอกเป็นสูง ๙ ศอกเสมอรากชั้นวางเหล็ก ก็ได้ถมดินเชิงสะพานแต่ยังหาเรียบร้อยไม่

- (๒) ได้ขุดซากดีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นก่อพนังกั้นเหล็กถมดินเชิงสะพานนารถ
จรัลตรงถนนตลาดข้ามคลองจูลนาคแล้วพอรถม้าเดินได้ ต่อมาได้ถือปูนทรายพนกแต่ยังหา
เรียบร้อยไม่
- (๓) ได้ขุดซากดีเข็มก่อรากวางเหล็กปูพื้นก่อเสาพนก สะพานตรงถนนคอเสื้อข้ามคลองลำ
มาศแล้ว ต่อมาได้ก่อพนกถือปูนทรายแต่ยังหาเรียบร้อยไม่
- (๔) ได้รื้อสะพานไม้คือสะพานสุนันทาตรงถนนลูกหลวงข้ามคลองเปรมแล้วได้ขุดซากดีเข็ม
ก่อราก แต่คลองรากขึ้นมาสุงได้ ๔ คอกทั้งสองข้าง

การสร้างถนนราชดำเนินกลาง

- (๑) ได้มีพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมืองได้ซื้อที่ดินซึ่งถูกถนนนั้น นอกจากที่หลวงมี
เจ้าของที่ ๑๒๖ ชื่อ ชื่อได้ ๒๔ ชื่อคงเหลือ ๑๐๒ เจ้าของ
- (๒) กรรมการได้จัดซื้อที่ดินต่อมาให้ราคาที่ดินตารางวาละ ๖ บาท ๑ เจ้าของ วาละ ๘
บาท ๒๕ เจ้าของ วาละ ๑๐ บาท ๒ เจ้าของ วาละ ๑๒ บาท ๕ เจ้าของ วาละ ๑๕ บาท ๔
เจ้าของ รวม ๓๗ เจ้าของ รวมเงิน ๗๔๗๑๗ บาท รวมทั้งซื้อไว้เดิม ๖๑ เจ้าของ ยังจะซื้อ
ต่อไป ๖๕ เจ้าของ แต่กรรมการได้ประชุมจัดการเร่งซื้อที่ดินซึ่งถูกถนนนี้เสมอ
- (๔) นายด่านซึ่งทำการถนนราชดำเนินกลาง คือพระฤทธิเดชะแต่ถนนจักรพงษ์ถึงเส้นที่ ๗
พระยาบริรักษ์ราชาต่อเส้นที่ ๗ ถึงเส้นที่ ๑๔ พระอินทรักษาต่อเส้นที่ ๑๔ ถึงเส้นที่ ๒๑ พระสุริย
ภักดีต่อเส้นที่ ๒๑ ถึงเส้นที่ ๒๘ ถึงถนนพระสุเมรุ บรรดานายด่านก็ได้ตัดถางต้นไม้ ในที่ๆ ได้
ซื้อแล้วแลที่หลวงหรือที่วัดแล้วเป็นตอนๆ รวมยาวประมาณ ๑๕ เส้นเศษ

ควรมีควมแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

เรียง

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจิตรัญกุล เขียน

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๐๘๒๙

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรวงศ์ไพฑิลันธ์

วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๒๐

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจ

ด้วยจดหมายมาด้วยเรื่องจะยื่นงบประมาณนั้นได้ทราบแล้ว

การขุดคลองเปรมทำถนนลกต่อออกไป ยังไม่ควรทำ ไม่สู้จะเป็นประโยชน์อันใดมากนัก
ถ้าจะขุดคลองเปล่าไม่ทำถนนก็ป่วยการแรง พักไว้ก่อน

แก้คลองมหานากนั้นเป็นอยู่หน่อยหนึ่ง ตอนที่กรมดำรงถ้าจะไปขุดขึ้นถมที่ให้เขาจะ
เป็นรายยกยอกเงินหลวงไปใช้ฤๅไม่แลเข้าใจว่าตอนนั้นก็ยังไม่สู้ดีเหมือนตอนข้างวัดสระเกษ
เงินรายขุดคลองนี้คงทำ ขอให้เขียนแผนที่มาดูเสียก่อนว่าจะขุดอย่างไร ดูเหมือนจะได้เขียนไว้
แล้ว อยู่ที่เจ้าฤๅพระสถิตย์แห่งหนึ่งแห่งใด

ถนนวิสุทธิกษัตริย์ควรทำ แต่เป็นอย่างไรใช้เงินของเจ้าของที่เช่นถนนจักรพรรดิและอื่น ๆ

ถนนปลายหลานหลวงต้องกะให้ลงในที่หลวงก่อนแล้วจึงทำ

ถนนสนามกระบืองดไว้ก่อน

ที่นาขวัญนั้นได้รับแผนที่จากกรมนครเมื่อคืนนี้ แต่วันเต็มทีเวลานี้ไม่มีเวลาที่จะกะลง
ได้ จะกะให้ทันงบประมาณ

ในปีนี้อการถนนอำเภอดุสิต เห็นว่าพออยู่แล้ว ยังไม่คิดจะทำอะไรต่อไป ควรจะคิดอ่าน
แก้ถนนที่ทำแล้วให้ดีเสียก่อน

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๕๔๔๐๙๐๔
ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

พระที่นั่งบรมนาคมสรณีย์

วันที่ ๔ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๐

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจราช

ด้วยการที่สวนดุสิตนั้น เดิมนั้นลงเป็นรูปเป็นเงาแล้วควรที่จะจัดเรื่องเงินเสียใหม่ให้เป็น
ที่เรียบร้อย ให้นับงบประมาณการประจำการจรร ตั้งแต่ศก ๑๒๑ นี้ไป

สยามินทร์

\

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๑๐๐๖
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๒ค/๑

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๖ มกราคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พันเกล้าฯ

ด้วยต้นหมามสำหรับที่จะปลูกที่ถนนราชดำเนินกลาง ระยะ ๖ วา ต่อ ๔ ต้น เป็นจำนวน
ต้นหมาม ๓๙๒ ต้นที่ได้มีอยู่แล้ว ๒๖๐ ต้น เป็นหมามขนาดเล็กสูงเพียง ๓ ศอกสามศอกคืบเป็น
อย่างสูงลำต้นก็เล็ก จะปลูกถนนราชดำเนินกลางเล็กกว่าถนนราชดำเนินนอกมากจะโตไม่ทัน
ถ้าได้หมามอย่างเช่นหมามนครไชยศรีสูง ๕ ศอกจึงจะโตทันกัน ต้องรับพระราชทาน ๓๙๒
ต้น

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า เสมอใจราช

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๑๐๑๗ก
ที่มา รล. ร.๕ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๑

ที่ ๒๑/๑๑๑๗

กระทรวงโยธาธิการ
กรมโยธา กรุงเทพฯ,

วันที่ ๑๗ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ,
ตามที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมโยธาจัดแบบเสาเขตรสวนดุสิต ตั้งที่
เข้าพระพุทธรเจ้าได้นำทูลเกล้าฯ ถวายทอดพระเนตรครั้งหนึ่งแล้ว มีพระบรมราชประสงค์รายกะ
ประมาณ เพื่อทรงทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

เข้าพระพุทธรเจ้าได้กะประมาณเป็น ๒ อย่าง คือทำด้วยศิลาอ่อนอย่างหนึ่งเป็นจำนวน
เงินต้นละ ๑๕๕๔๖ บาท รวม ๔ ต้นเป็นจำนวนเงิน ๖๓๓๘๔ บาท อย่างหนึ่งทำด้วยซีเมนต์รูป
คนทำด้วยศิลาอ่อนต้นหนึ่งเป็นจำนวนเงิน ๑๐๑๒๑ บาท รวม ๔ ต้นเป็นจำนวนเงิน ๔๐๔๘๔
บาท ดังได้สำเนารายกะประมาณสอดของทูลเกล้าฯ ถวายมาพร้อมหนังสือนี้แล้ว

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

พระสฤติย์นิมานการ

(สำเนาคำแปลที่ ๑๑๑๓)

รายละเอียดประมาณเสาคหลักเขต

(๑) รายละเอียดสังเขป
เสาคด้วยหินอ่อน

(เอ)	การก่ออิฐ	เงิน	๘๔๖ บาท
(บี)	หินอ่อนแลเครื่องตกแต่ง	เงิน	๑๕๐๐๐ บาท

	รวมเงินเสาหนึ่ง	เงิน	๑๕๘๔๖ บาท
	รวมเงิน ๔ เสา	เงิน	๖๓๓๘๔ บาท

(๒) เสาคด้วยปูนซีเมนต์

(เอ)	การก่ออิฐ	เงิน	๘๔๖ บาท
(บี)	เสาซีเมนต์	เงิน	๓๓๗๕ บาท
(ซี)	รูปคนทำด้วยหินอ่อน	เงิน	๔๔๐๐ บาท
(ดี)	โคมแลเครื่องตกแต่ง	เงิน	๑๕๐๐ บาท

	รวมเงินเสาหนึ่ง	เงิน	๑๐๑๒๑บาท
	รวมเงิน ๔ เสา	เงิน	๔๐๔๘๔บาท

(เซ็น) กาโลแอนเลกรี
วันที่ ๑๖ มกราคม ร.ศ. ๑๒๐

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๑๐๑๗๓
ที่มา รล. ร.๕ ก่อตั้งที่ ๙ แฟ้มที่ ๑

Copy

Entrance Pillars to Suen Dusit

- 1) Abstract of Estimate
Pillars of Marbles
A)	Brick Works	Tcs 846
B)	Marble & Metal Decoration	" 15000
	For one pillar	Tcs 15846 =
	Four pillars	" 15846 x 4 = Tcs
- 63384
- 2) Pillars of Cement
A)	Brick Works	Tcs 846
B)	Cement pillar	" 3375
C)	Statues of marble	" 4400
D)	Lamp of metal Decoration	" 1500
	For one pillar	Tcs 10121
	Four pillars	" 10121 x 4 = Tcs 40484

Bangkok 16th January 1902

(Sgn) C. Allegri

รหัสเอกสาร ๒๔๔๑๒๐๐ก

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ต้นส่งกระทรวงวัง

กำหนดการเฉลิมพระที่นั่งวิมานเมฆ การจรดกรบติดกรไกร หม่อมราชวงศ์ แลการขึ้นดำเนิน
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมา ณ สวนดุสิต รัตนโกสินทรศก ๑๒๐

พระเจ้าอยู่หัวฯ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา เสนาบดีกระทรวงวัง รับพระบรมราช
โองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่าหลวงโลกที่ปแลโหรมีชื่อพร้อมกันคำนวณ
พระฤกษ์ในการเฉลิมพระที่นั่งวิมานเมฆถวาย แลทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการจรด
กรบติดกรไกรหม่อมราชวงศ์หญิงประพันธ์พงษ์ ในพระสัมพันธวงศ์เธอ กรมหมื่นนฤบาลมุข
มายุ ๑ หม่อมราชวงศ์หญิงเปา ในพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้านิลวรรณ ๑ ในการพระราชพิธี
อันนี้ด้วย และได้โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมาเสด็จขึ้น
ดำเนินในพระฤกษ์นี้ด้วย รวมกันเพื่อจะให้เป็นการง่ายขึ้น แลการพระราชพิธีนี้ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กระทำเป็นอย่างสังเขปมีกำหนดงานดังนี้

วันที่ ๒๔ มีนาคม เจ้าพนักงานจะได้จัดการทั้งปวงพร้อมไว้ ครั้นเวลาบ่าย
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้เสด็จพระราชดำเนินแต่พลับพลาสวนดุสิตสู่พระที่นั่งวิมาน
เมฆ ประทับในท้องพระโรง จะได้ทรงประเคนผ้าไตรยามแลพัดยศแก่พระสงฆ์เปรียญวัด
เบญจมบพิตร ซึ่งใส่หนังสือได้ประโยคใหม่ครั้งนี้รวม ๑๒ รูป กับสามเณรเปรียญอีก ๒ รูป
ขณะนั้นพระสงฆ์ซึ่งอยู่ในท้องพระโรงจะได้สวดไชยมงคลคาถาพร้อมกัน ครั้นเสร็จการทรงตั้ง
เปรียญใหม่แล้ว จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญหม่อมราชวงศ์ทั้ง ๒ ขึ้นเสด็จมาสู่
พระที่นั่งวิมานเมฆนั่งที่ฟังสวดในท้องพระโรงนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้ทรง
ประเคนผ้าไตรแลยามในการเฉลิมพระที่นั่งแก่พระสงฆ์ ๓๐ รูป ครั้นพระสงฆ์ครองผ้าแล้วจะได้
ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระสงฆ์ ๒๕ รูปจะได้เจริญพระพุทธมนต์ณท้องพระโรง

ในระหว่างนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้เสด็จพระราชดำเนินไปสู่ที่พระบรรทม
ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระสงฆ์ ๕ รูปจะได้เจริญพระพุทธมนต์บนพระแท่น ครั้นสวดมนต์
จบแล้ว พระสงฆ์ ๓๐ รูปจะได้ถวายยอติเรกถวายพระพรลากลับไป

รุ่งขึ้นวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๖ มีนาคม เวลาบ่ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้เสด็จ
พระราชดำเนินสู่พระที่นั่งวิมานเมฆ และได้โปรดเกล้าฯ หม่อมราชวงศ์ทั้ง ๒ ไปฟังพระสงฆ์
เจริญพระพุทธมนต์อย่างวันก่อน พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ณท้องพระโรง ๒๕ รูป ในที่พระ
บรรทม ๕ รูป สวดมนต์จบแล้วพระสงฆ์ถวายยอติเรกถวายพระพรลาเหมือนกันทั้ง ๒ เวลา

รุ่งขึ้นวันที่ ๒๗ มีนาคม เวลาเช้าใกล้พระฤกษ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้เสด็จ
พระราชดำเนินสู่พระที่นั่งวิมานเมฆ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแลทรงศีลแล้ว ครั้นถึงพระฤกษ์

เวลาเช้า ๒ โมงกับ ๒๗ นาที ๓๖ วินาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้พระราชทาน
น้ำสังข์ แลทรงจรดกรรบิดกรรไกรหม่อมราชวงศ์ทั้ง ๒ พระสงฆ์สวดไชยมงคลคาถา เจ้า
พนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ฆ้องไชย ครั้นแล้วจะได้โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์ทั้ง
๒ ลงไปสู่เตียงสงฆ์ลาพระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้พระราชทานน้ำพระพุท
ทมนต์ แลโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงษานุวงศ์แลข้าราชการผู้ใหญ่รดน้ำหม่อมราชวงศ์ทั้ง ๒ นั้น
แล้ว จะได้เสด็จพระราชดำเนินกลับขึ้นสู่ท้องพระโรง ทรงประเคนอาหารบิณฑบาตแก่พระสงฆ์
๓๐ รูป ครั้นพระสงฆ์นั้นแล้วจะได้โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์ทั้ง ๒ มารับพระราชทาน
น้ำสังข์แลทรงเจิมพระราชทานแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้ถวายของเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์
พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาแลอดิเรกแล้วถวายพระพรลากลับไป

เจ้าพนักงานจะได้ตั้งบายศรีทอง บายศรีเงิน สำหรับเสกน้าท้องพระโรง จะได้โปรดเกล้าฯ
ให้หม่อมราชวงศ์ทั้ง ๒ ออกมาสู่ที่สมโภช พราหมณ์จะได้เบิกแว่นเวียนเทียน แล้วจะได้
พระราชทานน้ำสังข์แลทรงเจิมหม่อมราชวงศ์ทั้ง ๒ เป็นเสร็จการส่วนจรดกรรบิดกรรไกร

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานจะได้ตั้งบายศรี บายศรีแก้ว บายศรีทอง บายศรีเงิน สำหรับใหญ่
เวียนเทียนสมโภชพระที่นั่ง

ครั้นเวลาเย็นจะได้เสด็จพระราชดำเนินสู่ตำหนักสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุน
นครราชสีมา จะได้โปรดเกล้าฯ ให้นิมนต์สามเณรวัดเบญจมบพิตร ๗ รูป มาเจริญพระพุท
ทมนต์ที่ตำหนักนั้น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ สามเณรเจริญพระพุท
ทมนต์ จบแล้วถวายพระพรลากลับไป

ครั้นถึงพระฤกษ์เวลา ๗ ทุ่มกับ ๓๖ วินาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้เสด็จขึ้น
เฉลิมพระที่นั่งวิมารเมฆ ทรงพระมูรธาภิเศกในที่แล้วเสด็จเถลิงพระแท่นเป็นพระฤกษ์ เจ้า
พนักงานจะได้ประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ฆ้องไชยส่วนหนึ่ง

แล้วจะได้เสด็จพระราชดำเนินสู่ตำหนักสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนคร
ราชสีมา โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทรงผลัดพระภูษาขาว ขึ้นสู่พระแท่นที่ทรง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้พระราชทานน้ำพระมหาสังข์แลน้ำพระพุท
ทมนต์ด้วยพระเด้า
ขนาดน้อยต่าง ๆ ครั้นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทรงผลัดพระภูษาแล้ว จะได้เสด็จขึ้นสู่ตำหนัก
ขึ้นพระแท่นพระบรรทม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้พระราชทานน้ำพระมหาสังข์แลทรง
เจิมพระราชทานแล้วเสด็จขึ้น

รุ่งขึ้นวันที่ ๒๘ มีนาคม สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ จะได้ทรงปฏิบัติอาหารบิณฑบาตแก่
สามเณร ๗ รูปที่ตำหนักใหม่ แลทรงประเคนเครื่องไทยธรรมตามสมควร สามเณรถวาย
อนุโมทนาถวายพระพรลากลับไปแล้วเป็นเสร็จการ

ในงานนี้พระราชทานพระบรมราชานุญาติให้แต่งตามปรกติทุกเวลา

การเฉลิมพระที่นั่งวิมานเมฆ และการจรดกรบิติดกรรไกร กับขึ้นพระตำหนัก

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมา

ด้วยพระที่นั่งวิมานเมฆ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นที่สวนดุสิตเมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๑๙ นั้น บัดนี้การสร้างพระที่นั่งนี้สำเร็จบริบูรณ์แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการเฉลิมพระที่นั่งแล โปรดเกล้าฯ ให้มีการจรดกรบิติดกรรไกรหม่อมราชวงศ์ อันเปนนโอรสธิดาของพระสัมพันธวงศ์เธอ และพระบรมวงษ์เธอแลโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมา ขึ้นพระตำหนักใหม่ที่สวนดุสิตด้วย การขึ้นพระตำหนักสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอซึ่งกล่าวพระนามแล้วนี้ โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนวันขึ้นมาเริ่มการสวดมนต์ก่อนการเฉลิมพระที่นั่ง มีกำหนดการที่ได้เป็นไปดังนี้

วันที่ ๒๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๐ เป็นวันเจริญพระพุทธมนต์ ขึ้นพระตำหนักสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอฯ ได้ทรงเชิญพระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการ แลพระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์ที่ทรงคุ้นเคย มาประชุมในการสวดมนต์แลฉันเช้าครั้งนี้ เวลาบ่ายห้าโมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมา แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับบนพระตำหนัก สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์นั้น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทรงจุดเทียนแล้วสามเณรวัดเบญจมบพิตร ๗ รูปเจริญพระพุทธมนต์ มีสามเณรปลดเปรียญ ๔ ประโยคเป็นประธาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับทรงฟังสามเณรเจริญพระพุทธมนต์แล โปรดให้พระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์ มีพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเปนต้น ไปทรงฟังพระพุทธมนต์ในพระตำหนักด้วย ครั้นสวดมนต์จบแล้ว เสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่ปรำรับสั่งกับพระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการ จนเวลายามถ้วนโปรดเกล้าฯ ให้มีการเลี้ยง แล้วประทับอยู่พอสมควรแก่เวลาเสด็จขึ้นเวลา ๔ ทุ่มเศษ

รุ่งขึ้นวันที่ ๒๗ มีนาคม เวลาเช้า สามเณรที่เจริญพระพุทธมนต์ในวันก่อนได้มารับพระราชทานฉัน สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมา ได้ทรงปฏิบัติอาหารบิณฑบาตแก่สามเณร ๗ รูป ในเวลาเมื่อสามเณรฉันนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาทรงปฏิบัติพระสงฆ์ที่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทรงเชิญเสด็จ ในงานนี้มีพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเปนต้นที่ปรำ เมื่อฉันแล้วทั้ง ๒ แห่ง สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทรงประเคนเครื่องไทยธรรมตามสมควรแล้ว สามเณรถวายอนุโมทนาถวายพระพรลากลับไปพระสงฆ์ได้เข้าไปฟังสามเณรอนุโมทนา แลถวายพระพรลาออกมาพร้อมกับสามเณรในตอนกลางวัน วันนี้เจ้าพนักงานได้จัดบนพระที่นั่งวิมานเมฆตั้งพระแท่นมณฑลแลประดิษฐานพระพุทธรูปสี่ และพระไชยหลังช้างแล พระไชยวัฒน์ประจำรัชกาลที่ ๒ ที่ ๓ ซึ่งหม่อมราชวงศ์ในรัชกาลทั้ง ๒ นั้น จะได้รับจรดกรบิติดกรรไกรและพระไชยวัฒน์ในรัชการปัตยุบันนี้ เบื้องซ้ายพระแท่นมณฑลตั้ง

ม้าหมู่ มีรูปพระโพธิสัตว์ที่หล่อใหม่ ๑ รูป ของโบราณ ๑ รูป ที่นำพระแท่นมณฑลมีเครื่องนมัสการ แลพระแท่นทรงกราบแล มีอาสนสงฆ์ สำหรับพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ตั้งเก้าอี้สำหรับหม่อมราชวงศ์หนึ่งฟังสวดตรงหน้าอาสนสงฆ์ ที่ห้องพระบันทมตั้งพระไชยเนาวโลหะ แลที่พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์บนพระแท่นมีเครื่องนมัสการ เสร็จแล้วเวลาย่ำค่ำเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินออกประทับ ณ ท้องพระโรงพระที่นั่งวิมานเมฆ โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์รวม ๑๘ รูป ที่จะเจริญพระพุทธมนต์ และพระสงฆ์วัดเบญจมบพิตร ๑๒ รูป สามเณร ๒ รูป ที่จะทรงเลื่อนแล ทรงตั้งเปนนปเรียญเข้าไปนั่งที่พร้อมแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประเคนไตรแล พัดเลื่อนแล ตั้งปเรียญพระสงฆ์ ๑๘ รูป ซึ่งจะสวดพระพุทธมนต์ สวดขยันโตแล้วทรงประเคนไตรแลยามแก่พระสงฆ์ พระสงฆ์รวม ๓๐ รูปทั้งปเรียญที่รับพัดใหม่ด้วยแล้ว พระสงฆ์ออกไปครองไตรแล้ว กลับมานั่งที่อยู่ในห้องพระโรง ๒๕ รูป แบ่งไปเจริญพระพุทธมนต์ในที่พระบันทม ๕ รูปแล้วโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์ในพระสัณพันธ์วงษ์เธอ กรมหมื่นนฤบาลมุขมาตย์คือ หม่อมราชวงศ์หญิงประพันธ์พงษ์ ๑ ในพระวรวงษ์เธอกรมหมื่นปราบปรปักษ์ หม่อมราชวงศ์ชายไพบ็ย หม่อมราชวงศ์ไพบ็ยะ ๒ ในพระวรวงษ์เธอพระองค์เจ้าอลังการ หม่อมราชวงศ์ชายนัฏฐฤษดี ๑ ในพระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้านิลวรรณ หม่อมราชวงศ์หญิงเป้า ๑ ทั้ง ๕ นั้นมานั่งที่ฟังพระพุทธมนต์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสถวายศีลและนำสวดพระพุทธมนต์ ในเวลาสวดพระพุทธมนต์นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปสู่ที่พระบันทมทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระสงฆ์ ๕ รูป มีหม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต เป็นประธานได้เจริญพระพุทธมนต์เวลา ๒ ทุ่มครึ่งสวดมนต์จบ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมาถวายเทียนแก่พระสงฆ์เสร็จแล้วพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสถวายอดิเรกถวายพระพรลา ส่วนพระสงฆ์ที่สวดในที่พระบันทมสวดมนต์จบแล้วก็กลับออกมา แล้วเสด็จพระราชดำเนินมาประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ เสวยแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ ห้องชั้นล่าง รับสั่งกับพระบรมวงษานุวงษ์ จนเวลายามกับ ๓๐ นาทีเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรละคร ซึ่งเลื่อนภรรยาหลวงฤทธิ์นายเวร (พุ่ม) จัดมาฉลองพระเดชพระคุณในงานเฉลิมพระที่นั่ง ละครเล่นในปราสาทที่ศาลาพระที่นั่งทอดพระเนตรละครแล้ว เสด็จประทับโต๊ะเสวยเครื่องว่างพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ แลมีการเลี้ยงของว่างข้าราชการด้วย ครั้นเวลา ๗ ทุ่ม ๓๖ นาทีเป็นพระฤกษ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นเฉลิมพระที่นั่งวิมานเมฆ สรงพระมูรธาภิเศกในที่แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นเป็นพระฤกษ์ เจ้าพนักงานได้ประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ฆ้องไชยในเวลาพระฤกษ์สรงพระมูรธาภิเศก และเสด็จขึ้นพระแท่น พระบรมวงษานุวงษ์ฝ่ายในถวายไชยมงคลเสร็จแล้วเสด็จมาประทับที่พระตำหนักสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมา โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเสด็จขึ้นพระแท่นสรง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำพระพุทธมนต์ แลโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกยาเธอฝ่ายใน และฝ่ายนำที่มีพระชน

มายุมากกว่าสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมา ถวายน้ำพระพุทธมนต์ สรง แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นเป็นเสร็จการขึ้นพระตำหนัก เสด็จขึ้นเวลา ๗ ทุ่มเศษ

รุ่งขึ้นวันที่ ๒๘ มีนาคม เวลาเช้าพระสงฆ์ ซึ่งเจริญพระพุทธมนต์ในวันก่อนได้เข้ามารับ พระราชทานฉนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ ทรงศีล แล พระสงฆ์ถวายพรพระ ในเวลาพระฉนั้นได้พระราชทานเหรียญรัตนาภรณ์แก่พระบรมวงษานุวงศ์ ข้าราชการ

ครั้นพระสงฆ์ฉนั้นแล้วถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก แล้วเสด็จพระราชดำเนินนำพระสงฆ์ เทียวชมพระที่นั่งข้างในทั่วไป แลหม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต พระเทพเมธี เป็นผู้ประนํ้าพระพุทธมนต์ทั่วพระที่นั่งเสร็จแล้วพระสงฆ์กลับ เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงศ์ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จขึ้น

ครั้นเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เจ้าพนักงานได้จัดตั้งบายศรีแก้ว บายศรีทอง บายศรีเงิน สำหรับใหญ่เวียนเทียนสมโภชพระที่นั่ง

เวลาทุ่มครึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับ ณ ท้องพระโรง หม่อมราชวงศ์ทั้ง ๕ ออกมานั่งฟังพระพุทธมนต์อย่างวันก่อน พระพิมลธรรมเป็นผู้นำสวด พระสงฆ์ ๑๕ รูปเจริญพระพุทธมนต์เวลา ๒ ทุ่ม ๔๐ นาที สวดมนต์จบแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมาถวายเทียนแก่พระสงฆ์ พระพิมลธรรมถวายอดิเรก ถวายพระพรลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น เวลา ๒ ทุ่ม ๔๕ นาที เสด็จพระราชดำเนินประทับโต๊ะเสวย เสวยแล้วเสร็จพระราชดำเนินไปประทับทอดพระเนตรลครอย่างวันก่อน พอสมควรแก่เวลาแล้วเสด็จพระราชดำเนินมาเสวยเครื่องว่างเวลา ๗ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วันที่ ๒๙ มีนาคม เวลาบ่าย ๕๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับ ท้องพระโรง หม่อมราชวงศ์ทั้ง ๕ มานั่งที่ฟังพระสวดพระพุทธมนต์ตั้งวานนี้ เวลา ๒ ทุ่ม ๑๐ นาที สวดมนต์จบพระสงฆ์ถวายอดิเรก ถวายพระพรลาแล้วเสด็จขึ้นเวลายามถ้วนเสด็จพระราชดำเนินประทับโต๊ะเสวยฯ แล้วเวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จพระราชดำเนินไปประทับทอดพระเนตรลครตั้งวันก่อน วันนี้พระราชทานรางวัลแก่เลื่อนภรรยาหลวงฤทธิ์นายเวร (พุ่ม) ในการที่ได้จัดลคร มาเล่นฉลองพระเดชพระคุณ เวลา ๒ ยาม เสด็จพระราชดำเนินเสวยเครื่องว่าง เวลา ๗ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วันที่ ๓๐ มีนาคม เป็นวันกำหนดจรดกรบิถกรไกร เวลาเช้าหม่อมราชวงศ์ทั้ง ๕ แต่งเครื่องขาวออกมานั่งที่ แล เจ้าพนักงานกรมภูษามาลาแบ่งเกษาเสร็จแล้ว รอเสด็จพระราชดำเนินอยู่ เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับ ณ ท้องพระโรง ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการทรงศีลแล้วเวลา ๓ โมงเช้า ๓๕ นาที ได้ฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งน้ำสังข์ แลทรงจรดกรบิถกรไกรแก่หม่อมราชวงศ์ทั้ง ๕ พระสงฆ์สวดไชยมงคลคาถา เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ฆ้องไชย แลโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงษานุวงศ์ ทรงจรดกรบิถกรไกรต่อไปเสร็จแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์ทั้ง ๕ กับโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงษานุวงศ์ฝ่ายใน ฝ่ายหน้า แล ข้าราชการผู้ใหญ่ฝ่ายหน้า ทรงรดน้ำแล รดน้ำแก่หม่อม

ราชวงศ์ต่อไป แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นประทับ ณ ท้องพระโรง โปรดเกล้าฯ ให้มีพระบรมวงษานุวงศ์ทรงประเคนอาหารบิณฑบาตแก่พระสงฆ์ ๑๕ รูป รับพระราชทานนั้นแล้วหม่อมราชวงศ์ทั้ง ๕ แต่งอย่างถวายของพระออกมานั่งที่แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำสังข์และทรงเจิมหม่อมราชวงศ์ แล โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์นั้นๆ ถวายของเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์เสร็จแล้ว พระสงฆ์สวดอนุโมทนาแล ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เวลา เช้า ๔ โมง ๕๕ นาที เสด็จพระราชดำเนินประทับโต๊ะเสวยๆ เข้าแช่ เสวยแล้ว เสด็จขึ้น

ครั้นเวลาบ่ายเจ้าพนักงานได้ตั้งบายศรีทอง บายศรีเงิน สำหรับเล็กสมโภชเวลาทุ่ม ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกประทับ ณ ท้องพระโรง โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์ทั้ง ๕ ออกมานั่งที่แล้วพราหมณ์ได้เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชครบปัญญาจวารแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำสังข์ แล ทรงเจิมหม่อมราชวงศ์ทั้ง ๕ แล พระราชทานเงินทำขวัญตามสมควรแล้วเสด็จพระราชดำเนินจากที่นั้นไปประทับโต๊ะเสวย เสวยเวลา ๒ ทุ่ม ๔๕ นาที เสวยแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับห้องชั้นล่างรับสั่งแก่พระบรมวงษานุวงศ์จนเวลายามเศษเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรลิเกพระยาเพชรปาณี ซึ่งมีฉลองพระเดชพระคุณในการเฉลิมพระที่นั่งพอสมควรแก่เวลา แลพระราชทานรางวัลแก่พระยาเพชรปาณีด้วย เวลา ๒ ยามเศษเสวยเครื่องว่างแล้วเสด็จขึ้น

เปนเสร็จการเฉลิมพระที่นั่งวิมานเมฆเท่านี้

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๑๒๐๔
ที่มา รล. ร.๕.๑๒ กล่องที่ ๑ แฟ้มที่ ๑๐

Munich, 4th March 1901

To His Royal Highness
Prince Krom Mun Sommot Amorabhandu.
Private Secretary to His Majesty
Bangkok”

Your Highness,

I have the honour to inform Your Royal Highness that I intend to leave for Bangkok on the 16th of April by S.S. Hamburg from Genoa, and hope to arrive about middle of May, if no delay is caused by the reported outbreak of bubonic plague in Singapore. I shall bring with me the greater part of the plans ; the remainder will be sent with the 2 Assistants I am going to engage and who will sail a month later, both being at present employed in the Office of Mr. Lasne, who, as Your Royal Highness knows, has taken over the working out of the plans.---- I have experienced some difficulty regarding the engagements of Assistants. Several have withdrawn after having first consented to accept an engagement. I hope the same will not happen again with the 2 men who now are willing to come to Bangkok. Both are good men & thoroughly familiar with the plans as they have been working at them all along. The contracts would have been signed already, but there is the question of the value of the Tical in Marks (which of course is varying according to the rate of exchange) which the men I am going to engage with to be fixed. I have written about the matter to H.R.H. Chow Fa Krom Khun Narisr and hope to receive a telegraphic answer in time.---- They furthermore demand free lodgings. His Majesty having expressed His desire to have me and my assistant lodged near the site of the new palace, I think this demand can be conceded without difficulty.

I intend to leave Munich on the 10th of April. Telegrams reach me up to this date if addressed:

Architect Lasne
Maximiliansstrasse No. 5 Munich.

I have the honor to remain
Your Royal Highness
most obedient servant

(sgd) C. Sandreczki
Chief Architect P.W.D.

รหัสเอกสาร ๒๔๔๔๑๒๐๖

ที่มา จดหมายเหตุการก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๖ มีนาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ด้วยเมื่อวันที่ ๓ เดือนนี้ ข้าพระพุทธเจ้าป่วยเป็นไข้สาหัส ข้าพระพุทธเจ้าเกรงด้วยการ
ตกแต่งพระที่นั่งวิมานเมฆการก็จวนเวลาอยู่แล้ว เพราะในหน้าที่มหาดเล็กเวรสิทธิ์ก็มีแต่ผู้น้อย
เกรงว่าจะจัดการให้เป็นที่เรียบร้อยไม่ได้ตลอด ถ้าได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดีช่วยดู
การด้วยชั่วคราวหนึ่งก็คงจะเป็นที่เรียบร้อยได้ ในเวลานี้ข้าพระพุทธเจ้าได้ให้ขุนสิทธิ์ตรุณเศรษฐ
เรียกมหาดเล็กคองกรมเวรสิทธิ์มาทำการตกแต่งวันหนึ่งตั้งแต่ ๘๐ คน ถึง ๑๐๐ คน แลขุนเงิน
จิตรภักดีการได้คุมคนฝีพายมาทำการวันละ ๓๐ คน ส่วนการทำพแทนแลพระวิสูตรนั้นหลวงพิ
ทักษ์มานพ ได้ทราบการตลอด เครื่องตกแต่งก็ได้ขนไปไว้เสร็จ โคมกึ่งโคมระยาก็ได้หาไว้แล้ว
บริษัทไฟฟ้ารับว่าจะจุดไฟได้ในวันที่ ๖ เดือนนี้ ส่วนอาการป่วย ของข้าพระพุทธเจ้านั้น ไม่ควร
จะกราบบังคมทูลพระกรุณาให้โปรดเมื่อยเป็นกำลังทั้งให้คลื่นเหียนใน ๓ เวลาที่ล่วงมาแล้ว จัก
หาเวลาผ่อนสบายสักมิติดหนึ่งไม่มี แต่หมอรับว่าสัก ๔ เวลา ๕ เวลาจะหายได้

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า เสมอใจราช

๘๙๘๘

รยาไฟฟ้าของพระเจริญราชชนแลกรรยากับตเกียงไฟฟ้าของอิมมารดาพระเจริญราชชน
ให้สำหรับพระที่นั่งวิมานเมฆ

๕.๕ เอกสารประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม พระราชวังดุสิต พ.ศ. ๒๔๔๕

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๗ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พินเกล้า

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายช่างคิดแบบฉนวนกันฝนนั้น เมื่อเวลาเข้าวันนี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้ภามิศเตอร์ชานเดริกสกี, มิศเตอร์สวาโตรี, เข้าไปตรวจที่คิดจะเขียนแบบ แล้วแต่ช่าง ๒ คนเห็นว่า ที่จะทำโรงกระจกยาวออกไปจากพระที่นั่ง ถึงถนนตึกยาวมากนักแล จะต้องทำสูงเสมอหลังคาบันไดส่วนกว้างน้อยรูปจะไม่งามและบังลมหลังคากระจกจะร้อนเข้าไปในพระที่นั่งด้วย งานที่ทำก็มาก เหนควรจะทำหลังคาแต่ที่บันไดแก้ถนนเสิมสพานให้กว้างเอา รถเข้าไปถึงนำบันได แก่ลายที่ริมถนนโถเล็กน้อยไม่ต้องตัดต้นไม้ใหญ่ ถ้าจะให้ข้าราชการที่มา คอยแลรถพระที่นั่งอาไศรยร่วมได้ด้วย ทำหลังคาฝาแต่เฉพาะที่สพานที่พนักสพานทำเป็นเก้อก็ได้

เห็นด้วยเกล้าฯว่าความคิดนี้ก็ใกล้กับพระราชดำริห์ การก็ง่ายไม่เปลืองพระราชทรัพย์ การรักษาต่อไปก็ง่ายจึงได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ถ้าโปรดเกล้าฯ อย่างเช่นความ เหนนี้แล้วจะได้ให้รับเขียนทูลเกล้าฯถวายโดยเร็ว แต่แบบตามพระราชดำริห์ก็ได้สั่งให้คิดด้วย แล้ว

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

เสมอใจราช

พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่

รัตนโกสินทรศก

กรมสมมต

การสั่งเฟอินเซอสำหรับพรที่นั้งอัมพรสถาน กรมหมื่นสรรพสาตตรถามฉันว่าจะให้ของมาถึงเมื่อใด ฉันจึงได้กำหนดลงตามที่พรสติดยกำหนดไว้เดิม แลกำหนดว่าจะขึ้นพรที่นั้งในเดือนมินาคม ซึ่งเกินกำหนดพรสติดยว่าจะแล้วออกไป ๕ เดือน แต่วันนั้นพเอนพรสติดยอยู่ในที่นั้น ครั้นรุ่งขึ้นอีกสัก ๒ - ๓ วัน ถามพรสติดยฯ บอกเวลาเลื่อนตามออกไปว่าอยู่ในปี ๑ จะแล้ว การที่กำหนดเลื่อนเช่นนั้นย่อมเป็นที่ขัดข้องแก่ที่จะสัญญากับเจ้าของเฟอินเซอให้ส่งตามกำหนด เพราะถ้าเฟอินเซอเข้ามาถึงพรที่นั้งไม่แล้วก็ไม่มีที่จะไว้ อีกอย่างหนึ่งนั้นเขาจะต้องมีคนของเขาเข้ามาจัด ถ้าหากว่าคนของเขาเข้ามาไม่ได้ทำงาน มาค้างช้อยู่เท่าใด ฝ่ายเราเป็นผู้ผิดสัญญา เขาจะคิดค่าป่วยการแก่เราได้ ในสัญญาที่ร่างมานี้ก็เลื่อนกำหนดเวลาของมาถึงออกไปเป็นเดือนโนแวมเบอเกินกว่าที่ฉันกำหนดเดือน ๑ ยังมีเดือนที่เฟือเหลืออยู่ข้างหลังอีก ๒ เดือน คือเดือนเยนยัวร์แลเฟบวารี ถ้าหากว่าพรสติดยกำหนดว่าอีกปี ๑ จึงจะแล้ว พุดแต่เดือนมินาคมก็ต้องเข้าใจว่าจะแล้วในเดือนมินาคม ถ้าหากว่าเช่นนั้น ของจะต้องมาถึงในเดือนเมษายน เวลาแต่งเดือน ๑ จะขึ้นพรที่นั้งเดือนมิถุนายน ทั้งเดือน ๗ ทั้งฝนก็ไม่ได้ ถ้าจะขึ้นเดือน ๘ ก็ดูต้องการกระบวรแห่แลของขึ้นกุฎี แลเกรงจะหอบหืด การที่บอกว่าปี ๑ นั้นเหมือนกับบอกว่า ๒ ปี จึงค่อยขึ้น ความจริงก็น่าจะเป็นเช่นนั้นด้วยเพราะสิ่งซึ่งฉันดักหน้าดักหลังอยู่ว่าจะติดแล้วเถียงว่าไม่ติดคือเครื่องเหล็กแลเครื่องศิลา ก็รวนจะติดอยู่แล้ว เพราะกรมโยธาสั่งของไม่ต้องมีกำหนดไม่ได้มาก็คอยอยู่เช่นนั้นไม่ต้องปรับปรุงอันใดกัน อยากจะกล่าวว่าถ้าปรับเข้าค่าคอมมิชันจะลดไปทุกอย่างใด กล่าวนี้เพื่อจะให้สะใจพรสติดย ไซ้จะยืนยันฟ้องร้อง เมื่อสัญญาจะต้องทำกันลงเป็นแน่นอนดังนี้ จึงอยากจะรู้ว่าความจริงจะเป็นอย่างไร ที่จะพุดภาษาช่างกับฝรั่งนั้นไม่ได้ขอให้เรียกค่ามันสัญญาจากพรสติดยเป็นลายลักษณอักษร จะได้บอกให้เขาลงในหนังสือสัญญาได้ส่งร่างหนังสือสัญญาออกมาให้ดูด้วย

รหัสเอกสาร ๒๔๕๕๐๑๑๘
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๓

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๑๘ เมษายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พ้นเกล้า,

ด้วยประตูน้ำพระยาชลยุทธโยธิน, จัดคนมารักษาแลสำหรับปิดเปิด มีออฟฟิเชอร์ประจำ
อยู่ด้วยเสมอ แต่ที่น้ำแห่งนี้ประตูเล็กสำหรับผ่อนน้ำออกเสียปิดไม่สนิท เพราะไม้แห่งประตู
ที่ยืดหลวมทองแดงที่หุ้มบานประตูลอกปิดไม่สนิทน้ำรั่ว แต่อินเเยอร์เนียได้มาแก้แต่เวลาเวลานี้
ยังไม่หายรั่ว ว่าจะต้องเปิดน้ำให้แห้งจึงจะแก้หายรั่วได้ พระยาราชสงครามได้ไปตรวจวันพຽนี้
กลางคืนน้ำแห่งนี้จะแก้ให้หายรั่ว

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า เสมอใจราช

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๑๒๖

ที่มา

พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทาน
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๒๖ เมษายน ร.ศ. ๑๒๑

ถึง บริพัตร

ด้วยพ่อได้รับหนังสือหลายฉบับแล้วไม่ได้ตอบ ตั้งแต่กลับมาจากสิงคโปร์แล้วก็ยุ่งใหญ่
ไม่ใช่ยุ่งกับฝรั่งแต่ยุ่งกันเองมากกว่า แต่คราวนี้ได้ตาคนแฉก แข็งแรงดี ด้วยแสบ่าเพ็ญจะเป็น
เจ้าพระยาอภัยราชา .....อยู่ข้าง ดกใจฤาไม่พอใจกันมากด้วยเราเกินแรง คือจับพระยา
ตานี ซึ่งเป็นต้นไฟให้มันเอาไฟมาทิ้งได้เสมอ การปรกษาค่อมาก็ออกร่วมข้างจะดีแต่ยังไม่สำ
เสร็จ

เดี๋ยวนี้กำลังจับการทหารซึ่งจริงยังไม่รู้ แต่ที่จริงได้คิดไว้นานแล้ว แต่เป็นความลับ ไม่ใช่
ที่จะเขียนลงในเวลานี้

ยังมีเรื่องบ้านข้างมณฑลอิสาน ถึงต้องยกทหารจากโคราช ๗๐๐ แลปรจำโคราช ๑๕๐๐
เรื่องบ้านนั้น คือเกิดผู้มึญญฤาผู้มึญญเคลื่อนเต็มไปทั้งนั้น ที่ตัวสำคัญๆ มี ๓-๔ คน ที่เรียกว่าสำคัญ
นั้นคือเป็นขบถยกเข้าตีเมืองหลายแห่ง ได้ฆ่าทหารตาย ๑๒ คน บัดนี้ได้ตัวฤาฆ่าตายหมดแล้ว
เจ้าจะเหนแปลกตีมาก ทหารเรา ๒๔ คน ปืนใหญ่บอกหนึ่ง กับมีเจ้าพวกลาวตามหลังไปสัก
๑๐๐ เศษ ยิงปืนใหญ่ ๔ นัด คนตาย ๒๐๐ จับได้ ๑๕๐ จับไปประมาณสัก ๔-๕ ร้อย พวกมัน
๑๐๐๐ เศษ นี้เป็นรายสำคัญ นอกนั้นก็ขี้แยต่างๆ เช่นนี้ แต่คนมันเชื่อหมดตลอดเข้ามาจนโคราช
ท่านพวกผู้มึญญชั้นที่ ๒ ยังมีอีกนับไม่ถ้วน แต่ชั้นนี้มักจะเป็นบ้าฤาเขลาเหลือเกิน จนต้องมีคน
ทรงที่เขารายกกันว่าล่ำสำหรับโกหกแทนอีกต่อหนึ่ง พวกนี้จับได้นับด้วยสิบบ้าง แต่ที่โคราชเอง
ยังต้องจับเป็น ๓ คน ทหารที่โคราชตื่นกลัว พอรู้อว่าจะมีการที่ต้องไปรบมาเองโดยมาก ได้ออกเดิน
เนื่องกันตั้งแต่รู้เหตุได้สองวันก็หนุนกันไม่ขาด บัดนี้การสงบลงแล้ว แต่มิใช่จะพ้นจากไม่
เกี่ยวกับฝรั่งเศส เพราะมันเกิดขึ้นใน ๒๕ กิโลเมตรเดอเราต้องบอกที่จะเอาทหารเข้าไป ทูต
พยายามที่จะเอาทหารฝรั่งเศสเข้ามาบ้าง แต่ภายหลังที่บ้านเขายอมให้เราเข้าไปจึงเป็นอันเลิก
แต่เราก็ไม่ได้เข้าไป เพราะตั้งแต่แตกใหญ่ขึ้นไปแล้วมันคุมกันไม่ติด กรมสรรพสิทธิจางคนจับ
พวกลาวเหนเงินเข้าก็หายกลัว จับได้ตัวมาบ้าง เอาแต่หัวมาบ้าง ที่จับนั้นแต่เฉพาะตัวผู้มึญ
เท่านั้น การสงบจริงแต่ทหารยังถอนมาไม่ได้ จนกว่าจะเป็นปรกติ

พ่อมาอยู่ที่นี้สบายดีเป็นอันมาก ถ้าอยู่ในวังเหนจะเต็มทน ที่จะต้องไปเที่ยวอิกร้อน เหลือสติกำลัง ใช้ส่ำสงบลมมากแต่กลายเป็นลงรากมีรายๆ เกือบจะเหมือนกับเวลาปรกติ แผลง ก็เล็กน้อย แต่ผู้ตายที่เป็นสำคัญซึ่งเจ้าจะร้องฟูโทนั้น คือ นางจำเริญ แล้วเสียแล้ว

ขอแรงให้ช่วยแก้ไขตาตลก ตามแต่จะมีอนุภาพแก้ไขอย่างไรได้ แกะจะออกฟูๆ อย่างไม่ ตามที่ได้รับหนังสือพระยาวิสูตร ว่าอยากจะไปเรียนตำราจกฐร พระยาสุรียาก็ได้ห้าม แต่แก่ออก ไม่พอๆ คราวนี้มีสเดอเกฮิเนียสไปเยี่ยม ได้ความว่าแกรู้ภาษาเยอรมันน้อยนัก ไปอยู่บ้านตา โปรเพชเซอไรจำไม่ได้ แกไม่พูดจาเล่นหัวกับใครหมด ถึงเวลากินข้าวลงมากินเข้าแล้วก็กลับ เข้าห้องอ่านหนังสือ มร. เกฮิเนียสไปตักเตือน แกออกจะยี้มเยาะยี้มเหย้อเอา คำที่ว่านี้ เขาใช้คำ เกือบจะเป็นเช่นนั้นจริงด้วย จนถึงตาเกฮิเนียสแกจะออกกลัวเป็นบ้า เว้นแต่แกไม่พูดออกมาซัด พ่อได้เขียนหนังสือไปถึงตัวฉบับหนึ่ง แต่คเนใจแกยากกว่าอย่างไรจะแก้หาย สังเกตดูๆ เหมือนกับแกเลื่อมใสอยากจะทำอย่างเจ้าอยู่ ให้คิดอ่านหาเวลาพบ แลลองหยั่งแกดูว่า เนื้อความมันเพียงไร และจะพูดจาผันแปรแก้ไขอย่างไรให้แกปรพฤติตัวเป็นคนๆ ได้ ขอให้ลอง คิดอ่านดูให้เต็มฝีมือสักที พ่อรู้สึกคิดถึงเป็นอันมาก ออกจะเปลี่ยวๆ ไป แต่ไม่ได้บ่น เพราะมี เรื่องที่สำหรับจะคลั่งเช่นเล่ามาแล้วเป็นอันมาก เหนื่อยยับยับที่เดียว ถ้าไม่ได้ออกมาอยู่ที่นี่ก็จะ เจ็บ เสดจแม่ก็อยู่ข้างจะงอมแต่ไม่เจ็บไข้อันใด

จุฬาลงกรณ์ ปร.

ไม่มีพระราชกระแส
ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๒๗ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พันทเกล้า,

ต้นปีบเดิมปลูกถนนคอเสื้อมีมาก เมื่อเปลี่ยนเป็นต้นมขามพระยาเวียงโน, ขุดไปปลูกป่า
แลที่ต่างๆ ข้าพระพุทธเจ้าก็ขุดไปปลูกที่ถนนแยกจากถนนรอบสนามม้าออกถนนอกกับดวง
ตะวัน ที่ออกตรงมุมเปลี่ยนเป็นไทรทอง ต้นปีบขุดไปใช้ที่อื่นเสียบ้าง แล้วยังเหลือยังไม่ได้ขุดไป
มีอยู่เดี๋ยวนี้อีก ๑๖ ต้น สูงประมาณ ๒ ศอก

ข้าพระพุทธเจ้า เสมอใจราช

จำนวนต้นไม้ที่มหาดเล็กเวรสิทธิ์รักษาไว้

กุ่มก้ามกรามสูง ๑ ศอก	๖๘๐ ต้น	ไม้เพาะ
นมแมวสูงศอกคืบ	๔ ต้น	ไม้ตอน
สะท่อนหอสูงศอกคืบ	๒๔ ต้น	ไม้ตอน
ดีหมีสูง ๑ ศอก	๑๔๔ ต้น	ไม้เพาะ
หางนกยูงฝรั่งสูงศอกคืบ	๑๘๘ ต้น	ไม้เพาะ
เคาบุรา สูง ๒ ศอก	๑๘ ต้น	ไม้ตอน
พิกุลสูงศอกคืบ	๒ ต้น	ไม้ตอน
ยี่โถสูง ๒ ศอก	๓ ต้น	ไม้ตอน
กระดังงาจีนสูงศอกคืบ	๔ ต้น	ไม้ตอน
สะปาดูตัว สูง ๑ คืบ	๑๑๖ ต้น	ไม้เพาะ
รวงผึ้งสูง ๒ ศอก	๒ ต้น	ไม้ตอน
เข็มป่าสูง ๒ ศอกคืบ	๔๒ ต้น	ไม้ตอน
มะลิฝรั่งสูง ๒ ศอก	๓๑ ต้น	ไม้ตอน
ภูระโห่ง สูง ๒ ศอก	๖๐๐ ต้น	ไม้ชำ
มะขามสูง ๖ ศอก	๑๐๙ ต้น	ไม้ขุด
มะขามสูง ๓ ศอก	๑๐๐ ต้น	ไม้ขุด
กาหลง สูง ๓ ศอก	๖๔ ต้น	ไม้ขุด

เทียนตัน	๔ ตัน	ไม้ตอน	
แก้ว	๑๑ ตัน	ไม้ตอน	
พุ่มซ้อน	๔๒ ตัน	ไม้ตอน	
กระดั่งงาไท	๓๓ ตัน	ไม้พะยะ	
โกศล สูง ๑ ศอก	๑๐๐๐ ตัน	ไม้ตอน	พระยาอภิรักษ์ ๔๐๐ ตัน รับไป ๔๐๐ ตัน

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๒๕ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พินเกล้าฯ

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จ่ายต้นกึ่งกำมกรามปลูกที่ถนนหลานหลวงเปลี่ยน
ต้นไทรถนนนี้ ๓๑๐ ต้น ถนนเพนียดปลูกต้นไทรไว้ยังไม่ตลอดถนนจะชูด้ายมาปลูกเพิ่มเติมแล
เลือกที่งามมาเปลี่ยนที่ถนนเพนียดให้ตลอด ถนนดำรงรักปลูกต้นโสกแล้ว ๑๖๔ ต้นแต่ยังมีตาย
อยู่ ๒๐ ต้นหาได้ไว้แล้ว พอมีฝนตกบ้างจะได้ซ่อมให้ตลอด ต้นโสกปลูกถนนนี้เห็นด้วยเกล้าฯ
ว่าเป็นเหมาะกว่าถนนอื่น ถนนบัวเดิมคิดจะปลูกต้นมะม่วงปลูกต้นคัลบูรา พระพรหมภิบาลปลูก
ไว้บ้างแล้วเมื่อโปรดเกล้าฯพระราชทานเมล็ดกึ่งกำมกรามมาเกาะ พระราชทานพระราชกรแสร์
จะพระราชทานปลูกถนนนี้ต้นไม้ ๓๒๘ ต้น เวลานี้คิดด้วยเกล้าฯ จะปลูกต้นดีหมี่พระยานรฤทธิ์
สรทูลเกล้าฯ ถวาย ๓๑๐ ต้น ต้นกึ่งกำมกรามยังจะปลูกถนนปลายลูกหลวงถึงถนนคอเสื้ออีก
๑๐๐ ต้น ยังเหลือต้นกึ่งกำมกรามอีก ๓๗๐ ต้น ถนนบัวก็ยังพอ

ควรมีครแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า เสมอใจราช

วันที่ ๒๗ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึง กรมขุนสมมต
กรมขุนพิทย

ต้นจันทที่ปลูกไว้ในถนนรอบสนามม้ากับถนนใบพรเหลืออยู่สัก ๕ ต้น ๔ ต้น มีใบ
รวมกันสัก ๔๐ ใบเป็นอย่างมาก ข้าที่ตายแล้วแล้วก็ไม่ได้ปลูกได้เปลี่ยน มีตายสัก ๓-๔ ต้น นี้จะ
เป็นหน้าที่ใครก็ไม่รู้ แต่ที่ก็จะยังเป็นอยู่ในเขตพระยาอภิรักษ์ แต่ต้นไม้ที่เป็นต้นไม้ที่เสมอใจปลูก
เชื่อว่าตั้งแต่ปลูกแล้ว เจ้าพนักงานต้นไม้ไม่มีใครเคยเห็นต้นจันทนั้นอีกต่อไปเลยเพราะเล็กนัก
เล็กหนา ถึงอยู่ข้างทางก็เท่ากิ่งก้อยแต่ขึ้นชื่อว่าต้นจันทถึงโตเท่ากำมือเอามาก็ไม่ออก จะซ่อม
ต้นจันทเพราะมันมีอยู่บ้างแล้ว ฤจะปลูกต้นกาหลงเพราะมันมีมาตามสนามนั้นแล้ว ฤจะปลูก
ต้นพะยอมเพราะมันเลื้อยมาตามถนนแล้ว ฤจะถอนต้นจันททิ้งเสียก็ดีเพราะที่ตรงนั้นมันก็สั้น
นิดเดียวไม่จำเป็นต้องมีต้นไม้ราย แต่ไม่ใช่หน้าที่ศุขาลพระยาอภิรักษ์ก็เห็นจะไม่ถือว่าเป็นหน้าที่
เพราะเป็นต้นไม้รายริมถนน พระยาเวียงไกรก็เห็นจะไม่ใช้ธุระเพราะอยู่ในท้องที่พระยาภิรักษ์
เจ้าหมื่นเสมอใจก็เห็นจะว่าศุขาล

เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ใดจะเป็นเจ้าของต้นจันท ๕, ๖ ต้นนี้ขอให้วินิจฉัย
สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๑๓๐
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๒ค/๑

ที่ ๗/๒๑๘

พระที่นั่งวิมารเมฆ

วันที่ ๓๐ เมษายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึงเจ้าหมื่นเสมอใจราช

จดหมายมาด้วยเรื่องต้นไม้ปลูกถนนนั้นได้ตรวจดูแล้ว

ต้นไม้ที่ปลูกถนนหลานหลวงมีอยู่ ๓๑๐ ต้นกับที่ปลูกถนนพเนียงไว้ยังไม่ตลอดถนนนั้น ข้างไหนจะมีดีมากกว่ากัน ดายมากกว่ากัน ถูถ้าถนนพเนียงมีต้นอยู่น้อย แต่จะย้ายไปปลูกซ่อมถนนหลานหลวงพองามดีได้จะใช้ต้นไม้ที่ดี เอาต้นกุ่มก้ามกรามไปปลูกถนนพเนียงก็ได้ ถนนดำรงรักปลูกต้นไม้โตแล้ว ถนนบ้านนั้น ถ้าได้ลงต้นม่วงฤๅต้นคาลบูร่าไว้แล้ว ก็ไม่ควรจะเลิกถอนให้ปลูกต่อไป ต้นดีหมื่นนั้นที่จะงามอยู่ อยากจะทราบว่าได้โตเล็กสักเพียงใด แลโตช้าๆเร็วอย่างไร

ถนนซึ่งเรียกว่าปลายลูกหลวงนั้นไม่ถูก ต้องเรียกว่าปลายหลานหลวง ลูกหลวงเป็นสายริมคลองต่างหาก ถ้าถนนหลานหลวงคงปลูกต้นไม้ ถนนนี้ก็ควรปลูกต้นไม้เป็นเรื่องเดียวกัน

นายปฐม เขียน

หลวงศรีราช ทาน

ที่ ๘/๑๔๘

คุณเวก เขียน
นายโก๋ ทาน
พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๓ พฤษภาคมรัตนโกสินทรศก๑๒๑

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจราช แลพระสถิตยนิมานการ

เรื่องกำแพงวังที่สวนดุสิตนี้ ตั้งแต่หม่อมถนนภาพรบำกับถนนชางฮีใน ไปจนหม่อมถนนชางฮีในกับถนนดวงดาว ตั้งแต่หม่อมถนนดวงดาวกับถนนใบพอนจนถึงคลองเม่งเสง ตั้งแต่คลองเม่งเสงไปจนถึงกำแพงสกัดสวนพระยามหาเทพ ให้เป็นด้านเจ้าหมื่นเสมอใจคงทำตามแบบเดิม ซึ่งได้เขียนไว้เสร็จแล้ว ทั้งประตูบกดประตูน้ำ

แต่ที่หม่อมถนนภาพรบำซึ่งจะต่อกับรั้วเหล็ก ที่พระสถิตยไปคิดตัวอย่างขึ้นใหม่ยังไม่แล้ว มาแห่งหนึ่ง กับที่หัวต่อด้านใต้ ในระหว่างสวนพระยามหาเทพกับที่แปลงพระที่นั่งซึ่งจะกั้นรั้วเหล็กอย่างเดียวกัน ให้พร้อมกันคิดอย่างให้ต่อกันได้ อย่าให้เคอะ

ในระหว่างซึ่งคิดอย่างที่กำแพงจะต่อกับรั้วเหล็กยังไม่สำเร็จนี้ ให้เจ้าหมื่นเสมอใจเร่งทำการกำแพงแลประตูบกดประตูน้ำที่ตกอย่างแล้วให้สำเร็จไปก่อน

ประตูตรงถนนทับทิมในไม่จำเป็นจะต้องใช้ประตูใหญ่ ให้ทำเป็นประตูช่องกุฎเช่นที่ได้ทำแบบไว้สำหรับจะออกถนนมังกรรำ

ตั้งแต่หม่อมถนนชางฮีกับถนนพุดตาลในมาจนถึงคลองลำนาก คูก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นรั้วเหล็กเพราะเป็นโรงดับเพลิงแลอะไรๆ รุงรัง ถ้าจะเป็นกำแพงอย่างเดียวกันเสียมา จนถึงประตูน้ำคลองลำนาก ซึ่งดูเหมือนว่าจะไม่ต้องมีบานก็จะได้นั้น ต่อข้ามปากคลองลำนากมาข้างใต้จึงค่อยใช้รั้วก็ได้

อนึ่งกำแพงตั้งแต่ถนนชางฮีในมาตามแนวถนนพุดตาลในข้ามคลองลำนากมาจดโรงกาด ซึ่งกั้นรั้วไม้กระดานไว้บัดนี้ เดิมคิดว่าสำหรับจะรื้อทิ้ง เพราะคิดจะเป็นข้างในออกไปจนถึงกำแพงชั้นนอก บัดนี้การเปลี่ยนแปลงไปแล้ว กำแพงนั้นจึงเป็นกำแพงสำคัญกั้นระหว่างข้างในข้างในชั้น แลจำจะต้องมีประตูน้ำ ก็แปลว่าถอยประตูน้ำซึ่งแต่ก่อนอยู่แนวกำแพงนอก เข้ามาแนวกำแพงในนี้ จำจะต้องรีบทำให้แล้วเสร็จ ต้องมีประตูบกดสำหรับถนนโถด้วยอีกประตูหนึ่ง ซึ่งยังไม่ได้เคยคิดเลย จำจะต้องคิดเสียใหม่ กำแพงนี้เป็นเรื่องกำแพงชั้นใน ซึ่งพระสถิตยกำลังคิดอยู่ แต่สงสัยว่าถ้าจะทำกำแพงเดี่ยวจะไม่บังเรือนข้างในมิด ถ้าจะทำกำแพงสูงจะมาชนกัน

กับโรงแถวนั้นไม่ได้การ เรื่องนี้ต้องให้พระสถิตยเร่งคิดเสียให้ตกลงโดยเร็ว ถ้าตกลงเป็นกำแพง
สูงแลประดับกประตูน้ำตามแบบข้างนอก ก็ให้เสมอใจเร่งทำตามแบบที่มีอยู่แล้ว

ส่วนกำแพงรั้วเหล็กข้างตัวนอกแลด้านใต้ แลกำแพงในระหว่างสวนพระยามหาเทพกับ
รากพระที่นั่ง แลตามแนวถนนเด็กซึ่งเกิดขึ้นใหม่นั้นเป็นหน้าที่พระสถิตยคิดตัวอย่าง ซึ่งจะเข้าไป
หน่อยก็ไม่เป็นไร เพราะเป็นของกันเพื่องามไม่เป็นการป้องกันอันใดนัก

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๒๐๓๗

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรวงศ์ไพบูลย์

ที่ ๘/๑๔๘

พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๓ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจราช แลพระสทิธิย์นิมานการ

เรื่องกำแพงวังที่สวนดุสิตนี้ ตั้งแต่หม่อมถนนภาพรบำกับถนนชางฮีใน ไปจนหม่อมถนนชางฮี
ในกับถนนดวงดาว ตั้งแต่หม่อมถนนดวงดาวกับถนนใบพอนจึงถึงคลองเม่งเสง ตั้งแต่คลองเม่งเสง
ไปจนถึงกำแพงสกัดสวนพระยามหาเทพ ให้เป็นด้านเจ้าหมื่นเสมอใจคงทำตามแบบเดิมซึ่งได้
เขียนไว้เสร็จแล้วทั้งประตูบประตูน้ำ

แต่ที่หม่อมถนนภาพรบำซึ่งจะต่อกับรั้วเหล็กที่พระสทิธิย์ไปคิดตัวอย่างขึ้นใหม่ยังไม่แล้ว
มาแห่งหนึ่งกับที่หัวต่อด้านได้ ในระหว่างสวนพระยามหาเทพกับที่แปลงพระที่นั่งซึ่งจะกันรั้ว
เหล็กอย่างเดียวกัน ให้พร้อมกันคิดอย่างให้ต่อกันได้ อย่าให้เคอะ

ในระหว่างซึ่งคิดอย่างที่กำแพงจะต่อกับรั้วเหล็กยังไม่สำเร็จนี้ ให้เจ้าหมื่นเสมอใจเร่งทำ
การกำแพงแลประตูบประตูน้ำที่ตกอย่างแล้วให้สำเร็จไปก่อน

ประตูตรงถนนทับทิมในไม่จำเป็นต้องใช้เป็นประตูใหญ่ ให้ทำเป็นประตูชองกุฎเช่นนี้ได้
ทำแบบไว้สำหรับจะออกถนนมังกรรำ

ตั้งแต่หม่อมถนนชางฮีกับถนนพุดตาลในมาจนถึงคลองลำนาทาก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นรั้ว
เหล็ก เพราะเป็นโรงดับเพลิงแลอะไรรุงรังถ้าจะเป็นกำแพงอย่างเดียวกันเลี้ยวมาจนถึงประตูน้ำ
คลองลำนาท ซึ่งดูเหมือนว่าจะไม่ต้องมีบานก็จะได้นั้น ต่อข้ามฟากคลองลำนาทมาข้างใต้ จึง
ค่อยใช้รั้วก็ได้

อนึ่งกำแพงตั้งแต่ถนนชางฮีในมาตามแนวถนนพุดตาลในข้ามคลองลำนาทมาจดโรง
กาด ซึ่งกันรั้วไม้กระดานไว้บัดนี้ เดิมคิดว่าสำหรับจะรื้อทิ้ง เพราะคิดจะเป็นข้างในออกไปจนถึง
กำแพงชั้นนอก บัดนี้การเปลี่ยนแปลงไปแล้ว กำแพงนั้นจึงเป็นกำแพงสำคัญกันระหว่างข้างนำ
ข้างในชั้น แลจำจะต้องมีประตูน้ำก็แปลว่าถอยประตูน้ำซึ่งแต่ก่อนอยู่แนวกำแพงนอกเข้ามาแนว
กำแพงในนี้ จำจะต้องรีบทำให้แล้วเสร็จ ต้องมีประตูบสำหรับถนนโถด้วยอีกประตูหนึ่ง ซึ่งยัง
ไม่ได้เคยคิดเลยจำจะต้องคิดเสียใหม่ กำแพงนี้เป็นเรื่องกำแพงชั้นใน ซึ่งพระสทิธิย์กำลังคิดอยู่
แต่สงสัยว่าจะทำกำแพงเดี่ยวจะไม่บังเวียนข้างในมิด ถ้าจะทำกำแพงสูงจะมาชนกันกับโรงแถว
นั้นไม่ได้การเรื่องนี้ต้องให้พระสทิธิย์เร่งคิดเสียให้ตกลงโดยเร็ว ถ้าตกลงเป็นกำแพงสูงแลประตู
บประตูน้ำตามแบบข้างนอก ก็ให้เสมอใจเร่งทำตามแบบที่มีอยู่แล้ว

ส่วนกำแพงรั้วเหล็กข้างตวันออกแลด้านใต้แลกำแพงในระหว่างสวนพระมหาเทพกับ
รากพระที่นั่งแลตามแนวถนนเต็กซึ่งเกิดขึ้นใหม่นั้นเป็นหน้าที่พระสถิตย์คิดตัวอย่าง ซึ่งจะเข้าไป
หน้อยก็ไม่เป็นไร เพราะของกันเฟื่องาม ไม่เป็นการป้องกันอันใดมากนัก

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๒๐๘

ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๑๙ แฟ้มที่ ๕

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๙ พฤษภาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำจัตรันกุล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชรับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจรายงานการถมดินทำสวนแป๊ะเต่ง ตั้งแต่วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๑ ถึงวันที่ ๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๑ นั้นตั้งจะกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทต่อไปนี้

๑, พระสถิตยนิมิตการนายด้านได้จัดให้หลวงเจริญฯ มาว่าเหมากินถมดินในสวนแป๊ะเต่ง ราคาค่าแรงถมคือขุดดินจากสระอโนดาตมาถมสูง ๑ ศอกกว้าง, ยาว, ๑ วา ๆ ละ ๑ บาท ๕๐ อัฐ ขุดดินในบริเวณนั้นวาละ ๑ บาท ประมาณการถมดินในร่วมรากพระที่นั่ง ๒๓๗๙ ตา ตราวง ๙ ตา ตราวงศอก ถมสูงประมาณ ๕ ศอก เปน ๒๑,๘๘๕ ตา ตราวง ถมแล้วไปประมาณ ๒๐๐๐ ตา ตราวง ยังจะต้องถมต่อไป ๑๙,๘๘๕ ตา ตราวง

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๒๑๕ก
ที่มา หจช. ร.๕ ป.๒.๒ก/๓๒

Establishment for New and Rare Plants
536, King's Road, Chelsea, London S.W.

15th May 1902

Prince Pravitra

Private Secy.- to H. M. the King
Bangkok

Sir,

I duly received your letter of the 2nd April last and have much pleasure in submitting for approval three very suitable men for the post of Superintendent and Overseer of H. M. Royal Park, all of them well able to undertake the duties you name. I inclose particulars and in selecting them, I have assumed that Single men of good experience would be preferred.

There are many particulars, however, which I shall be glad if you will kindly communicate. In the first place a qualified man would want an agreement signed for a specified time, say 3 years. He would also expect his passage and expenses paid out, and the same home at the end of the term, if not reengaged. Would a furnished House or apartments shall be found and Medical attendance if required. I may as well say that a qualified man would require at least £ 300 a year paid monthly or quarterly. Perhaps in making known His Majesty's decision and wishes you will be good enough to let me know whether the Agreement and other matters connected with the actual engagement can be signed and settled at the Siamese Embassy in London, because it takes so long to write backwards & forwards to Bangkok and either of the men may become otherwise engaged before matters could be arranged. I am, Sir

Your obedient Servant
William Bull

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๒๑๕๗
ที่มา หจข. ร.๕ บ.๒.๒๓/๓๒

Establishment for New and Rare Plants
536, King's Road, Chelsea, London S.W.

15th May 1902

Candidate "A"

Ernest Jenkins

Age 34 years

Recently returned from Sarawak, where he had to superintend the making and laying out of Ornamental Gardens and Grounds for the Government under the Rajah, Sir Chas A. J. Brooke, who gives him an excellent Testimonial, a copy of which is annexed. He can speak the Malay language fluently and has had large experience with Javanese, Tamil, Malay, and Chinese Coolies; is a good Draughtsman and Designer, well capable of making plans for beds & flower Gardens. He is in excellent health, having had to pass a strict Medical Examination before going out, and stood the climate and heat of Sarawak well. For the position at Sarawak he was the one selected out of more than 100 applicants. I have every confidence in highly recommending this Candidate to His Majesty the King.

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๒๑๕ก
ที่มา หจช. ร.๕ บ.๒.๒๓/๓๒

Establishment for New and Rare Plants
536, King's Road, Chelsea, London S.W.

15th May 1902

Candidate "B"

James Craig

Age 30 years

Has been Managing Foreman under the Gardener to His Majesty King Edward VII for several years having had a large staff of men under his control and he has excellent testimonials and recommendation from the Head Gardener and Steward of the Royal Estate, as being well versed in all branches of his profession. He is now Managing Foreman at the Royal Gardens Sandringham where he has given every satisfaction as a capable and energetic man, competent to draw plans &c and able to undertake the duties required.

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๒๑๕๓
ที่มา หจข. ร.๕ ป.๒.๒๓/๓๒

Establishment for New and Rare Plants
536, King's Road, Chelsea, London S.W.

15th May 1902

Candidate "C"

Charles Raffill

Age 30 years

Holds an important appointment under our Government at the Royal Botanic Gardens, Kew, where he has been for the last 4 years and from whence he can have the highest recommendation. Previously he held an appointment for 3 years in the Botanic Gardens, Birmingham. This is a capable man able to draw designs plans &c and undertake all the duties you mention.

ถึง ประวิตร

เรื่องคนวิลเลียมบลูนั้นมิสเตอร์เอเข้าที่มาก บอกเคยมาอยู่ตะวันออกบูร์กันไรก็ได้กัดบ้างแล้ว เหนจะไม่จับใช้ตาย คนที่สวนดุสิตแลที่สวนสราญรมย์ ๒ คน กล่าวคือมิสเตอร์บีแลมิสเตอร์ซีนั้นจะวิเศษเกินบ้านเราไป กำหนดเงินแลคอนดิชันที่เขากำหนดมานั้นเรายอมรับ แต่ข้างเราจะต้องกำหนด ถ้าไม่ชอบใจแต่เขาไม่ได้ทำผิดอะไรจะให้เงินค่าเดินทางฤฯให้เงินเดือนเท่า ๓ เดือน ลงมาตามแต่จะกำหนดได้ บอกเลิกให้ออกได้ทันที งานที่จะมาทำนั้น ไม่ยอมให้เขาทำการที่อื่น แต่ถ้าเราสั่งให้เขาทำการที่ไหนอีกนอกจากสวนดุสิต ซึ่งพอสมควร เขาต้องทำการที่จะให้เขาทำนั้นขอให้เขาเข้าใจว่า เราจะต้องใช้คนบ้าง ไม่ใช่ให้เขามาบังคับคนพระยาเวียงใน จึงคิดลดคนพระยาเวียงในลง ชั่วแต่เฉพาะรักษาการ ฤฯใช้ในที่บางแห่ง เช่นข้างในแผ่นดินจะต้องให้เขายอมให้คนไทยสำหรับไปช่วยแปนฝึกหัดด้วย ตามแต่เจ้าจะคิดอ่านอย่างไรให้เข้าใจทำนองนี้ เรือนก็จะต้องให้เข้าใจว่าเป็นดีก็ด้วยเพราะคิดจะให้เขาอยู่ถนนวนลิตที่บ้านฝรั่งทำงาน

แต่ก่อนที่จะทำอะไรทั้งหมดต้องเขียนหนังสือรับคำสั่งพื่อไปถึง มร เวอนี่ บอกข้อความเหล่านี้ออกไป ขอให้แกช่วยเลือกแลตรวจตราดูให้ได้คนที่มีอัทยาไศรยดีแลเป็นคนที่ดีทน คือไม่ใช่ขี้โกรธแผ่นดิน ทั้งมีคุณสมบัติในการที่จะทำเพื่อจะไม่ให้ได้รับความรำคาญอย่างหนึ่งอย่างใด เพราะการที่จ้างนี้ไม่ได้จ้างมาเป็นคนราชการของสเขต จ้างมาสำหรับไปรเวตปรอปาตีของพ่อๆ เชื่อในความเลือกเฟ้นของ มร เวอนี่ แลขอให้แกเป็นผู้ทำสัญญาลงชื่อที่เดียว ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องแก่ราชการมาดูก็ได้ ขอให้ร่างหนังสือมาให้ดูก่อน เรื่องจะชมว่า ม, เอ, ดี ก็อยู่ใจเป็นนี้ก็น่าจะดีเท่านั้น อย่าพื่อไปตัดสินลงไปมากข้ออื่น ๆ นั้นแล้วแต่ ม. เวอนี่จะเหนควรที่พื่อให้ตามไปที่ตำบลนั้น เพราะเคยรู้จักเมื่อไปถึงก็แลนว่าจะหาได้ฤฯไม่ หาไม่ดาเวอนี่จะโกรธว่าไม่สั่งแก ปีกำหนดนั้นถ้าหากว่า ๓ ปียาวไปกำหนดแต่เพียงลองดูปี ๑ ฤฯ ๒ ปีก่อนต่อเมื่อเหนมันซึ่งจะเอาไว้ เพราะที่จริงเราไม่คิดจะเอาไว้นานเกินกว่าที่พื่อคนเราทำได้

สยามินทร์

Draft

Dear Mr.Verney,

Last May His Majesty the King commanded me to write to Mr. W. Bull of 36 Kings R' Chelsea to enquire if he can recommend anyone with a good knowledge of , being at the same time a good draughtsman and designer to be Superintendent and overseer of Dusit Park, His Majesty's new private property and residence.

His Majesty thought it best at the time to ask Mr. Bull, whose acquaintance he has made in England and who, being one of the important merchants in plants, ought to know many of these people. [บางทีแกจะหาข้อมูลถ้าใน ๓ คนนี้ไม่ได้ตั้งเราต้องการก็น่าจะให้แกหาแต่ตามลจะพินฎาอะไร]

On the 12th inst I receive a reply from Mr. Bull, the copy of which is herewith enclosed recommending three persons.

His Majesty has commended me to write and request you to be so good as to choose among these candidates which one will likely be the best for the work.

From what His Majesty have seen in the three recommendations. He thinks that candidate A. is most likely to be the best on account of his being accustomed to the hot climate and his knowledge of tropical plans; but of course it is very different to judge rightly with out seeing him first.

The person we want must have a good moral character, be enduring, willing to work and not of violent temper; for, living in a house within the limits of the Park, the good character of that person is indeed a very important point.

When the best person is found, His Majesty desires to you to make and sign the agreement at once, if being unnecessary for you to trouble the Siamese Ministry as this person we want is not engages for government service but only for His Majesty's private property. [อย่าห้ามไม่ให้ปรึกษาเลยจะดีกระมัง เอาแต่เพียงไม่จำเป็นต้องให้ทูตเปนธุระ]

His Majesty agrees generally to the conditions mentioned by Mr. Bull, except in some respects, for instance :-----

1. His Majesty thinks that to engage that person for 3 years might be too long. Perhaps a year or two would be quite sufficient, for by that time some of our men here might be taught to do the work instead, and if we should want longer we could re-engage him after work. [ถ้าจะต้องการไว้อีกสัญญาต่อได้]

2. His Majesty desires it to be understood that we can and the engagement any time before the end of the term of engagement in the agreement by giving his passage money back or the sum equal to 3 months of his salary, whichever way you may think best. By putting ...and to the engagement it must not be understood that we can only do it when he has committed some fault, but whenever we no longer require him we ought all the same be able to put an end to the engagement. [ฟังตามที่ว่านี้ออกจะเป็นใจร้าย]

3. That being employed in Dusit Park he must not seek any other employment or work in other place except by the command of His Majesty. In that, the latter, case he will have to obey.

The salary of course will be about £300 per annum with free house . He will work under the Director of Dusit Park and have coolies to work and under him some Siamese to assist him and learn the work at the same time.

[เรื่องอยู่ในบังคับใครเห่นจะต้องมีข้อ หากไม่จะเป็นขึ้นพ่อตรง จะเป็นตำแหน่งอะไรเช่นใด เรกเตอสวนดุสิต คือเจ้าหมื่นเสมอใจก็ได้]

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๒๒๕ก
ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจ

ต้นไม้ที่สวนตพานดำพวกต้นสารพี, กาหลง, บุนนาค, ปีบ, สายน้ำผึ้ง, ที่ใหญ่ๆ พอจะ
ขุดได้ แล้วอยากให้ขุดมาลงในป่าหลังพระที่นั่ง จะได้เห็นต้นไม้โตเร็วหน่อย หาไม้ก็เรื่อยๆ ดิน
ไม่รู้จักโต จะได้ต้นอะไรบ้าง อยากร้างเล็กใหญ่เท่าไรให้จดมาให้รู้จะได้กะที่

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๒๒๕๖
ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

ถึง เสมอใจ

ถนนสามเสนนั้นจะเปลี่ยนต้นโศกปลูกต้นผักโขมอย่างไร เห็นปลูกมาสักสามสี่เดือนแล้ว เดี่ยวนี้โตดีขึ้นมาก ต้นที่เชิงสะพานสวนสูงท่วมคอกแลกกิ่งก้านก็จะหุ้มคอกมิดต่ำกว่าต้นโศกอยู่อีกหน่อยหนึ่ง แต่เห็นจะร่มดีกว่าต้นโศก เห็นลงไว้ที่อื่นก็อีกหลายต้น แต่ยังไม่ทั่ว ถ้าทดลองเห็นว่าได้จริงก็ควรจะเปลี่ยนต้นหมามที่ถนนราชดำเนินเสียด้วย

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๒๒๕ค

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรวงศ์ไพฑิลันธ์

ให้เจ้าหมื่นเสมอใจเข้าไปจัดห้องตามพลับพลาที่ลูกอยู่ ซึ่งยังไม่มีเตียงนอนอีกหลายแห่งด้วยกัน
เตียงที่หลังน้องนางเธออยู่นั้นเหลือ ๔ เตียงพอจะยกมาใช้ได้ ถ้ายังขาดอยู่อีกเท่าใดให้หาเติม
ขึ้น ของที่ไม่ควรเอาไว้นั้นให้ยกเก็บเข้าเสียให้หมด จัดให้แล้วเสร็จในค่ำวันนี้

อนึ่งการที่ไม่ย้ายพระที่นั่งจำจะต้องคิดแปลนคร้วใหม่ คงจะต้องอยู่ที่เกาะนั้นเอง ให้เอา
แผนที่มากะดูใหม่ด้วย จะทำเป็นของถาวรต่อไป ทั้งตพานกลางก็จะต้องทำด้วย

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๒๒๕๖
ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

ถึง เสมอใจ

เรียนเมียขุนเจริญที่หัวแก่งถนนจักรพรรดิพงษ์ ถ้ายังไม่ผุจะทิ้งไว้ให้ผุทำไมรีบไปปลูก
ให้เช่าที่ถนนวัดสระเกษก็ได้บ้าง

รหัสเอกสาร

๒๔๔๕๐๒๒๕๖

ที่มา

พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

ถึง เสมอใจ

การพระที่นั่งที่ว่า ๗ ปีจะแล้วข้าไม่เชื่อเลย ทำขึ้นตัวไม่ทันอยู่อายุเขาจะว่าไม่รู้ประมาณ
สังขาร ถ้าจะตัดหลังวันตกเสีย คงแต่ตัวพระที่นั่ง แลไม่แต่งอะไรเลยนอกจากถือปูนขาวเช่นวัง
สราญรมย์ ๗ ปีจะแล้วฤาไม่ แต่รากก็จะ ๓ ปีเสียแล้ว ทำอีก ๗ ปีอายุก็ ๖๐ มันจะตายเสียก่อน
ได้อยู่

สยามินทร์

ถ้าไม่แน่ใจจะได้เลิกเสียทีเดียว

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๒๒๕๗
ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

ถึง เสมอใจ

เรือนางชุ่มแลนางแสนั้นแล้วเสร็จฤยัง ถ้าเสร็จควรจะขึ้นเสียในเดือน ๙ นี้
อนึ่งการที่จะทำเรือนสุขุมานั้นได้ทำตัวอย่างแล้วฤยัง ควรจะลงมือเดือน ๙ ถ้าทำ
อย่างแล้วขอให้ดู
แต่ถ้าขัดข้องกลัวเกรงประการใดให้บอกตรงๆจะได้คิดอย่างอื่น ขออย่าให้เอาไปนิ่งไว้

จ.ป.ร.

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๓๐๔ก
ที่มา หจช. ร.๕ รล.๘.๑ค/๑๗

ขุนประจาง พิมพ์

ที่ ๓๔/๕๒๕

วันที่ ๕ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

กราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ โปรดเกล้าฯ ให้ส่งกระแสพระ
บรมราชโองการเรื่องปลูกต้นไม้ทั้งคำอรรถคำแปลมาถวายฝ่าพระบาท ให้ฝ่าพระบาททรง
จัดการตามพระกระแสโดยเร็ว เพราะต้นไม้เจมาากอยู่แล้ว ทิ้งไว้จะตายเสีย

ศุภมัสดุลศักราช ๑๒๖๔ พยัฆสังวัจจร เขฎฐุมาศ กภาพักษ์ จาคูถิติถึ พุฒวาร พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จออก ณ พระบัญชาพระที่นั่งวิมานเมฆโดยอุดรทิศ ทอดพระเนตรเห็นเจ้าพนักงานปลูกขลายใหญ่บนสนามหญ้าแล้ว ๓ ต้น ยังกำหนดซึ่งจะปลูก ต่อไปอีกต้นหนึ่ง ขุดหลุมไว้แล้ว แต่ต้นในสนามฝ่ายข้างตะวันออกเดิมปลูกเยื้องลงมาข้างใต้ ผิดจากแนวต้นสนเดิมซึ่งปลูกไว้ประมาณสัก ๒ สอก จึงตรัสว่า ถ้าปลูกเช่นนี้จะแลเห็นต้นไม้โย้ กันไป ให้ปลูกเสียใหม่ให้ได้แนวกัน ครั้นรุ่งขึ้นเวลาวันนี้ ทอดพระเนตรเห็นต้นไม้ที่นั้นย้ายถลา แนวต้นสนขึ้นไปข้างเหนือ ซึ่งทอดพระเนตรเห็นจากบนพระที่นั่งว่า กลับบิดไปข้างเหนือไม่เข้า แนวกัน แลต้นไม้ที่นั้นก็เอนมากอยู่แล้ว ครั้นจะให้เจ้าพนักงานสอบสวนก็จะต่างคนต่างเห็นไป เหตุด้วยสนามหญ้านั้นแลบหลอกอยู่นิดเดียว จึงมีพระบรมราชโองการตรัสสั่งให้ พระเจ้าน้อง ยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ หาฝรั่งเขามาส่องกล้อง พร้อมด้วยพระยาเวียงในในนฤบาล เจ้าหมื่นเสมอใจราช พระสทิธย์นิมมานการ ฉันทจะให้ต้นไม้ที่นั้นแลเห็นเป็นแถวเดียวตรงกัน ๔ ต้นได้ ทั้งแลจากข้างคลองใต้ไซร์ ให้ฝรั่งส่องกล้องปักหมายกรุยลงไว้แล้ว จึงให้ย้ายต้นไม้ใหญ่ๆเล็กไปตามควร

คำแปล

วันพุธ มิถุนายน ที่ ๔ รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ ออกพระบัญชาพระที่นั่งวิมานเมฆด้านเหนือ ทอดพระเนตรเห็นเจ้าพนักงานปลูกต้นขลายใหญ่ บนสนามหญ้าแล้วสามต้น ยังจะปลูกต่อไปอีกต้นหนึ่งขุดหลุมไว้แล้ว แต่ต้นในสนามด้านตะวันออก เดิมปลูกเยื้องลงมาข้างใต้ ผิดจากแนวต้นสนเดิมซึ่งปลูกไว้ ประมาณสัก ๒ สอก จึงตรัส ว่า ถ้าปลูกเช่นนี้จะแลเห็นต้นไม้โย้กันไป ให้ปลูกเสียใหม่ให้ได้แนวกัน ครั้นรุ่งขึ้นเวลาวันนี้ ทอดพระเนตรเห็นต้นไม้ที่นั้นย้ายถลาแนวต้นสนขึ้นไปข้างเหนือ ซึ่งทอดพระเนตรเห็นจากบน พระที่นั่งว่ากลับบิดไปข้างเหนือไม่เข้าแนวกัน แต่ต้นไม้ที่นั้นก็เอนมากอยู่แล้ว ครั้นจะให้เจ้า พนักงานสอบสวนก็จะต่างคนต่างเห็นไป เหตุด้วยสนามหญ้านั้นแลบหลอกอยู่นิดเดียว จึงมี พระบรมราชโองการตรัสสั่งให้ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ พร้อมด้วยพระยา เวียงใน เจ้าหมื่นเสมอใจ พระสทิธย์ ตรวจดูจะอย่างไรจะให้ต้นไม้ที่นั้นแลเห็นเป็นแถวเดียว ตรงกัน ๔ ต้นได้ ให้ปักหมายไว้แล้วให้ย้ายต้นไม้ใหญ่ๆเล็กไปตามควร

ประวัติ

มีเรื่องอีกเรื่องหนึ่งซึ่งพ่อได้เขียนหนังสือถึงลูกโตนานมาแล้ว ตั้งแต่เมื่อแกมาอียิปต์ เรื่องอยากได้ฝรั่งทำสวนแต่ก็เป็นเวลาเขาไปที่ยิวเตรจึงเป็นแต่ปรารภว่า อยากจะมีฝรั่งเช่น เคตีฟ สักคนหนึ่ง แต่อยากได้ที่ไม่จองหองเป็นต้น ครั้นจะให้ลูกโตหากแล้วจะไม่มีเวลาเพราะต้อง ไปๆ มาๆ บ่นๆ ไปเช่นนี้เดี๋ยวนี้ได้รับหนังสือรับจะหา แต่เห็นว่าคนอังกฤษจะไม่พินจองหอง ถ้า ชอบคนอเมริกันคิดจะไปหาเชื่อว่าจะไม่มาวุ่นวาย แลได้เขียนหนังสือล่วงหน้าไปปฤชามร. วิลเลียม ปอดเดอนี่ เมืองเฟลเดินเซีย ซึ่งเคยรู้จักกัน ให้เขาสืบสวนล่วงหน้าไว้แล้ว

การมาปะทะกันขึ้นกับที่เราพูดไปทางดาบูลแลเวอนี่เช่นนี้ จะทำอะไรดีพ่อคิดว่าถ้ามีโทรเลขไปถึงลูกโตให้รู้เสียว่าเราได้ส่งไปเช่นนั้นๆ เพราะไม่นี้กเขาจะมีเวลาคิดหาได้ ขอบใจที่ได้นึกถึงการเรื่องนี้ ขอให้ไต่สวนเรื่องคนดาบูลนี้ ก็เห็นว่าจะได้คนอเมริกันดีกว่าจะเลิกเสียก็ได้ เพราะ ยังไม่เป็นการแก่งกันแน่แต่สำคัญอยู่ที่ดาเวอนี่ถ้าได้รับหนังสือนั้นเข้าจะเหวมาก ใดๆ นี่ จะให้แกเห็นคนอื่นดีกว่าอังกฤษเป็นไม่มี น่ากลัวจะไปคิดวิวาทกันขึ้นกับลูกโตจะคิดอ่านประการใดดี ขอให้เจ้าช่วยนึกสักหน่อย ถ้าจะควรโทรเลขประการใดให้ร่างมาให้ดูหนังสือลูกโตลงวันที่ ๖ มิถุนายน

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๓๐๖๗
ที่มา หจช. ร.๕ บ.๒.๒๓/๓๒

Telegraph from H.M. the King to the Crown Prince London

In reply your letter 6th Sat of June, I thank you very much for leaving thought of finding head gardener but thinking that you will have no time to find one. I had already instructed Verney in order to see if person recommended by Mr. Bull, plant merchant Chelsea, will be suitable for oversea in Dusit Park and if so to make agreement. You may also make enquiries and tell Verney that if none of the three recommended by Bull will be suitable I have instructed you to find one from American.

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๓๑๒ก

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๘/๓๘๔

กระทรวงโยธาธิการ
กรมโยธา กรุงเทพฯ

วันที่ ๑๒ มิถุนายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ,
ตามที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าคิดตัวอย่างลิปสำหรับพระที่นั่ง
วิมานเมฆในห้องบรรทม ๘ เหลี่ยม

บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้าได้ปรึกษาด้วยมิสเตอร์อาเลกรีนายช่างใหญ่กรมโยธาเห็นควรว่าจะ
ทำได้ ๒ อย่าง คืออย่างที่ ๑ ใช้ด้วยคนหมุนแปนราคาถูก อย่างที่ ๒ ใช้ด้วยไฟฟ้าแต่จะเป็นราคา
แพง เพราะต้องมีเครื่องไดนาโม แลยังมีความเห็นอีกอย่างหนึ่งว่า การที่จะใช้ด้วยเครื่องไฟฟ้าก็
จะเรียบร้อยอยู่ แต่เกรงว่าถ้าเวลาไฟฟ้าไม่มีก็จะขึ้นไม่ได้ตามพระบรมราชประสงค์ แต่คงจะทำ
แบบทูลเกล้าฯ ถวายได้ทั้ง ๒ อย่าง แลมีความประสงค์ที่จะขอรับพระราชทานเข้าไปตรวจเพื่อ
หาที่ที่เหมาะสมกับการที่จะติดตั้ง แม้จะพระราชทานพระบรมราชานุญาตโปรดเกล้าฯ ให้อินเอร์
เนียกรมโยธาเข้าไปตรวจได้ในวันใด เวลาใด ข้าพระพุทธเจ้า จะได้นำอินเอร์เนียเข้าไปทำการ
ตามพระบรมราชประสงค์

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

พระสทิติย์นิมานการ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๓๑๒๗

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

รับวันที่ ๑๒ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๑

พระสติดยนิมานการ ที่ ๘

ลงวันที่ ๑๒ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๑

ว่าลิฟต์ซึ่งจะตัดในห้องบรรได ๘ เหลี่ยมพระที่นั่งวิมานเมฆนั้น ได้ปรึกษาช่างเห็นว่าควรจะทำได้ ๒ อย่าง คือ อย่างที่ ๑ ใช้ด้วยคนหมุนเป็นราคาถูก อย่างที่ ๒ ใช้ด้วยไฟฟ้าแต่จะเป็นราคาแพง การใช้ด้วยเครื่องไฟฟ้าเป็นการเรียบร้อย แต่เกรงว่าเวลาไฟฟ้าไม่มีจะขึ้นไม่ได้ แต่คงจะทำแบบทูลเกล้าฯ ถวายทั้ง ๒ อย่าง และขอพระบรมราชานุญาตให้อินนิเเนียเข้าไปตรวจทำการด้วย

พระบรมราชกระแส

หมายเหตุ

ยังไม่สู้เป็นการด่วนนัก ไร้มีเวลาที่ไปบางปะอินฤกลับเข้าไปในวังจึงมาตรวจก็ได้ แต่เรื่องลิฟต์ที่จะใช้ไฟฟ้าฤใช้คนมีที่ขัดข้องทั้ง ๒ อย่างคือใช้ไฟฟ้าก็มีเวลาไม่ได้สมประสงค์ ถ้าใช้หมุนด้วยแรงคน จะเสด็จขึ้นพระที่นั่งที่ต้องตามผู้ขายเขาเข้ามาหมุน ดูเป็นการใหญ่โตเหลือประมาณถ้าเช่นนั้นไม่ต้องทำ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๓๑๓
ที่มา จดหมายเหตุการก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

นายโก้วร้าง

หม่อมเจ้าตรุณพิมพ์

ขุนนรา ทาน

ที่ ๓๐/๕๙๙

กรมราชเลขาณูการ

วันที่ ๑๓ มิถุนายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

แจ้งความมายังพระสถิตยนิมมานการ ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ว่าท่าน
ทูลเกล้าฯ ถวายหนังสือที่ ๘/๓๘๔ ลงวันวานนี้ กราบบังคมทูลพระกรุณาเรื่องคิดตัวอย่างลิฟต์
สำหรับพระที่นั่งวิมานเมฆในห้องบันได ๘ เหลี่ยม ว่าเห็นควรจะทำได้ ๒ อย่าง คืออย่าง ๑
ใช้คนหมุน อย่างที่ ๒ ใช้ด้วยไฟฟ้า และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำอินเียนียเข้าไป
ไปตรวจเพื่อหาที่ที่เหมาะสมกับการที่จะติดตั้งนั้น ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่า
ล่องธุลีพระบาทแล้ว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสว่า “ยังไม่สู้เป็นการด่วนนัก ไว้มี
เวลาจะไปบางปะอินฤกลับเข้าไปในวังจึงมาตรวจก็ได้ แต่เรื่องลิฟต์ที่จะใช้ไฟฟ้าฤใช้คนมีที่
ขัดข้องทั้ง ๒ อย่าง คือ ใช้ไฟฟ้าก็มีเวลาไม่ได้สมประสงค์ ถ้าใช้หมุนด้วยแรงคนจะเสด็จขึ้นพระ
ที่นั่งที่ต้งตามผู้ขายเข้ามาหมุน ดูเป็นการใหญ่โตเหลือประมาณ ถ้าเช่นนั้นไม่ต้องทำ”

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๓๑๔

ที่มา

พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทาน
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๑๔ มิถุนายน ร.ศ.๑๒๑

ถึงบริพัตร

ขอโทษที่ไม่ได้ตอบหนังสือ ฆิตายโหงตายนหามันกวนนัถ จะได้พบจิริ ในเดือนสิงหาคมที่
ยุโรป มีความปรารถนาที่จะพูดเดี่ยวนี เรื่องจะสร้างเรือนให้วิเวกกลางสวนสำหรับพูดกันฤาอยู่ใน
เวลาที่อัดอั้นเช่นไปที่ซังน้ำเมืองสิงคโปร์ ขนาดเท่าเรือนจิริ กำลังเขียนแปลนอยู่ เขาว่า ๓๐ วัน
จึงจะแล้ว การที่จะทำนั้นคงจะแล้วเร็วไม่ช้า แต่กลัวว่าเพื่อนิเซอจะไม่มี ด้วยตั้งประจำที่เสียหมด
แลก็ปนกันยุ่งเหลือกำลังแล้ว อยากจะหาใหม่ทีเดียวทั้งหมด เขาว่าร้านอังกฤษอะไรใหม่ร้านหนึ่ง
ทำดีกว่าเปปอล เปนผู้ที่ได้แต่งวังเอมเปรอแลแต่งเรือที่ตุ๊กออกพวยกมาครั้งนี แต่ดูเหมือนจะแต่ง
ถึงผนังด้วย เกินวาศนา และจะนิบหายนัถ ทั้งไม่ทันความปรารถนาด้วย ทราบว่าที่เจ้าจะไปทำก็
ที่อังกฤษเหมือนกัน จึงได้นึกอยากจะทำเองกันเอาอัน ซึ่งเป็นภาษาเขาพูดกันอยู่สำหรับคนซีเอา
อย่าง คือว่าจะส่งแปลนออกไปให้ ถ้าเจ้าได้เลือกอะไรอย่างใดแล้ว ให้เอาสไตลันนั้นเปนนินเสีย
ทีเดียว เอาแต่แปลนมอบให้เขากะที่ประจุลงไปให้พอดี ไม่จำเป็นที่จะต้องเข้ามาตรวจตราวัด
สอบอันใดแล้วจึงกลับออกไปทำเช่นพระที่นั่งภาณุมาศ ซึ่งกว่าจะได้เข้ามาอีกพันหัก ๓ ซีก เรือน
นี้อาจจะให้แล้วสำเร็จใช้ได้ในปี ๑ เปนอย่างช้า ถ้าเพื่อนิเซอจะเข้ามาถึงได้ภายใน ๗ เดือน
ตั้งแต่ได้รับแปลน จะเปนการดีหนักหนา เพราะเหตุที่การมีกำหนดเช่นนี้ ซึ่งจะหวังเอาหนดเต่า
เขากระต่ายอย่างใดนั้นไม่ได้มุ่งหมาย ขอแต่ให้มันคงแลแก่หน่อยๆ กับระวังอย่าให้มันเปนเครื่อง
อุมพยุมสำหรับเมืองหนาว ที่นั่งถานอนเหื่อแตกซิกๆ เช่นห้างเมเปอลเคยส่งเข้ามา มันเลือกไม่
เปน หมายว่าเมืองเราหนาว แลขออย่าให้หนักกว่าจะเอาผิดเอาร้ายในการที่เลือกมาไม่ได้

อนึ่งถ้าเวลาที่จะทำไม่มีพอ จะเหนผู้ใดซึ่งอยู่ยุโรปพอจะชี้แจงให้เข้าใจได้ ให้บอกเข้ามา
พอจะวานให้เขาเปนธุระ ครั้งจะเจาสั่งใครออกไปเองก็เคยเข็ดพระยามหาโยธา ทำเพื่อนิเซอ
บางปอน นิ่งแก้อีพิงเจบหลังเพราะแกเอาอารมณ์สลักนูนโตเข้าไปไว้ ในการที่คิดจะส่งเช่นนี้ เวลา
กินเข้าเอ่ยขึ้น อากาบอกว่าได้ส่งไปเสจรฐระ อย่าให้ต้องข้ามไปข้ามมาทำให้เสียเวลาได้จะเปนการ
ดี พอไม่บอกว่ายบาย

จุฬาลงกรณ์ ปร.

วันที่ ๓ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ข้าพระพุทธเจ้าพระยาเวียงไชนนฤบาล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ด้วยโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าถากดินตามลายให้เรียบร้อยรอบสระมุจลินทร ด้านจมีนราชานุบาล ได้ลงมือฉายดินตั้งแต่วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๑๒๑ จนถึงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม แล้วไปได้ ๑๐ แปลง ยังค้างอยู่อีก ๖ แปลง ยังหาได้ทำไม่ เห็นด้วยเกล้าฯ จะต้องพระราชประสงค์ที่ปลูกต้นไม้ก่อน ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้ยกคนกลับมาทำทางด้านพระยาอภิรักษ์แลสองข้างถนนมั่งกรร่า ถึงนำพลับพลาริมถนนภาพระบ๋า ได้ลงมือทำตั้งแต่วันที่ ๑๑ พฤษภาคม จนถึง วันที่ ๓๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๑ การที่ทำแล้วไปตั้งแต่ลายริมถนนเบญมาศรอบสนามม้าด้านใต้จดถนนอก ด้านตะวันออกริมถนนอกถึงถนนซางฮี แลริมฝั่งสระสุนันทาแล้วตลอดถึงถนนภาพระบ๋า แลลายนำพลับพลาข้างถนนภาพระบ๋าทั้งสองฝั่งการทำแล้วเสร็จ

ต่อไปตั้งแต่วันที่ ๓ กรกฎาคม ๑๒๑ ข้าพระพุทธเจ้าจะได้ลงมือทำลายที่ยังค้างอยู่ด้านจมีนราชานุบาลอีก ๖ แปลง แล้วต่อไปจะได้จับทำตามลายรอบสนามม้าด้านใต้

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

พระยาเวียงไชนนฤบาล

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๔๐๔
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๑๐/๑๗

นายไกร่าง
หลวงศรีตรวจ

นายมั่นพิมพ์
นายฐปทาน

ที่ ๔๘/๗๕๘

กรมราชเลขาการ

วันที่ ๔ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

แจ้งความมายังพระยาเวียงในนฤบาล ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ว่าท่าน
ทูลเกล้าฯ ถวายหนังสือลงวันที่ ๓ เดือนนี้ กราบบังคมทูลพระกรุณาว่าได้ทำการทางด้านพระ
ยาอภิรักษ์แลสองข้างถนนมั่งกรำถึงนำพลับพลาริมถนนภาพระบ้ำ คือที่ทำแล้วไปตั้งแต่ลายริม
ถนนเบญจมาศรอบสนามม้าด้านใต้จดถนนอก ด้านตะวันออกริมถนนอกถึงถนนซางฮั้วริมฝั่งสระ
สุนันทาแลตลอดถึงถนนภาพระบ้ำแลลายพลับปลาข้างถนนภาพระบ้ำทั้ง ๒ ฝั่ง ก็จะได้ลงมือ
ทำลายที่ยังค้างอยู่ด้านจมีนราชานุบาลอีก ๖ แปลง แล้วต่อไปจะได้จับทำตามลายรอบสนามม้า
ด้านใต้นั้น โปรดเกล้าฯ ว่าตามที่ท่านจัดการทำไปนั้นเป็นการดีแล้ว

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๔๐๘

ที่มา

พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทาน
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๙ กรกฎาคม ร.ศ.๑๒๑

ถึง บริพัตร

ด้วยได้รับหนังสือลงวันที่ ๖ มิถุนายน นั้นแล้ว มีความพอใจในความรื้อร่นของเจ้าเป็นอันมาก แต่ข้อซึ่งจะคิดเห็นไปว่า.....กับ.....พร้อมใจกันหักโหมเอาโดยเรวนั้น เห็นจะยังเป็นไปได้ไม่ได้ เว้นไว้แต่เขาจะได้มือใครแลกเปลี่ยนกัน นี่เป็นการสำคัญสาหัสอย่างหนึ่ง ฤๅรัฐบาลทั้ง ๒ ฝ่ายมีดมัวไม่รู้ภูมิทิศเลย ยอมกันลงไปโดยความเขลาๆ ก็อาจจะเป็นไปได้ ถ้าจะว่าข้างทางเสียเปรียบ.....เป็นผู้เสียเปรียบ.....ถ้า.....ได้ทีนอกเส้นการันตีแล้ว ก็แปลว่าได้เมืองไทยทั้งหมด เพราะพรมแดนจะต้องมาต่อกันที่สระบุรี การที่...จะเข้ามาหวงแหงนบางกอกไว้ไม่ได้เลย เพราะทางรถไฟโคราชมีอยู่เป็นหลัก เพราะเช่นนั้น.....จะได้แต่แหลมมลายู ไม่เท่ากันกันเลย ถ้าจะเลิกเมืองไทยเสียแบ่งกันครึ่งแม่น้ำเจ้าพระยาเจ้าก็เห็นอยู่ว่าจะแบ่งกันได้ฤๅไม่ การเรื่องนี้คงจะได้รู้จักจรชัดเจนก่อนหนังสือนี้แล้ว จึงไม่จำเป็นที่จะต้องอธิบายว่าเราคิดอย่างไร

เอมเปรอนั้น พ่ออินคืออยู่ว่ารับสั่งแก่เจ้า แต่ก็ออกท้อๆ ใจเหมือนกันว่ารับสั่งกับพ่อยิ่งกว่านี้เป็นอันมาก แต่ดูเหมือนจะเป็นส่วนตัวเอมเปรออยากมากกว่ารัฐบาล เขาจะเห็นด้วยฤๅ.....จะยอมให้เอมเปรอเกี่ยวข้องกับที่น่าสงไสยอยู่มาก พ่อได้ทราบจากพระยาสุริยา พระยาวิสูตรที่เขาคิดอ่านกัน ดูยังไม่เห็นมีท่าทางร่องรอยที่จะเข้าได้เลย แต่ควรที่จะเรียนรู้ไว้ในเรื่องนี้ ถ้ามีช่องโอกาสที่เอมเปรอพูดด้วย จะพูดอย่างไรให้เป็นประโยชน์ได้บ้าง ดีกว่าจดเข้าไปทางกรมท่า

การโต้ตอบในเรื่องเหล่านี้ เป็นอันสิ้นเรื่องในบางกอก ตูเป็นจะย้ายออกไป นอกหมดแล้วทูต.....แลทูต....ได้ออกไปแล้วทั้ง ๒ คน ทูต.....นั้นถึงจะสัมผัสเพียงใดก็ยังมีความอาการ น่าเอนดู แต่ทูต.....นั้น ตั้งแต่เกิดมาเห็น.....ยังไม่กวนโทษเหมือนคนๆ นี้เลย กิริยาท่าทางนั้น พูดยกริมฝีปากหลับตา เหมือนอย่างคนที่ฉลาดเสียเต็มที่ แต่ที่จริงแค้นคูสู้ทูต.....ก็ไม่ได้ ใช้อาข้างเข้าดูโดยมาก แต่เมื่อออกไปนี้เจอบอมเต็มที่ จนมีผู้สงสัยว่าจะไปโปรดฤๅไม่

ราชการทางเขตรแดนติดต่อกับฝรั่งเศส เกิดขึ้นใหม่เรื่องเมืองเงิน กุษาวดี พวกหลวงพระบางเข้ามาไล่พวกเมืองน่าน มีความสงสัยอยู่มากกว่าจะเป็นการตามเคย ฤๅเป็นการที่

บำเพ็ญขึ้นใหม่ สำหรับในการที่จะปฤกษาสัญญาครั้งนี้ ถ้าฝรั่งเศสว่าไม่รู้ไม่เห็นเราจะไล่ ตามแบบที่เราเคยทำมาแต่ก่อนกับพวกหลวงพระบาง

พ่อครั้งนี้แก่เดิมที่จนหม่อไรเดอตกว่าหัวหงอกไปอีกเป็นอันมาก มันไม่เป็นอารมณ์ สมปรดีอะไรเลย สารพัดจะเกิดเหตุขึ้นรอบพระราชอาณาเขตระหุ่ม ๆ หยิม ๆ แต่เดชะบุญไม่เจบ ถึงล้มหมอนนอนเสื่อ พอทำการได้อยู่เสมอ แต่นับว่าเป็นอย่างตึงเครียด ถ้าจะให้มีความสุขบ้าง ก็ได้แต่ต้องแกลงทำขึ้น เช่นกับปลุกต้นหมากรากไม้ ขึ้นได้อึดใจเดียวเท่านั้น

การซึ่งเจ้าแผ่นดินอังกฤษเจบครั้งนี้ ก็เป็นที่น่าสงสารอยู่ว่าแก่แก่แล้ว แลเป็นเวลาที่กำลังงานจะหรุใหญ่ แต่มีขึ้นอยู่หน่อยหนึ่งเกิดถามกันขึ้นว่า มีตัวอย่างเรื่องอะไรที่เคยนางนอง เสมอครั้งนี้บ้าง ได้ช่วยกันคิดหาหลายอย่างก็เป็นการเจบาะตัวบุคคลฤเจบาะหมู่เหล่าไปเสีย ทั้งนั้น จึงปลงเห็นกันว่า ตัวอย่างซึ่งจะพึงยกมาเทียบได้นั้น แต่จรกา เมื่ออิเหนาเผาเมืองค้ำ การวิวาห์ เป็นไกลกว่าอย่างอื่น กลัวจะไม่ได้อ่านจะไม่รู้สีกขบขันอันใดได้

เรื่องเครื่องเรือนที่พ่อจดหมายไปฉบับก่อนนั้น แลว่ากำลังซุลมุนเหน้อยเดิมที่ก็คิด สำหรับให้บันเทาทุกข แลประกอบด้วยเหตุผลอยู่นิดหนึ่ง คือ หาที่โรโถถาน (คือที่สังัด) สำหรับจะ พุดจาปฤกษาราชการกันยากนัก มีคนคอยเอียงหูฟังได้เสมอ ๆ รอบไป จึงคิดจะทำเรือนหลังนี้ เพื่อจะให้มันโตนเปลี่ยวอยู่ในกลางป่าสำหรับได้ปฤกษาหาหรือกันสดวก ฤอีกในยหนึ่ง ก็เป็นหอพรหมณ์สำหรับไปอยู่ให้เจียบสังัด จะได้ไม่ต้องกริ้วใคร ๆ เพราะถ้ายุ่งหนักแล้ว ออก จะชวนกริ้ว ๆ แต่การมันไม่แล้วได้ตั้งใจ แลนห้องจะได้ส่งเมื่อใดก็ไม่ทราบ ฤอีกในยหนึ่งถ้า ห้างเมเปอลจะเข้ามาจัดพระที่นั่งภาณูมาศ ถ้าหากว่ามันรับเป็นที่ตกลงเรียบร้อยดีแลทันเวลา บางทีก็จะเหมาะให้ห้างเมเปอลทำเพื่อจะให้ได้เร็วทันใจ แต่เรื่องนี้ก็ยังไม่แน ถ้าตกลงอย่างไรจะ บอกมาให้ทราบ

จุพาลงกรณ์ ปร.

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๔๑๑

ที่มา จดหมายเหตุการก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ต้นหนังสือเจ้าหมื่นเสมอใจราชแลบาญชี
งบประมาณส่งพระคลังข้างที่

ที่ ๔๙/๔๗๙

ห้องกรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๑๑ กรกฎาคมรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธูลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

เจ้าหมื่นเสมอใจราชจดหมายมาถึงข้าพระพุทธเจ้าว่าจำนวนเงินที่จะต้องจ่ายใช้
การต่างๆ ในการพระที่นั่งวิมานเมฆซึ่งยังไม่เสร็จในจำนวนรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๐ ต้องทำ
ต่อมาในจำนวนรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑ อีกบ้าง แต่เงินส่วนจำนวนรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑ นี้ไม่
มีงบประมาณที่กะไว้เมื่อต้นปีจะขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจ่ายเป็นพิเศษตอนหนึ่ง
ให้เป็นการเสร็จไป มีจำนวนเงินที่จะต้องจ่ายในการพระที่นั่งวิมานเมฆชั้นนี้ตามจดหมายแล
บาญชีที่เจ้าหมื่นเสมอใจราชได้ยื่นไปรวมเป็นจำนวนเงิน ๑๖,๒๓๒ บาท ๒๑ อัฐ ตามที่แจ้งใน
จดหมายแลบาญชีที่ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายมาด้วย ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้ว
ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต

กับเรื่องเงินแจกนักโทษแลพลทหารที่เดิมได้กะแจก แต่บัดนี้พระยาเวียงในนฤบาลจด
หมายถึงเจ้าหมื่นเสมอใจราช ว่าคิดจะงดการแจกพลทหารเสียเปลี่ยนเป็นทำอาหารต้มเลี้ยง
กลางวัน คงแจกแต่พลนักโทษประมาณเงินค่าใช้จ่ายในค่าอาหารต้มแลแจกนักโทษเดือนละ
๓๐๐ บาท ปีละ ๓,๖๐๐ บาท เทียบกับจำนวนเงินที่เดิมกะอย่างแจกเงินหมดไม่มีการเลี้ยงเดือน
ละ ๑,๐๐๐ บาท คงลดลงเดือนละ ๗๐๐ บาท ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้ว ข้าพระพุทธเจ้า
ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจำนวนเงิน ๓,๖๐๐ บาทนี้

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายบาญชีประมาณเงินจ่ายการรายนี้มาเพื่อ
ทราบฝ่าล่องธูลีพระบาทด้วย

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า สมมตอมรพันธุ์ ขอเดชะ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๔๑๒

ที่มา

พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทาน
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ร.ศ.๑๒๑

ถึง บริพัตร

ด้วยได้รับหนังสือวันที่ ๑๓ มิถุนายน แล้ว ซึ่งคิดกะเวลาไม่ให้เป็นการรีบร้อนเกินไปได้นั้นเป็นการดีแล้ว พ่อได้มีความเสียดายหน่อยหนึ่งซึ่งไปคิดทำเรือนขึ้นที่บ้านสำหรับจะให้พัก มิใช่จะเสียดายว่าคิดผิดเรือนนั้นจะไม่ได้ใช้เลย เปลืองเงินเปล่า เสียดายว่าถ้าเอามาปลูกไว้ใกล้ๆ ก็จะได้ ถ้าไม่ชอบใจก็จะได้ใช้สำหรับคนอื่นอยู่ต่อไป ไม่เข้าไปกีดเกะกะอยู่ในบ้าน แล้วจะได้อยู่ใกล้กันด้วย ความคิดพุ้งเกิดขึ้นที่หลังการทำให้เสียมากแล้ว อึดอัดอยู่ไม่รู้ว่าจะแก้อย่างไร

เรื่องตลกนั้น เอาเป็นที่พอใจในคำอธิบายทั้งปวง แก่ก็คงมีเวลาขลุกขลักบ้างอย่างนางทิพ ตามเคย

เรื่องที่เป็นหวัดในทอลมหายใจนั้น ไม่เชื่อไรแล้ว คือ จะเป็นหืด แต่พ่อโทษเอาบ้านตากกรูบ บ้านแกเย็นพิลึกกว่าคนอื่น ตามบรรดาคนไทยๆ ที่ได้ไป บ่นกันทุกคน เว้นแต่พ่อเวลานั้นไม่สู้เป็นไร ถ้าเป็นเวลาเดี๋ยวนี้เหนจะบอบช้ำยับเยินมาก เวลานี้อากาศเปลี่ยนเป็นออกดัม ช่างไทยออกจะไม่สู้สบายเสียแล้ว ถูกลมเย็นเฉียบไม่มีใครได้ หมอไรเดอว่าจะไม่เป็นมากแต่ก็ไม่ใช่ เชื้อ ตูมันเริ่มเป็นมาเสียนานแล้ว พ่อเข่าร้อนนี้ไม่เป็นสบาย ต่อมาภายหลังจึงกลายเป็นหืด การซึ่งเริ่มมาเสียเป็นหลายปีจะมาเลิกไปได้ง่ายๆ อย่างไม่รู้ได้

วันนี้มีความท้อแท้ใจเป็นอันมากในการที่จะต้องให้ตรามหากักรักรี้แก่.....แต่ดูทุเลกว่าครั้งให้....แต่เป็นความจริงอย่างหนึ่งซึ่งถึงจะนึกเกลียด....สักเพียงใด ไม่ยกใครจะจูนเฉียวเหมือน....รู้สึกว่ามันเป็นดลกฤาอะไรสำหรับต้องเล่นปลิ้นปล้อนไปตามเรื่อง แต่...นั้นไว้ตัวเป็นยืนเครื่องแล้วมาเล่นดลกต้อๆ ด้านๆ ฤาจะเป็นด้วยมันพูดภาษาเข้าใจกัน ทำให้รู้สึกเจ็บใจมากกว่าอย่างไรก็ไม่ทราบ สังเกตดูคนอื่นที่เป็นเช่นนี้ก็มิแต่ที่เขาเห็นทุเลานั้นมาก

เจ้าเมือง....เขาว่าโกรธพ่อนัก เพราะเวลาจับพระยาตานีพ่ออยู่นั้นไม่บอกให้รู้ เราจะต้องบอกด้วยเหตุใดก็เมื่อเมืองตานียังเป็นของเรายู่จนเดี๋ยวนี้ ส่วนตัวเองเอาพระยากันตันไปเกลี้ยกล่อมจะให้ทำหนังสือสัญญายอมอยู่ในโปรเตจชัน....ซึ่งได้ทราบว่าพระยากันตันไม่ตกลงเช่นนี้ จะนับว่าใครเป็นผู้ไม่มีอภัยไถรย การเรื่องนี้เหนยังจะยืดยาวไปมาก ถึงจะได้ตกลงกันอย่างไรอย่างหนึ่งที่.....คงไม่หยุด แต่นี้ไปสืบหน้าที่จะไปเที่ยวข้างไหนไม่ได้ ด้วยคอมโยกำเรบริบูรณ์แรงอยู่ริมบ้านดังนี้

จุฬาลงกรณ์ ปร.

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๔๑๓

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ขุนพิจิตร, ร่าง

ที่ ๑๓/๗๕๖

นายรูป เขียน
ขุนพิจิตร, ทาน
พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๑๓ กรกฎาคมรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑

ถึงกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ด้วยเรามีหนังสือที่ ๔๙/๔๗๙ ลงวันที่ ๑๑ เดือนนี้ ขอ
อนุญาตจ่ายเงินซึ่งเจ้าหมื่นเสมอใจราชยื่นบัญชี ที่ได้ใช้จ่ายในการทำพระที่นั่งวิมานเมฆที่ค้าง
มาแต่ศก ๑๒๐ ทำให้เพิ่มเติมขึ้นเมื่อศก ๑๒๑ แล้วเสร็จเป็นจำนวนเงิน ๑๖๒๓๑ บาท ๒๑ อัฐ
กับเงินค่าอาหารต้มเลี้ยงพลทหารกลางวันแลแจกนักโทษที่ทำการ (รวมเดือนละ ๓๐๐ บาท
เป็นปีละ ๓๖๐๐ บาท นั้น ทราบแล้ว อนุญาตให้จ่าย

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๔๑๕
ที่มา รล. ร.๕ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๑

นายปฐมรัง

นายบุญพิมพ์
ขุนพิจารณ์ทาน

ที่ ๔๕/๘๓๑

กรมราชเลขาการ

วันที่ ๑๕ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึงพระสทิธิย์นิมานการ ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ว่า ท่านมีหนังสือที่ ๑๓/๕๘๐ ลงวันที่ ๑๔ เดือนนี้ กราบบังคมทูลพระกรุณาด้วยเรื่องการก่อกำแพงชั้นในระหว่างถนนบ่วยถึงถนนพุดตาลแร และระหว่างถนนเต็กถึงแนวกำแพงต้นด้านหน้า ว่าได้กะประมาณราคาค่าแรงค่าสิ่งของที่จะทำทั้งสิ้น ยกแต่รั้วเหล็กข้างบนแลประตูกับอิฐหักกระทุ้งราก เป็นจำนวนเงิน ๑๐๔๓๒ บาทนั้น พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดการทำตามราคาที่กะประมาณมานั้นแล้ว

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๒๓

ที่มา พระราชหัตถเลขาพระราชทานพระยาบำเรอภักดิ์

พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๑

ถึงพระยาบำเรอภักดิ์ พระยาเวียงในนฤบาล ด้วยเรื่องตัดหญ้าในวังซึ่งใช้แขกตัดนั้น ออกจะไม่มีเป็นที่พอใจ เพราะแขกเหล่านั้นเป็นคนต่างประเทศ ควรที่จะใช้คนไทย แต่ต้องใช้เป็นคนจ้างประจำให้ทำการแต่เฉพาะตัดหญ้าน่าเดียว และต้องฝึกหัดให้ชำนาญเท่าแขก คนที่จะต้องใช้ก็ไม่กี่คนนัก พระยาเวียงในจะเกลี้ยกล่อมหาคนให้อยู่ประจำไม่ได้ที่เดียวๆ เงินเดือนนั้นต้องให้เท่าแขก ขอให้คิดอ่านทดลองดูสักที ในระหว่างที่คนไทยยังตัดไม่ได้ก็ต้องใช้แขกอยู่ ขอให้เลือกคัดกริยาอาสาไศรยให้เป็นที่ไวใจได้ แลให้รู้จักตัวอย่าให้แปลกปลอมกันได้ และต้องมีการควบคุมกันด้วย ให้พระยาบำเรอภักดิ์แลพระยาเวียงในปรึกษาหารือกันคิดอ่านให้ตลอด

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๔๒๘
ที่มา หจช. ร.๕ บ.๒.๒๓/๓๒

---

28 July, 1902

The Siamese Legation,
25, Ashburn Place,
London, S.W.

Dear Prince Pravitra,

In reply to your letter about a landscape gardener for Dusit Park I have seen the best man whom Mr. Bull recommends and think that he will do extremely well for the place. He has had very verge experience, and has gained some knowledge of what the tropics are by service in Sarawak under Rajah Brooke. His character appears to be excellent. Mr. Evans has also seen him, and thinks he will do very well. He will leave England in about four weeks.

Yours sincerely

Frederick Verney

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๔๒๙
ที่มา หจข. ร.๕ บ.๒.๒ก/๓๒

(คำแปล)

สถานราชทูตสยาม
๒๓ แอชเบิน เบลส
ลอนดอน เอส.ดับบลิว
วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๑

มิสเตอร์ เออเนสต์ เย็นกินส.

โดยคำขอของราชเลขานุการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงเทพฯ ข้าพเจ้าจึง
ท่านให้เข้ารับราชการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในตำแหน่งผู้รักษาและผู้ตรวจคนทำการ
ในสวนดุสิต กรุงเทพฯ รับราชการอยู่ในบังคับบัญชาของท่านผู้อำนวยการสวนนั้น โดยมีข้อ
สัญญาดังต่อไปนี้

ท่านจะต้องใช้เวลาของท่านทั้งสิ้นในราชการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และจะไม่
ทำการอื่นในระหว่างเวลาซึ่งท่านคงอยู่ในตำแหน่งอันได้กล่าวไว้ในหนังสือนี้ แลท่านจะรับ
ราชการในหน้าที่ของท่านไปจนกว่าจะสิ้นสัญญา นอกจากที่จะทำไม่ได้โดยมีเหตุป่วยไข้ฤกษ์
เดนต์ ท่านจะได้รับเงินเดือนมีกำหนดปีละ ๓๐๐ ปอนด์ ซึ่งท่านจะได้รับทุกๆ เดือนเป็นเงิน
บาทตามราคาแลกเปลี่ยนในวันซึ่งท่านรับข้อสัญญาในหนังสือฉบับนี้ ท่านจะได้รับบ้านอันไม่มี
เครื่องตกแต่งเป็นที่ อาศัยอยู่แห่งหนึ่ง ก่อนท่านจะออกจากประเทศอังกฤษท่านจะได้รับเงิน
๔๗ ปอนด์ ซึ่งรวมกันเป็นค่าโดยสารชั้นที่ ๒ โดยเรือกลไฟของบริษัทบีแลโอ จากลอนดอนไป
สิงคโปร์ ๔๒ ปอนด์ ค่าโดยสารชั้นที่ ๑ จาก สิงคโปร์ไปกรุงเทพฯ ๕ ปอนด์ สัญญานี้มีกำหนด
๒ ปีนับแต่วันท่านออกจากลอนดอน สัญญานี้ผู้สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเลิกได้โดยไม่ต้อง
อธิบายสาเหตุ แต่ต้องบอกล่วงหน้าให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบก่อน ๓ เดือน นับตั้งแต่วันที่ได้ถึง
กำหนดเงินเดือนออกในเดือนใดเดือนหนึ่ง ถ้ากำหนดล่วงหน้า ๓ เดือนนี้เจ้าพนักงานเป็นผู้บอก
แทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ท่านจะได้รับเงินเดือน ๓ เดือนนับตั้งแต่วันที่ได้ออก
กำหนดนั้น แต่จะไม่ได้รับค่าโดยสารด้วย เมื่อถึงกำหนด ๒ ปีสิ้นสัญญาแล้ว ยังจะต้องการให้
ท่านรับราชการต่อไปอีก จะได้ทำสัญญาตกลงกันใหม่ต่อไป

(เซ็น) เฟรเดอริก เวอนี่

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๐๘
ที่มา หจช. ร.๕ รล.๘.๑ค/๑๗

วันที่ ๘ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ
ข้าพระพุทธเจ้า พระยาเวียงไฉนฤบาล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละออง
ธุลีพระบาท

ด้วยโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้า ทำดินตามด้านต่างๆ ให้เรียบร้อย การที่ได้ทำแล้ว
ไป ด้านจมีนราชานูบาล แลด้านพระฤทธิ์เดชะ ด้านพระยาบริรักษ์ราชา ด้านพระยามหาอนุภาพ
ด้านพระพรหมบริรักษ์ การที่จะจัดทำฉลองพระเดชพระคุณต่อไป ตั้งแต่วันที่ ๒ สิงหาคม ๑๒๑
ด้านพระอินทร์รักษา ด้านจมีนราชามาต

กับข้าพระพุทธเจ้าได้ขุดต้นโศกหลังห้องเครื่องริมคลองลำน้ำ ๑๘ ต้น มาปลูกที่ด้าน
พระยามหาเทพ ที่พระสถิตย์นิมานการกะที่ไว้แล้วเรียบร้อย แลเขาดินใหญ่การดินก็ทำแล้ว แล
ได้ลงมือปลูกนแลปลูกต้นไม้ใหญ่แลเล็ก ประมาณการสัก ๔ ส่วน ปลูกได้สัก ๒ ส่วน

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า
พระยาเวียงไฉนฤบาล

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๑๘ก
ที่มา หจช. ร.๕ บ.๒.๒ก/๓๒

The Siamese Legation,
25, Ashburn Place,
London, S.W.

18 Aug. 1902.

Dear Prince Pravitra,

I enclose receipt from Mr. Ernest Jenkins for the £52 paid him as journey money to Bangkok. I think he will prove to be an intelligent Superintendent of Dusit Park. He leaves England on the 26th of this month by the S.S. "Wak...Mara"

Yours sincerely

Frederick Verney.

(เกือบจะมาถึงดอกกระมัง ให้ประวิตรคอยเป็นผู้จัดการนำให้รู้จัก กับเจ้าหมื่นสรรพรพเพช แลนัดหมายกันเรื่องที่อยู่เสียให้ตลอด)

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๑๘๗
ที่มา หจช. ร.๕ บ.๒.๒ก/๓๒

ที่ ๑๐๔/๑๐๓๗

ห้องกรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๑๘ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธูลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

เจ้าหมื่นสรรพเพชรภักดีจดหมายถึงข้าพระพุทธเจ้าว่า มีสเตอร์เออเนสต์เยนกินส์ ซึ่ง
จ้างมาสำหรับการสวนนั้น เมื่อมาถึงได้พักอยู่ที่ออเรียนเต็ลไฮเต็ล ๕ วันต้องเสียเงินค่าไฮเต็ล
๔๗ บาท ๔๓ อัฐ จะขออนุญาตเงินรายนี้ ส่วนเงินเดือนตามที่ตกลงในสัญญาปีละ ๓๐๐ ปอนด์
นั้น คิดแต่เฉพาะจำนวนรัตนโกสินทรศก ๑๒๑ นี้ ๗ เดือนๆ ละ ๒๕ ปอนด์เปน ๑๗๕ ปอนด์
ประมาณราคาปอนด์ละ ๒๐ บาท เงิน ๓๕๐๐ บาทก็บริบราชการเกินในเดือนสิงหาคม ๓ วัน
เปนเงิน ๕๐ บาท ประสมกับค่าไฮเต็ลเปน ๓๕๙๗ บาท ๔๓ อัฐ ข้าพระพุทธเจ้าขอ
พระราชทานพระบรมราชานุญาตเงินตามจำนวนนี้

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า

ข้าพระพุทธเจ้า สมมตอมรพันธุ์ ขอเดชะ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๑๙
ที่มา หจช. ร.๕ บ.๒.๒ก/๓๒

หลวงประสิทธิ์ ร้าง
สมบุญ

นายจุม เขียน
นายผ่อง ทาน

ที่ ๔๒/๑๔๓๘

พรที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๑๙ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึงกรมขุนสมมตอมรพันธุ์

ได้รับหนังสือที่ ๑๐๔/๑๐๓๗ ลงวันวานนี้ขออนุญาตจ่ายเงินให้แก่เจ้าหมื่นสรรพเพช
ภักดีเพื่อไปให้แก่ มิสเตอร์ เออเนสต์เยนกินส์ ซึ่งจ้างมาสำหรับการสวน คือค่าที่ว่าจะต้องเสียค่า
ไฮเทลแลส่วนเงินเดือนคิดแต่เฉพาะศก ๑๒๑ นี้ ๗ เดือน กับ ๓ วัน รวมทั้งสิ้นค่าไฮเทลแล
เงินเดือน ๓๕๙๗ บาท ๔๓ อัฐ นั้นทราบแล้ว อนุญาต

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๒๐ก

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๖๕/๖๖๒

ห้องกรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๒๐ สิงหาคมรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชยี่นงบประมาณการที่จะจ่ายใช้ในจำนวน ร.ศก ๑๒๑ มาที่เข้าพระพุทธรเจ้าอีก ๓ ฉบับ คือ (๑) ทำกระโจมเขาดินพระยาอภิรักษ์, แลทำแพที่สร่งน้ำหน้าพระที่นั่งวิมานเมฆ, กับทำที่พักสะพานน้ำตามตําหนักต่างๆ รวมเป็นเงิน ๓๐๐๐ บาท (๒) ทำคอกเนื้อทราย, นางแก้ง, แลทำกระโจมในคอกเนื้อ รวมเป็นเงิน ๒๐๐๐ บาท (๓) ซ่อมเรือใหญ่, เล็ก, แลซ่อมเกวียนสำหรับบรรทุกของต่างๆ รวมเงิน ๑๒๐๐ บาท รวมงบประมาณ ๓ ฉบับเงิน ๖๒๐๐ บาทถ้วน ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชนุญาตเงินสำหรับจ่ายทำการรายนี้.

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า สมมดอมรพันธุ์ ขอเดชะ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๒๐ข
ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๒๐ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

(สำเนา)

แจ้งความมายังเจ้าหมื่นเสมอใจราช ทราบ

ด้วยข้าพเจ้าได้ทำบัญชีตัวเลขสำหรับพระที่นั่งวิมานเมฆ ซึ่งมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหมื่นสรรพเพชรกับข้าพเจ้าเป็นผู้จัดทำ ข้าพเจ้ากับเจ้าหมื่นสรรพเพชรได้จ้างเงินทำนั้น ดังจะมีต่อไปข้างล่างนี้

จำนวนสิ่งของต่างๆ	จำนวนเงิน		รวมเงิน	
	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ
ไม้สักทำเตียง ๑๒ เตียง ๓๐ บาท	๓๖๐			
ค่าแรงทำเตียงแลแกะลายต่างๆ ๑๒ เตียง				
เตียงละ ๘๐ บาท	๑๐๘๐			
ค่าแรงทากอฮอแลปิดทอง ๑๒ เตียง				
เตียงละ ๕๐ บาท	๖๐๐			
ค่ากอฮอแลค่าสีสำหรับทาเตียง ๑๒				
เตียง ๓๐ บาท	๑๒๐			
ค่าทองคำเปลวปิดเตียง ๑๒ เตียง				
๑๐๕๐๐ แผ่น	๓๕๗			
ค่าผ้าเย็บที่นอนแลค่าแรง ๑๒ ที่นอน ๓๐	๒๔๐			
ละ ๒๐ บาท				
ค่าผ้าแลค่าแรงเย็บหมอน ๑๒ หมอน ๓๐	๓๐			
ละ ๒ บาท ๓๒ อัฐ				
ค่าผ้าแลค่าแรงเย็บหมอนเล็ก ๒๔ หมอน	๔๒			
หมอนละ ๑ บาท ๔๘ อัฐ	๑๒			
ค่าแรงเย็บปลอกหมอนใหญ่ ๑๒ ปลอก	๑๕			
" " เล็ก ๒๔ ปลอก				
รวมยอดนี้ยกไป	เงิน		๒๘๕๖	

จำนวนสิ่งของต่างๆ		จำนวนเงิน		รวมเงิน	
	เงิน	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ
<u>รวมยอดยกมา</u>				๒๘๕๖	
ค่าแรงเย็บมุ้งแลค่าผ้าเพดาน					
แลแก้มุ้งใหม่ ๑๒ มุ้งๆ ละ ๙ บาท ๓๒ อัฐ		๑๑๔			
ค่าผ้ามุ้งโปร่ง ๒๔๕ หลาๆ ละ					
๒ บาท ๓๒ อัฐ		๖๑๒	๓๒		
ลูกไม้โปร่งระบายมุ้ง ๓๓๔ หลาๆ		๘๓	๓๒		
ละ ๑๖ อัฐ					
ลูกไม้ระบายเตียง ๖๑ หลาๆ ละ		๙๑	๓๒		
๑ บาท ๓๒ อัฐ					
ลูกไม้ติดผ้าปูที่นอนแลปลอกหมอน					
๒๐๔ หลาๆ ละ ๓๒ อัฐ		๑๐๒			
ผ้าลินินทำปลอกหมอน ๖๖ หลาๆ		๗๔	๑๖		
ละ ๑ บาท ๘ อัฐ					
ผ้าลินินปูที่นอน ๖๐ หลาๆ ละ ๖ บาท		๓๙๐			
๓๒ อัฐ					
นุ่นที่นอนแลหมอน ๑๑ หาบๆ ละ		๓๗๔			
๓๔ บาท		๒๔			
ค่าแรงติดลูกไม้ผ้าปูที่นอน ๒๔ ผืน			๖๐		
แพรตัวนสีฟ้าบุเพดานเตียง๒๗ หลา		๔๗			
หลาละ ๑ บาท ๔๘ อัฐ					
แพรตัวนสีน้ำเงินบุเพดานเตียง		๓๕			
๒๘ หลา ๆ ละ ๑ บาท ๑๖ อัฐ					
แพรตัวนสีเหลืองบุเพดานเตียง		๔๒			
๒๘ หลาๆ ละ ๑ บาท ๓๒ อัฐ		๕๗๒			
แพรมันสีแดง ๙๗ หลาๆ ละ ๖ บาท		๕๑๖			
แพรมันสีน้ำเงิน ๘๖ หลาๆ ละ ๖ บาท		๒๔๐		๓๔๖๙	๑๖
แพรตัวนซบในมันเหลือง ๑๖๐ หลา			๑๖		
หลาละ ๑ บาท ๓๒ อัฐ		๑๕๑			
แพรตัวนซบในมันสีน้ำเงิน ๑๒๑					
หลา ๆ ละ ๑ บาท ๑๖ อัฐ					
รวมยอดยกไป	เงิน			๖๓๒๕	๑๖

จำนวนสิ่งของต่างๆ	จำนวนเงิน		รวมเงิน	
	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ
รวมยอดยกมา			๖๓๒๕	๑๖
ครุยม่านสีน้ำเงิน ๒๑๗ หลา ๆ ละ ๒ บาท	๔๓๔			
" สีแดง ๒๕๓ หลา ๆ ละ ๒ "	๕๐๖			
แถบแดงแลเขียว ๑๔๔ หลา ๆ ละ ๑๖ อัฐ	๓๖			
ผ้าลายสองบุหลังคาเตียง ๔๕ หลา ๆ		๓๒		
ละ ๓๒ อัฐ	๒๒			
ค่าแรงเย็บม่านเตียง ๑๒ สำหรับ	๑๒๐			
ตะปูทองเหลือง ๑๓ ห่อ	๙			
ขอมั่ง ๒๔ ขอ	๕			
ลวดกำไหล่เงินทำราวบรรทัด ๒๐ เส้น	๘๐			
โคมลาน ๓๖ โคม ๆ ละ ๑๘ บาท	๖๔๘			
พรมขน ๔ ผืน	๑๔๐			
ม่าน ๗ ผืน	๔๒			
ผ้าซีโคมไฟฟ้า ๒ ผา	๒๐			
รั้วเหล็ก ๒๕ คั่น ๆ ละ ๑๒ บาท	๓๐๐			
ก๊วใหญ่ ๒ กี่ ๆ ละ ๔๕ บาท	๙๐			
เตียงบุผ้า ๑๐ เตียง ๆ ละ ๒๕ บาท	๒๕๐			
ล้อติดเท้าเตียง ๖๐ ล้อ	๖๐			
ผ้าบุเตียง ๑๒๑ หลา ๆ ละ ๑ บาท	๑๒๑	๓๒		
แถบติดเตียง ๑๐๘ หลา ๆ ละ ๑๖ อัฐ	๒๗	๓๒		
ค่าแรงจีนเย็บผ้าบุเตียง	๑๒			
ตะปู ๖ ห่อ	๒			
ขอทองเหลืองติดเตียง ๒๔ ขอ	๑๒		๓๐๒๗	๓๒
ค่าเรือบรรทุกของไปสวนดุสิต	๒๕			
ค่าแรงขนเตียงแลขนของต่างๆ	๓๕			
ภู่ม่านเตียง ๒๔ หีบ ๆ ละ ๑ บาท ๑๖ อัฐ	๓๐			
รวมยอดนี้ยกไป			๙๓๒๕	๔๘

จำนวนสิ่งของต่างๆ	จำนวนเงิน		รวมเงิน	
	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ
<u>รวมยอดยกมา</u>			๙๓๕๒	๔๘
เครื่องพนักเชอสำหรับห้องนอน				
๗ สำหรับ ๆ หนึ่งมีตู้ใหญ่ ๑ ตู้ โต๊ะ				
เครื่องแป้ง ๑ โต๊ะ โต๊ะล้างหน้า				
๑ โต๊ะ ตู้สำหรับตั้งข้างเตียง ๑ ตู้				
สำหรับละ ๓๑๐ บาท	เงิน	๒๑๗๐		
ผ้าไปรงทำพระวิสูตร ๓๒ หลา		๖๔		
หลาละ ๒ บาท		๔		
ค่าจ้างเย็บพระวิสูตร		๑๕	๒๒๕๓	
ผ้าคลุมพระแท่น ๑ ผืน				
<u>รวมทั้งสิ้น</u>	เงิน		๑๑๖๐๕	๔๘
รวมทั้งสิ้นเงินหมื่นพันหกร้อยห้าบาทสี่สิบแปดอัฐนี้ขอให้ผู้รับเงินเขนรับไว้ด้วย				
(ลงพระนาม) สรรพสาตรา				

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๒๓

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ต้นส่งคืนกับพระราชหัตถ์

(สำเนา) ที่ ๑๘, ๑๖๖

รับที่ ๕๓๑ กรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๒๓ สิงหาคม ร, ศก ๑๒๑

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๒๓ สิงหาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าหมื่นเสมอใจราช ขอพระทานกราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ อธิบดีกรมพระคลังข้างที่ ทราบฝ่าพระบาท

ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจได้ยื่นบัญชีรายการทำดูแลเตียง ซึ่งมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ทำขึ้นสำหรับพระที่นั่งวิมานเมฆนั้น เป็นจำนวนเงิน ๑๑๖๐๕ บาทกับ ๔๘ อัฐ แต่จำนวนเงินรายนี้ไม่มีในงบประมาณการตกแต่งพระที่นั่ง ข้าพระพุทธเจ้าได้ถวายต้นบัญชีมาพร้อมด้วยหนังสือฉบับนี้ การจะควรประการใดแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

(ลงนาม) เสมอใจราช

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๒๕ก

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๖๗/๖๗๖

ห้องกรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๒๕ สิงหาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

เจ้าหมื่นเสมอใจราชมีจดหมายส่งบาญชีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพ
สาตรศุภกิจจ่ายทำตู้เตียงสำหรับพระที่นั่งวิมานเมฆ รวมเป็นจำนวนเงิน ๑๑๖๐๕ บาท ๔๘ อัฐ
ว่าเงินรายนี้ไม่มีในงบประมาณที่ส่งมา มีข้อความแจ้งอยู่ในจดหมายเจ้าหมื่นเสมอใจราชแลบาญ
ชีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ
ถวายมาเพื่อทราบฝ่าล่องธุลีพระบาท ณ บัดนี้

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า

สมมดอมรพันธุ์

ขอเดชะ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๒๕๗

ที่มา

พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทาน
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

พระที่นั่งบรมมหาราชวัง

วันที่ ๒๕ สิงหาคม ร.ศ.๑๒๑

ถึง บริพัตร

ด้วยได้รับหนังสือถามความประสงค์ที่จะทำเพื่อนิเชื่อนั้น ขอบใจมากที่เอาธุระเอื้อเฟื้อแวง
แรงแต่ตั้งแต่เขียนหนังสือแล้วขึ้นไปบางปิ่น หมายถึงจะหยุดพักว่างสัก ๑๕ วัน จะคิดแบบ
เรือนนี้ให้สำเร็จเด็ดขาด กพเอนไปเกิดนางนองเรื่องมณฑลพายัพขึ้น ไม่กินเวลาแต่เพียง ๑๕
วันเท่าที่กะ เลยไปจน ๒๐ วันจึงเป็นการค่อยสงบ เหตุการณ์ที่เพนนั้นโดยย่อดังนี้

เงี้ยว ที่ฝรั่งเรียก ซาน เปนชเลยกมี เข้ามาเที่ยวหากินกมี เหมือนแจ็กในบางกอก ดีบ้าง
ชั่วบ้าง ในพวกที่ก่อเหตุนี้ เปนพวกที่อังกฤษเรียกว่า แวกกาบอนในประมาณวงมีสัก ๔๐๐ คน
ราย รายกันอยู่บ้าง แต่ที่บ่อยล่อยซึ่งเขาเรียกบ่อยแก้ว ขึ้นเมืองนครลำปางเปนมาก เปนผู้ร้าย
ปล้นตีชิง ๔ เรื่อง ข้าหลวงให้ตำรวจภูธรไปจับในครั้งที่ ๔ มันต่อสู้แข็งแรงแตกขึ้นไป พวกเงี้ยว
จึงกำเริบใจ เผาที่ว่าการอำเภอเมืองลอง ในแขวงนั้น แล้วเข้ามาปล้นเมืองแพร่ จับโรง
ตำรวจภูธรก่อน แล้วไล่ตามจับข้าหลวงแลคนไทยฆ่าเสียหลายคนจนผู้หญิง แต่ฝรั่งแลลาวมันไม่
ทำ การที่ไม่ทำลานั้น เพราะลาวไม่มีใครกล้าสู้อย่างหนึ่ง อ้ายพวกมองผู้เป็นหัวหน้า เปนบ่าวเจ้า
เมืองแพร่หรืออยู่ในความป้องกันเช่นเขาเลี้ยงผู้ร้ายกัน ครั้นเมื่อฆ่าคนไทยหมดแล้ว เงี้ยวหนึ่งว่า
การเมืองพร้อมด้วยลาว เมื่อมันปล้นมันตัดสายโทรเลขเสีย จึงได้ข่าวเข้าไปวันหนึ่ง ปล้นวันที่
๒๕ รู้ข่าววันที่ ๒๖ เราขาดทหารที่จะส่งไปได้ทันทีจากมณฑลพิษณุโลก จึงต้องเกณฑ์กองทัพ
อย่างเก่า พระยาพิไชยกองหนึ่ง ขึ้นทางเขาพลึงจากอุดรดิฐ พระเสนาราชขึ้นทางบ่อยแก้วจาก
สวรรคโลก ได้ออกเดินต่อวันที่ ๓๐ พระยาพิไชยถึงเขาพลึงในวันที่ ๒ พวกเงี้ยวเดินอ้อมลงมาตี
ตัดหลัง กองทัพยิงตายหลายคนจับได้ ๒ คน แยกไป ครั้นวันที่ ๓ มาตีค่ายนา ยิงตายอยู่กับที่
๒๒ คน จับไปมาก เลยเปิดไปไม่มาตีอีก ในวันนั้นเองได้จัดทหารกรุงเทพฯ ๕๐๐ พระสุรฤทธิ
เปนผู้บังคับการ ยกคราวแรก แลได้ส่งต่อๆ ไปเปนลำดับ เปนทหาร ๑๕๐๐ คน แต่ไปไม่ทันถึง
ด้วยระยะทางไกลมากแลน้ำน้อย แต่ทหารได้เดินทางอย่างดีที่สุด ซึ่งจะทำให้ แลเปนเร็วที่สุด
ด้วย เจ้าพระยาสุรศักดิ์เปนแม่ทัพขึ้นไปเมืองแพร่ พระยาอนุชิตไปเมืองเถิน ในระหว่างที่ทหารยัง
ไม่ถึงนั้น พวกเงี้ยวแบ่งกันรักษาทางอุดรดิฐพวกหนึ่ง ยกไปตีนครลำปางพวกหนึ่ง ในวันที่ ๓
แตกจากกองพระยาพิไชย วันที่ ๔ มันเข้าตีเมืองนครลำปาง ตำรวจภูธรยิงถูกพวกมองหัวหน้า แล
พรรคพวกตาย ๕๐ เศษ แยกหนีไป เปนหมดการรบพุ่งกันเท่านั้น ครั้นเมื่อวันที่ ๑๕ เดือนนี้ มัน

พากันอพยพจะหนีออกไปทางเมืองแสรกแขวงเมืองนครลำปาง เพื่อจะออกไปทางลำน้ำโขง กองทัพเมืองน่านเข้ามาตั้งสกัดอยู่ จับได้หมดเป็นคนฉกรรจ์ ๒๐๐ หย่อนเล็กน้อย ผู้หญิง ๕๐ มีเด็กบ้าง ได้ข่าวว่าไปทางอื่นมีอีกบ้างยังติดตามอยู่ เดียวนี้เจ้าพระยาสุรศักดิ์ขึ้นไปถึงเมืองแพร์ กำลังตั้งชำระตามพระอัยการศึก เพราะเหตุว่าการที่ทำนั้นไม่ใช่ดีปล้น ทำอย่างเปิ่นขบถ ทหารได้เข้าประจำเมืองที่สำคัญทุกแห่ง การก็สงบเรียบร้อยภายใน ๒๐ วันเท่านั้น

แต่ถึงว่าเหตุเกิดขึ้นเล็กน้อยเท่านั้น ความวุ่นต่างๆ ของบุคคลต่างๆ มีเป็นอันมาก ที่ ๑ นั้น คือ พวกข้าหลวง ที่ไว้ตัวว่าเป็นข้าราชการฝ่ายพลเรือน ทำผิดบางกะอั่งกะแั่งอย่างพ่อล่าดวง พ่อสำรวย แลเป็นฝรั่งโซัด ซี้ขลาดตาขาวกรโดดจากหน้าที่ฤจวนกรโดด ทั้งเหตุที่เกิดขึ้นใกล้กับที่ตัวอยู่เกือบเท่ากับบางกอก ยังพวกที่ ๒ คือ พวกฝรั่ง ซึ่งปากมากแลซี้ขลาดด้วย ตกใจถึงพวกพ้องที่อยู่ข้างเหนือ เข้ามาเร่งรัดกองทัพ แลเร่งจะเอาข่าวทางโทรเลข ซึ่งติดราชการเรอบอกให้ก็ไม่เชื่อ แต่เป็นเคราะห์ดีที่มีสเตออาเชอเป็นคนหนักแน่นมาก ถ้าเป็นตาเตาเวอเหนจะเกิดความใหญ่ พวกที่ ๓ นั้น คือ ชาวบางกอก ตื่นเหลวแหลกกันไม่มีทำซีเกียจเล่า โดยฟังคำทำนายของพวกฝรั่ง ว่าเมืองกลางจะลุกขึ้นทั้งหมด มีอ้ายฟรีเปรสเปนต์ ลมพิมพ์ แล้วบ่นหุยมๆ หิมๆ อโรจนกลายเป็นฝรั่งเศสเอาเรือกำปั่นขึ้นไปตีเมืองแพร์เป็นที่สุด

ความลำบากที่จัดการครั้งนี้ ที่พ่อรู้สึกอยู่สักวันหนึ่ง ๒ วันนั้น คือ จะต้องยึดถือธรรมเนียมเก่าข้าราชการฝ่ายพลเรือนฤราชภูรต้องเป็นทหารหมดในเวลามีศึกตามประเพณีเดิม การที่จะขึ้นให้คงอยู่เช่นนี้มียากอยู่บ้าง สังเกตดูการที่แบ่งทหารพลเรือนๆ แปลว่าจับอาวุธเข้าไม่ได้ มีอหัก ได้แต่เป็นพ่อสำรวย พ่อล่าดวง มีแรงขึ้นกว่าแต่ก่อน จนถึงใจผู้มืบรรดาศักดิ์สูงๆ เช่น เสนาบดี ก็ยังเสียมจะเหนไปได้ ต้องการคำสั่ง แขงๆ เด็ดขาดไม่ใช่ปฤกษา พ่อรู้สึกว่าจะเอา เช่นนั้นจริง ๆ ๒ วัน ๓ วัน จึงลงร่อง แต่เคราะห์ดีที่เราจับคนเก่า ได้เช่นพระยาพิไชย เปนต์นการจึงไปได้สดวก มณฑลพิศณุโลกต้องสรรเสริญว่าเขาตัวอย่างยิ่งในการปรักปร้อม มณฑลนครสวรรค์แต่พระยาไกรเพชรแลพระยาประธาน นอกนั้นอยู่ข้างจะพล่องแพลงมาก พระยาตากต้องถึงฆาฏโทษจะปรหารชีวิตร ตั้งแต่นั้นมาการทั้งปวงสำเร็จได้โดยง่ายแทบทุกอย่าง พ่อไม่กลับจากบางปอน จนจัดกองทัพส่งถึงที่หมดแลการข้างบนเรียบ

เพราะเหตุดังนี้ เรื่องพระที่นั่งเลยลลายไม่ได้คิดตัวอย่าง ตัวโคનોไรสำเร็จลงได้ แบบที่จะส่งก็ยังไม่ได้เขียน แต่มาคิดออกอย่างหนึ่งว่าเพื่อนเชอที่จะใช้พระที่นั่งภาณุมาศมีอยู่ ถ้าหากว่าจะแต่งพระที่นั่งภาณุมาศไว้ก็คงจะเก่าเสียไปเปล่าๆ เพราะท่าทางจะไปอยู่ก็ไม่ได้ กำหนดว่าจะเข้ามาถึง ดูเหมือนจะในเร็วๆ แต่ก็นานแล้วไม่เหนถึง ถ้าหากว่ามาถึงจริงยืมไปใช้ได้ เพราะห้องเกือบจะลงกันหมด พระที่นั่งที่ใหม่ก็ขนาดเดียวกับพระที่นั่งภาณุมาศ ถ้าจะใช้พระที่นั่งภาณุมาศเมื่อใดจึงส่งมาเปลี่ยนคืนสำหรับเก่าให้พระที่นั่งภาณุมาศ เมื่อตกลงใจดังนี้แล้วตั้งใจว่าจะบอกให้รู้แต่ก็เลยไปไม่ได้บอก เพราะฉะนั้นไม่ต้องเป็นภาระของเจ้าที่จะวุ่นในเรื่องนี้แล้ว โดยอโรชาติเหลือบ้างเล็กน้อยสั่งเติมจากเมเปอลเองก็ได้

มีข่าวดีที่จะบอกว่า โดยความตื่นเต้นกลัวเกรงของคนเป็นอันมากครั้งนี้ มีผู้ร้องเกือบจะทั่วหน้า ว่าทหารเปิ่นของต้องการจริง พวกที่พูดว่าไม่เห็นควรจะมีทหารนั้นปากเปิ่นหอยเปิน

ไปหมดแล้ว คิดถึงจิรเต็มที แต่ผลแห่งการที่เขาจัดไว้ พ่อมีความสวดอกใจเป็นอันมาก คิดจะเขียนหนังสือเป็นรายงานบอกไปให้ทราบก็ไม่มีเวลาได้บอกแต่โดยทางโทรเลข ถ้ามีโอกาสที่จะให้จิรทราบเรื่องเหล่านี้ก็ให้บอกให้ทราบด้วย

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๒๖

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

สำเนา รัชที่ ๕๕๕

วันที่ ๒๘ สิงหาคม ร. ศก ๑๒๑

ห้องมหาดเล็กเวรศักดิ์

วันที่ ๒๖ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

แจ้งความมายัง พระสุภกรณบรรณสารทราบ

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าเป็นเจ้าหน้าที่ประจำรักษาแลตกแต่งพระที่นั่งวิมานเมฆให้เป็นที่สะอาดเรียบร้อยตลอดไป แต่เงินสำหรับที่จะใช้สรอยเบ็จเสร็จต่างๆ ประจำเดือนหรือเป็นครั้งเป็นคราวของพระที่นั่งนี้ยังไม่มี จึงเป็นการติดขัดแก่การรักษาให้เรียบร้อยได้

เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขออนุญาตประมาณเงินที่ใช้สรอยเบ็จเสร็จ สำหรับพระที่นั่งวิมานเมฆเป็นจำนวนปี ๑ เงิน ๒๔๐๐ บาท เมื่อได้จ่ายใช้สรอยสิ้นไปเท่าใดข้าพเจ้าจะทำบัญชีรายละเอียดขอเบิกเงินเป็นรายเดือนต่อไป

ขอได้นำความกราบทูล พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสมมตอมรินทร์ ทรงทราบฝ่าพระบาท

จะควรประการใดแล้วแต่จะโปรด

(ลงนาม) สรรพเพชฎากดี

ฐปพิมพ์

ม้วนทาน

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๒๗

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ขุนพิจิตรร่าง

นายม้วนเขียน

ขุนพิจิตรทาน

สภาพ

ที่ ๒๓/๑๑๑๐

พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท

วันที่ ๒๗ สิงหาคมรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑

ถึงกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ด้วยได้รับหนังสือที่ ๖๗/๖๗๖ ลงวันที่ ๒๕ เดือนนี้ ว่าเจ้าหมื่นเสมอใจราชนำส่งบาญชีกรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ ซึ่งได้จ่ายค่าทำตุ้แลเตียงที่ให้ทำขึ้นสำหรับพระที่นั่งวิมานเมฆมารวมเป็นจำนวนเงิน ๑๑๖๐๕ บาท ๔๘ อัฐ ว่าเงินรายนี้ไม่มีในงบประมาณนั้น ทราบแล้ว อนุญาตให้เขจ่ายเงินรายนี้ให้ไปเกิด

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๒๙ก

ที่มา จดหมายเหตุการก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๗๑/๖๙๗

ห้องกรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๒๙ สิงหาคมรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธูลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

การรักษาพระที่นั่งวิมานเมฆซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นหน้าที่เจ้าหมื่น
สรรพพิทักษ์ภักดีจัดการฉลองพระเดชพระคุณอยู่นั้น จำนวนเงินสำหรับจ่ายค่าสิ่งของที่จะใช้ในการ
รักษานั้นเจ้าหมื่นสรรพพิทักษ์ภักดีกะประมาณมาในชั้นนี้ปีละ ๒๔๐๐ บาท เมื่อได้จ่ายจริงเท่าใด
จะทำรายเลื่อยยื่นภายหลัง

กับเจ้าหมื่นเสมอใจราชยื่นงบประมาณการทำรำบังต้นไม้ด้านต่างๆ มาเป็นจำนวนเงิน
๑๖๒๙ บาท ๓๒ อัฐ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายงบประมาณที่เจ้าหมื่น
เสมอใจราชแลจดหมายเจ้าหมื่นสรรพพิทักษ์ภักดีมาเพื่อทราบฝ่าล่องธูลีพระบาทด้วย

ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้วข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต
เงินรายนี้

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า

สมมติอมรพันธุ์

ขอเดชะ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๒๗

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

(สำเนา)

ที่ ๓๘

ฎีกาเบิกเงินค่าซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ แลปูกระเบื้องสงขลา ที่เกาะยูอี้ ข้าพเจ้า
นายด้านทำการที่สวนดุสิตผู้มีชื่อข้างท้ายนี้ แจ้งความมายังเจ้าพนักงานพระคลังข้างที่ขอได้นำ
กราบทูลพระเจ้าอยู่หัวฯ กรมขุนสมมตอมรินทร์ อธิบดีกรมพระคลังข้างที่ทรงทราบ

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าเป็นนายด้านทำการพิเศษที่เกาะยูอี้ ตาม
ขนาดอัตราราคาเงินซึ่งพระเจ้าอยู่หัวฯ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจทรงอนุญาตให้ทำนั้น บัดนี้
ข้าพเจ้าได้ทำการล่วงแล้วไปตามที่เจ้าหมื่นเสมอใจราชพนักงานผู้ตรวจ ได้ตรวจถูกต้องแล้ว
คือ

รายงาน	จำนวนเงิน		รวมเงิน	
	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ
กรกฎาคม ๑๒๑				
เป็นการพิเศษไม่มีงบประมาณ โดยพระบรม ราชโองการให้ทำการซ่อมแซมพระที่นั่งวิมาน เมฆ แลรื้อถนนเก่า ปูกระเบื้องสงขลาถนนใหม่ ที่เกาะยูอี้				
ค่าซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ				
ห้วงทองเหลืองติดบานเพี้ยมกระจกใหญ่ ยาว ๖ นิ้ว ๒๓๑ อัน	๑๘๐	๓๐		
ห้วงทองเหลืองติดบานเพี้ยมกระจกเล็ก ยาว ๕ นิ้ว ๖๔ อัน	๔๖	๘		
เกลียวเหล็กยาว ๑ นิ้ว ๑๓ ห่อ	๒๐		๒๕๔	๓๘
ค่าแรงทำ ๑๖ แรง				
ค่ารื้อถนนเก่าแลปูกระเบื้องสงขลาถนนใหม่ แล ทำรางน้ำด้วยทั้งสองข้างถนนที่เกาะยูอี้ กว้าง ๖ สอกยาว ๗๒ วา คัดตารางวาสี่เหลี่ยมเป็นที่ ๑๐๘ วา เหมาทิ้งรื้อแลทำใหม่วาละ ๓ บาท			๓๒๔	
เงิน			๕๗๕	๓๘
รวมทั้งสิ้น				เงิน

ข้าพเจ้าขอเบิกเงินค่าทำการตามที่มีจำนวนแจ้งในฎีกานี้ณบัดนี้

วันที่

รัตนโกสินทรศก

(ลงชื่อ)

ราชสงคราม

(ลงพระนาม)

สรรพสาตร

นายด่านผู้ทำการ

ข้าพระพุทธเจ้าได้ตรวจถูกต้อง

ตามฎีกาฉบับนี้แล้ว ได้ตรวจถูกต้องแล้ว (ลงชื่อ) เสมอใจราช

(ลงชื่อ) หม่อมหลวงยินดี พนักงานผู้ตรวจ

๒๙/๕/๑๒๑

ข้าพระพุทธเจ้าได้ตรวจถูกต้องตามฎีกาฉบับนี้แล้ว

เสารัฐวงษ์

นายวุฒิ คัด

นายช่วง ทาน

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๕๓๑
ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๒๘/๑๑๓๕

พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท

วันที่ ๓๑ สิงหาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึงกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ด้วยได้รับหนังสือที่ ๗๑/๖๕๗ ลงวันที่ ๒๕ เดือนนี้ ส่งหนังสือเจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดีมาว่าด้วยเงินที่จะจ่ายในการรักษาพระที่นั่งวิมานเมฆซึ่งประมาณจะใช้ปีละ ๒๔๐๐ บาท กังบบประมาณเงินที่เจ้าหมื่นเสมอใจราชยื่นในการใช้ทำปรำบังต้นไม้ ๑๖๒๕ บาท ๓๒ อัฐิ เชอขออนุญาตจ่ายเงินทั้งสองรายนั้น ทราบแล้วอนุญาต

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๖๐๔

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

(สำเนา)

วันที่ ๔ กันยายนรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑

แจ้งความมายังเจ้าหมื่นเสมอใจราช

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าหาพรมปูที่ห้องใหญ่ซึ่งตั้งพระบรมรูป ที่พระที่นั่งวิมานเมฆ ในเวลานั้นหาได้สองอย่างก็ปูไว้ก่อน ไม่เป็นที่พอพระทัย ข้าพเจ้าจึงได้ส่งมาเพิ่มเติมแลเปลี่ยนเสียให้เป็นอย่างเดียวกันทั้งห้อง พรมอีกอย่างหนึ่งนั้นได้เอาลงมาปูเสียที่ห้องเสวยชั้นล่าง ข้าพเจ้าได้ทำบาญชีส่งมาตามรายละเอียดนี้

	จำนวนเงิน		รวมเงิน	
	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ
พรม ๑๘๓ หลา ส่วนหลาละ ๕ บาท	๑๖๔๕	๑๖		
พรม ๓๐ หลา ๗ ละ " ๘ "	๒๕๐			
พรม ๒๘ หลา ๗ ละ ๑๐ "	๒๘๐			
รวมทั้งสิ้น	เงิน		๒๑๖๕	๑๖

รวมเงินสองพันร้อยหกสิบเก้าบาทสิบหกอัฐนี้

ถ้าจะจ่ายให้เมื่อไรแล้ว ขอให้ผู้รับเงินเซ็นรับเงินไว้ด้วย

สรรพสาตร

นายจิ่ง เขียน

แพ ทาน

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๖๐๗ก
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๒๑/๑

เจ้าพระยาเทเวศร์ ที่ ๒๘

รับวันที่ ๖ กันยายน ๑๒๑

ลงวันที่ ๗ กันยายน ๑๒๑

เรื่องจะปลูกต้นมะพร้าวหมูสีที่ถนนดวงตะวัน

พระราชกระแส

หมายเหตุ

ให้ปลูกเหนจะงาม เพราะต้นหมูสีจะห่างกันอยู่นาน
อนึ่ง ต้นจำปีที่รับว่าจะปลูกให้หันมาคิดดูดีกว่าคัลบูร่าเพราะกิ่งก็
เปราะเหมือนกัน ขอให้เปลี่ยน แลขยายระหว่าง ให้ห่างต้นกันเข้าไป
ตามที่ว่า

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๖๐๗๗
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๒๑/๑

ที่ ๒๘/๑๑๖๕

กรมศุขาภิบาล

วันที่ ๗ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานกราบบังคมทูล
พระกรุณาทราบฝ่าล่องธุลีพระบาท

ถนนดวงตะวันหว่างต้นมะขามริมคู คิดด้วยเกล้าฯ ว่าจะปลูกมพร้าวหุ้มสีหว่างละต้น
เวลาเมื่อออกผลก็จะงามดี ได้ถามชาวสวนคอคร่ำๆ ว่าสีปีฤบางที่ปลูกที่ดีสามปีก็มีผล ทั้ง
ข้าพระพุทธเจ้าได้หาต้นมพร้าวหุ้มสีที่เพาะแล้วสูงตั้งแต่สองคอกหนึ่งถึงสองคอกเสมืออยู่แล้ว ๒๗๐
ต้น ถ้าชอบด้วยกระแสพระราชดำริห์ ข้าพระพุทธเจ้าจะปลูกในวันสองวันนี้

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

เทเวศรวงษ์วิวัฒน์

รหัสเอกสาร ๒๔๕๕๐๖๐๗ค
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๒ค/๑

ที่ ๒๔ / ๑๑๖๕

กรมศุขาภิบาล

วันที่ ๗ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานกราบบังคมทูล
พระกรุณาทราบฝ่าล่องธุลีพระบาท

ถนนดวงตะวันหว่างต้นมะขามริมคู คิดว่าจะปลูกมพร้าวหุ้มสีม่วงหว่างละต้น เมื่อเวลา
เมื่อออกผลจะงามดีได้ ถ้ามชาวสวนว่าสีปีๆบางที่ที่ดีสามปีก็มีผล ทั้งข้าพระพุทธเจ้าได้หา
ต้นมพร้าวหุ้มสีที่เหมาะสมแล้วสูงตั้งแต่ศอกหนึ่งถึงสองศอกเสศ มีอยู่แล้ว ๖๗๐ ต้น ด้วยกระแสร
พระราชดำริห์ข้าพระพุทธเจ้าจะปลูกในวันสองวันนี้

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

เทเวศรวงษ์วิวัฒน์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๖๐๗ง
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๒ค/๑

ขุนพิจารณ์ร่าง

ขุนปฏิพจน์เขียน
นายม้วนทาน

๒๑/๑๑๗

พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๗ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึงเจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์ ได้รับจดหมายลงวันๆ วันนี้ เรื่องคิดจะปลูกต้นมะพร้าว
หมूसี่ที่ถนนดวงตะวันระหว่างต้นมะขามทางริมคูนั้นแล้ว ให้ปลูกเหนจะงาม เพราะต้นมะขามยัง
จะห่างกันอยู่นาน

อนึ่ง ต้นจำปีที่เจ้าพระยาเทเวศร์รับว่าจะปลูกให้ นั้น มาคิดดูดีกว่าคัลบูร่า เพราะกิ่งก็
เปราะเหมือนกัน ขอให้เปลี่ยนแลขยายระหว่างให้ห่างต้นสนเข้าไปตามที่ว่า

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๖๐๘

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

สำเนา

ที่ ๑๖/๑๘๔

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๘ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

เจ้าหมื่นเสมอใจราช แจ้งความมายังคุณพระศุภกรณบรรณสาร กรมพระคลังข้างที่ทราบ
ด้วยพระเจ้าน้อยยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจได้ยื่นบัญชีจำนวนเงินค่าพรหมเป็น
จำนวนเงิน ๒๑๖๙ บาท ๑๖ อัฐ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดซื้อใช้ปูที่พระที่นั่งวิมาน
เมฆนั้น ข้าพเจ้าได้ส่งต้นบัญชีนั้นมาพร้อมด้วยหนังสือฉบับนี้ด้วยแล้ว เพื่อจะได้ขออนุญาต
รับเงินตามจำนวนนี้ต่อไป

โดยโอกาสนี้ ขอแสดงความนับถือ ต่อคุณพระด้วย

เสมอใจราช

รหัสเอกสาร ๒๕๕๕๐๖๑๐

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๗๘/๗๗๘

ห้องกรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๑๐ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชมีจดหมาย ส่งบาญชีพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพ
สาตรศุภกิจขอรับเงินค่าปรนเปรูพระที่นั่งวิมานเมฆเป็นจำนวนเงิน ๒๑๖๙ บาท ๑๖ อัฐ มีราย
ละเอียดแจ้งอยู่ในบาญชี พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจที่ข้าพระพุทธเจ้าได้
ทูลเกล้าฯ ถวายมาเพื่อทราบฝ่าล่องธุลีพระบาทบัดนี้ ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้ว
ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจ่ายเงินรายนี้

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ร,ท,พ,

ช,ท,

ข้าพระพุทธเจ้า สมมตอมรพันธุ์ ขอเดชะ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๖๑๒

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

นายมั่นร่าง

หม่อมเจริญ เขียน

นายเจริญเล็ก ทาน

ที่ ๓๑/๑๒๐๘

พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๑๒ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึงกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ด้วยได้รับจดหมายที่ ๗๘/๗๗๘ ลงวันที่ ๑๐ เดือนนี้ ว่า
เจ้าหมื่นเสมอใจราชส่งบาญชีกรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจมาขอรับเงินค่าพรมปูพระที่นั่งวิมาน
เมฆเป็นจำนวนเงิน ๒๑๖๘ บาท ๑๖ อัฐิ ขอขออนุญาตจ่ายเงินรายนี้ อนุญาตให้จ่าย

รหัสเอกสาร ๒๕๕๕๐๖๑๓
ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๘๔/๘๐๗

ห้องกรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๑๓ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธูลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยพระยาราชสงครามยี่นฎีกามาจะขอเบิกเงินค่าแรง ค่าหุง ค่าเกลียว ทำ
การที่พระที่นั่งวิมานเมฆ เงิน ๒๕๕ บาท ๓๘ อัฐ ค่าเรือถนนปูด้วยกระเบื้องสงขลาแลทำรางน้ำ
ถนนที่เกาะยู่อี่เงิน ๓๒๕ บาท รวม ๒ รายเงิน ๕๘๐ บาท ๓๘ อัฐ มีรายละเอียดอยู่ในฎีกา พระ
ยาราชสงครามซึ่งขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายมาฉบับนี้ ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้ว
ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจ่ายเงินรายนี้

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า สมมตอมรพันธุ์ ขอเดชะ

ช พ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๖๑๔

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

นายช่วง ร้าง

นายช่วง เขียน

ที่ ๓๔/๑๒๓๔

พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๑๔ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึงกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ด้วยได้รับหนังสือ ที่ ๘๔/๘๐๗ ลงวันที่ ๑๓ เดือนนี้ ส่ง
ฎีกาพระยาราชสงครามขอเบิกเงินค่าแรง ค่าหุง ค่าเกลือ ทำการที่พระที่นั่งวิมานเมฆเงิน
๒๕๔ บาท ๓๘ อัฐ ค่าเรือ ค่าเรือถนนแลปูกระเบื้องทำรางน้ำที่ถนนที่เกาะยู่อี่เงิน ๓๒๔ บาท
๒ รวย เงิน ๕๗๘ บาท ๓๘ อัฐ มาขออนุญาตจ่ายเงินนั้น อนุญาตให้จ่าย

วันที่ ๑๕ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะฝ่าล่องทูลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้าพระพรหมบริรักษ์ ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าล่อง
ทูลีพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าเป็นนายดำเนินการด้านขอขบสนาม
หม้านั้นพระเดชพระคุณเป็นล้นเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้าได้ทำการขุดปลูกต้นไม้ต่าง ๆ ตามที่พระ
เจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสาตศุภกิจได้ทรงกะไว้ให้ปลูกไม้ใหญ่และไม้ดอกต่าง ๆ

ต้นไม้ใหญ่ปลูกด้านตะวันตกเฉียงคู่งถนนดวงตะวันใน ต้นประดู่ที่พระยาเวียงในนฤบาล
ปลูกไว้ ๖ ต้น ที่ข้าพระพุทธเจ้าได้ปลูกใหม่ ต้นประดู่ ๑๒ ต้น ไม้แดง ๑๐ ต้น สารภี ๒๕
ต้น เลียน ๑๓ ต้น กะดังงาไทย ๑๐ ต้น พิกุล ๙ ต้น ราชพฤกษ์ ๕ ต้น มะเฟืองหวาน ๘ ต้น
มะดุก ๔ ต้น ชมภูแดง ๔ ต้น ตะโก ๒ ต้น กรวย ๒ ต้น ว่า ๓ ต้น กร่าง ๒ ต้น สัก ๑ ต้น
สันพล้านางแอ ๑ ต้น เการัด ๑ ต้น แสมसान ๑ รวม ๑๑๔ ต้น

ต้นไม้ดอกต่าง ๆ ปลูกหมุด้านเคียงถนนเบญจมาตไน ๑ ต้นชะบาแดง ๒ ต้นชมพูขาว ๓
ต้นชะบาชมพู ๔ ต้นราตรีขาว ๕ ต้นไม้แดง ๖ ต้นพุทจีบขาว ๗ ต้นหางนกยูงแดง ๘ ต้น
เขี้ยวกะแตขาว ๙ ต้นหางนกยูงเหลือง ๑๐ ต้นพุทชันขาว ๑๑ ต้นพุทดานชมพู ๑๒ ต้นไม้
ขาว ๑๓ ต้นชมพูแดง ๑๔ ต้นกันริกาขาว ๑๕ ต้นทับทิมดอกแดง ๑๖ ต้นชมพูชมพู ๑๗ ต้นชะ
บานวน ๑๘ ต้นยี่โถชมพู ๑๙ ต้นเทียนกิ่งนวน ๒๐ ต้นชะบาเหลือง ยี่ ๒๐ หมู ๔๐๕ ต้น เตม
ตามที่กะไว้ ยังจะได้ขุดปลูกด้านนอกต่อไป

อนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าจัดได้ต้นชะบาขาว ๒๐ ต้นเลียน ๒๐ ต้นไม้แดง ๒๕ ต้นไม้ขาว
๒๕ กิ่งประดู่ตอน ๑๐ กิ่ง รวม ๑๐๐ ต้น ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย พระราชอาญาไม่
พ้นเกล้าฯ ต้นประดู่ตามที่มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าหานั้นก็มีแต่ต้น
คดไม่ได้ขนาดเรือนไม้งาม ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้เลือกทอนกิ่งตามที่ได้ขนาดจึงได้เข้าไป

ควรมีควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า พระพรหมบริรักษ์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๖๒๓ก
ที่มา หจช. ร.๕ ป.๒.๒ก/๓๒

Draft

23rd September 1902

Dear Mr.Verney,

I have received your letter of the 18th August in which your enclose the receipt from Mr.Ernest Jenkins for the £52 for his journey money to Bangkok.

A few days ago I sent you a telegram asking you to send me a copy of the agreement you made with Mr.Jenkins, as at present we do not know yet what has been agree between you.

Yours Sincerely

PV

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๖๒๔
ที่มา หจข. ร.๕ ป.๒.๒ก/๓๒

---

24 Sept 1902
The Siamese Legation,
25, Ashburn Place,
London, S.W.

Dear Prince Pravitra,

I send you the agreement made with Jenkins, or rather a copy of my letter, which is as good as an agreement, a which was accepted by him as ...the terms of his engagement. A copy of this should have been sent sooner to you.

....

Sincerely yours

Frederick Verney.

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๒๗ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ด้วยข้าพระพุทธเจ้าได้ไปตรวจต้นไม้ที่จะขุดมาปลูกสวนแง่แต่ง ได้พบต้นจันทน์กระพ้อที่บ้านหม่อมจันบ้านคลองสารมี ๖ ต้น แต่ที่งามดีมีต้นหนึ่งเท่ากับต้นที่ปลูกแล้วต้นรูปก็คล้ายกัน แต่ข้าพระพุทธเจ้าหาได้คุ้นเคยไม่ได้ได้ทราบเกล้าฯ ว่าจะขาย ข้าพระพุทธเจ้าได้ให้พระยาอร่ามมณเฑียร, พระยาพฤตมา, นำข้าพระพุทธเจ้าไปพบกับหม่อมจันฯ ได้พูดกับข้าพระพุทธเจ้า, พระยาอร่ามมณเฑียร, พระยาพฤตมา, ว่าที่บอกขายนั้นเกรงว่าเจ้าพระยาสุริยวงษ์, จะใช้คนมาลวงเอาไปทูลเกล้าถวายเสีย เมื่อได้ทราบเกล้าฯ ว่าจะต้องพระราชประสงค์แลเป็นส่วนของหม่อมจันทูลเกล้าฯ ถวายเองแล้วจะทูลเกล้าฯ ถวาย จะต้องพระราชประสงค์สิ่งไรอีกก็ต้องทูลเกล้าฯ ถวายทั้งสิ้น แต่ต้นจันทน์กระพ้อที่พอจะใช้ได้มีอีก ๑ คู่ต้นสารพี ๑ คู่ต้นเขมใหญ่ในพื้นที่บ้านนี้มีมากที่จะทูลเกล้าฯ ถวายจะไปถวายที่สวนดุสิต ตัวป่วยไปรถไม่ได้จะให้พระยาพฤตมา, นำเข้าไปคอยถวายที่หน้าพระที่นั่งจักรกรี, ข้าพระพุทธเจ้าได้เขียนรูปต้นไม้สูง, โต, รูปเรือมอบให้สำหรับที่จะทูลเกล้าฯ ถวาย แล้วได้ไปตรวจที่สวนเจ้าพระยาภาณุวงษ์, มีต้นจันทน์กระพ้อพอจะขุดได้อีกต้นหนึ่ง แต่ข้างบนเป็นสองกิ่งแต่เรือนงาม ต้นกาหลงโต ๓ กำลำต้นเปลากลมเท่ากันแต่กิ่งชลุตเรือนไม่งาม ถ้าจะตัดอย่างโสกใหญ่ได้คืบ ๖ สอกเท่ากันทั้ง ๑๒ ต้นขุดก็ง่าย ไปที่บ้านหลวงอนุพันธ์, มีต้นจันทน์กระพ้อหนึ่งต้นลำต้นโต ๒ กำแต่พื้นดินถึงคืบสูง ๔ สอก มีกิ่งรอบตัวเท่ากันพุ่มงามเป็นต้นงามที่หนึ่งที่ได้พบ ข้าพระพุทธเจ้าได้บอกให้เจ้าของทูลเกล้าฯ ถวายเจ้าของได้มีจดหมายให้ข้าพระพุทธเจ้ากราบบังคมทูลพระกรุณาทูลเกล้าฯ ถวายแทน แล้วได้ไปที่บ้านพระยารพวงษ์, พบต้นกาหลง ๒ ต้นเรือนแลต้นประมาณเท่าที่ปลูกแล้วมี ๒ ต้น ถ้าโปรดเกล้าฯ ให้ขุดต้นกาหลงในสวนเจ้าพระยาภาณุวงษ์, บ้านพระยารพวงษ์, จะต้องยกกองขุนวิจิตร, ไปเวลานี้ขุดอยู่ที่สวนสพานดำขุดหมดแล้ว จะให้ข้ามไปพักอยู่ที่สวนเจ้าพระยาภาณุวงษ์, รีบขุดให้แล้วทันฝนนี้ที่เดียว

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

เสมอใจราช

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๗๐๑ก
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๒ค/๑

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าหมื่นเสมอใจราช
พระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท

ด้วยโปรดเกล้าฯ จะให้ย้ายต้นไม้ในสวนออกไปปลูกถนนสายจะไปอ่างหยก ถนน
สายนี้ปลูกต้นไม้ระยะเท่าไม้ใหญ่ได้ ๒๒ ต้น แต่ต้นไม้ที่มีแล้วจะย้ายไป ๗ ต้น แต่ชนิดนี้หา
ได้อีกพอ แต่ต้นกาหลงได้ลงเสีย ๔ ต้นแล้วอีก ๒ ต้นได้ลากมาแล้วแต่ยังไม่ถึงวังจะได้ปลูกใน
๒ เวลาที่ต้นกาหลงในจำนวนโรงเลี้ยงเด็ก ๑๐ ต้นที่มีปลูกแล้ว ๗ ต้น มีต้นไม้ใหญ่ ๒ ต้น ยังไม่มีที่
ลง ลากมาถึงวันนี้แล้ว ๒ ต้นจะต้องลงดินเร็วเพราะต้นไม้โตกลัวว่าใบจะร่วงมากจะทิ้งกิ่ง แต่ยังไม่
ทราบเกล้าฯ ว่าหาที่ใด

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ
ลงชื่อ ข้าพระพุทธเจ้า เสมอใจราช

พระบรมราชกระแส

เรื่องต้นโสกนั้นดูเจตนาที่ ที่จดหมายไปครั้งก่อนเห็นคำตอบหนังสือซึ่งพูดถึงต้นกาหลง บ้านเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ๑๒ ต้น บ้านพระยาวรพงษ์ ๒ ต้น หาได้คิดที่จะย้ายต้นโสกฤจะปลูก ต้นโสกกรยา ไม่ได้พูดถึงเรื่องย้ายต้นโสก เพียงปรารภว่าฤจะเอามาลงที่แถวต้นโสกเล็กๆ เหล่านั้น แต่ครั้นมาคิดถึงที่จะต้องขุดลำบากจึงคิดว่าลงตามถนนโค้งที่จะไปลงอ่างหยก หนังสือที่ว่านี้ดูเหมือนพูดถึงต้นกาหลงที่ขุดจากโรงเรียนเด็ก ซึ่งได้เห็นมาปลูกอยู่แล้ว มันไหล กันไปคนละทาง เพราะฉะนั้นขออย่าเพ้อให้คิดอ่านขุดต้นโสกที่ถนนโค้งเมื่อพบกันจะพูดด้วย ปาก ต้นกาหลงใหญ่ ๒ ต้นได้เห็นแล้ว ตูกรับไว้ว่าจะหาที่ให้ลงเวลาพรั่งนี้

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๗๒๓ก

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๑๐๖/๑๐๖๕

ห้องกรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๒๓ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

เจ้าหมื่นเสมอใจราชจดหมายส่งงบประมาณเงินทำการก่อสร้างที่สวนดุสิต
ที่จะทำขึ้นด้านถนนใบพรแต่คลองเม่งเสงจดกำแพงโปรงกรมโยธาทำ ด้านถนนภาพรบำแต่
คลองลำน้ำถึงถนนพุดตาล กับประตูน้ำ ๒ แห่งรวมประมาณเงิน ๓๘๑๒๑ บาท ๖ อัฐ กับ
ค่าแรงแลค่าของทำกระเช้าลวดแลพานสำหรับปลูกต้นไม้ ๕๒๘ บาท ๖๐ อัฐ
ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายงบประมาณการ ๒ รายนี้ซึ่งเจ้าหมื่นเสมอใจราช
ทำยื่นมาฯ ฅบัดนี้ด้วย ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้วข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานบรม
ราชานุญาตเงินรายนี้

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า สมมตอมรพันธุ์ ขอเดชะ

ช พ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๗๒๓ข

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๒๓ ตุลาคม ร. ศก ๑๒๑

รายการประมาณเงิน การทำกระเช้าลวดตั้งริมสะพานพระที่นั่งวิมานเมฆ แลทำพานปักต้น
บานบุรีที่ถนนสัมมิตลอดสะกัตเหนือ, ใต้, ตามที่พระยาเวียงในนฤบาลประมาณส่งมา ดังจะมี
รายการแลจำนวนเงินแจ้งต่อไปนี้

รายงาน	จำนวนเงิน		รวมเงิน	
	บ	อ	บ	อ
ค่าแรงแลค่าสิ่งของ การทำกระเช้าลวด ตั้งริม สะพานพระที่นั่งวิมานเมฆ แลทำพานปักต้น บานบุรีที่ถนนสัมมิตลอดสะกัตเหนือสะกัตใต้ เงิน	๕๒๘	๖๐		
รวมทั้งสิ้น		เงิน	๕๒๘	๖๐

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๗๒๕
ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

นายมั่นร่าง
ราชาฉัตร ตรีจ

นายแพ เขียน
นายปฐม ทาน

ที่ พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๒๕ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึงกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ด้วยได้รับหนังสือที่ ๑๐๖/๑๐๖๕ ลงวันที่ ๒๓ เดือนนี้ ส่ง
งบประมาณการก่อสร้างกำแพงวังสวนดุสิตกับประตูน้ำ ๒ แห่ง ที่เจ้าหมื่นเสมอใจราชยื่นมา
ประมาณเงิน ๓๘๑๒๑ บาท ๖ อัฐ กับค่าแรงค่าสิ่งของทำกระเช้าปลูกต้นบานบุรีอีก ๕๒๘ บาท
๖๐ อัฐ มาขออนุญาตจ่ายเงินนั้น อนุญาตให้จ่าย

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๗๒๗

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๒๗ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

แจ้งความมายัง เจ้าหมื่นเสมอใจราช ด้วยข้าพเจ้าได้ส่งงบประมาณ ค่าขัดเงาทากอฮอ
พื้นพระที่นั่ง แลบานฉากสำหรับพระที่นั่งวิมานเมฆ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้า
กับเจ้าหมื่นสรรพพิงค์จัดจ้างเงินทำแลได้ทำแล้วไปหลายห้องนั้น ดังจะมีงบประมาณต่อไปนี้

รายการต่างๆ	จำนวนเงิน		รวมเงิน	
	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ
ทากอฮอพื้นพระที่นั่งวิมานเมฆที่ได้ทำแล้ว แล จะทำต่อไปอีกหลายห้องด้วยกันประมาณ ๒๐๐๐๐ ฟุตๆ ละ ๘ อัฐ เงิน ๒๕๐๐				
ค่าทำฉากทั้งค่าไม้ค่าแรง ๗ บาน ๆ ละ ๒๕ บาท เงิน ๑๗๕				
แพรม่านบุฉากแลสิ่งของต่างๆ				๔๐๐
รวม		เงิน	๓๐๗๕	

(ลงพระนาม) สรรพสาตรา

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๖๒๘
ที่มา หจช. ร.๕ รล.๘.๑๑/๑๗

(สำเนา)

วันที่ ๒๘ ตุลาคม ร.ศ.๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า พระยามหามุข ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่า
ล่องธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้าได้ต้อนมะโอ้คคะนี้ แลสนถอดในหน้าที่ข้าพระพุทธเจ้ารักษา
ทูลเกล้าฯ ถวาย มะโอ้คคะนี้ ๔ กิ่งสนถอด ๕๕ กิ่ง

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ
เซนชื่อ มหามุข

(พระบรมราชกระแส)

ให้พระยาบำเรอภักดิ์สอบถามดู ด้านใดต้อนต้นมะโรคานี้ได้บ้างฤาไม่ มีราชาบาลเป็น
ต้นเป็นผู้ที่เริ่มต้อน อยากรู้ว่าจะมีสักกี่มากน้อย จะได้กะที่ซึ่งควรจะลง

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๘๐๑ก

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

วันที่ ๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๑

ถึง เสมอใจ

ประตูดนนทับทิม ตามที่คิดไว้ชั้นหลังดูเหมือนว่าจะไม่ทำเป็นประตูใหญ่ เหตุใดจึงทำ
รากเป็นประตูใหญ่ จะว่าสำหรับคู่กันกับประตูดนนช่อมือ ฟากข้างตวันออกถนนทับทิมก็ไม่มีจะ
ว่าทำใหญ่ไว้สำหรับต้นหมากรากไม้เข้าก็คงเข้าไม่ได้ เพราะต้นประตูในนั้นกีดเกะกะ จะเป็นทาง
รถก็ที่จะไม่เป็น คงเป็นประตูปิดอยู่เสมอ คนทำการก็คงจะได้เดินทางนั้น เห็นว่าจะทำโตป่วย
การเงิน จะเป็นแต่ประตูอย่างที่ถนนมั่งกรราก็จะพออยู่แล้ว ขอให้พูดกับพระสถิตย์ ฤๅพระสถิตย์
จะนึกว่าอย่างไร ถ้าแก้เตี้ยวันนี้ฝั่งลงเข็มเห็นจะยังไม่ทันเปลืองอะไร

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๘๐๑๖

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจ

ถนนพลับจิ้นแลถนนส้มจิ้น คือสายริมกำแพงคูเหมื่อนจะพอลงมือทำได้ คเนดูว่าเวลานี้
จะรก จะเป็นที่เขาทิ้งของหลังโรงครัว มิเชือกก็ให้มาดู แต่จะไม่ไ้เห็นเองด้วยตา คเนว่าจะเป็น
เช่นนั้น กำแพงคูเหมื่อนจะเกือบแล้วรอบ จึงเป็นเวลาทีควรจะลงมือทำ
อเนิงพนักตพานที่ยังโหว่ๆ อยู่ เมื่อใดจึงจะแล้วได้

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๘๐๑ก

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

ถึง เสมอใจ

ด้วยเกิดโรคประจวบขึ้นที่สวนดุสิตนั้นเป็นที่เดือดร้อนมากเพราะตั้งใจไว้น่าร้อนจะได้ไปอยู่ตามพระยาเวียงในตามความว่าพวกพลชาววังนั้นเป็นอยู่เนื่องๆ สงสัยว่าจะมีอะไรที่เป็นเหตุตั้งแต่อาหารเป็นต้น แม้เล็กกว่าที่ถนนข้างฮีมีกลิ่นเหม็นน้ำเน่าบางที่ท่อ ๒ ข้างถนนจะตัน ยังสระที่ขุดไว้ข้างเรือนกรมสมมตกรมสรรพสาตร จะได้ไขน้ำออกได้ฤกษ์ไม่ขอให้ไปตรวจดูให้ตลอดแล้วบอกมาให้รู้ว่ามี ถ้าทางโสโครกขึ้นอย่างไร แล้วได้แก้ไขอย่างไรบ้าง

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๘๐๓

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๑๐๘/๑๑๐๒

ห้องกรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๓ พฤศจิกายนรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชมีจดหมายส่งงบประมาณการขัดเงาทากอสอพื้นแลทำฉากที่พระที่นั่งวิมานเมฆ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสาตร์ศุภกิจกับเจ้าหมื่นสรรพพิทักษ์ภักดีจัดทำมาที่ข้าพระพุทธเจ้าเป็นจำนวนเงิน ๓๐๗๕ บาท มีรายละเอียดแจ้งในงบประมาณที่ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายมาเพื่อทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทบัดนี้แล้ว ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจ่ายต่อไป

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า สมมตอมรพันธุ์ ขอเดชะ

ส.พ.

อนุ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๘๐๕
ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

นายปฐม ว่าง

โก๋ เขียน
ถม ทาน

ที่ ๔๘/๑๕๓๙

พระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์

วันที่ ๕ พฤศจิกายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึงกรมขุนสมมตอมรพันธ์ ด้วยได้รับหนังสือที่ ๑๐๘/๑๑๐๒ ลงวันที่ ๓
พฤศจิกายน นี้ นางบประมาณ การขัดเงาทากอฮอพื้นแลทำฉากที่พระที่นั่งวิมานเมฆ ซึ่งให้กรม
หมื่นสรรพสาตรศุภกิจกับเจ้าหมื่นสรรพเพ็ชรภักดีจัดทำ เป็นจำนวนเงิน ๓๐๗๕ บาท มาขอ
อนุญาตที่จะจ่ายต่อนั้น ทราบแล้ว อนุญาตให้จ่าย

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๘๑๙
ที่มา รล. ร.๕.๑๒ กลุ่มที่ ๑ แฟ้มที่ ๓

นายวร เขียน
แลทาน กระดาษเล็ก

ที่ ๑๐๒/๑๗๒๔

กรมราชเลขาณการ

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึงพรสถิตยนิมานการ ด้วยทราบว่าจะมีการก่อพรฤกษ์พรที่นึ่งที่สวนดุสิต อยากราบ
ขนาดศิลาพระฤกษ์ ช่องเล็กที่จะบรรจุหีบคำจารึก จะได้ทำหีบบรรจุให้เหมาะสม ขอให้บอก
ขนาดกว้าง ยาว ลึก มาให้ทราบโดยเร็วด้วย

พระราชกระแส

ขุนพิจิตร

ค้นพบใหม่ เห็นว่าใกล้เคียงฉบับโน้น พอเป็นอย่างได้ ให้เอาเข้าเทียบกัน

สิ่งของที่บรรจุไว้ในศิลาฤกษ์
พระที่นั่งอัมพรสถาน

หนังสือ

รายการพระราชกุศลวัดเบญจมบพิตรตั้งแต่ภาคที่ ๑ ถึงภาคที่ ๕ รวม ๕ เล่ม
ราชกิจจานุเบกษา ที่ว่าด้วยสวนดุสิตแลวัดเบญจมบพิตร
ตำนานพระพุทธชินราชกรุงเทพฯ ๕ คำโคลง
แบบพระราชลัญจกรต่างๆ ที่ใช้ในรัชกาลปัตยุบันนี้
สยามออฟเซอเวอแลบางกอกไทมส์ที่ออกในวันใกล้พระฤกษ์บรรจุ
แปลนพระที่นั่งอัมพรสถาน
กระดาดตราพระบรมราชโองการขนาดเล็กขนาดใหญ่พร้อมทั้งซองด้วย
อามสำหรับประจำของ ๑ สำหรับ

จำนวนเงินแลทอง

เหรียญเฟื้องตราพระบรมรูป		๑ เหรียญ
เหรียญเงินบาทตราพระเกี้ยว	บาท	๑
”	”	”
”	”	”
”	”	”
เหรียญเงินบาทตราพระบรมรูป	บาท	๑
”	”	”
”	”	”
”	”	”
เงินพดด้วงตราจอมเกล้า		๑ เถา
เงินเหรียญตราจอมเกล้า		๑ เถา
แบงก์ไนต์สยามราคา ๕ บาท		๑ ฉบับ
อัฐทองแดงตราพระเกี้ยว	สองไพ	๑
”	”	”
”	ไพ	๑

”	”	ยี่	๑
”	”	พศ	๑

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๙๐๑
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๑๑/๑๗

สำเนาที่ ๑๗๐

วันที่ ๒๒๓๓
วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๑๒๑

ที่ ๑๔, ๑๘๗๓

กระทรวงโยธาธิการ
กรมโยธา กรุงเทพฯ

วันที่ ๑ ธันวาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

พระสทิธิ์นิมานการ เจ้ากรมโยธา

แจ้งความมายัง ท่านพระนครศาสตราภรณ์ ปลัดกรมศุขาภิบาล

ตามหนังสือกรมโยธาฉบับที่ ๑๓, ๑๘๖๖ ลงวันที่ ๒๙ มกราคมศกนี้ ซึ่งกล่าวถึงเรื่อง
ปลูกต้นหมามที่สนามหลวงนั้น ยังเป็นการคลาดเคลื่อนอยู่ โดยต้องพระบรมราชประสงค์ให้ถนน
เดินเท้ากว้างแต่เพียง ๒ เมตรเท่านั้น ข้าพเจ้าจึงได้เขียนรูปทูลเกล้าฯถวายเปนอันตกลงตั้ง
แบบที่ได้สอดขอมมาพร้อมทั้งหนังสือนี้ด้วยแล้ว เพื่อท่านได้จัดการตามพระบรมราชประสงค์

ขอท่านได้นำกราบเรียนท่านเจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์ ผู้บัญชาการกรมศุขาภิบาล
ทราบ

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงโปรด

(ลงนาม) พระสทิธิ์นิมานการ

ประกาศพระบรมราชโองการ

สร้างพระที่นั่งวิมานเมฆ

ศุภมัสดุพระพุทธศาสนกาลเปนนอดีตกาลล่วงแล้ว ๒๔๔๓ พรรษา จุลศักราช ๑๒๖๒ ปี
ชวดโทศก รัตนโกสินทร ศก ๑๑๙ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเศกสืบบรมราชสันตติวงศ์เป็น
ลำดับ พระเจ้าแผ่นดินสยามที่ ๕ ในมหาจักรกับริบรมราชวงษ์ ซึ่งได้ประดิษฐานแลดำรง
กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยามหาดิลกภพนพรัตนราชธานีบุรีรมยอุดม
ราชนิเวศนมหาสถาน อันเป็นบรมราชธานีใหญ่ในประเทศสยาม ทั้งฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ แลมล
ประเทศ มลายูประเทศ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้แสดงความนี้ไว้ว่า มีพระราชประสงค์ที่จะสร้าง
อุทยานสถานให้เป็นที่สำราญพระราชหฤทัยโดยได้เสด็จประพาศเนื่องๆ ทรงพระราชดำริเห็น
ว่า ที่ซึ่งตั้งอยู่ในระหว่างคลองผดุงกรุงเกษมข้างทิศใต้คลองสามเสนข้างทิศเหนือเป็นที่สวนแล
ทุ่งนา มีไชยภูมิดีสมควรเป็นที่เสด็จประพาศ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดซื้อที่ดิน
ตามราคาอันสมควรจากราษฎรเจ้าของที่โดยเงินพระคลังข้างที่ ซึ่งเป็นพระราชทรัพย์สำหรับใช้
จ่ายการในพระองค์

ครั้นวันที่ ๑๖ เดือนกุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร ศก ๑๑๙ ตรงกับจันทร์ศกติกาลวันพฤหัสบดี
เดือน ๔ ขึ้น ๗ ค่ำปีจอสัมฤทธิ์ศก จุลศักราช ๑๒๖๐ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตร
ภูมิสถานในที่นี้แล้วโปรดเกล้าฯ ให้ลงมือเริ่มตัดไม้เป็นปฐมฤกษ์แล้วได้ทำการสืบมามีการตัดถนน
ขุดคลองทำสะพาน แลสร้างพระราชอุทยานปลูกฤษชาติต่างๆ และพระราชนิเวศนมีพลับพลาที่
ประทับแรมแลอาคารสถานต่าง ๆ ที่ในบริเวณเหล่านี้พระราชทานนามว่า “สวนดุสิต” ครั้นการ
ทำพลับพลาที่ประทับแรมสำเร็จแล้ว ได้เสด็จเถลิงพลับพลาประทับแรมเป็นครั้งแรก ในวันที่ ๑
มีนาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๙ ตรงกับวันพฤหัสบดี เดือนสี่ขึ้นค่ำหนึ่งปีกุนเอกศก จุลศักราช
๑๒๖๑ ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล แลมีการครีกครื้นรื้นเรึงต่างๆ ในเวลาเสด็จเถลิงพลับพลา
นั้นเป็นอะเนกประการ

แลทรงพระราชดำริว่าพระอารามมีนามว่า “วัดแหลม” อันตั้งอยู่ในเขตรสวนดุสิตนี้เป็น
พระอารามโบราณ พระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระพิพิธโภคภูเบนทรได้ทรงปฏิสังขรณ์คราวหนึ่ง
แลตั้งนามว่าวัดเบญจบพิตรชำระสลักหักพัง ทรงพระราชศรัทธาที่จะสถาปนาขึ้นใหม่ จึงทรง
พระกรุณาให้แผ้วถางขุดคลองเป็นเขตรขยายให้ใหญ่แลแก่การที่จะสร้างพระอุโบสถเสนาสน์เป็น
ต้นเป็นของใหม่ทั้งสิ้นพระราชทานนามว่า “วัดเบญจมบพิตร” ได้โปรดให้สร้างโรงพระอุโบสถไม้
ไว้พลางก่อน ทรงพระราชอุทิศที่ดินเป็นเขตรวิสุงคามสีมา แลได้ทรงอาราธนาให้พระสงฆ์

ผูกพัทธสีมาในวันที่ ๑๕ มีนาคมรัตนโกสินทร ศก ๑๑๘ ตรงกับจันทร์คติกาลวันพฤหัสบดีเดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำปีกุนเอกศก จุลศักราช ๑๒๖๑

ต่อ่นั้นมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำการปลูกสร้างต่างๆ ในบริเวณสวนดุสิตมา โดยลำดับ ทั้งการสถาปนาพระอารามวัดเบญจมบพิตรด้วย ได้เสด็จพระราชดำเนินไปประพาส แลทอดพระเนตรการปลูกสร้างทั้งปวงอยู่เนื่องนิตย์ แลได้เสด็จประทับแรมที่พลับพลางบางคราว

ครั้นวันที่ ๑๘ พฤษภาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๙ เสด็จพระราชดำเนินจากกรุงเทพฯ ไปประพาสหัวเมืองชายทะเล ในวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ได้เสด็จประพาสที่เกาะสีชังทอดพระเนตร เห็นพระที่นั่งมณฑลรัตนโรจนซึ่งสร้างขึ้นเมื่อรัตนโกสินทร ศก ๑๑๑ นั้น ยังไม่สำเร็จบริบูรณ์ ทรงพระราชดำริเห็นว่าที่เกาะสีชังเวลานี้ไม่ได้เป็นที่ประพาสเนื่องๆ สมควรจะรื้อพระที่นั่งนี้ไปปลูกที่ สวนดุสิตจะได้เป็นที่ประทับแรมได้โดยสะดวกทุกเมื่อ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัส สั่งให้พระราชโยธาเทพ (กอน บุตรพระยาราชสงครามทัต) เป็นนายงานจัดการรื้อพระที่นั่งมณฑล รัตนโรจนจากเกาะสีชังมาสร้างขึ้นในสวนดุสิต พระราชทานนามเปลี่ยนเป็นพระที่นั่ง “วิมาน เมฆ” บัดนี้ได้ทำการถึงกำหนดที่จะวางศิลาฤกษ์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการที่จะ วางศิลาฤกษ์พร้อมเสร็จ

ครั้นวันที่ ๓๐ สิงหาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๙ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรม ณพลับพลาสวนดุสิต โปรดเกล้าฯ ให้อาราธนาพระสงฆราชาคณะ ๕ รูปเจริญพระพุทธมนต์ รุ่ง ขึ้นวันที่ ๓๑ สิงหาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๙ ตรงกับจันทร์คติกาล วันศุกร์เดือน ๑๐ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีชวดโทศก จุลศักราช ๑๒๖๒ เวลาเช้า ๒ โมงกับ ๓๕ นาที เป็นเวลาศุภฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางศิลาฤกษ์สร้างพระที่นั่งวิมานเมฆนี้

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จำฤกษ์กระแสพระบรมราชโองการนี้ บรรจุไว้ในศิลาฤกษ์ วันที่ ๒ ธันวาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑ จันทร์คติกาล วันศุกร์เดือน ๑ ขึ้น ๖ ค่ำปีชานจัตวา ศก จุลศักราช ๑๒๖๕ เป็นปีที่ ๓๕ ฤกษ์วันที่ ๑๑๖๑๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๙๐๒
ที่มา รล. ร.๕.๑๒ กลุ่มที่ ๑ แฟ้มที่ ๓

ขอเดชะฝ่าล่องธลีพรบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายร่างกระแสพระบรมราชโองการที่จะบรรจุ
ศิลาพระฤกษ์ ที่ได้ลงความตามพระกระแสแล้ว มาเพื่อรับพระราชทานพระกระแสแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง
ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ขอเดชะ

ขุนรจิต พิมพ์
พ้อง ทาน

ประกาศ

พระบรมราชโองการสร้างพระที่นั่ง
อัมพรสถานซึ่งบรรจุในศิลาพระฤกษ์

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาล เปนนิตติภาคล่วงแล้ว ๒๔๔๕ พรรษา จุลศักราช ๑๒๖๔
ปีชาน จัตวาศก รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิง
ถวัลยราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยาม เสด็จดำรงศิริราชสมบัติมาได้ ๓๕ ปีเศษบริเณ
กาลกำหนด ทรงพระราชดำริห์จะสร้างพระที่นั่งในบริเวณสวนดุสิตขึ้นใหม่ไว้เป็นที่ประทับเสด็จ
เพื่อได้สำราญพระกายแลพระราชหฤทัยในเวลาซึ่งเสด็จออกไปประพาสสวนนี้

จึงมีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งพระสถิตย์นิมานการ เจ้ากรมโยธา กะ
แบบอย่างในการที่จะสร้างพระที่นั่งนี้ต้องตามพระราชอัธยาไศรย

ครั้นวันที่ ๔ ธันวาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑ สมเด็จพระราชาคณะ แลพระราชา
คณะผู้ใหญ่ ๕ รูป เจริญพระพุทธมนต์ ครั้นวันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ ตรงกับ
จันทร์คติกาล วันศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้นหกค่ำ ปีชาน จัตวาศก จุลศักราช ๑๒๖๔ เวลาเช้า ๓ โมง
๑๕ นาที กับ ๑๖ วินาที เป็นเวลาสุภฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางศิลาฤกษ์
สร้างพระที่นั่งนี้ พระราชทานนามว่า “พระที่นั่งอัมพรสถาน”

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จากฤกษ์แสดพระบรมราชโองการนี้ บรรจุไว้ในศิลาฤกษ์
วันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑ จันทร์คติกาล วันศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้นหกค่ำ ปีชาน
จัตวาศก จุลศักราช ๑๒๖๔ เป็นปีที่ ๓๕ ฤกษ์วันที่ ๑๒๔๔๒ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศพระบรมราชโองการ

สร้างพระที่นั่งอัมพรสถาน

ศุภมัศดุพระพุทธศาสนากาลเปนนอดีตกาลล่วงแล้ว ๒๔๔๕ พรรษา จุลศักราช ๑๒๖๔ ปี
ชานจัตวาศก รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เปนพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยาม เสด็จดำรงศิริ
ราชสมบัติมาได้ ๓๔ ปีเสศบริเนทกาลกำหนด ทรงพระราชดำริห์จะสร้างพระที่นั่งในบริเวณสวน
ดุสิตขึ้นใหม่ไว้เป็นที่ประทับสงัดเพื่อได้สำราญพระกายแลพระราชหฤทัยในเวลาซึ่งเสด็จออกไป
ประพาศณสวนนี้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งพระสถิตยนิมมานการ เจ้ากรมโยธาธิการ
กะแบบอย่างในการที่จะสร้างพระที่นั่งนี้ ต้องตามพระราชอัธยาไศรย

ครั้นวันที่ ๔ ธันวาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑ สมเด็จพระราชาคณะแลพระราชอาคัน
ผู้ใหญ่ ๕ รูปเจริญพระพุทธมนต์

ครั้นวันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑ ตรงกับจันทร์คติกาล วันศุกร์ เดือน
อ้าย ขึ้นหกค่ำ ปีชานจัตวาศก จุลศักราช ๑๒๖๔ เวลาเช้า ๓ โมง ๑๕ นาที ๑๖ วินาที เปน
เวลาสุภฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางศิลาฤกษ์สร้างพระที่นั่งนี้ พระราชทาน
นามว่า พระที่นั่งอัมพรสถาน

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จากฤกษ์ระแแสพระบรมราชโองการนี้ บรรจุไว้ในศิลาฤกษ์
วันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ จันทร์คติกาล วันศุกร์เดือน ๑ ขึ้น ๖ ค่ำปีชานจัตวา
ศก จุลศักราช ๑๒๖๔ เป็นปีที่ ๓๕ ฤกษ์วันที่ ๑๒๔๔๒ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๙๐๕๗
ที่มา รล. ร.๕.๑๒ กล้องที่ ๑ แฟ้มที่ ๓

พระราชกระแส

วันที่

ร.ศ.

กรมสมมต

จารีก่อฤกษ์ ประกาศตั้งกรม คำตอบสปีช ประกาศในการรัชมงคล ถ้าวรมาเร่งให้ทำ
ให้แล้วในวันเดียวเหนจะทำไม่ไหว แต่เพียงในกำลังงานก็เหนจะเอาตัวไม่รอด

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๙๐๕๑

ที่มา รล. ร.๕.๑๒ กล่องที่ ๑ แฟ้มที่ ๓

ขอเดชะ

ศุภมัสตฺรพุทธศาสนกาลเปนนิตติภาคล่วงแล้ว ๒๔๔๕ พรรษา จุลศักราช ๑๒๖๔ ปี
ชาน จัตวาศก รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ พรบาทสมเด็จพรปรมมิตกรมมหาจุฬาลงกรณ พร
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เปนพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยาม เสด็จดำรงศิริ
ราชสมบัติมาได้ ๓๔ ปีเสศ บริเณทกาลกำหนด ทรงพรราชดำริห์จะสร้างพรที่นึ่งในบริเวณสวน
ดุสิตขึ้นใหม่ไว้เป็นที่ประทับสังัด เพื่อได้สำราญพรกายแลพรราชหฤทัยในเวลาซึ่งเสด็จออกไป
ประพาศ ณ สวนนี้

จึงมีพรบรมราชโองการโปรดเกล้าฯดำรัสสั่งพรสถิตยนิมมานการ เจ้ากรมโยธาธิการ
กะแบบอย่างในการที่จะสร้างพรที่นึ่งนี้ต้องตามพรราชอัธยาไศรย ครั้นณวันที่ ๔ ธันวาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ สมเด็จพรราชาคณแลพรราชาคณผู้ใหญ่ ๕ รูป เจริญพรพุทธมนต์
ครั้นณวันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ ตรงกับจันทรคติกาล วันศุกรเดือนอ้ายขึ้นหก
ค่ำ ปีชานจัตวาศก จุลศักราช ๑๒๖๔ เวลาเช้า ๓ โมง ๑๕ นาที กับ ๑๖ วินาที เปน
เวลาศุภฤกษ์ พรบาทสมเด็จพรเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางศิลาฤกษ์สร้างพรที่นึ่งนี้ พรราชทานนามว่า
พรที่นึ่งอัมพรสถาน

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๙๐๕๕
ที่มา รล. ร.๕.๑๒ กล่องที่ ๑ แฟ้มที่ ๓

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกระแสพระราชดำริห์ทรงสร้างพระที่นั่งสำหรับเขียนบรรจุ
ศิลาพระฤกษ์

อึ่งนามพระที่นั่งคำสั้นๆ ประกอบศัพท์ไม่ใคร่จะเหมาะ ได้รับพระราชทานประกอบ
ทูลเกล้าฯ ถวายแล้ว ถ้าไม่โปรดเกล้าฯ แล้วขอพระราชทานพระกระแสที่จะให้มีเนื้อความ
อย่างไร

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

สมมตอมรพันธุ์ ขอเดชะ

พระที่นั่ง

อัมพรสถาน

นันทสถาน

ทิพยสถาน

เอกอมรอาสน์

เอกราชอาสน์

ก่อพระฤกษ์เวลาเช้า ๓ โมง ๑๕ นาที กับ ๔๖ วินาที เปนปถมฤกษ์

ข้าพระพุทธเจ้า

(ลงชื่อ) .....

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๐๙๐๕๖
ที่มา รล. ร.๕.๑๒ กล้องที่ ๑ แฟ้มที่ ๓

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายสำเนากระแสดพระบรมราชโองการเขียน
บรรจุศัลยาก่อพระฤกษ์พระที่นั่งวิมานเมฆแลพระที่นั่งอัมพรสถาน เพื่อรับพระราชทานกระแสด
พระราชดำริห์สำหรับศิลาพระฤกษ์คราวนี้

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

สมมตอมรพันธุ์

การก่อพระฤกษ์สร้างพระที่นั่งอัมพรสถาน

ด้วยได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการก่อสร้างพระที่นั่งขึ้นใหม่ในบริเวณสวนดุสิต อีกพระที่นั่งหนึ่ง สำหรับเป็นที่ประทับสำราญพระราชอิริยาบถในเวลาเสด็จประทับแรม เจ้าพนักงานได้เริ่มการก่อรากพระที่นั่งมาโดยลำดับ บัดนี้สมควรที่จะทรงวางศิลาพระฤกษ์ได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการที่จะทรงวางศิลาพระฤกษ์ แลได้พระราชทานนามว่า “พระที่นั่งอัมพรสถาน”

เจ้าพนักงานได้จัดการตั้งปราสาทผ้าขาวขึ้นที่รากพระที่นั่ง ที่มุมปราสาท ๔ มีราชวัตรแลฉัตรกระดาด ต้นกล้วย ต้นอ้อย ผูกมัด ตามเขตรากพระที่นั่งปักรั้ว ผูกห้อยโคมญี่ปุ่น ภายในปราสาทมีหมู ประดิษฐานพระไชยวัฒน์ประจำรัชกาลปัตยุบันนี้ แลเครื่องทรงนมัสการพระแท่นทรงกราบกับอาสนสงฆ์สำหรับเจริญพระพุทธมนต์ พระราชาคณะสำหรับเสด็จประทับ แลรอกสำหรับทรงวางศิลาพระฤกษ์พร้อมเสร็จ

วันที่ ๔ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ เวลาบ่ายพระสงฆ์ดำรงถานันดรศักดิ์ ๕ รูป คือ สมเด็จพระวันรัต สมเด็จพระพุฒาจารย์ พระพิมลธรรม พระสาสนโสภณ พระธรรมวโรดม ได้เข้ามาตั้งที่อาสนสงฆ์ในปราสาทพร้อมแล้ว

ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทรงพระที่นั่งแต่พระบรมมหาราชวังไปประทับ ณ สวนดุสิต ทรงพระดำเนินเข้าไปประทับในปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีล สมเด็จพระวันรัตถวายศีลแล้ว ได้ทรงจุดเทียนที่ปราสาทพระไชยวัฒน์ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์สวดปริตจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนไตรแก่พระสงฆ์ทั้ง ๕ รูปแล้ว พระสงฆ์ถวายอดิเรกแลถวายพระพรลาแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปประทับแรมที่พระที่นั่งวิมานเมฆตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

วันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑ เวลาเช้าพระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์เมื่อวานนี้ ได้เข้ามาตั้งที่ในปราสาทพร้อมแล้ว เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับในปราสาททรงจุดเทียนนมัสการทรงศีลแล้ว ได้เวลาพระฤกษ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจับเชือกที่ผูกติดกับศิลาพระฤกษ์ ซึ่งบรรจุประกาศพระบรมราชโองการ แลสรรพสิ่งของต่างๆ มีหนังสือพิมพ์ต่างๆ ซึ่งว่าด้วยการสร้างสวนดุสิตแลวัดเบญจมบพิตร แลเหรียญทองเหรียญเงินกับรูปสถานต่างๆ เป็นต้นในนั้น เจ้าพนักงานหย่อนรอกศิลาพระฤกษ์ลงที่พื้นรากพระที่นั่ง พระสงฆ์ทั้ง ๕ สวดไชยมงคล พราหมณ์เป่าสังข์แกว่งไม้บัณเฑาะว์ เจ้าพนักงานประโคมแตงสังข์ฆ้องไชยพิณพาทย์ เมื่อทรงวางศิลาพระฤกษ์เรียบร้อยแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวางอิฐทองอิฐเงินทับหีบศิลาพระฤกษ์ แลทรงหลั่งน้ำพระมหา

สังข์รดแลทรงเจิมแล้ว พระสงฆ์ถวายพรพระ ต่อไปจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง
ประเคนอาหารบิณฑบาตแก่พระสงฆ์ฯ รับพระราชทานจันแล้ว ได้ทรงประเคนหมากพลู เทียน
ธูปมีปัจจัยมูล ราคาองค์ละ ๑๒ บาทด้วย พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรก พระถวาย
พระพรลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเวลาเช้า ๕ โมงเศษ

เปนเสร็จการเท่านั้น

ประกาศ

พระบรมราชโองการสร้างพระที่นั่ง
อัมพรสถานซึ่งบรรจุในศิลาพระฤกษ์

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาล เปนนิตติภาคล่วงแล้ว ๒๔๔๕ พรรษา จุลศักราช ๑๒๖๔
ปีชาน จัตวาศก รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิง
ถวัลยราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยาม เสด็จดำรงศิริราชสมบัติมาได้ ๓๕ ปีเศษบริเฉท
กาลกำหนด ทรงพระราชดำริห์จะสร้างพระที่นั่งในบริเวณสวนดุสิตขึ้นใหม่ไว้เป็นที่ประทับสงัด
เพื่อได้สำราญพระกายแลพระราชฤทัยในเวลาซึ่งเสด็จออกไปประพาศสวนนี้

จึงมีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งพระสถิตยนิมมานการ เจ้ากรมโยธา กะ
แบบอย่างในการที่จะสร้างพระที่นั่งนี้ต้องตามพระราชอัธยาไศรย

ครั้นวันที่ ๔ ธันวาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑ สมเด็จพระราชาคณะ แลพระราชา
คณะผู้ใหญ่ ๕ รูป เจริญพระพุทธมนต์ ครั้นวันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ ตรงกับ
จันทร์คติกาล วันศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้นหกค่ำ ปีชาน จัตวาศก จุลศักราช ๑๒๖๔ เวลาเช้า ๓ โมง
๑๕ นาที กับ ๑๖ วินาที เปนเวลาศุภฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางศิลาฤกษ์
สร้างพระที่นั่งนี้ พระราชทานนามว่า “พระที่นั่งอัมพรสถาน”

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จำฤกษ์กระแสรบพระบรมราชโองการนี้ บรรจุไว้ในศิลาฤกษ์
วันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑ จันทร์คติกาล วันศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้นหกค่ำ ปีชาน
จัตวาศก จุลศักราช ๑๒๖๔ เป็นปีที่ ๓๕ ฤกษ์วันที่ ๑๒๔๔๒ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๐๒๑ก

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๑๔๕/๑๕๕๖

ห้องกรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๒๑ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชมีจดหมายส่งงบประมาณการจ่ายเงินทำการเพิ่มเติมที่พระที่นั่งวิมานเมฆแลทำการที่เกาะยู้อีมาที่ข้าพระพุทธเจ้าเป็นจำนวนเงินรวม ๒๓๐๔ บาท ๑๖ อัฐ มีรายละเอียดแจ้งอยู่ในงบประมาณที่ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายมาเพื่อทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทฉบับนี้แล้ว ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้วข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจ่ายเงินรายนี้

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ร.ทร. พ.

ข้าพระพุทธเจ้า สมมตอมรพันธุ์ ขอเดชะ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๐๒๑๖

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

กรมพระคลังข้างที่

ประมาณการเพิ่มเติมที่จะต้องใช้พระที่นั่งวิมานเมฆ ในศก ๑๒๑ นี้อีก มีรายประมาณเงิน
แจ้งต่อไปนี้

รายการ	จำนวนเงิน		รวมเงิน	
	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ
<u>พระที่นั่งวิมานเมฆ</u>				
เงินช่างไม้แก้ว ๔๕ แรงๆ ละ ๑ บาท ๑๖ อัฐ	๖๗	๓๒		
ด้ายดิบมัดใหญ่ ๒ มัด	๑๑	๓๒		
ชันผง ๒ หีบ	๑๐			
น้ำมันยาง ๑ ปีป	๖			
เงินช่างไม้แกะรอดเย็น ๑๗๒ แรงๆ ละ ๑ บาท ๑๖ อัฐ	๒๔๐			
ค่าทาสีห้องต่างๆ เหมาสีค่าแรงทาเสร็จ	๘๐			
ค่าทาสีลวดเพดานเหมาค่าสีค่าแรงทาเสร็จ	๕๐		๑๑๐๐	
ค่าหุ้มดิบุกยอดกระโจมเหมาคัดแก้วแลแรงทำเสร็จ	๖๓๕			
<u>แก้วดำหนักน้ำ</u>				
ใส่หูช่างปูน ๒๐ แรงๆ ละ ๑ บาท ๒๔ อัฐ	๒๗		๓๐	๓๒
เงินจับกัง ๓ แรงๆ ละ ๑ บาท	๓			
<u>ทำห้องไว้ไฟฟ้า</u>				
		๔๘	๑๗๓	๔๘
เงินช่างไม้ ๑๓๙ แรง ๆ ละ ๑ บาท ๑๖ อัฐ	๑๗๓			
<u>ปูกระเบื้องสังขลาเกาะยู่</u>				
ปูนหิน ๑๘๐ เกวียน				
ปูนซิเมนต์ ๑๗๕ ถัง				
ชาย ๗๒๐ ถัง			๑๐๐๐	
ค่าปูกระเบื้องสังขลาคิดทั้งรื้อชนที่พลับพลา	๑๐๐๐		๒๓๐๔	๑๖
แลปูที่ถนนในเกาะยู่ประมาณเงิน				
รวมทั้งสิ้น		เงิน		
	(เซน)		ราชสงคราม	

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๐๒๑ค

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

รับวันที่ ๒๒ มกราคม ร.ศ. ๑๒๑

ลงวันที่ ๒๑ มกราคม ร.ศ. ๑๒๑

นาม กรมขุนสมมต ที่ ๑๔๕

ใจความ เจ้าหมื่นเสมอใจราชส่งงบประมาณมาขอจ่ายเงินทำการเพิ่มเติมที่พระที่นั่ง
วิมานเมฆแลทำที่เกาะยูอี้

พระราชกระแส

หมายเหตุ

อนุ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๐๒๓
ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

นายมัน ร้าง

นายมัน เขียน

นายสด ทาน

ที่ ๖๘/๒๐๕๓

พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๒๓ มกราคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึงกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ด้วยได้รับจดหมายที่ ๑๔๕/๑๕๕๖ ลงวันที่ ๓ เดือนนี้ ส่ง
งบประมาณการจ่ายเงินที่เจ้าหมื่นเสมอใจราชยื่นขออนุญาตเบิกไปทำการเพิ่มเติมที่พระที่นั่ง
วิมานเมฆ แลเกาะยู่อีรวมเป็นเงิน ๒๓๐๔ บาท ๑๖ อัฐ นั้น อนุญาตให้จ่าย

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๐๒๔ก
ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

วันที่ ๒๔ มกราคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจ

เรื่องที่จะไปถอนเสาโคมบางปอนนั้นได้บอกให้มหาดไทยทราบแล้ว ให้ไปถอนเถิด

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๐๒๔๗

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรวงศ์ไพฑัมน์

ถึง เจ้าหมื่นเสมอใจราช

ให้มหาดเล็กเวรสิทธิ์มารับแก้ล้อที่ในวัง พรุ่งนี้ลูกเอียดจะไปวัดเบญจมบพิตรแลที่สวน
ให้ไปคอยที่วัดแล้วจึงเอาไปรับที่สวน สำหรับจะได้เข้าไปดูเรือน

สยามินทร์

ขอให้เจ้าหมื่นเสมอใจเป็นที่พึง ให้ปลดพัดจักรในห้องเขียวติดพัดชักตามเดิม เพราะหา
แก่นสารมิได้ วันนี้ก็ไม่ได้เงิน

รหัสเอกสาร ๒๕๕๕๑๐๒๘

ที่มา

พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทาน
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

พระที่นั่งบรมนาคมสนธิ์

วันที่ ๒๘ มกราคม ร.ศ.๑๒๑

ถึงบริพัตร

พ่อได้จดหมายถวายเอมเปรอส่งออกมาด้วยแล้ว มีความเสียดายด้วยเรื่องเฟอนิเซอที่
เปนปรหนึ่งจะต้องสั่ง ด้วยม่านราวอโรมันตัดมาสำหรับเฉพาะที่หมด ที่เราจะปล้นเอากลางทาง
จะเกิดผิดชุกกันขึ้น แลอัยห่างเมเปอลนั้นเองเข้ารับจะปรมูล มันมีแคตลอกแลมีคนเข้ามาอยู่ใน
กรุงเทพฯ พร้อมแล้ว เตียวนี้พระสติดยกำลังทำแปลนห้อง ช่างก็ยง กำลังคิดผนังห้องไม่ตกลง
เขาว่าผนังห้องนั้นเกี่ยวแก่การตกแต่ด้วย ถ้าต้องรอไรตามเรื่องเหล่านี้ กว่าจะสำเร็จ จนถึง
เจ้าฝรั่งเขียนกะสิ่งของที่จะตั้ง พ่อเห็นว่าถึงเจ้ากลับมาถึง ตกลงเปนมาช่วยกันเลือกแคตลอก
เอาในที่ดีกว่า เปนอันได้จัดอยู่นั้นเอง

ลูกโตมาถึงแต่วานนี้ ต้องมานอนอยู่เกาะสี่ซังเปน ๒ คืน ไม่ใช่ควารันดินโรคไทย
กรมพิทยควารันดินเรื่องฤกษ์แลการที่จะเปลี่ยนบาตหมายก็ยาก เพราะเกี่ยวแก่การพิธีอยู่บ้าง
ได้ส่งสำเนาหนังสือถึงเอมเปรอมาด้วย

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๐๒๙
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๑๑/๑๗

สำเนาที่ ๑๖๘

วันที่ ๒๒๑๗

วันที่ ๓๐ มกราคม ๑๒๑

ที่ ๑๓, ๑๘๖๖

กระทรวงโยธาธิการ
กรมโยธา กรุงเทพฯ

วันที่ ๒๙ มกราคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

พระสถิตยนิมานการ เจ้ากรมโยธา แจ้งความมายังท่านพระนรชาติสารกรม ปลัดกรมศุ
ขาภิบาล

ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ว่าต้นมขามที่ปลูกอยู่ในท้องสนามหลวงบัดนี้
ข้าพเจ้าจะให้ปลูกผิดไปไม่ต้องตามพระบรมราชประสงค์ โปรดเกล้าฯ ให้กะปลูกใหม่ คือเล็กปลูก
ในถนนคงปลูกแต่ในสนามเป็นสองแถว วัดจากรางน้ำเข้าไป ๓ เมตรเอร์เป็นถนนเดินเท้า วัดแต่
ถนนเดินเท้า ๑ เมตร ๕๐ เซนปลูกต้นมขาม วัดแต่ต้นมขามอีก ๗ เมตรปลูกต้นมขามอีก
ต้นหนึ่งระยะตามถนนคงเดิม

ในที่สุดนี้ ขอแสดงความนับถือต่อท่าน

(ลงนาม) พระสถิตยนิมานการ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๐๓๑
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๑ค/๑๗

สำเนาที่ ๑๖๘

กรมศุขาภิบาล

ที่ ๑๐, ๒๒๓๐

วันที่ ๓๑ มกราคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๑

เรียน พระสถิตยนิมานการ เจ้ากรมโยธา

ด้วยได้รับหนังสือท่านที่ ๑๓,๑๘๖๖ ลงวันที่ ๒๙ มกราคม ว่ามีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ว่าต้นขามที่ปลูกอยู่ในสนามหลวงบัดนี้ ที่ท่านกะไว้ นั้นผิด โปรดเกล้าฯ ให้ปลูกใหม่ห่างจากฟุตบาทซึ่งกว้าง ๓ เมตรอีก ๑ เมตร ๕๐ เซนติเมตรห่างกันออกไป ๓ เมตรอีกต้นหนึ่ง ทางยาวเท่าเดิม นั้น ได้นำกราบเรียนท่านผู้บัญชาการศุขาภิบาลทราบแล้ว

มีบัญชาว่าตามกำหนดที่ปลูกใหม่ในเวลานี้คือ ห่างจากคันท่อน้ำ ๑ เมตร ๕๐ เซนติเมตรต้นหนึ่งแล้วห่างกันไปอีก ๗ เมตรปลูกอีกต้น ๑ แลเมื่อเวลาที่กะปักหลักไว้ นั้นได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๕ เดือนนี้ โปรดเกล้าฯ ว่าถูกต้องแล้ว แต่จะมีพระราชดำรัสสั่งท่านภายหลังอีกอย่างไรไม่ทราบ ถ้าท่านเห็นว่ายังไม่ต้องด้วยพระราชประสงค์จริงก็ขอให้ทราบความแน่นอนด้วย

โดยโอกาศนี้ขอแสดงความนับถือมายังท่านด้วย

(ลงนาม) พระนครศาสตราภรณ์

ที่ ๕๓/๒๒๔๒

ขุนพิจิตรคดี
นายโกทาน
กรมศุขาภิบาล

วันที่ ๒ กุมภาพันธ์รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าล่องธุลีพระบาท

ด้วยการปลูกต้นไม้รอบสนามหลวง ตามที่ข้าพระพุทธเจ้าได้ทูลเกล้าฯ ถวาย
ทอดพระเนตรเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคมโปรดเกล้าฯ แล้วจึงได้ปลูก เขตที่กระนั้นได้วัดมาจากถนน
ราชดำเนินคือ พันจากคันท่อน้ำเข้าไปในสนาม ๑ เมตร ๕๐ เซ็นปลูกต้นไม้ ๑ ถัดไปอีก ๗ เม
เตอร์ ปลูกอีกต้นไม้ ๑ ระยะห่างด้านยาว ๑๒ เมตรตามเดิม ครั้น ณ วันที่ ๓๐ มกราคมได้รับ
หนังสือพระสทิติย์นิมานการเจ้ากรมโยธาที่ ๑๓/๑๘๖๖ ลงวันที่ ๒๕ มกราคมว่ามีพระบรมราช
โองการโปรดเกล้าฯ ว่าที่พระสทิติย์นิมานการกะให้ปลูกในถนนด้วยนั้นผิด โปรดเกล้าฯ ให้กะ
ใหม่วัดจากรางน้ำเข้าไป ๓ เมตรเป็นถนนเดินเท้า วัดแต่ถนนเดินเท้าเข้าไปอีก ๑ เมตร ๕๐
เซ็นปลูกต้นไม้ วัดต่อไปอีก ๗ เมตรปลูกอีกต้นไม้ ๑ ระยะห่างตามถนนคงเดิม ข้าพระพุทธเจ้า
ได้ให้ตอบชี้แจงให้พระสทิติย์นิมานการทราบกำหนดที่ปลูกอยู่ในบัดนี้ ที่ได้เสด็จพระราชดำเนิน
ทอดพระเนตรแล้วถ้าจะมีพระกระแสอีกประการใดขอให้ทราบ เมื่อวันที่ ๑ เดือนนี้ได้รับหนังสือ
พระสทิติย์นิมานการที่ ๑๔/๑๘๗๓ ลงวันที่ ๑ ส่งแบบมาว่าการที่บอกมาครั้งก่อนยังคลาดเคลื่อน
อยู่ ให้กะถนนเดินเท้าแต่ ๒ เมตรจึงจะต้องด้วยพระบรมราชประสงค์ รวมความตามที่มีพระ
ราชดำรัสในวันเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรแลที่พระสทิติย์นิมานการบอกมาทั้ง ๒ ครั้งนี้
จะควรประการใดขอพระบารมีเป็นที่พึ่ง เพราะเวลานี้ยังรออยู่จะได้กะปลูกให้ต้องตามพระราช
ประสงค์ ข้าพระพุทธเจ้าได้ส่งสำเนาหนังสือพระสทิติย์นิมานการแลแบบปลูกต้นไม้ทูลเกล้าฯ
ถวายเข้ามาด้วยแล้ว

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า เทเวศรวงษ์วิวัฒน์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๑๐๒๗
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๑ค/๑๗

นาม เจ้าพระยาเทเวศร์ ที่ ๕๓/๒๒๔๒
ใจความ เรื่องปลุกต้นหมขามที่สนามหลวง

รับวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ร.ศ.๑๒๑
ลงวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ร.ศ.๑๒๑

พระราชกระแส	หมายเหตุ
พระสติดยฝันไปว่ากระไรก็ไม่รู้ เมื่อเขียนแผนที่ไปให้ดูก็ได้ ทักแล้วว่าทำไมจึงห่างท่อน้ำมากไป เขาก็ยืนยันว่าถนนราช ดำเนินก็เช่นนั้น เข้าใจว่าเขาวัดแล้ว ถ้าจะให้ดีขอให้เจ้าพระยาเทเวศร์แลพระสติดยไปยืนอยู่ที่ ถนนราชดำเนินให้พร้อมกันสักวัน จึงจะว่าให้เด็ดขาด	

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๐๓
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๑๒/๑๗

นายมั่นร่าง

คุณเวกเขียน
จางวางเขตทาน

ที่ ๔๒/๒๑๓๕

พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึงเจ้าพระยาเทเวศรวงศวิวัฒน์ ด้วยได้รับหนังสือที่ ๕๓/๒๒๔๒ ลงวันที่ ๒ เดือนนี้ ส่ง
สำเนาหนังสือมีไปมากับพระสติดย์นิมมานการ เรื่องกระยะที่ปลูกต้นไม้รอบสนามหลวงนั้นแล้ว

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๑๐๔
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๑๑/๑๗

กรมศุขาภิบาล

ที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๑๒๑

ค่านับคุณหลวงประสิทธิ์วรณลักษณ์

ขอได้โปรดมอบแบบปลุกต้นไม้ทองสนามหลวงให้กับผู้ถือหนังสือนี้ จะขอบพระเดช
พระคุณมากด้วย ได้ส่งต้นฉบับมาหาได้มีกอบไว้ไม่ คือแบบที่ส่งทูลเกล้าถวายพร้อมกับ
หนังสือ ที่ ๕๓/๒๒๔ ลงวันพืงนี้ มีนามพระสถิตยเป็นสำคัญ
แล้วแต่จะโปรด

พระนรศาดสารกรรม

(สำเนา)

จวนกลางกรมวังนอก

สวนดุสิต

วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ข้าพเจ้าพระยาเวียงไฉนฤบาล ขอยื่นงบประมาณค่าสิ่งของค่าแรงก่อสร้างน้ำตามถนนบริเวณ
รอบเกาะขวาง ต่อท่านเจ้าหมื่นเสมอใจราชท่านเจ้าพนักงาน ดังจะมีรายละเอียดแจ้งต่อไปนี้

รายการ	จำนวนเงิน		รวมเงิน	
	ป,	อ,	ป,	อ,
ก่อสร้างถนน ๑๓ สาย ในเกาะขวางประมาณยาว ๒๓ เส้น ๑๔ วา				
อิฐมอญวาละ ๑๒๐ แผ่นยาว ๒๓ เส้น ๑๔ วาเป็นอิฐ ๕๖๘๘๐ แผ่นราคาพื้นละ ๗ บาท ๓๒ อัฐ เงิน	๔๒๘	๑๒		
อิฐฝรั่งวาละ ๙ แผ่น ยาว ๒๓ เส้น ๑๔ วา เป็นอิฐ ๔๒๖๖ แผ่นราคา พื้นละ ๓๐ บาท	๑๒๗	๖๒		
ปูนศิลา ๓๐ เกวียนๆ ละ ๑๕ บาท	๔๕๐	๖๒		
ทรายลำใหญ่ ๖ ลำๆละ ๒๕ ถึงๆละ ๑ บาท เงิน	๑๕๐	-		
ปูนสเมนต์ ๒๔ ลูกๆ ละ ๑๒ บาท	๒๘๘	-		
เหมาค่าแรงก่อสร้างขุดท่อถือปูนเสร็จวาละ ๑ บาท ๓๒ อัฐ	๗๑๑	-		
รวมทั้งสิ้น..... เงิน			๒๑๕๕	๑๐

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๑๒๔
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๓

ที่ ๑๕๘/๑๖๔๙

ห้องกรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยเจ้าหมื่นเสมอใจราชยื่นงบประมาณการก่อรางน้ำ ตามถนนในบริเวณเกาะ
ขวางมาที่ข้าพระพุทธเจ้าเป็นจำนวนเงิน ๒๑๕๕ บาท ๑๐ อัฐ มีรายละเอียดอยู่ในงบประมาณที่
ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายมาเพื่อทราบฝ่าล่องธุลีพระบาทบัดนี้ ถ้าทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจ่ายเงินรายนี้
ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ร,ทร,พ,

ข้าพระพุทธเจ้า สมมตอมรพันธ์ ขอเดชะ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๑๒๔๗
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๓

(สำเนา)

รายการประมาณเงิน ค่าแรงแลค่าสิ่งของสำหรับใช้ในการก่อสร้างน้ำตามถนนใน
บริเวณเกาะกลาง ตามซึ่งพระยาเวียงไฉนย่นฤบาลประมาณส่งมา ดังจะมีรายการแจ้งต่อไปนี้

รายการ	จำนวนเงิน		รวมเงิน		หมายเหตุ
	บ,	อ,	บ,	อ,	
การก่อสร้างถนน ๑๓ สายในบริเวณ เกาะกลางประมาณยาว ๒๓ เส้น ๑๔ วา ค่าแรง แลค่าสิ่งของเสร็จ เงิน	๒๑๕๕	๑๐			
รวมทั้งสิ้น-----เงิน			๒๑๕๕	๑๐	

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๑๒๖
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล้องที่ ๙ แฟ้มที่ ๓

ขุนรจิดร้าง

นายมันเขียน

ขุนพิจิตรทาน

ที่ ๗๙/๒๓๐๖

สวนดุสิต

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ถึงกรมขุนสมมตอมรพันธุ์
ด้วยได้รับจดหมายที่ ๑๕๘/๑๖๔๙ ลงวันที่ ๒๕ เดือนนี้ ส่งงบประมาณการก่อสร้างน้ำตามถนนใน
บริเวณเกาะขวาง เป็นจำนวนเงิน ๒๑๕๕ บาท ๑๐ อัฐ ซึ่งเจ้าหมื่นเสมอใจราชยื่นมานั้น ทราบ
แล้วอนุญาตให้จ่ายเงินรายนี้

หลวงอนุวัตรตรวจ

(ส่งงบประมาณคืนกับพระราชหัตถ์นี้ด้วย)

ข้าพระพุทธเจ้า พระพรหมปริรัถษา

๕.๖ เอกสารประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม พระราชวังดุสิต พ.ศ. ๒๔๔๖

รหัสเอกสาร ๒๔๔๕๑๒๒๔
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๑ค/๑๗

ขุนวิจิตรร่าง

ที่ ๑๗๘/๒๗๑๔

นายเป้าเขียน
นายเจริญทาน
กรมราชเลขาณูการ

วันที่ ๒๔ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

แจ้งความมายังพระยาเวียงในนฤบาล

ด้วยได้โปรดเกล้าฯ ให้พระพรหมบริรักษ์เป็นเจ้าหน้าที่ขุดตอเพาะชำต้นไม้สำหรับปลูก
ในสวนดุสิต บัดนี้พระพรหมบริรักษ์มีหนังสือมากราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ต้นไม้ที่จะต้องขุดมี
มาก ถ้าขุดแล้วเหลือกำลังยกได้ จะขอกำลังคนของท่านช่วยยกเป็นครั้งเป็นคราวดังนี้ มีพระ
บรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ท่านจัดคนช่วยขุนพรหมบริรักษ์ตามที่ขอพระราชทานนี้

ที่ตรวจงานสวนดุสิต

วันที่ ๑ เมษายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าหมื่นเสมอใจราชขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่า
ล่องธุลีพระบาท

ด้วยการที่ขุดต้นไม้ในที่ต่างๆ ซึ่งเป็นทางเรือก็ขุดแต่ในเขตกรุงเทพฯ เรือสติมลอนของ
ข้าพระพุทธเจ้ามีอยู่ลำหนึ่งก็ได้ใช้ไปมา แต่เป็นเรือขนาดย่อมจะใช้ทางไกลก็ไม่สะดวก เมื่อได้
ขุดต้นกาหลงกรุงเก่าก็ได้เอาเรือพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพศาสตร์ศุภกิจ ได้พระทานไว้ให้
ใช้ลำหนึ่งขึ้นไปลาก แต่เวลานี้จะเรียกกลับคืนไปขายเสีย การที่จะลากเรือต้นไม้ขึ้นลงทางไกล
ก็เป็นการลำบาก จะจ้างเรือเมล์ลากก็ไม่รับ ขอเรือที่กรมทหารเรือช่วยลากเป็นครั้งเป็นคราวก็คง
จะรับลากให้ แต่ไม่เป็นการสะดวกได้เพราะไม่มีใครตรงเวลา แลเรือที่ได้มาก็มักชำรุดมีการเป็น
ต่างๆ ไม่ใคร่ทันเวลา คิดด้วยเกล้าฯ ว่าการที่จะต้องหาต้นไม้ยังมากอยู่แลจะต้อง.....
สะดวกไปเสมอ จำเป็นจะต้องมีเรือไฟขึ้นล่องลากประจำเสมอจึงจะเป็นการสะดวกทันราชการ
ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบเกล้าฯ ว่าเรือไฟของเจ้าพระยารัตนาธิเบศร์, ได้ตกเป็นของพระคลังข้างที่
๒ ถ้าได้ฝากไว้ที่กรมทหารเรือ ที่กรมทหารเรือเวลานี้ก็ไม่ได้ใช้การสิ่งใดเป็นแต่รับฝากไว้
ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานเรือลำเล็กมารักษาไว้ใช้ราชการลำหนึ่งก่อน เมื่อต่อไปเรือลำ
นั้นกรมพระคลังข้างที่จะจัดการอย่างไรแล้ว จะต้องเรียกกลับคืนไปเวลาใดก็ได้

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า เสมอใจราช

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๒๐๕

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ไม่มีพระราชกระแส

วันที่ ๕ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๒

ขอเดชะ ฝ่าล่องธูลีพระบาทปกเกล้า, ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทาน กราบบังคมทูลพระกรุณา
ทรงทราบใต้ฝ่าล่องธูลีพระบาท

ด้วยพระที่นั่งวิมานเมฆที่มีความรั้วมากขึ้นนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้ตรวจดูตลอดแล้ว
เห็นว่าจะต้องหวนกลับตามความคิดของข้าพระพุทธเจ้าเดิม ด้วยรั้วที่ตะเข้โดยมากกว่าที่อื่น
ความคิดเดิมนั้นข้าพระพุทธเจ้าไม่มีความไว้อใจรอบ คือจะต้องรื้อกรอบนั้นเสียเอกระเบียงเงิน
ทับเป็นเกล็ดถือปูนเช่นโบราณเห็นว่าหายได้ทั้งอกไก่ก็ต้องทำเช่นนี้ด้วยเหมือนกัน แต่เมื่อ
แก่ในระหว่างระดูฝนเมื่อปี ๑๒๐ ก็เห็นว่าหายรั้วแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้ละลายความคิดนี้
เสีย เพราะฉะนั้นการทำแลการซ่อมพระที่นั่งวิมานเมฆนี้ เมื่อเสด็จกลับพระบรมมหาราชวังแล้ว
จึงจะได้ลงมือได้ ทั้งการเปลี่ยนเป็นฝาไม้เฉลียงแปดเหลี่ยม ๒ ชั้น มุขด้านเหนือด้านหนึ่ง แล
ริมเชิงฝาซึ่งมีน้ำซึมพื้นข้างในฝาใต้ก็ต้องแก้ผอนผืนกว่าจะหาย ทั้งที่จะต้องเปลี่ยนแปลงพ้อฟ้า
พร้อมกับทำการนี้ด้วย บัดนี้ก็ได้เตรียมการไว้แล้ว แต่ยังเสด็จประทับอยู่จึงรอการไว้ แลการ
เปลี่ยนกระเบื้องท้องพระโรงตามกระแสพระบรมราชโองการ ข้าพระพุทธเจ้าได้รับกระเบื้องจาก
วังกรมทศมาลงดูเห็นด้วยเกล้า, ว่า จะดีกว่ากระเบื้องฝรั่งเป็นแน่ ข้าพระพุทธเจ้าได้
จัดการเปลี่ยนแล้ว

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า, ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า ราชสงคราม

วันที่ ๖ พฤษภาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้า พระพรหมบริรักษ์ ขอพระราชทานทำรายงานการขุดตอนต้นไม้กิ่งไม้ดอกผลต่างๆ ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าล่องธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พินเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้าได้ทำการขุดตอนต้นไม้กิ่งไม้ดอกผลต่างๆ ตั้งแต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๓๐ เมษายน ร.ศ. ๑๒๒ ขุดขนต้นไม้ส่ง...ด้านพระยามหาเทพ ต้นการพูล ๘ ต้น ลำไย ๔ ต้น ชุมภูแดง ๑ ต้น ด้านเจ้าหมื่นสรรพเพชรภักดี ต้นประตูสูง ..สอก ๒๐ ต้น ไทยย่อย ๑ โกร่งกร่างสูง ๓ วา ต้นปีป ๑๑ ต้น มลิลดา ๑๓ ต้น สองด้านรวมต้นไม้ ๖๐ ต้น

กิ่งไม้ใหญ่ กิ่งไม้เล็ก ที่ได้ตอนแล้ว กิ่งประตูยาว ๓ วาเศษ ๕๕ กิ่ง โสภยาว ๖-๗ สอก ๓๐ กิ่ง ยาว ๓ วาเศษ ๑๕ กิ่ง ไม้เลสูงสอกเศษ กิ่งจำปีแขก ๑๐๐ กิ่ง มลธขาว ๕๑ กิ่ง มลธเหลือง ๕๗ กิ่ง ฉบาตีต่างๆ ๔๕๐ กิ่ง พุดต่างๆ ๓๐๐ กิ่ง รวมกิ่งไม้ใหญ่ กิ่งไม้เล็ก ๑๐๕๗ กิ่ง ใช้เงินค่าแรงคนกลี่ในเดือนเมษายน ลีน ๒๖๐ บาทถ้วน

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า พระพรหมบริรักษ์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๒๐๘

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรวงศ์ไพบูลย์

วันที่ ๙ พฤษภาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๒

ถึง เสมอใจ

ไฟดับเมื่อคืนนี้จะเป็นได้ด้วยเสาล้มลวดขาดที่เดียว ต้นไม้ที่มีบังเงาทั้งหลายล้มโดยมาก ต้นบุนนาคที่เรือนสุขุมาริมอัครรรลัมทั้ง ๒ ต้น บุนนาคใหญ่ ๒ ต้นๆ หนึ่งบังเงา หักไม้ขึ้นไป พาดอยู่บนกิ่ง อีกต้นหนึ่งบังเงาไ้รวนจนพันพุ่มไม้ น่ากลัวว่ากิ่งจะหักบ้างทุกต้น เรื่องต้นบุนนาคขุดมาดีๆ แล้วไม่พอที่จะทำบังเงาเลย เจ้าพนักงานเขาจับขึ้นตั้งไว้จะตรงไม่ตรงไม่รู้ให้มา ตรวจต้นไม้ที่ไม่มีบังเงาแต่สูงล้ม สารพี อินทนิล กาหลง อะไรอีกไม่รู้ ที่สุดจนต้นพิกุลซึ่งปลูกไว้ ๓ ปีแล้วก็ล้ม รั้วพระสถิตยที่กันใหม่ล้มหมด เพราะเอาจิมลงไปไว้ในดินแต่นิดเดียวจนชั้น กาหลงที่เป็นเสาโทรเลขก็เอนล้ม ให้รีบมาจัดการตรวจตรา บังเงาควรจะรื้อเสียให้หมด เวลาวิสาขะนี้ที่จะมีฝนทุกวัน

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๒๑๐

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๑๐ รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

พระยาบวรภักดี หลังตื่นเช้ายังไม่รู้ เวลาเดินตึง มือถูกเข้าเจ็บ เปนตรงลำ
เส้นสันหน้าแข้งลงไปจนปลายนิ้วหัวแม่มือ ใส่เกือกไม่ได้ เพราะฉะนั้นเวลาเย็นนี้จึงไม่ลงไปเดิน
ลองทหายูกทหายาดูที่ แต่เวลาประชุมจะออกไปได้ ถ้ามีผู้ใดมาขอให้บอกมาให้รู้ การที่เวลานี้ต้อง
รออยู่ก่อนนั้น เกี้ยวแกกินยาไว้ด้วยขี้เกียจเดิน เพราะตื่นไม่ปรกติ

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๕๕๖๐๒๑๕

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ถึง เสมอใจ

วันนี้ยุ่งชุมมาก ให้สงสัยว่าน้ำที่ขังในสระที่ขุดค้างๆ ในสวนแ่งเต่งนี้เองจะเกิดตัวลูกน้ำ
ขอมาตรวจดูให้เลื่อยด ถ้าพบแล้วให้อ่านน้ำปริกโตเลียม เทแก่แล้วให้ตรวจดูในสวนทั่วไปจะมี
ทำทางซึ่งจะเกิดยุงอย่างไรได้บ้าง

รหัสเอกสาร ๒๕๕๖๐๒๑๙ก

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

(สำเนาพระราชหัตถเลขา)

วันที่ ๑๙ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ให้เจ้าหมื่นเสมอใจ เจ้าหมื่นสรรพรพ พระยาเวียงใน ตรวจดูที่พระที่นั่งวิมานเมฆด้าน
ใต้ฤๅตวันดกนี้ เยี่ยมหน้าต่างได้กลิ่นเหม็นเน่าอย่างน่าเน่า เขาว่าเป้นเพราะท่อ บนพระที่นั่งมี
ยุงมา ๓ วันแล้ว ทวีขึ้นทุกวัน ถ้าไม่คิดทำลายรังเสียให้ได้จะมีขึ้นเต็มอัตรา อย่างช้าใน ๓ วันนี้
ถ้าอย่างไทยไม่สันทัดในเรื่องท่อ ให้ไปตามฝรั่งอินยี่เนียเขามาคิด

(พระบรมนามาภิไธย) สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๕๕๖๐๒๑๗

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรวงศ์ไพฑุฒิ

วันที่ ๑๙ พฤษภาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๒

ให้ เจ้าหมื่นเสมอใจ
เจ้าหมื่นสรรเพช
พระยาเวียงไ

ตรวจดูที่พระที่นั่งวิมานเมฆด้านใต้ฤๅตวันตกนี้ เยี่ยมหน้าต่างได้กลิ่นเหม็นหน้าอย่างน้ำ
เนาเขาว่าเป็นเพราะท่อ บนพระที่นั่งมีขุมมา ๓ วันแล้ว ทวีขึ้นทุกวันถ้าไม่คิดทำลายรังเสียให้ได้
จะมีขึ้นเต็มอัตรา อย่างช้าใน ๓ วันนี้ถ้าอย่างไทยไม่สันทัดในเรื่องท่อ ให้ไปตามฝรั่งอินนิเยเขา
มาคิด

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๒๒๒

ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๑

(สำเนา)

จวนกลางกรมวังนอกสวนดุสิต

วันที่ ๒๒ พฤษภาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ข้าพเจ้าพระยาเวียงไฉนยกุล ขอยื่นขออนุญาตทำพลับพลาที่พักเขาดิน รื้อของเก่ามา
ทำใหม่กว้าง ๓ วา ๑ ศอกยาว ๗ วา ๑ ศอก ๕ ห้อง ๑ หลัง ต้องใช้เพิ่มเติมสิ่งของอีกได้ทำเสร็จ
แล้ว ต่อทำนพระยารพษ์พิพัฒน์, ท่านเจ้าพนักงาน ดังจะมีรายละเอียดแจ้งต่อไปนี้

รายการ	จำนวนเงิน		รวมเงิน		หมายเหตุ
	บ,	อ,	บ,	อ,	
ไม้ขนสักแทงลายเชิงกลอนลายห้อยนำจั่ว					
หูช้าง ทำตพานแปนไม้ ๖ ยกๆ ละ ๓๒ บาท	๑๙๒	-			
ไม้ระแนง ๒ ยกๆ ละ ๒๘ บาท	๖๕	-			
ไม้ตะแบกหน้า ๒-๘ นิ้ว ทำเครื่องบน ๔ ยกๆ					
ละ ๑๖ บาท	๖๔	-			
ไม้สังคไปอย่างบางยาว ๑๑ ศอก ๑๐๐ แผ่น	๒๕	-			
ไม้สังคไปพื้นยาว ๑๐ ศอก ๑๕๐ แผ่นร้อยละ					
๗๕ บาท	๑๑๒	๓๒			
เสาถากยาว ๓ วาโต ๓ กำตันละ ๔ บาท					
๑๔ ต้น	๕๖	-			
ตะปูฝรั่งยาว ๒-๓-๔ นิ้ว	๑๕	-			
ค่าแรงเงินทำพลับพลาเหมา	๕๐๐	-			
เหมาเงินทาสีแล้วเสร็จ	๒๔๙	-			
ค่ามู่ลี่ ๑๖ ผืนๆ ละ ๕ บาท	๘๐	-			
ปานรอกผูกมู่ลี่รวม	๒๐	-			
ทำพลับพลาเล็กใหม่กว้าง ๖ ศอกยาว ๓ วา					
๓ ห้อง ๑ หลัง ใช้ไม้ขนสัก					

ไม้ขนสักทำเสาทำคานจันทันนอกไก่หูช้าง					
แปดตะเข้แทงลายเชิงกลอนแปนไม้ ๖ ยกๆ ละ					
๓๒ บาท	๑๙๒	-			
ไม้พื้นหน้า ๑-๘ นิ้วยกละ ๓๒ บาท ๑ ยก ๘					
วา	๔๘	-			

ไม้ผาน้ำ ๓ กะเบียดน้ำ ๘ นิ้วยกละ ๓๒ บาท ๑ ยก ๘ วา ยกไป ----- เงิน	๔๘	-	๑๖๕๗	๓๒	
รายการ	จำนวนเงิน		รวมเงิน		หมายเหตุ
	ป,	อ,	ป,	อ,	
ยกมา ----- เงิน			๑๖๕๗	๓๒	
ไม้ระแนง ๑ ยก กระเบื้องไม้ ๓๐๐๐ แผ่นพื้นละ ๒๕ บาท ะ สังกระสีเกลี้ยงเบอร์ ๑๒ แผ่นละ ๕ บาท ๓๒ อัฐ ๑ แผ่น ะ สังกระสีลูกฟูกยาว ๓ ฟุตทำกันสาด ๓๘ แผ่น แผ่นละ ๕๖ อัฐ ะ ตะปูฝรั่ง ๒-๓-๔ นิ้ว ะ ค่าแรงช่างไม้เหมา เหมาเงินทาสีแล้วเสร็จ ะ	๒๘ ๗๕ ๕ ๓๓ ๘ ๑๐๐ ๘๐	- - ๓๒ ๑๖ - -			
รวม ----- เงิน			๓๒๙	๔๘	
รวมทั้งสิ้น ----- เงิน			๑๙๘๗	๑๖	

รหัสเอกสาร ๒๔๖๐๒๒๓

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงษ์พิพัฒน์

วันที่ ๒๓ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

พระยาวรพงษ์

นำต่างตรงห้องบันไดซึ่งเปิดทลุขึ้นไปถึงชั้นบนจะไปเปิดปิดไม่ได้ เปิดก็ต้องเปิดปิดก็ต้องปิดอยู่เช่นนั้นทำยังไม่เข้าที่ ถ้าไม่มีพื้นจะเดินไปถึง ก็ควรจะให้เป็นช่องกระจก ขอให้ไปพิจารณาหัดดูเสียให้ดี

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๒๒๔ก

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

วันที่ ๒๔ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ถึง พระยาวรพงษ์

ได้สั่งพระยาเวียงใน ให้มาปลูกหญ้าที่ชลาเรือนในวังแล้วแต่ถ้าไม่ชุดพื้นให้ลึกลงไปถมดินได้ หญ้าจะขึ้นมาไปสูงนัก ถ้าให้ต่ำกว่าพื้นศิลาได้สัก ๖ นิ้ว แล้วจึงถมดิน สูงกว่าพื้นศิลาสัก ๒ นิ้ว เห็นว่าจะต้องมีท่อน้ำด้วย ถ้าไม่มีท่อน้ำจะข้ง เวลาชุดลงไปถึงที่แล้วให้ก่อท่อเสียทีเดียว แล้วจึงถมดิน ขอให้รีบทำสนาามนี้ให้แล้วหาไม่หญ้าจะไม่เขียว

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๕๕๖๐๒๒๕๗

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

พระยาวรพงษ์ ต้นลัตตามีฤกษ์ไม่ ถ้าไม่มีจะหาแห่งใดได้ให้หามาให้ด้วย เรื่องทอดรางควรจะให้
แล้วเร็ว ๆ

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๒๒๔ค

ที่มา พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

ถึง พระยาวรพงษ์

ใจข้าให้บังเกิดความพึงส่านขึ้นอย่างหนึ่ง ให้นึกว่าถนนเบญจมาศมันก็ไม่ยาวอะไร
นักหนา มันควรมีต้นไม้ใหญ่รายได้ไม่ต้องคอยให้โต ต้นไม้ที่จะหาง่ายมีกาหลงฤประดู่สอง
อย่าง โตเท่าใดเราก็ซุดได้แล้ว จะยากแต่เพียงหาได้เท่านั้น ต้นไม้ก็ประมาณสัก ๔๐ ต้นกระมัง
จะหาไม่ได้ที่เดียวฤ ถ้าหาได้จะนับว่าเป็นคนเก่งยิ่งกว่าหากาหลงสำหรับถนนหงษ์หย่อมนี้มาก
ถ้าประดู่ขนาดถนนจักรเพชรเท่านี้เกือบใช้ได้ทีเดียว แต่ถ้ากาหลงแล้วเก่งกว่า เพราะหายากขึ้น
อีก

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๓๒๓
ที่มา รล. ร.๕.๑๒ กล่องที่ ๓ แฟ้มที่ ๔

ไม่มีพระราชกระแส

ห้องมหาดเล็กเวรศักดิ์

วันที่ ๒๓ มิถุนายนรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๒

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า หม่อมราชวงศ์ชลบ, หม่อมราชวงศ์สิงหนาท ขอพระราชทานตรวจ
รายงานการก่อสร้างพระที่นั่งอัมพรสถาน กราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าล่องธุลีพระบาท

ชั้นกลาง

ห้องบันทึม ก่อผนังด้านใต้ได้ ๓ แผ่นอิฐ ก่อผนังด้านตะวันออกได้ ๑ แผ่นอิฐ
ห้องบันไดต่อห้องนอน ก่อผนังด้านเหนือได้ ๔ แผ่นอิฐ ก่อผนังด้านใต้ได้ ๒ แผ่นอิฐ
ห้องรับแขก ก่อผนังด้านตะวันออกได้ ๓ แผ่นอิฐ
ห้องบันไดใหญ่ ก่อผนังด้านตะวันออกได้ ๑ แผ่นอิฐ
ห้องประชุม ก่อผนังที่ ๖, ด้านใต้ได้ ๔ แผ่นอิฐ
เฉลียงห้องประชุมด้านตะวันออก ก่อผนังที่ ๓, ใต้ ๒ แผ่นอิฐ
ห้องสุขาบุหรี ก่อผนังที่ ๑, ด้านเหนือได้ ๒ แผ่นอิฐ ก่อผนังที่ ๔, ด้านตะวันออกได้ ๓

แผ่นอิฐ

เฉลียงห้องสุขาบุหรี ก่อโค้งซุ้มพระแกรด้านตะวันออกได้ ๒ ซุ้ม
ห้องเสวย ก่อผนังที่ ๒, ๓, ๔ ด้านตะวันออกได้ ๕ แผ่นอิฐ ก่อเสาพระแกรด้านใต้ ๔ เสา
ใต้เสาละ ๓ แผ่นอิฐ

ห้องพักเครื่องเสวย ก่อผนังด้านตะวันออกได้ ๒ แผ่นอิฐ
ห้องบันไดข้างห้องเสวย ก่อผนังด้านตะวันออกได้ ๔ แผ่นอิฐ

แรงคนทำการ

นางงาน ๓ นาย จีนช่างไม้ ๑๐ แรง จีนใช้หู่ ๗๐ แรง จีนจับกัง ๖๒ แรง กุสไทย
๕๒ แรง

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า หม่อมราชวงศ์ชลบ
หม่อมราชวงศ์สิงหนาท

วันที่ ๘ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้าพระพรหมบริรักษ์ ขอพระราชทานทำรายงานการขุดตอนต้นไม้กิ่งไม้ ดอกผลต่างๆ ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทพระราชอาญาไม่พิน เกล้าย

ข้าพระพุทธเจ้าได้ทำการขุดตอนต้นไม้กิ่งไม้ดอกผลต่างๆ ตั้งแต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๓๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๒ ต้นไม้ปลูกด้านพระยามหาเทพ ไร่ ๔๗ ไร่ ๓๕๐ ไร่ ๓๐๐ ไร่ ๓๐๐ ไร่ ๖๕ ไร่ มะลิซ้อน ๖๕ ไร่ มะลิพู่กัน ๒๐ ไร่ จำปา ๒๐ ไร่ ชมภูสาแหวก ๖ ไร่ กะดังงาจีน ๑ ไร่ เจียก ๑ ไร่ ไม้ตัวอย่าง .....๖๗ ต้น ต้นไม้ใหญ่ต้นไม้เล็กส่งด้านเจ้าหมื่นสรรเพชภักดี ไร่ ๔๐๐ ไร่ เลบครุฑ ๗๘๐ ไร่ แสงอาทิตย์ ๑๑๐ ไร่ หมากภู หมากเมี่ยง ๖๐ ไร่ ลิ้นมังกร ๕๐ ไร่ แก้ว ๔๐ ไร่ ไร่ ๑๗ ไร่ กิ่งประตูดอน ๒๕ ไร่ รวม ๑๔๘๒ ไร่ กิ่งไม้ใหญ่ กิ่งไม้เล็กต่างๆ ที่ได้ตอนเดือนนี้ กิ่งประตูดอน ๓๐ ไร่ ป่า ๒๐ ไร่ ชมภูต่างๆ ๕๐ ไร่ พื้กุน ๒๐ ไร่ สาระภี ๑๐ ไร่ ประยง ๕๐ ไร่ ขุดไม้เล็กต่างๆ ที่ ข้าได้ประมาณ ๓๐๐๐ ต้น

ใช้เงินค่าจ้างแรงคนกสิในเดือนมิถุนายนสิ้น ๓๐๐ บาทถ้วน

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้าพระพรหมบริรักษ์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๔๒๑
ที่มา หจข. ร.๕ รล.๘.๑ก/๑๗

(สำเนา) วันที่ ๒๑ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า พระยามหาเทพ, ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่า
ล่องธุลีพระบาท

ด้วยเวลาวันนี้ต้นปีบจมีนจงขามาต้นหนึ่งสูง ๕ วา ๓ ศอก คบ ๘ ศอก แต่เป็นลำต้น
สองต้นขึ้นมาตั้งแต่ดินพุ่มกว้าง ๕ ศอก

เวลาบ่าย ๕ โมง ๒๐ นาทีมีฝนตกไม่สู้มากนัก แต่พายุจัดมากต้นไม้ในสวนแ่งเต่งไม่มี
อันตรายหาได้

ควรมีควรรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า พระยามหาเทพ

มีที่ควรปลูก ๒ แห่ง คือที่สระน้ำสวนยี่ปุ่น ในวงต้นแก้วซึ่งกะจะปลูกสนทเล อีกแห่ง
หนึ่งเข้าหมู่ต้นปีบหลังเขามุมข้างใต้ ซึ่งได้กะไว้ว่าจะให้เป็นหมู่ต้นปีบ ถ้าจะปลูกต้องปลูกให้
อย่างตั้งวงรอบเช่นต้นสนฉัตรที่พระยาเวียงในปลูกอยู่ เข้าใจว่าต้นกลางสูงราว ๘ วาที่ปลูกไว้
แล้ว มีต้นจะรายล้อมปลูกไว้แล้วต้นหนึ่ง เข้าใจว่าสูง ๕ วาเสศราวๆ กัน ลงที่นั่นก็จะดี เพราะลำ
ต้นเป็น ๒ ต้นขึ้นมา ถ้าเห็นว่าที่ไหนเหมาะให้ปลูกเสียทีเดียว นี้กะจะไปได้ต่อราววันที่ ๒๓ ที่
๒๔ แต่ก็ไม่แน่เพราะฝนชุกนัก ถ้าไม่มีฝนแห่งๆ ลางที่ก็จะไปก่อนนั้น

(พระบรมนามาภิไธย) สยามินทร์

นายผ่องคัต
ขุนประจทาน

รหัสเอกสาร ๒๔๖๐๕๑๔ก
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๙

ที่ ๒๖/๖๕๓

กระทรวงโยธาธิการ
กรมโยธา กรุงเทพฯ,

วันที่ ๑๔ สิงหาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอพระราชทานกราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ราชเลขานุการทราบ
ฝ่าพระบาท

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมโยธาสร้างสะพานข้ามลำธาร ในถนนเต็กใต้แห่ง
สวนแง่เต็ง เป็นสะพานก่อด้วยอิฐโค้ง

บัดนี้ กรมโยธาทำการแล้วเพียงก่อสร้างทำระดับถนนข้ามตามพระบรมราชประสงค์ยัง
หาได้ทำพนังไม้ ได้ใช้จ่ายสิ้นค่าแรงค่าสิ่งของเป็นจำนวนเงิน ๙๒๙ บาท ๔๘ อัฐ ดังบัญชี
รายละเอียดที่ได้สอดซองทูลเกล้าฯ ถวายมาพร้อมกับหนังสือนี้ด้วยแล้ว

ขอพระบารมีเป็นที่พึงเพื่อได้รับพระราชทานเงินรายนี้

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

พระสถิตยนิมานการ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๙๒๙๗

ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล้องที่ ๙ แฟ้มที่ ๙

รายละเอียดการทำสพานข้ามลำธารถนนเต็กใต้ในสวนแ่งเต็ง

รายการ	จำนวนเงิน		รวมเงิน		หมายเหตุ
	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ	
สิ่งของ					
การทำสพานกว้าง ๔ เมตรยาว ๓ เมตร ๕๐ เซน					ยกเว้น
เข็มไม้แก่นวัดผ่าศูนย์กลางโต ๑๕ เซนยาว ๒ เมตรเข็มละ ๑ บาท ๖๐ เซน	เงิน ๖๐	-			แต่การทำ
อิฐหักลงหว่างเขมกิวบิกเมตรละ ๒ บาท ๖ กิวบิก เมตร	เงิน ๑๒	-			หนักสพาน
อิฐยอยก้อนเล็กกิวบิกเมตรละ ๕ บาท ๖ กิวบิก เมตร	๓๐	-			
อิฐพิมพ์ก่อสร้างพื้นละ ๓๕ บาท ๒๘๐๐ แผ่น	เงิน ๙๘	-			
ปูนซิเมนต์ทำคันทกริดแลก่อถึงละ ๑๓ บาท ๒๖ ถึง	เงิน ๓๓๘	-			
ทรายทำคันทกริดแลก่อถึงละ ๑ บาท ๒๔ อัฐ ๕๐ ถึง	เงิน ๖๘	๔๘			
เหล็กยึดโต ๔ เซนยาว ๓ เมตร ๖๐ เซนสำหรับ					
ละ ๔๕ บาท ๓ สำหรับ	เงิน ๑๓๕	-	๗๔๑	๔๘	
ค่าแรง					
ค่าแรงขุดดินคลองรากกิวบิกเมตรละ ๑ บาท ๒๔ กิวบิกเมตร	เงิน ๒๔	-			
ค่าแรงตีเข็ม ๑๐๐ ละ ๒๐ บาท ๖๐ เซน	เงิน ๑๒	-			
ค่าแรงขุดดินหว่างเขมเล็ก ๔๐ เซนสะแควเมตร					
ละ ๑ บาท ๑๒ สะแควเมตร	เงิน ๑๒	-			
ค่าแรงลงอิฐหักหว่างเขมสูง ๓๐ เซนสะแควเมตร					
ละ ๑ บาท ๑๒ สะแควเมตร	เงิน ๑๒	-			
ค่าแรงทำคันทกริดกิวบิกเมตรละ ๗ บาท ๖ กิวบิกเมตร	๔๒	-			
ค่าแรงเงินช่างไม้ทำโค้งรับอิฐโค้งละ ๓ บาท ๒					

โคงเงิน		๖	-		
ค่าแรงก่อสร้างแลถือปูนซิเมนเสร็จ	เงิน	๘๐	-	๑๘๘	-
รวมทั้งสิ้น.....	เงิน			๙๒๘	๘๘

รหัสเอกสาร ๒๔๖๐๕๑๕
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๙

ขุนพิจิตรว่าง

นายแจ่มพิมพ์
นายม้วนทาน

ที่ ๖๙/๙๐๙

กรมราชเลขาณูการ

วันที่ ๑๕ สิงหาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

แจ้งความแก่พระสถิตยนิมมานการ ด้วยได้รับหนังสือที่ ๒๖/๖๕๓ ลงวันวานนี้ ส่งบายู
ซึ่งรายละเอียดในการที่ได้ทำตะพานข้ามลำธารในถนนเด็กได้แห่งสวนแ่งเต่ง ว่าได้ใช้จ่ายค่าแรง
ค่าสิ่งของสิ้นไปเป็นจำนวนเงิน ๙๒๙ บาท ๔๘ อัฐ นั้น ได้นำกราบบังคมทูลพระกรุณา ทราบฝ่า
ล่องธุลีพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จ่ายเงินให้
ท่านแล้ว

หม่อมอนุวัตรตรวจ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๕๑๖

ที่มา พระราชหัตถเลขาพระราชทานพระยาบำเรอภักดิ์

พระที่นั่งบรรณาคมสรณีย์

วันที่ ๑๖ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๒

ถึงพระยาบำเรอภักดิ์ ที่สวนดุสิต ตั้งแต่เข้าไปอยู่ทางพระที่นั่งวิมานเมฆ ไม่ใคร่จะได้ยินเสียงตี
ท่มยาม เพราะไกลออกไปเสียงฆ้องไม่พอ เหนจะต้องคิดตั้งโรงนาฬิกา ต้องใช้ตีระฆัง จะมี
ระฆังอะไรที่จะใช้ได้ ถ้าไม่มีก็ต้องคิดหล่อใหม่ ที่โรงหล่อทหารเรือเคยหล่อได้ดี แต่จะต้องให้
เชื่องกว่าที่เคยหล่อสักหน่อยหนึ่ง จำจะต้องระวังให้เสียงเพราะด้วย

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๕๖๐๖๐๕
ที่มา บรูซรัตน์

วันที่ ๕ กันยายน ร.ศ.๑๒๒

ถึงสรรพเพ็ช

วันที่ ๘ จะกลับลงไปกรุงเทพฯ นั้น จะกินข้าวเช้าที่สวนดุสิต เจ้าสายจะให้คนลงไปทำ
ให้ตั้งโต๊ะที่พลับพลาสวนแง่เต่ง มีสำหรับข้าราชการที่ตามลงไปด้วย สั่งลงไปให้เขาจัดล่วงหน้า
ไว้ พอไปถึงเดรินสวนแล้วให้ได้กิน จะได้ไม่เสียเวลา

สยามินทร์

รหัสเอกสาร ๒๔๕๖๐๖๑๕
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๙

ชนพิจิตรร่าง

ที่ ๘๗/๑๑๙๒

นายเนตรพิมพ์
นายเป้าทาน
กรมราชเลขาการ

วันที่ ๒๕ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

แจ้งความแก่พระสถิตยนิมมานการ ด้วยได้รับหนังสือที่ ๔๐/๘๘๗ ลงวันที่ ๑๓ เดือนนี้
ตอบเรื่องจะทำตะพานข้ามอ่างหยกที่สวนดุสิต ว่าได้หาฤกษ์กับอินยนิยว่าถ้าจะทำด้วยไม้ก็คงจะ
ถูกกว่าราคาเหล็กไม่เกินกว่า ๑ ในส่วน ๓ ตามแบบที่ทูลเกล้าฯ ถวาย คิดเป็นเครื่องเหล็ก ถ้า
จะทำไม้คงจะไม่งามเหมือนแบบ เห็นควรใช้เครื่องเหล็กดีกว่าเครื่องไม้ แลว่าเครื่องเหล็กที่จะทำ
ห้างลารินีเนแทนรับจะส่งถึงกรุงเทพฯ กะประมาณราคาเป็นเงิน ๑๕๑๒๐ บาท ถูกกว่าห้างอื่น
นั้น ได้นำกราบบังคมทูลพระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ทำเป็น
ตะพานเครื่องเหล็ก ตามความเห็นที่ทูลเกล้าฯ ถวายพระกรุณานั้นแล้ว

ที่ ๓๘/๘๘๕

กระทรวงโยธาธิการ
กรมโยธา กรุงเทพฯ

วันที่ ๑๗ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม.

ตามแบบสพานเหล็กข้ามอ่างหยกที่สวนดุสิตซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้นำทูลเกล้าฯ ถวาย
ครั้งหนึ่งนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กะประมาณราคาเพื่อจะได้ก่อสร้างตามแบบ.

ข้าพระพุทธเจ้าได้ส่งแบบเครื่องเหล็กไปยังอยู่บางกอกตอกแลห้างเฮวาศเอศกิน, ห้างลา
รีเนแทนกรุงอิตาลี.

บัดนี้ได้รับรายละเอียดของห้างทั้ง ๓ คืออยู่บางกอกตอกเป็นจำนวนเงิน ๒๐๗๕๐
บาท, ห้างเฮวาศเอศกินเป็นจำนวนเงิน ๑๙๙๙๑ บาท, ห้างลารีเนแทนเป็นจำนวนเงิน
๑๕๑๒๐ บาทส่งถึงกรุงเทพฯ คงเป็นราคาของห้างลารีเนแทนถูกกว่าห้างทั้ง ๒ แม้จะทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ข้าพระพุทธเจ้าจะได้ส่งเครื่องเหล็กเข้ามา
ทำการตามพระบรมราชประสงค์.

ส่วนค่าแรงค่าไม้แลค่าอิฐปูนทรายทั้งหลาย จะได้กะประมาณทูลเกล้าฯ ถวายรับ
พระราชทานพระบรมราชานุญาตเป็นครั้งหลัง

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

พระสทิธิ์นิมมานการ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๖๑๗ก

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

ที่ ๑๑๔/๘๘๕

ห้องกรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๑๗ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชะ ฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

พระยาราชสงครามส่งฎีกามาขอเบิกเงินที่ข้าพระพุทธเจ้า เป็นค่าซ่อมแลแก้หลังคา กับ
ทำการเพิ่มเติมบางอย่างที่พระที่นั่งวิมานเมฆ มีรายการที่ทำแลจำนวนเงินตามรายการเลียดที่
แจ้งในฎีกาซึ่งขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายมาเพื่อทราบฝ่าล่องธุลีพระบาทด้วย มีจำนวน
เงินในยอดรวมที่ขอเบิก ๖,๘๖๐ บาทนั้น ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้วข้าพระพุทธเจ้า
ขอพระราชบรมราชานุญาตจ่ายเงินนั้น

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า สมมตอมรพันธุ์ ขอเดชะ

ช.พ.

ส.ท.

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๖๑๗๖

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

(สำเนา) ที่ ๓๘

ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้แก้รั้วแลเปลี่ยนแปลงการพระที่นั่งวิมานเมฆ
หรือทำฝาเติมใหม่แลครอบกระเบื้องเงินถือปูนนอกไก่แลแก้รั้วต่างๆ ดังมีรายละเอียดแจ้งต่อไปนี้

รายการ	เงิน		รวม	
	บ	อ	บ	อ
<u>ค่าหุ้มบัวกันฝนสาด</u>				
ทองเหลืองแผ่นเบอร์ ๑๐ ๓๒๐ แผ่น เงิน	๖๙๑	๑๖		
ตะปูทองเหลืองยาว ๔ หุน ๕๕ ห่อ "	๘๒	๓๒		
กระดาษน้ำมัน ๑๐๐ ผืน	๗๕	-		
น้ำมันดิน ๑ ถัง	๖	-		
ค่าแรงเงินแรงละ ๑ บาท ๑๖ อัฐ ๑๓๙ แรง	๗๓	๔๘		
ค่าแรงไทย " ๑ " ๘ " ๓๖ "	๔๑	๓๒		
" " ๑ " " ๔๑ "	๔๕	-		
" " " ๕๖ " ๕๒ "	๑๒	๓๒		
" " " ๔๘ " ๑๗ "		๔๘		
รวมเงิน			๑๑๖๘	๑๖
<u>ค่าแก้รั้วหลังคาแปดเหลี่ยม</u>				
ทราย ๒ ลัง ๗๕ ถัง	๗๕	-		
ปูนหิน ๑๘ เกียน ๆ ละ ๑๖ บาท	๒๘๘	-		
ปูนซิเมน ๕๐ ถัง ๆ ละ ๑๓ บาท	๖๕๐	-		
ค่าแรงถือปูนนอกไก่แลครอบตะเข้คืดยาวทั่วไป ๑๕๔ วา เหมาวาละ ๘ บาท ๔๒ อัฐ	๑๓๓๓	๔		
รวมเงิน			๒๓๖๖	๔
<u>ค่าซ่อมแซมรางน้ำ</u>				
รางน้ำยาว ๒๔ วา เหมาทั้งค่าแรงแลสังกระสี วาละ ๖ บาท	๑๔๔	-	๑๔๔	-
รวมนำนี้ยกไปเงิน			๓๖๕๘	๒๐

รวมนำนี้เงิน

๓๒๐๑ ๔๔

	รวมทั้งสิ้น	เงิน	-	-	๖๘๖๐	-
--	-------------	------	---	---	------	---

ราชสงคราม

แจ่ม พิมพ์
สำเนียง ทาน

รหัสเอกสาร ๒๕๕๖๐๖๑๗

ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

รับวันที่ ๑๘ กันยายน ร.ศ. ๑๒๒

ลงวันที่ ๑๗ กันยายน ร.ศ. ๑๒๒

นาม กรมขุนสมมติ ที่ ๑๑๔/๘๘๕

ใจความ

ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาเบิกเงินซึ่งพระยาราชสงคราม ขอเบิกเป็นค่าซ่อมแซมแก้หลังคา
ทำการเพิ่มเติมบางอย่างที่พระที่นั่งวิมานเมฆ

พระราชกระแส

หมายเหตุ

อนุ

รหัสเอกสาร ๒๕๕๖๐๖๑๘
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ ก่อตั้งที่ ๙ แฟ้มที่ ๙

นายเป้า

นายวรพิมพ์
ขุนประจทาน

ที่ ๘๓/๑๑๕๐

กรมราชเลขาการ

วันที่ ๑๘ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

แจ้งความมายังพระสทิติย์นิมมานการ

ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้แจ้งความมาว่า ท่านมีหนังสือกราบบังคมทูล
พระกรุณาที่ ๓๘/๘๘๕ ลงวันวานนี้ ว่าได้รับรายกะประมาณค่าเครื่องเหล็กสพานข้ามอ่างหยกที่
สวนดุสิต จากห้างบางกอกด็อกเงิน ๒๐,๗๕๐ บาท ห้างเฮวาตเอ็คกินเงิน ๑๘,๘๘๑ บาท
ห้างลารีนีเนแทนเงิน ๑๕,๑๒๐ บาท ส่งถึงกรุงเทพฯ คงราคาห้างลารีนีเนแทนถูกกว่าห้างทั้ง
สองนั้น โปรดเกล้าฯ ให้หาหรือท่านว่า ถ้าจะทำสพานไม้จะถูกกว่านี้เท่าไร และจะทำงานได้เท่าไร

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๖๑๙
ที่มา จดหมายเหตุการณ์ก่อสร้างและซ่อมแซมพระที่นั่งวิมานเมฆ

นายมีนร่าง

นายมีนเขียน
จางวางเขตทาน

พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๑๙ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ถึงกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ด้วยได้รับหนังสือที่ ๑๑๔/๘๘๔ ลงวันที่ ๑๗ เดือนนี้ขอ
อนุญาตจ่ายเงินให้แก่พระยาราชสงครามตามฎีกาเป็นค่าซ่อมแซมหลังคารั้วกับทำการเพิ่มเติม
บางอย่างที่พระที่นั่งวิมานเมฆเป็นจำนวนเงิน ๖,๘๐๐ บาท นั้น ทราบแล้วอนุญาตให้จ่าย

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๖๒๓
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๕ แฟ้มที่ ๕

ที่ ๔๐/๘๘๗

กระทรวงโยธาธิการ
กรมโยธา กรุงเทพฯ

วันที่ ๒๓ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอพระราชทานกราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ราชเลขานุการ ทราบ
ฝ่าพระบาท

ตามลายพระหัตถ์ที่ ๘๓/๑๑๔๐ ลงวันที่ ๑๘ เดือนนี้ ดำเนินกระแสพระบรมราชโองการ
โปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าชี้แจงเรื่องที่จะทำสะพานข้ามอ่างหยกที่สวนดุสิตเพื่อจะทำด้วยไม้
จะเป็นประโยชน์ทั้งงานเดือน ๑๒ ปีนี้หรือไม่ และจะเป็นราคาถูกแพงประการใด ได้ทราบเกล้าฯ
ทุกประการแล้ว

ข้าพระพุทธเจ้าได้หารือกับอินเฮอร์เนียพร้อมกันเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ถ้าจะทำด้วยไม้ก็คง
จะถูกกว่าราคาเหล็กไม่เกินกว่า ๑ ในส่วน ๓ แต่แบบที่เขียนทูลเกล้าฯ ถวายนี้ คิดเป็นเครื่อง
เหล็กถ้าจะทำไม้ก็คงจะไม่งามดังแบบที่ทูลเกล้าฯ ถวาย กล่าวคือตัวไม้ต้องใหญ่มากและมีเสาขึ้น
อีกหลายช่อง โดยอ่างหยกนั้นกว้างมาก และจำเป็นจะต้องใช้พนักเหล็ก เพราะประสงค์ความให้
โปร่งแสงงาม เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า การทำไม้เป็นอันไม่ควรหลายประการ คือเสาที่ปักจะไม่ถาวรอยู่
นานแลเครื่องไม้ที่จะใช้ก็ต้องใหญ่มาก และมีเสาค้ำๆ ดูไม่งามและจะไม่ถูกพระราชทรัพย์ลงได้มาก
นักโดยที่ต้องใช้พนักเหล็กแล้วยังต้องมีเวลาทำแบบอีกคงไม่ทันในงานเดือน ๑๒ ข้าพระพุทธเจ้า
เห็นด้วยเกล้าฯ ว่าควรต้องใช้เครื่องเหล็กดีกว่าเครื่องไม้ ห้างลารีนีเนแทนรับจะส่งถึงกรุงเทพฯ
ในไม่เกินกว่า ๖ เดือน นับแต่วันที่รับคำสั่งเป็นต้นไป

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

พระสถิตยนิมานการ

วันที่ ๓ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชฝ่าลองทูลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้าพระพรหมบริรักษ์ ขอพระราชทานทำรายงานขุดตอนต้นไม้ดอกผลต่าง ๆ ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าลองทูลีพระบาทพระราชอาณาไม่พันเกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าทำการเกาะชำขุดตอนต้นไม้ใหญ่ ต้นไม้เล็ก ใบดอกผลต่าง ๆ สำหรับปลูกสวนดุสิตนั้น พระเดชพระคุณเป็นล้นเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้าได้ขอรับพระราชทานใช้เงินค่าจ้างคนกสิที่ทำการ ตั้งแต่วันที่ ๑๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๑ จนถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ร.ศ. ๑๒๒ ข้าพระพุทธเจ้าทำการเกาะชำขุดตอนต้นไม้ใหญ่ ต้นไม้เล็ก ใบดอกผลต่าง ๆ ที่ได้ส่งแล้ว ด้านเจ้าหมื่นสรรพเพชภักดีรวมไม้ใบศรีต่าง ๆ ไม้ดอกผลใหญ่ ผลเล็กต่าง ๆ ๑๐๔๖๓ ต้น ด้านพระยามหาเทพต้นไม้ใหญ่ต้นไม้เล็กดอกผลต่าง ๆ ๒๕๐๓ ต้น รวมสองด้านต้นไม้ต่าง ๆ ๑๒๙๖๖ ต้น

ใช้เงินค่าจ้างคนกสิที่ทำการตั้งแต่วันที่ ๑๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๑ จนถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ร.ศ. ๑๒๒ สิ้นเงิน ๒๒๗๐ บาท

พระราชอาณาไม่พันเกล้าฯ กิ่งไม้ใหญ่ กิ่งไม้เล็กที่ตอนไว้ ข้าพระพุทธเจ้ายังส่งไม้ทันตามที่ข้าพระพุทธเจ้ากำหนดไว้ ไม้ใหญ่ดอกผลต่าง ๆ สูงตั้งแต่ ๕ ศอกถึง ๓ วาเสศ ประมาณ ๒๐๐ ต้นเสศ ไม้เล็กดอกต่าง ๆ ประมาณ ๓๐๐๐ ต้นเสศ ไม้ใหญ่ที่เป็นไม้แขงเช่นลิ้นจี่ ลำไย สายน้ำผึ้ง ถ้ารากเดินไม่เต็มที่ตั้งมาซำก็เกลงจะเป็นอันตราย จึงได้ขำอยู่บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้ตัดขำไว้ไม้ใหญ่ได้ ๑๐๐ ต้นเสศ ไม้เล็กประมาณ ๓๐๐๐ ต้นเสศ ยังจะได้ตัดขำให้แล้วทั้งสิ้นที่ได้ตอนไว้ต่อไป

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า พระพรหมบริรักษ์

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๗๑๗๖

ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล้องที่ ๙ แฟ้มที่ ๗

รายละเอียดการทำประตูกำแพงถนนบววยริมถนนภาพระบำหนึ่งประตู ติดถนนเต็ก

๑ ประตู รวม ๒ ประตู

รายการ	จำนวนเงิน		รวมเงิน		จดหมายเหตุ
	ป,	อ,	ป,	อ,	
<u>ค่าสิ่งของ</u>					
เข็มไม้แก่นวัดผ่าศูนย์กลางโต ๒๐ เซ็นต์ ยาว สองเมตร ๕๐ เซ็นต์ เข็มละ ๒ บาท ๓๒ อัฐ เข็ม ๘๐ เข็ม	๒๐๐	-			
ปูนสีเม้นทำคันกริดถึงละ ๑๐ บาท ๓๒ อัฐ ๒ ประตู ปูน ๔๐ ถัง	๔๒๐	-			
ทรายน้ำจืดแลก่อถือปูนเสร็จ กิวบิตเมตรละ ๓ บาท ๒ ประตู ๑๒๐ กิวบิตเมตร	๓๖๐	-			
อิฐมอญก่อประตู พื้นละ ๑๐ บาท ๒ ประตู อิฐ ๗๐,๐๐๐ แผ่น	๗๐๐	-			
ปูนสีลาประสมทรายก่อประตู กิวบิตเมตรละ ๑๖ บาท ๒ ประตู ๖๐ กิวบิตเมตร	๙๖๐	-			
เหล็กกรอดทับหลังประตู หน้า ๓X๖ นิ้ว ฟุต ยาว ๑๔ ฟุต ท่อนละ ๒๐ บาท ๒ ประตู สีท่อน	๘๐	-			
เหล็กหุปลาติกรอบประตู หน้า ๑/๒ X ๔ นิ้ว ฟุต ยาว ๓ ฟุต อันละ ๑ บาท ๓๒ อัฐ ๑๒ อัน	๑๘	-			
ไม้สักทำบานประตูทำกรอบประตู กิวบิตฟุตละ ๒๕๐ เซ็นต์ ๒ ประตู ๒๐๐ กิวบิตฟุต	๘๓๓	๒๑			
บานพับเหล็กติดบานประตูอันละ ๑๒ บาท ๒ ประตู ๘ อัน	๙๖	-			
กลอนเหล็กใส่ประตูอันละ ๑๐ บาท ๒ ประตู ๒ อัน	๒๐	-			
กุญแจหอยโข่งทองเหลืองอย่างใหญ่ กุญแจละ ๖ บาท ๒ ประตู ๒ กุญแจ	๑๒	-			
สีขาวอย่างดีทาประตูกระป๋องละ ๑๐ บาท ๒ ประตู สี ๗ กระป๋อง	๗๐	-			

น้ำมันประสมสีอย่างดีกระป๋องละ ๑๗ บาท ๒ ประตู่ สองกระป๋อง	๓๔	-	๓๘๐๓	๒๑
<u>ค่าแรง</u>				
ค่าแรงขุดดินคลองรากตีเข็มทำคันทันกริดก่ออิฐถือ ปูนบ้นลวดลายเสร็จประตู่ละ ๑,๕๐๐ บาท สองประตู่	๓,๐๐๐	-		
ค่าแรงช่างไม้ทำกรอบประตู่แลบานประตู่ติด เสร็จประตู่ละ ๒๕๐ บาท ๒ ประตู่	๕๐๐	-		
ค่าแรงทาสีตัวไม้ประตู่ทั่วไปประตู่ละ ๒๐ บาท ๒ ประตู่	๔๐	-	๓๕๔๐	
รวมทั้งสิ้น..... เงิน			๗,๓๔๓	๒๑

พระสถิตยนิมานการ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๗๒๑
ที่มา หจช. ร.๕ บ.๗/๖๔

ที่ ๕๒/๑๐๗๖

กระทรวงโยธาธิการ
กรมโยธา กรุงเทพฯ

วันที่ ๒๑ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม.

ตามที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกช่างเขียนลายปูนลายสีต่างๆ สำหรับการพระที่นั่งอัมพรสถานนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้ให้มิสเตอร์กอลโลแลมมิสเตอร์ตามาโยเขียนหนังสือออกไปยังอาคีตักใหญ่ในประเทศอิตาลีแลพวกพ้องของมิสเตอร์กอลโลแลตามาโย เพื่อให้แสวงหาช่างที่มีฝีมือดีแลเคยทำการที่จะเข้ามารับราชการสนองพระเดชพระคุณในกรุงเทพฯ สักนายหนึ่งตั้งแต่ได้เขียนหนังสือไปกว่า ๖ เดือนมาแล้วก็ไม่สมประสงค์ โดยเวลานี้ในประเทศยุโรปมีการเขียนอยู่โดยมาก.

บัดนี้มิสเตอร์กอลโลได้รับหนังสือของมิสเตอร์โกรเซอร์ โพรเฟสเซอร์โรงเรียนช่างเขียนในเมืองตุรินว่า มีช่างเขียนคนหนึ่งชื่อมิสเตอร์แฟโรเปนช่างเขียนอย่างดี เปนผู้มีชื่อเสียงอยู่ในเมืองตุรินแล้ว มีฝีมือเขียนได้ทุกอย่างตลอดถึงรูปคน มิสเตอร์กอลโลแลมิสเตอร์ตามาโยได้เคยเห็นฝีมือแลรู้จักตัวเปนที่เชื่อถือได้ เต็มใจจะเข้ามารับราชการสนองพระเดชพระคุณ ขอรับพระราชทานสัญญา ๓ ปีเงินเดือนๆ ละ ๔๘ ปอลด์ ค่าเดินทาง ๘๐ ปอลด์ ข้อสัญญาเหมือนกับพนักงานในกรมโยธา คือมีค่าเช่าบ้านอีกส่วนหนึ่งใน ๑๐ เปอร์เซนต์ของเงินเดือน แลค่าเดินทางเมื่อสิ้นสัญญาจะกลับไปยังประเทศยุโรปเปนจำนวนเงินอีก ๘๐ ปอลด์ แม้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เรียกมิสเตอร์แฟโรช่างเขียนคนนี้แล้ว จะขอรับพระราชทานเงินอีก ๗๐ ปอลด์เพื่อจะได้จัดซื้อสีต่างๆ แลเครื่องใช้สำหรับการเขียนเข้ามาที่เดียวโดยทราบเกล้าฯ ว่าสีต่างๆ แลเครื่องใช้จะหาซื้อที่กรุงเทพฯ ไม่ได้.

อนึ่งการทำสัญญานี้ จะโปรดเกล้าฯ ให้ทำสัญญาเปนพนักงานกรมโยธาเสียแต่ขั้นต้นที่เดียวจะเปนที่เรียบริ้อยเปนหมวดกองกัน แต่เงินในงบประมาณกรมโยธาหามีในศกนี้ไม่ ขอพระบารมีปกเกล้าฯ เพื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตเรียกมิสเตอร์แฟโรเข้ามารับราชการสนองพระเดชพระคุณแต่เดือนพฤศจิกายนศกนี้เป็นต้นไป.

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า พระสติติย์นิมานการ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๗๒๓
ที่มา หจช. ร.๕ บ.๗/๖๔

นายโก้วร้าง

นายสดเขียน
นายชื่นทาน

ที่ ๔๔/๑๔๒๗

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วันที่ ๒๓ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก๑๒๒

ถึงพระสถิตยนิมมานการ ด้วยได้รับหนังสือที่ ๕๒/๑๐๗๖ ลงวันที่ ๒๑ เดือนนี้ เรื่องจะจ้างมิสเตอร์แพโรช่างเขียนเข้ามาทำการพระที่นั่งอัมพรสถานมีกำหนดสัญญา ๓ ปี เงินเดือนๆ ละ ๔๘ ปอนด์ ค่าเดินทาง ๘๐ ปอนด์ ข้อสัญญาเหมือนกับพนักงานในกรมโยธาธิการนั้นทราบแล้ว งานทางพระที่นั่งอัมพรสถานไม่ได้คิดตั้งใจจะทำการถึง ๓ ปี จะจ้างช่างมาไว้ ๓ ปี งานในโยธาที่ไม่เห็นมีอะไรจะทำ เงินในงบประมาณก็ไม่มี เมื่อเช่นนั้นก็ไม่เขียนแล้ว ให้คิดแผนเป็นอย่างอื่นไป ถ้าจะเขียนเข้าต้องถึง ๓ ปียิ่งร้ายมากกว่าอย่างอื่น

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๗๒๖
ที่มา หจข. ร.๕ บ.๙/๖๔

(สำเนาคำแปล)

ที่๗๑๓/๙๐๓

วันที่ ๒๖ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

เรียน ท่านพระสถิตยนิมานการ เจ้ากรมโยธา

ด้วยเรื่องช่างทาสีที่จะส่งเข้ามาสำหรับพระที่นั่งสวนดุสิตสามปีนั้น เป็นหน้าที่กรมเราจะต้องจัดแจงโดยเร็วเพราะการทำลวดลายนั้นจะต้องทำทุกๆ วัง และจะทำต่อไปข้างหน้าคือ วังสมเด็จพระบรม, วังเจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์, วังเจ้าฟ้ายุคล แลพระที่นั่งอนันตสมาคม แลที่อื่นๆ อีก ช่างทาสีในออฟฟิศอาศัยก็มีการทำอยู่เสมอ โดยเหตุว่าช่างทาสีในกรมเราต้องใช้สีสำหรับทำลายมากเดี๋ยวนี้ อันที่จริงการทำสีราคาน้อยกว่าการทำลวดลายอื่นๆ เช่นลวดลายเพดาน, ประตู, หน้าต่าง, บัว, แลลวดลายอื่นๆ อีก เพราะทำเป็นการละเอียดกว่ากัน

พระที่นั่งสวนดุสิตคงจะดูเลวมาก เพราะทำลวดลายแลทาสีไม่ถูกต้อง แลหวังใจว่าจะต้องการช่างทาสีแลทำลวดลายที่ดีๆ สักคนหนึ่ง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าได้เขียนหนังสือไปถึงเคาร์เซปปีที่เมืองดุนแล้ว ขอส่งคนที่ดีๆ คนหนึ่ง เคาร์เซปปีได้ให้มิสเตอร์แพโรเข้ามา เพราะเป็นคนมีชื่อเสียงในการทำลวดลาย ทั้งคงเป็นที่พอพระทัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย กับข้าพเจ้าหวังใจว่าเมื่อพ้น ๓ ปีแล้วคงจะทำสัญญากันใหม่ มิสเตอร์แพโรคนี้นำรูปหุ่นตุ๊กกระตาได้ดีเหมือนกับทำลวดลายต่างๆ เหมือนกัน ดีทีเดียว ก็ดีถ้าเขาทำแล้วก็คงงามทั้งสิ้น คนที่มีฝีมือเช่นนี้หายากด้วย

เพราะฉะนั้นต้องส่งเช็ค ๑๕๐ ปอลด์ไปเสียโดยเร็วคือ ค่าเรือ ๘๐ ปอลด์ ค่าสี ๗๐ ปอลด์ กับขอท่านได้โปรดให้ข้าพเจ้ารับเช็คนี้โดยเร็วด้วย เพราะกลัวว่าจะเสียเวลาล่วงไปทุกวัน

ในที่สุดนี้ ขอแสดงความนับถือต่อท่าน

(เซ็น) อี, ยี, กอลโล

แทนอินเยอร์เนียใหญ่กรมโยธา

รหัสเอกสาร ๒๔๖๐๗๒๖๓
ที่มา หจช. ร.๕ บ.๗/๖๔

PUBLIC WORKS DEPARTMENT &
Office of the Engineer-in-Chief

26th October, 03

715

903

Phra Sathit Nimankarn,
Director General of Public Works Department.

Dear Sir,

In reference to the painter I have the honour to inform you that an arrangement for three years at least is necessary, as beside in the Royal Palace Dusit Park, decoration have to be made in all the palaces that our Department is building at present, and will build in future, as His Royal Highness the Crown Prince villas, His Royal Highness Prince Chow Fa Khun Nakorn Sawan's Palace, His Royal Highness Prince Yugon's Palace, Phratinang Anantasamakom etc., If for certain periods there are not decorative works to do, the said painter will have always work to do in our architect office where the staff is very small.

The reason why a painter in our Department is necessary is that the modern tendency of architects is to use in great scale colours as decoration, and Mr. Tamagno follows this fashion with the greatest sympathy and taste. In fact the cost of painting is smaller than that of any other kind of decoration, as moulding, pannals, plaster and timber ornaments etc. and the effect is richer and nicer.

The Royal Palace Dusit Park as it has been designed would look very poor if proper colour decoration were not used : when the project has been made it was understood that a good painter was required.

So I have wrote to Count Ceppi Professor at Turin University asking for a good painter and Count Ceppi has been so kind to propose Mr. Ferro a young painter of great name who will certainly satisfy so much His Siamese Majesty the King and the Government that I feel certain that his engagement after three years will be renewed.

Mr. Ferro knows figure as well as decoration, and certainly any grand building will improve under his skilfull hand and will acquire that mark of art and modernity which is so difficult to find outside Europe.

I beg also to inform you that we have to send as soon as possible a cheque of £ 150 (£ 80 for the voyage and 70 for buying colours etc.) Please let me have this cheque at once as any time lost now will mean time lost in the completion of the decoration in the Royal Palace.

Yours obediently,

E.G Gollo C.E.

Actg. Engineer-in-Chief, Public Works Dept.

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๗๒๖๒
ที่มา หจข. ร.๕ บ.๙/๖๔

(สำเนาคำแปล)

ที่ ๗๑๓/๙๐๓

วันที่ ๒๖ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

เรียน ท่านพระสถิตยนิมานการ เจ้ากรมโยธา
ด้วยเรื่องช่างทาสีที่จะสั่งเข้ามาสำหรับพระที่นั่งสวนดุสิตสามปีนั้น เป็นหน้าที่กรมเราจะต้อง
จัดแจงโดยเร็ว เพราะการทำลวดลายนั้นจะต้องทำทุกๆ ว่าง และจะทำต่อไปข้างหน้าคือ ว่าง
สมเด็จพระบรมมหาราชวัง, ว่างเจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์, ว่างเจ้าฟ้ายุคล, แลพระที่นั่งอนันตสมาคม แล
ที่อื่นๆ อีก ช่างทาสีในออฟฟิศอาคีเดกมีการทำอยู่เสมอ โดยเหตุว่าช่างทาสีในกรมเราต้องใช้สี
สำหรับทำลายมากเดี๋ยวนี้ อันที่จริงการทำสีราคาน้อยกว่าการทำลวดลายอื่นๆ เช่นลวดลาย
เพดาน, ประตู, หน้าต่าง, บัว, แลลวดลายอื่นๆ อีก เพราะทำเป็นการละเอียดกว่ากัน

พระที่นั่งสวนดุสิตคงจะดูเลวมาก เพราะทำลวดลายแลทาสีไม่ถูกต้อง แลหวังใจว่าคง
จะต้องการช่างทาสีแลทำลวดลายที่ดีๆ สักคนหนึ่ง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าได้เขียนหนังสือไปถึง
เคาร์เซปป์ที่เมืองตุรินแล้ว ขอส่งคนที่ดีๆ คนหนึ่ง เคาร์เซปป์ได้ให้มิสเตอร์แพโรเข้ามา
เพราะเป็นคนที่มีชื่อเสียงในการทำลวดลาย ทั้งคงเป็นที่พอพระทัยพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวด้วย กับข้าพเจ้าหวังใจว่าเมื่อพ้น ๓ ปีแล้วคงจะทำสัญญากันใหม่ มิสเตอร์แพโรคนี้นี้
ทำรูปหุ่นตุ๊กกระตาได้ดีเหมือนกับทำลวดลายต่างๆ เหมือนกัน ดีทีเดียว ก็ดีถ้าเขาทำแล้วก็คง
งามทั้งสิ้น คนที่มีฝีมือเช่นนี้หายากด้วย

เพราะฉะนั้นต้องส่งเช็ค ๑๕๐ ปอนด์ไปเสียโดยเร็ว คือค่าเรือ ๘๐ ปอนด์ ค่าสี ๗๐
ปอนด์ กับขอท่านได้โปรดให้ข้าพเจ้ารับเช็คนี้โดยเร็วด้วย เพราะกลัวว่าจะเสียเวลาส่งไปทุก
วัน,

ในที่สุดนี้ ขอแสดงความนับถือต่อท่าน

(เซ็น) อี, ยี, กอลโล

แทนอินเยอร์เนียร์ใหญ่กรมโยธา

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๗/๒๘
ที่มา หจช. ร.๕ บ.๘/๖๔

นาม พระสฤติย์ ที่ ๕๔/๑๑๑๐
รับวันที่ ๒๘ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๒
ลงวันที่ ๒๘ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๒

ใจความ ทูลเกล้าฯ ถวายสำเนาหนังสือความเห็นของมิสเตอร์กอลโลในเรื่องผนังพระที่นั่ง
อัมพรสถาน ว่าได้คิดที่ทำได้เป็นอย่างดีเขียนทั้งสิ้น

พระราชกระแส

หมายเหตุ

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

จดหมายถึงเจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ด้วยว่า เรื่องช่างเขียนฝรั่งที่ฉันได้พูดกับเธอครั้ง
หนึ่งแล้วนั้น บัดนี้ได้อ่านหนังสือซึ่งเป็นความเห็นของม, โกลโล แล ม, อไรก็จำชื่อไม่ได้ (ม, หรุ)
เขาว่าพระที่นั่งอัมพรนั้นไม่เขียนจะทำอย่างอื่นไม่ได้ เพราะได้เตรียมไว้เสียอย่างนั้นแล้ว แล
เขาแก้ขัดข้องในข้อซึ่งฉันกลัวจะอยู่เปล่าเมื่อพระที่นั่งแล้วตั้งเช่นเธอพูด คือใช้ในการพระที่นั่ง
อนันตสมาคม แลในการรั้ววังต่างๆ ต่อไป เขาเห็นจำเป็นจะต้องมี แลทนายว่าช่างเขียนผู้นี้เมื่อ
ครบ ๓ ปีแล้วเราจะต้องจ้างต่อไปอีก

การเรื่องนี้ถ้าแต่เฉพาะพระที่นั่งอัมพรแล้ว งานไม่มีพอให้ทำ ๓ ปี จึงเป็นการจำเป็นที่
จะต้องหาหรือเธอ ถ้าเธอเห็นว่าจะใช้การในกรมโยธาได้ ก็ขอให้ตั้งไว้ในงบประมาณกรมโยธา
จะเป็นผลที่ฉันได้อาศัยใช้เช่นอาคิเตกแลอินยิเนีย ไม่ต้องเสียเงินเดือนต่างหาก

แต่เป็นการร่อนอยู่หน่อยหนึ่ง ในที่ถ้าจะรอไว้จนถึงงบประมาณศก ๑๒๓ จะทำให้การ
พระที่นั่งอัมพรช้าลงไปได้ เพราะการเกือบจะถึงที่ช่างเขียนจะลงมือได้แล้ว จำจะต้องให้ตกลง
โดยเร็ว แลจะต้องเสียเงินค่าเดินทางแลค่าซื้อสีน้ำยาล่วงหน้า เงินที่จะใช้นี้ ส่วนน้ำยานั้น จะให้
พระสฤติย์เบิกทางพระคลังข้างที่ก็ได้ แต่ส่วนค่าเดินทางแลเงินเดือนที่ถ้าหากว่าเขามาถึงเกี่ยว
ปลายปี ไม่มีที่จะพอโย้จ่ายได้ ฉันจะจัดการ . . . ให้ตลอดไป การเรื่องนี้ถ้าเธอจะใคร่ทราบ
รายละเอียดให้ถามพระสฤติย์แล ม, โกลโล

ตอบพระสฤติย์ว่า

เรื่องนี้เพราะเกี่ยวข้องกับงบประมาณกรมโยธาจึงต้องจดหมายไปยังเจ้าฟ้ากรมขุนนริศให้คิดดู แต่ได้พูดกันล่วงหน้าไว้ก่อนแล้ว กรมขุนนริศก็เห็นควรจะมี เงินล่วงหน้าค่าน้ำยาสีนั้นจะเบิกพระคลังข้างที่ก็ได้ แต่เงินค่าเดินทางต้องเป็นเงินกรมโยธา ถ้าตกลงแล้วก็ให้มาเบิกที่กรมขุนสมมต

ที่ ๔๓/๒๕๖๐

กระทรวงโยธาธิการ

วันที่ ๑๑ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๔

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยในเรื่องคนของห้างเมเปิล ๒ ราย ซึ่งเข้ามารับราชการจัดเครื่องเฟอนิเซอร์สำหรับพระที่นั่งอัมภสถาน ซึ่งทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลหาฤาษีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจว่าเงินเดือนที่ยังค้างอยู่จะควรชำระให้เสร็จสิ้นไปเสียอย่างไรนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้กราบทูลหาฤาษีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ แลได้เป็นการเห็นดีด้วยกันแล้วว่า

๑ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิลเลียมแบนด์ลิสต์ผู้ถึงแก่กรรมนั้น ควรจะกราบบังคมทูลขอรับพระราชทานเงินชำระบาญชี เงินซึ่งวิลเลียมแบนด์ลิสต์จะได้รับจากกรมโยธาเป็นค่าเงินเดือนค่าเช่าบ้านแลค่าใช้จ่ายทั้งปวง ตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงกลางเดือนสิงหาคมศก ๑๒๓ เป็นเงิน ๑๘๐๒ บาท ค่าฝังศพ ๘๕๐ บาท ซึ่งตามธรรมเนียมราชการรัฐบาลไม่เคยเสียให้แก่ผู้ใด แต่ฮาเล่พนักงานจัดการเฟอนิเซอร์ชี้แจงว่าตามธรรมเนียมของห้างเมเปิลลูกจ้างได้รับค่าทำศพด้วย จึงอยากจะขอรับพระราชทานพระมหากรุณาในส่วนเงินรายนี้ด้วย นอกจากนี้ยังขอรับพระราชทานเงินสำหรับที่จะได้พระราชทานบุตรแลภรรยาของผู้ตายนั้นอีก แต่ความข้อนี้อันต้องสุดแล้วแต่ที่จะทรงพระมหากรุณาทั้งสิ้น

๒ เรื่องเงินเดือนฮาเล่พนักงานจัดตั้งเครื่องเฟอนิเซอร์ ซึ่งได้รับเงินเดือนในตอนต้นจากห้างเมเปิลมาจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ตั้งแต่เดือนนั้นต่อมา พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจทรงเห็นว่า ควรจะได้รับพระราชทานเงินเดือนจนกว่าจะเสร็จการตั้งเครื่องเฟอนิเซอร์ในพระที่นั่งอัมภ ข้างฝ่ายพระสถิตย์นิมมานการเห็นว่า ไม่ควรจะไปเพราะแปลนที่จะตั้งก็มีอยู่เสร็จแล้ว ถ้าฮาเล่จัดสิ่งของมอบให้พร้อมเต็มตามบาญชีที่ส่งก็จะจัดเสร็จได้ตามแปลนแลบาญชีที่ส่ง ส่วนเฟอนิเซอร์ที่จะต้องหากอสอบ้างจะทำเองก็ได้เพราะมีช่างอยู่แล้ว แต่ความจริงนั้นห้างเมเปิลถึงวันนี้ก็ยังส่งเครื่องเฟอนิเซอร์ไม่ครบตามจำนวนที่ส่งมีขาดสิ่งของซึ่งชำรุดต้องสั่งมาเพิ่มเติม เช่น ม่าน แลกระจก, ตู, เบรดัน จึงเป็นปัญหาขึ้นว่าในระหว่างเวลาที่ห้างเมเปิลส่งของยังไม่ครบเช่นนี้ ฝ่ายใดจะเป็นผู้เสียเงินเดือนให้แก่ฮาเล่

ความข้อนี้ข้าพระพุทธเจ้าได้ไต่ถามฮาเล่ดูแล้ว แต่ยังไม่กล้าพูดเป็นคำขาดออกมาว่าเขาจะ เกลมเงินพระราชทานสักเพียงใด ในชั้นนี้จะขอรับพระราชทานแต่เงินซึ่งเกี่ยวข้องกับ

มิตเตอร์วิเลียมแบนด์ลีเสียก่อนแล้ว จึงจะพูดกับข้าพระพุทธเจ้าในเรื่องเงินเดือนส่วนตัวเขาต่อไป

การตั้งเฟอนิเซอร์แลติคมันทั้งปวง กรมโยธาที่จะทำได้ จึงเห็นด้วยเกล้า, ว่าไม่เป็นการจำเป็นที่จะจำงหาเลไว้ต่อไป การที่ฝ่ายใดจะต้องเสียเงินเดือนนั้น ต้องสุดแล้วแต่สัญญาที่ทำเมื่อสั่งของว่าของซึ่งแตกหักตามทางจะเป็นพับอยู่แก่ฝ่ายใด ถ้าห้างเมเปิลสัญญาจะส่งของแต่ล้านที่บริษัททั้งนั้น การซ่อมแซมรวมทั้งเงินเดือนของหาเลที่จะอยู่ต่อไปก็ควรจะให้ห้างเมเปิลเสีย

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาสุรียานุวัตร

ขอเดชะ

ที่ ๕๕/๑๑๑๐

กระทรวงโยธาธิการ
กรมโยธา กรุงเทพฯ

วันที่ ๒๘ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ตามที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานลายพระราชหัตถ์เลขที่ ๔๔/๑๔๒๗ ลงวันที่ ๒๓ เดือนนี้ เรื่องที่จะจ้างมิสเตอร์ แพโรช่างเขียนเข้ามาทำการพระที่นั่งอัมพรสถาน โดยทรงพระราชดำริว่าการพระที่นั่งอัมพรสถานมีการน้อยไม่ถึง ๓ ปี แลงานในกรมโยธาฯก็ไม่มีอะไร โดยจะจ้างช่างเขียนมากก็ไม่ถึงงานพอ ตามกำหนดสัญญา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คิดแผนงนเป็นอย่างอื่นไป ได้ทราบเกล้าฯ ทุกประการแล้ว

ข้าพระพุทธเจ้าได้ไปถูกขามิเตอร์กอลโลแลมิเตอร์ตามาโยแล้ว ทำความเห็นยื่นต่อข้าพระพุทธเจ้าว่า การทำพระที่นั่งอัมพรสถานนี้ได้คิดแผนงนไว้เป็นอย่างดีโดยรู้ศึกด้วยเกล้าฯ ว่าทำการเป็นอย่างเขียนเช่นนี้จะแล้วได้อย่างเร็วแลเป็นราคาถูกกว่าการปั้นลวดลายแลทำผนังอย่างอื่นเป็นอันมาก เพื่อที่จะให้แล้วทันพระบรมราชประสงค์ด้วย แลมีความเห็นต่อไปว่า แม้ได้เรียกช่างทาสีผู้เข้ามารับราชการในกรมโยธาฯ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการก่อสร้างในหน้าที่ของกรมโยธาฯข้างน่าต่อไป โดยได้ทราบเกล้าฯ ว่า กรมโยธาฯจะต้องก่อสร้างสิ่งใหญ่ๆ อีกหลายอย่าง กล่าวคือพระที่นั่งอนันตสมาคมแลวังสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช วังเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร เป็นต้น ช่างเขียนผู้นี้จะเป็ประโยชน์ช่วยแรงอาคีเติกแลจะกระทำให้ราคาการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ถูกลงโดยใช้วิธีเขียน แลหวังด้วยเกล้าฯ ว่าช่างเขียนอย่างนี้จำเป็นที่จะต้องมีสำหรับกับการก่อสร้างซึ่งควรจะมีเสียแต่คราวทำพระที่นั่งอัมพรสถานนี้ทีเดียว ซึ่งเป็นช่องที่ได้มิสเตอร์แพโรคนนี้อันเป็นคนมีชื่อเสียงอยู่แล้วยากที่จะหาจ้างได้ในวันหน้า ควรที่กรมโยธาฯจะต้องทำงบประมาณสำหรับช่างเขียนไว้ในศก ๑๒๓ ข้าพระพุทธเจ้าได้สำเนาความเห็นของมิสเตอร์กอลโลพร้อมทั้งตัวอังกฤษแลคำแปลสอดของทูลเกล้าฯ ถวายมาพร้อมกับหนังสือนี้แล้ว ขอพระบารมีปกเกล้าฯ เป็นที่พึ่ง เพื่อได้ทรงพระราชดำริห์อีกครั้งหนึ่ง

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

พระสถิตยนิมานการ

การเปิดถนนราชดำเนินนอกและเปิดสะพานมัฆวานรังสรรค์

ด้วยถนนราชดำเนินนอก ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการตัดสร้างตั้งแต่เชิงสะพานผ่านฟ้าลีลาศผ่านไปใต้บ้านหล่อออกถนนกรุงเทพฯตรงไปบรรจบถนนเบญจมาศในบริเวณสวนดุสิตนั้น เป็นถนนสามสาย มีสนามหญ้าปลูกต้นไม้ ๒ ข้างระหว่างถนน มีกำหนดรวมโดยกว้างทั้งสิ้น ๑ เส้น ๙ วา ยาว ๑๙ เส้น ๑๒ วา แลในถนนราชดำเนินนอกสายนี้กับถนนเบญจมาศนอก ตอนระหว่างข้ามคลองผดุงกรุงเกษมนั้น โปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงโยธาธิการจัดการก่อสร้างสะพานข้าม พระราชทานนามว่า “สะพานมัฆวานรังสรรค์” การก่อสร้างสะพานนี้โปรดเกล้าฯ ให้ทำเป็นการวิจิตรงดงาม ล้วนแล้วด้วยศิลาแลงเครื่องเหล็กกล้าไหลทอง เป็นอย่างงามดียิ่งกว่าสะพานอื่นๆ ที่ได้สร้างขึ้นแล้วในกรุงเทพมหานคร บัดนี้การสร้างถนนแลสะพานที่กล่าวนี้สำเร็จบริบูรณ์แล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการที่จะทรงเปิดถนนแลสะพานเนื่องในการนักขัตฤกษ์เฉลิมพระชนม์พรรษาพิเศษในศกนี้ เจ้าพนักงานได้จัดการทำขุมประตูระดับด้วยต้นไม้แลธงข้างโคมไฟในขุมประตู มีรั้วกั้นขวางกลางถนนเพื่อสำหรับทรงเปิด ตามสนามหญ้าระหว่าง ๒ ข้างถนน มีระทาลงข้างแลมีโล่พระบรมนามาภิไธย จ.ป.ร. แลเลข ๕๐ สลับกันตลอดไปจนถนนเบญจมาศ ส่วนที่สะพานมัฆวานรังสรรค์นั้น เจ้าพนักงานได้จัดการตกแต่งด้วยต้นไม้ ธงข้าง แลมีเชือกพันแพรขึงกั้นกลางถนน สำหรับทรงตัดเชือกเปิดสะพานเป็นต้นเหมือนกัน

วันที่ ๑ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๒ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จกลับจากการรื่นเริงณท้องสนามหลวง เสด็จไปตามถนนพระจันทร์ เลี้ยวไปตามถนนราชดำเนินในแลถนนราชินี ข้ามสะพานเสี้ยวไปตามถนนราชดำเนินกลาง ข้ามสะพานผ่านฟ้าลีลาศ หยุดรถพระที่นั่งที่นำขุมประตูถนนราชดำเนินนอก แล้วเจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์ ผู้บัญชาการกรมศุขาภิบาลได้กราบบังคมทูลรายงานการตัดสร้างถนนราชดำเนินนอกสายนี้จบแลมีพระราชดำรัสตอบแล้ว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานเปิดรั้วประตูที่กั้นขวางถนนนั้นออกเป็นการเปิดถนน เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทย์แล้ว เสด็จพระราชดำเนินเข้าขุมประตูไปตามถนนราชดำเนิน หยุดรถพระที่นั่งที่เชิงสะพานมัฆวานรังสรรค์เสด็จลงจากรถพระที่นั่งไปประทับที่สะพาน แล้วพระเจ้านั่งยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ได้กราบบังคมทูลรายงานการก่อสร้างสะพานมัฆวานรังสรรค์จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสตอบแล้วทรงชักเชือกที่ผูกกับผ้าแพรปิดคำจากถนนสะพานนั้นออก แล้วทรงตัดเชือกที่พันแพรกั้นสะพานนั้น เป็นการทรงเปิดสะพาน เจ้า

พนักงานประโคนไตรสังข์พิณพาทย์ แล้วเสด็จทรงรถม้าพระที่นั่งเสด็จข้ามสะพานไปตามถนน
เบญจมาศสู่วังสวนดุสิต เป็นเสร็จการเปิดถนนแลสะพานเท่านี้

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๘๑๓
ที่มา หจช. ร.๕ บ.๙/๖๔

ขุนพิจิตรร่าง

นายเป้าเขียน
นายฉิ่งทาน

ที่ ๔๖/๑๔๗๗

พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ถึงพระสติดยนิมมานการ ด้วยได้รับหนังสือที่ ๕๔/๑๑๑๐ ลงวันที่ ๒๘ ตุลาคม ส่ง
สำเนาความเห็นมิสเดอกอลโลเรื่องการทำผนังพระที่นั่งอัมพรสถาน แลเห็นควรจะจ้างมิสเดอ
แพร์ช่างเขียนเข้ามารับราชการในกรมโยธา นั้น ทราบแล้ว เรื่องนี้เพราะเกี่ยวข้องกับประมาณ
กรมโยธา จึงต้องจดหมายไปยังเจ้าฟ้ากรมขุนนริศรให้คิดดู แต่ได้พูดกันล่วงหน้าไว้ก่อนแล้ว
เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรก็เห็นควรจะมี เงินล่วงหน้าค่าน้ำยาสีนั้นจะเบิกพรคลังข้างที่ก็ได้ แต่เงินค่า
เดินทางต้องเป็นเงินกรมโยธา ถ้าตกลงแล้วก็ให้เบิกที่กรมขุนสมมตอมรพันธุ์

(พระราชหัตถ์ฉบับนี้ได้คัดส่งพระคลังข้างที่ด้วยแล้ว)

รายงานการสร้างถนนราชดำเนินนอก

ขอเดชะ ฝ่าล่องธูลีพระบาทปกเกล้าฯ

ด้วยกระแสพระราชดำริห์ ซึ่งทรงพระกรุณาแก่ประชาราษฎรผู้อยู่ห่างไกลพระนคร ตั้งแต่ตำบลบางซื่อแลตำบลสามเสนตลอดเข้ามาตำบลคลองผดุงกรุงเกษม ระหว่างวัดมกุฏกษัตริย์กับวัดโสมนัสวิหาร แลตำบลบ้านหล่อในแขวงอำเภอดุสิตนี้ มีหนทางเดินเข้าไปในพระนคร ได้น้อยทาง เพราะในท้องที่ระหว่างป้อมหักกำลังดัชกรกับบ้านหล่อนั้น เป็นที่เรียกสวนเปลี่ยวอยู่ในระหว่างถนนตลาดกับถนนสามเสน ยังไม่เป็นที่สมบูรณ์ทันเสมอท้องที่ตำบลอื่น เหตุด้วยยังไม่ได้มีถนนหลวง ซึ่งสำหรับชักนำมหาชนได้กระทำการค้าขายให้เป็นที่การสะดวกขึ้น จึงมีพระราชประสงค์จะทรงบำรุงราษฎรในท้องที่อำเภอนี้ ให้มีความเจริญเสมอท้องที่อำเภออื่น เพื่อเป็นผลแห่งความสะดวกของมหาชนซึ่งอยู่ตำบลห่างไกลพระนคร แลทั้งเป็นผลแห่งความสมบูรณ์ของอาณาเขตอันอยู่ในท้องที่อันนี้ด้วย

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าไฉนงยาเธอ กรมหลวงนครสวรรค์ฯ เสนาบดีกระทรวงนครบาลเป็นแม่กอง นายช่างในกรมศุขาภิบาลตรวจแผนที่ตัดทาง พระยารพษ์พิพัฒน์จางวางมหาดเล็ก เป็นนายด้านสร้างถนนนี้ ตัดทางตั้งแต่ถนนตลาดตรงเชิงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ผ่านตำบลบ้านหล่อออกถนนกรุงเกษมที่ป้อมหักกำลังดัชกร ตรงไปบรรจบถนนเบญจมาศ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในแขวงสวนดุสิตนั้น โดยกำหนดขนาดถนนรถสายกลางกว้าง ๘ วา ที่ปลูกต้นไม้กับทางเดินเท้า ๒ ข้าง กว้างข้างละ ๕ วา ถนนรถสายนอก ๒ ข้าง กว้างข้างละ ๔ วา ทางเดินเท้าสายนอกอีก ๒ ข้าง กว้างข้างละ ๑ วา ๓ ศอก รวมถนนสามสายกว้าง ๑ เส้น ๙ วา ยาว ๑๙ เส้น ๑๒ วา ปลูกต้นไม้ตามแนวถนนทางเดินเท้า ๔ สายให้เป็นที่ร่มรื่นแก่มหาชนซึ่งจะเดินทาง พระราชทานนามว่า "ถนนราชดำเนินนอก" โดยเพื่อเป็นทางเสด็จพระราชดำเนินวังสวนดุสิตด้วย

แลวิธีจัดที่ดินสร้างถนนสายนี้ ทรงพระมหากรุณาแก่ราษฎรเจ้าของที่โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนประเพณีซึ่งจัดที่เป็นถนนสำหรับสาธารณประโยชน์ตามธรรมเนียมแต่ก่อน เจ้าของที่ไม่ได้รับเงินทำขวัญนั้นเสีย ให้เจ้าของที่ทั้งหลายได้รับพระราชทานเงินค่าที่ดินตามราคาที่เหมาะสม

อนึ่ง ที่ดินตำบลนี้ เดิมเป็นที่สวนมีลำรางแลร่องสวนเป็นที่ลุ่มตลอดไป การสร้างถนนในขั้นแรกต้องทำขุดรางน้ำแลถมดินปูอิฐ รื้อให้ดินยุบอยู่หลายฤดูฝนจนดินแน่นแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้กรมศุขาภิบาลถมศิลาตลอดถนนเบญจมาศ แลโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงโยธาธิการสร้างสะพานมัฆวานรังสรรค์ บัดนี้สะพานแลถนนอันสำคัญที่งามสง่าของพระนครแล้วสำเร็จประจวบในโอกาสขิดสมัยมงคลการเฉลิมพระชนม์พรรษาบรรจบครบห้าสิบ ขอพระราชทานอัญเชิญเสด็จ

ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเสด็จพระราชดำเนินเปิดถนนราชดำเนินนอกแลถนนเบญจมาศ ให้อเนก
ชนไปมาได้เป็นสาธารณประโยชน์ สำเร็จพระราชกุศลสาธารณทานในกาลบัดนี้

ขอผลแห่งพระราชกุศลอันนี้ จงบันดาลให้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระเจริญพระชน
มายุยืนนานในศิริราชสมบัติ สุขศิริสวัสดิ์ขจัดสรรพยันตราย พระราชประสงค์จำนงหมายอัน
ใด ๆ จงประสิทธิ์สำเร็จดังพระราชหฤทัยประสงค์จงทุกประการ ดังถวายไชยมงคลนี้

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

เทเวศรวงษ์วิวัฒน์

ผู้บัญชาการกรมศุขาภิบาล

รายงานการก่อสร้างสะพาน
มัชวานรังสรรค์

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้ามีความยินดี ที่ได้กราบบังคมทูลพระกรุณา ให้ทราบฝ่าล่องธุลีพระบาท ในขณะนี้ว่าสะพานมัชวานรังสรรค์นี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้อำนวยการสร้างขึ้น ตามกระแสพระบรมราชโองการ โดยพระราชประสงค์ที่จะให้เป็นสะพานอย่างดี สมด้วยถนอมราชดำเนินซึ่งได้ทรงพระราชดำริห์ ให้ตัดขึ้นใหม่ อย่างกว้างขวางงดงามกว่าถนอมที่เคยมีมาแต่ก่อน การก่อสร้างสะพานนี้ก็ไปทำตามกำลังความสามารถ ที่จะทำได้ไปเป็นที่สุดอยู่เพียงเท่าที่ได้ฝ่าล่องธุลีพระบาทได้ทอดพระเนตรเห็นอยู่บัดนี้ ได้จับลงมือทำมาแต่เดือนตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๑๙ สุดแต่ความสะดวกไม่เร่งรัด ถึงเวลานี้เป็นอันแล้วเสร็จบริบูรณ์ เฉพาะพร้อมด้วยปีที่พระชนม์พรรษาแห่งใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาทบรรจบครบห้าสิบบริบูรณ์พอวันนี้ เป็นวันแรกเริ่มการนักขัตฤกษ์เฉลิมพระชนม์พรรษา ซึ่งเป็นเวลาที่ชื่นชมยินดีทั่วกัน ใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท ได้เสด็จพระราชดำเนินมาถึงสะพานอันสำคัญ ซึ่งพึงแล้วเสร็จใช้การได้ในบัดนี้ ยิ่งซ้ำทำให้เพิ่มพูนความยินดีแห่งข้าพระพุทธเจ้าขึ้นอีกเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม ขอพระกรุณาบารมีได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ทรงตัดแถบแพรอันได้ผูกพันโดยวิจิตรขวางไว้ในท่ามกลางสะพานให้ขาดออกแล้ว แลเสด็จพระราชดำเนินข้ามสะพานไปเป็นฤกษ์เปิดใช้สะพานก่อน แล้วราษฎรจะได้เดินต่อไปใช้เป็นสาธารณประโยชน์ ความสะดวกแลความงามแห่งสะพานอันนี้ จะเป็นที่เดือนใจให้ผู้ข้ามได้รู้สึกรักภักดีถึงพระเดชพระคุณ อันได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สร้างขึ้นเปิดใช้ในคราวเมื่อได้ทรงทำนุบำรุงราษฎร ให้มีความสุขมาจนพระชนมายุบรรจบครบ ๕๐ รอบบริบูรณ์นี้ไปสิ้นกาลนาน สะพานนี้ดำรงคงอยู่ตราบไต่ พระเกียรติคุณอันยิ่งใหญ่ก็ดำรงคงอยู่ตราบนั้น ด้วยอำนาจพระราชกุศลซึ่งได้ทรงพระราชดำริห์หวังให้เป็นผลสาธารณประโยชน์ที่สร้างสะพานนี้ จงบันดาลให้ทรงพระเจริญพระชนมายุพรรณสุขพลปฏิบัติดำรงราชยจิรกาล เป็นที่พำนักนิกรชนทั่วสยามรัฐมณฑล สกลสัตถุ์ไภษย ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นริศรานุกัตติวงษ์

เสนาบตีกระทรวงโยธาธิการ

รหัสเอกสาร ๒๔๕๖๐๙๐๗
ที่มา หจช. ร.๕ บ.๙/๖๔

ที่ ๙๕/๑๐๔๑๗

กระทรวงโยธาธิการ

วันที่ ๗ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ลายพระราชหัตถเลขาที่ ๕๗/๑๔๗๘ ลงวันที่ ๑๓ เดือนก่อน ทรงปรารพด้วยเรื่องฝรั่ง
ช่างเขียนพระที่นั่งอัมพร เพื่อให้จ้างไว้ในกรมโยธา

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับใส่เกล้าฯ ทำแบบเปลี่ยนแปลงขออนุญาตไปยังกระทรวงพระคลัง,
โดยวิธีโอนเงินเดือนที่เหลือจ่ายในกรมโยธามาจ่ายเป็นเงินเดือนช่างเขียนเดือนละ ๘๕๐ บาท
แต่พฤศจิกายนจนสิ้นศกนี้แล้ว ทั้งค่าเดินทาง ๘๐ ปอนด์ก็ได้ให้กรมโยธาเบิกจ่ายในเงินค่าใช้
สรอยประเภทค่าเดินทางด้วย

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า

นริศ ขอเดชะ

ย.ข.

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๙๒๑ก
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล้องที่ ๙ แฟ้มที่ ๑๓

ที่ ๑๖๐/๑๔๒๔

กรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๒๑ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชะ ฝ่าล่องธูลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

พระยาราชสงครามยี่นฎีกามาขอเบิกเงินค่าปุกระเบียงที่ถนนเกาะยู่ี่ เป็นจำนวนเงิน ๑,๙๕๗ บาท มีรายละเอียดแจ้งอยู่ในฎีกาพระยาราชสงครามที่ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทาน ทูลเกล้าฯถวายมาเพื่อทราบฝ่าล่องธูลีพระบาทฉบับนี้แล้ว ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจ่ายให้ไป

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ข้าพระพุทธเจ้า สมมตอมรพันธุ์ ขอเดชะ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๙๒๑๗

ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๑๓

(สำเนา)

ที่ ๔๙

ฎีกาพระยาราชสงคราม แจ้งความมายังท่านเจ้าพนักงานกรมพระคลังข้างที่
ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้ารื้อ
กระเบื้องสังขลาจากพลับพลาไปปูในเกาะยู่อี และซื้อกระเบื้องเพิ่ม ทำการจนแล้วเสร็จมา ดังมี
รายการแจ้งต่อไปนี้

รายการ	จำนวนเงิน		รวมเงิน		หมายเหตุ
	บ,	อ,	บ,	อ,	
ค่าเหมาแรงรื้อชนกระเบื้องสังขลาจากพลับพลา แลตัดกระเบื้องนำง้ว แลปูถนนคิดเป็นสแควที่ กว้างวาวาวาสี่เหลี่ยม					
เป็นที่ ๒๕๐ วาเหมาวาละ ๒ บาท ๓๒ อัฐิ เงิน	๖๒๕				
ปูนหิน ๒๒ เกวียนๆ ละ ๑๖ บาท	๓๕๒				
ปูนสีเมน ๔๐ ถัง ๆ ละ ๑ บาท	๕๖๐				
ทราย ๑๗๐ ถัง	๑๗๐				
กระเบื้องนำง้ว ๑๒๕๐ แผ่นร้อยละ ๒๐ บาท	๒๕๐				
รวมทั้งสิ้น			๑๙๕๗	-	

ราชสงคราม

เนตร

พิมพ์

นายนิง

ทาน

รหัสเอกสาร ๒๕๕๖๐๙๒๖ก
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๖

กระทรวงโยธาธิการ
กรมโยธา กรุงเทพฯ

ที่ ๖๘/๑๓๘๐ วันที่ ๒๖ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอพระราชทานกราบทูล พระเจ้าน้องยาเธอกรมขุนสมมตอมรินทร์ ราชเลขานุการ
ทราบบฝ่าพระบาท

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมโยธาเรือประตูกวางขยับออกไปก่อใหม่ตามแบบ
เดิมริมถนนใบพร.

บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้าได้จัดการซื้อสิ่งของแลจ้างแรงเงินเรือก่อแล้วเสร็จเป็นจำนวนเงิน
๑๓๓๓ บาท ๑๐ อัฐ, ตั้งบัญชีรายละเอียดซึ่งได้สอดซองทูลเกล้าฯ ถวายมาพร้อมหนังสือนี้แล้ว
ขอพระบารมีเป็นที่พึ่ง เพื่อได้รับพระราชทานเงินรายนี้

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ
พระสทิตยนิมานการ

บัญชีรายละเอียดในการรื้อประตูกวางทำใหม่ ริมถนนใบพร

รายการ	จำนวนเงิน		รวมเงิน		หมายเหตุ
	ป,	อ,	ป,	อ,	
<u>ค่าสิ่งของ</u>					
เข็มไม้แก่นวัดผ้าศูนย์กลางโต ๒๐ เซน ยาว ๒ เมตร ๕ เซนตีคลองรากเข็มละ ๒ บาท ๔๘ อัฐ ๕๐ เข็ม	เงิน	๑๓๗	๓๒		
อิฐมอญก่อรากแลประตูพื้นละ ๙ บาท ๙๘๖๐ แผ่น	เงิน	๘๖	๖๑		
ทรายถึงละ ๑ บาท ๒๔ อัฐ ๔๕ ถึง	เงิน	๖๑	๕๖		
ปูนหินเกวียนละ ๒๕ บาท คิต ๓ ถึง เปนเกวียน ๙ เกวียน ๑ ถึง	เงิน	๒๓๓	๒๑		
กระเบื้องนำวัวก่อเสริม ทำบัว ๑๐๐ แผ่น		๑๐	๓๒		
ปูนซีเมนต์ทำคันทกริดแลก่อโค้งประตู ถึงละ ๑๒ บาท ๑๐ ถึง	เงิน	๑๒๐	-		
ไม้ไผ่ปายาว ๔ วาทำนั้งร้านร้อยละ ๒๙ บาท ๘๐๐ ลำ	เงิน	๕๘	-	๗๐๘	๑๐
<u>ค่าแรง</u>					
ค่าแรงขุดรากตีเข็มลงอิฐหักทำคันทกริดก่อรากแล ประตูถือปูนปั้นลวดลายเหมา	เงิน	๖๐๐	-		
ค่าแรงปั้นนามประตูแลปิดทองค่าเปลวเสร็จคิต					
ค่าแรงค่าสิ่งของเหมา	เงิน	๒๕	-	๖๒๕	-
รวมทั้งสิ้น.....	เงิน			๑๓๓๓	๑๐

พระสทิธิ์นิมานการ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๙๒๙

ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๘

สำเนา ที่ ๓๗/๒๖๗๗

กรมศุขาภิบาล

วันที่ ๒๙ ธันวาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

เจ้าพระยาเทเวศร์วงษ์วิวัฒน์ ผู้บัญชาการกรมศุขาภิบาล

กราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ อธิบดีกรมพระคลังข้างที่ได้ทรงทราบ

ด้วยตามหนังสือที่ ๒๑/๑๗๑๑ ลงวันที่ ๑๕ กันยายนศกนี้ ส่งรายงานแลงบประมาณการ
ทำถนนในสวนแ่งเต่งซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระอินทรเทพ เจ้ากรมศุขาภิบาลฝ่าย
เหนือเป็นผู้ทำ คือถนนหงษ์หย่อมเป็นเงิน ๒๑๘๑ บาท ๓๒ อัฐ ถนนมังกรหย่อมเงิน ๑๕๑๘
บาทถ้วน ถนนมังกรใบไม้เงิน ๑๓๑๐ บาท ๓๒ อัฐ แต่ถนนมังกรใบไม้เงินการจรในกรมศุขาภิ
บาลมีพอจ่ายจึงคงขอรับเงินแต่ ๒ ถนน ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตตามหนังสือพระ
คลังข้างที่ ๑๘/๘๔๒ ลงวันที่ ๒๘ กันยายนนั้นแล้ว ภายหลังนายชินปลัดกรมศุขาภิบาลฝ่าย
เหนือได้ทำความเห็นในการทำต่อกรมศุขาภิบาลฯ ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา
ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาททรงพระราชดำริเห็นชอบตามความเห็นนายชิน แลในที่สุดได้ตกลง
ทำตามแบบที่นายชินคิดเพราะการก็ได้ทำไปแต่เล็กน้อยพอแก้ไข พระอินทรเทพได้ยื่นรายงาน
ขอกระบประมาณใหม่ในการที่จะเปลี่ยนแปลงไปบ้างนั้น ข้าพระพุทธเจ้าคิดด้วยเกล้าฯว่าพระ
อินทรเทพจะตกใจความเห็นนายชินเกินไป อีกประการหนึ่งงบประมาณที่ยื่นมาก็ส่งถวายมายัง
ฝ่าพระบาท แลได้ส่งกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเสียแล้วจำนวนเงินก็ไม่ผิดกันมากมายนัก จึง
ได้มีคำสั่งให้พระอินทรเทพทำการไปตามงบประมาณเดิม เปลี่ยนแต่รูปท่อตามอย่างนายชิน
เมื่อเงินที่ได้อนุญาตไว้ขาดไปเท่าใดจึงจะได้ผ่อนผันต่อไป

บัดนี้พระอินทรเทพยื่นรายงานว่าถนนทั้งสามนั้นได้ทำเสร็จแล้ว เงินเกินกว่า
งบประมาณเดิมที่ได้อนุญาตโดยหนังสือที่ ๑๘/๘๔๒ ลงวันที่ ๒๘ กันยายนสองถนน ๗๖๖ บาท
๑๗ อัฐ ส่วนถนนมังกรใบไม้ที่มีเงินการจรในกรมศุขาภิบาลว่าพอจ่ายแต่ก่อนนั้นบัดนี้ยังขาดอยู่
อีก ๘๘๐ บาท ๕๘ อัฐ รวมเงินที่ยังขาดทั้งสามถนน ๑๖๕๗ บาท ๑๒ อัฐ แจ้งอยู่ในสำเนาต่างๆ
ที่ส่งมาถวายด้วยแล้ว

การจะควรประการใดแล้วแต่จะโปรดเกล้า

พระนรสาตสารกรม แทน

ม้วนคัต

แพทาน

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๐๙๓๐
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๖

(สำเนา)

ที่ ๑๓๗/๑๘๓๑

กรมราชเลขาณการ

วันที่ ๓๐ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

แจ้งความแก่พระสทิธิ์นิมานการ ด้วยท่านมีหนังสือที่ ๖๗/๑๐๗๙ ขอรับพระราชทาน
เงินค่าทำกำแพงแลประตูสำหรับบริเวณตำหนักสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนพิศณุโลก
ประชานารถที่สวนฝรั่งริมถนนเบญจมาศ เงิน ๒๒๐๗๕ บาท ฉบับหนึ่ง ที่ ๖๘/๑๓๘๐ ค่าซื้อ
สิ่งของแลค่าจ้างแรงเรือประตูกวางริมถนนไปพรชัยออกไปก่อใหม่ตามแบบเดิม เงิน ๑๓๓๓
บาท ๑๐ อัฐ ฉบับหนึ่ง ที่ ๖๙/๑๐๘๑ ค่าแรงแลค่าสิ่งของในการทำสิเมนต์คอนกรีตในพื้นที่สระ
ยี่ปุ่น สวนแง่เต่ง เงิน ๗๗๑๗ บาท ๓๒ อัฐ ฉบับหนึ่ง ที่ ๗๐/๑๓๘๒ ค่าทำสะพานไม้ข้ามสระใน
สวนยี่ปุ่น เงิน ๑๓๕๔ บาท ฉบับหนึ่ง ที่ ๗๑/๑๓๘๓ ค่าทำประตูแนวกำแพงถนนพุดตาลใน
คลองลำน้ำค เงิน ๒๓๖๙ บาท ๔๙ อัฐ ฉบับหนึ่ง รวม ๕ ฉบับเป็นเงิน ๓๔๘๔๙ บาท ๒๗ อัฐ
นั้น โปรดเกล้าฯพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กรมพระคลังข้างที่จ่ายเงินให้ท่านแล้ว

(ลงพระนาม) สมมตอมรพันธุ์

รหัสเอกสาร ๒๔๕๖๑๐๐๑
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๘

ที่ ๑๖๔/๑๔๗๖

กรมพระคลังข้างที่

วันที่ ๑ มกราคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยเจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์ มีหนังสือมาที่ข้าพระพุทธเจ้าว่า เงินทำถนนหงษ์
หย่อม, ถนนมังกรหย่อม ซึ่งพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว ๓๖๕๙ บาท ๓๒ อัฐนั้น เมื่อ
ทำแล้วเสร็จจ่ายเงินเกินรายกะประมาณไป ๗๖๖ บาท ๑๗ อัฐ ก็พบว่าถนนมังกรไปไม้ซึ่งได้
จ่ายเงินการจรในกรมศุขาภิบาลใช้นั้น เงินยังขาดอยู่อีก ๘๘๐ บาท ๕๘ อัฐ มีข้อความแจ้งอยู่ใน
หนังสือเจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์ซึ่งขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายมาเพื่อทราบฝ่าล่องธุลี
พระบาทฉบับนี้แล้ว ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรม
ราชานุญาตจ่ายเป็นจำนวนเงินรวม ๑๖๕๗ บาท ๑๒ อัฐ.

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า สมมตอมรพันธุ์ ขอเดชะ

ช,พ,

ปล,ท,

รหัสเอกสาร ๒๔๕๖๑๐๐๓
ที่มา รล. ร.๕. ก.๑๒ กล่องที่ ๙ แฟ้มที่ ๘

ขุนพิจิตรร่าง
หลวงประสิทธิตรวจ

นายเชยเขียน
ขุนพิจิตรทาน

ที่ ๑๔๙/๑๗๐๗

พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๓ มกราคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ถึงกรมขุนสมมตอมรพันธุ์
ด้วยเรามีหนังสือที่ ๑๖๔/๑๔๗๖ ลงวันที่ ๑ เดือนนี้ ขออนุญาตจ่ายเงินให้กรมศุขาภิบาล ค่าทำ
ถนนหงษ์หย่อม ถนนมังกรหย่อม ที่ได้จ่ายเงินเกินรายกะประมาณไป เงิน ๗๖๖ บาท ๑๗ อัฐ
กับค่าทำถนนมังกรไบไม้ซึ่งได้จ่ายเงินการจรในกรมศุขาภิบาลใช้ เงินยังขาดอยู่อีก ๘๘๐ บาท
๕๙ อัฐ รวม ๒ รายเปเงิน ๑๖๕๗ บาทนั้น ทราบแล้ว อนุญาต

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๑๐๘ก
ที่มา รล. ร.๕.๑๒ กล้องที่ ๔ แฟ้มที่ ๒

รับวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๒
นาม พระสทิธิ์ ที่ ๘๕/๑๖๔๔ ลงวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๒
ใจความ
เรื่อง มานที่จะใช้ที่พระที่นั่งอัมพรสถาน

พระราชกระแส

หมายเหตุ

เขาก็ไม่ได้แยกมาว่า ค่านานเท่าไร ค่าสิ่งอื่นเท่าไร
ถ้าจะพูดกันคร่าวๆ แลพูดคนละที คงไม่มีเวลาที่สุดลงได้
ขอให้ไปคิดพร้อมๆ กับกรมสรรพสาคร พรยาบุรุษย์ ว่าห้อง
ไหนแห่งไหนจะใช้แลไม่ใช่เสียให้แน่ แล้วจึงจะได้ว่าเป็น
ราคาค่างวดกันต่อไป แพร่มันคงต้องเหมือนกับเครื่องเฟอนิเซอ
เรื่องปักไม้ปักจึงค่อยบอกกันให้ชัดเจน

ขอให้กรมสมมตส่งหนังสือตอบพรสทิธิ์แลส่งไปที่
ตุ๊กเสียด้วยทั้ง ๒ ทาง แลบอกตุ๊กให้รู้ว่าขอให้พบพูดกับ
กรมมหิศรสักวัน ๑ เพราะเรามีทางที่จะว่าราคากันได้สะดวก
ดีอีกทางหนึ่ง ซึ่งฉันได้จดหมายไปถึงกรมมหิศรแล้ว หมายถึงว่า
พบตุ๊กฤพรยาบุรุษย์จะเล่าให้ฟัง แต่ก็หาได้พบไม่ จะเขียน
หนังสือก็ขี้เกียจ ให้ ๒ คนนั้นฟังที่กรมมหิศรคงจะเข้าใจดีตลอด

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๑๐๙๗
ที่มา รล. ร.๕.๑๒ กล่องที่ ๔ แฟ้มที่ ๒

ที่ ๘๕/๑๖๔๔

กระทรวงโยธาธิการ
กรมโยธา กรุงเทพฯ

วันที่ ๙ กุมภาพันธ์รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม.

โดยกระแสพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าหาฤกษ์ด้วยอาภุคย์เดกกรมโยธาในเรื่องม่านพระที่นั่งอัมพรสถานซึ่งควรจะต้องมีหรือไม่ต้องมีนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้หาฤกษ์เห็นพร้อมกันว่า พระที่นั่งอัมพรสถานนี้ ถึงโดยจะไม่ใช่ม่านเลยก็ไม่เสียหายอันใด ยกไว้แต่จะรู้สึกถ้าติดม่านเข้าอีกจะงามยิ่งขึ้นไป เพราะฉะนั้นจึงเห็นด้วยเกล้าฯ ควรจะมีม่านจำเพาะที่สำคัญบางห้อง ทำแต่เล็กน้อยใช้สิ่งของพอควร ก็พอจะเป็นเครื่องประกอบความงามได้ตามที่ห้วงเมเป็ลกะมานั้น คิดด้วยเกล้าฯ ว่าคงจะใช้ของที้อย่างดีแลปักด้วยฝีมือทั้งคิดทักทุกห้องด้วยจึงกระทำให้เป็นราคามากนัก แม้จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตัดรายกะประมาณค่าม่านออกเสียทั้งสิ้นก็ได้ เมื่อการต่อไปเห็นว่าห้องใดควรใช้ม่านก็จัดทำแต่จำเพาะที่ต้องการ แลเลือกของใช้ตามความประสงค์ด้วยก็จะไม่สู้เปลืองพระราชทรัพย์ตั้งที่ห้วงเมเป็ลคิดมา

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

พระสถิตยนิมานการ

รหัสเอกสาร ๒๔๔๖๑๑๑๑๑
ที่มา หจข. ร.๕ ป.๗/๔๓

Bangkok 11-th February. 1904

To

His Royal Highness
Chow Fa Krom Khun Narisranuwattiwongse
Minister of Public Works.

Royal Highness

Referring to Your Royal Highness letter of the 18th January 1904, in which I received notice, that my engagement as Chief Architect of the Public Works Department will cease on the 30th September 1904, I most respectfully beg to mention that I do not expect such a measure after 14 years of- I may say faithfully service, & I felt the blow keenly not being in a position to support myself, my big family, and a sister in Europe out of my savings.- I am compelled to find work, which as I am now growing old, is difficult, though I am still able to work.- When I left my former profession as Architect and Contractor to enter the service of the Public Works Department, I was assured that the Siamese Government will not cease the engagement of any body who does his duty satisfactory, and I cannot help thinking, that if I had not been transferred to Dusit Park by order of His Majesty, I should have maintained my position in the Public Works Department,-all my troubles and misfortunes date from an appointment, which I was entitled to consider as an honour, and which in the ordinary course should have been in every respect advantageous to me, and not, as I must consider it now, the ultimate cause of my dismissal.-As I have already mentioned above, my means do not allow me to retire to private life: All my saving are invested in this country, chiefly in landed property, which until now yields but a trifling return. Having never received a compensation for house rent like all others Government servants I have to dwell in a Bungalow I built losing thus the interest of the money invested.

It is not pleasant to disclose one's private affairs, and I cannot make up my mind to go into further details in writing, but I am quite willing – if considered necessary, to give verbally detailed account of my position regarding my means.- I therefore most respectfully beg Your Royal Highness, if possible, to kindly take once more into

consideration the difficulties of my position, and I hope Your Royal Highness will not consider it immodest if I most respectfully entreat Your Royal Highness to lay the matter before His Majesty, hoping His Majesty's justice and magnanimity might allow a prolongation of my engagement or otherwise would be graciously pleased to relieve my cares by granting a pension,-

I have the honour to remain.

Your Royal Highness

Most obedient servant

Signed / C. Sandreczki

วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า พระอินทรเทพ ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าล่องธุลีพระบาท

ต้นสักริมฟุตบาทถนนสี่แคว ต้นประดู่ริมฟุตบาทถนนไปยิงเป้า เมื่อระดูน้ำน้ำมากท่วมฟุตบาทเป็นตอนๆ น้ำแช่รากต้นสักแลต้นประดู่ ครั้นระดูแล้งต้นไม้ทั้งสองอย่างใบร่วง ข้าพระพุทธเจ้าได้พรวนดินรดน้ำอยู่เสมอ บางต้นก็แตกใบอ่อนขึ้นได้บางต้นก็ไม่แตกใบอ่อน ข้าพระพุทธเจ้าได้ขุดดูรากเปื่อย ต้นสักที่ยังไม่แตกใบอ่อน ๑๕๑ ต้น ต้นประดู่ ๑๕๔ ต้น แต่ต้นประดู่ที่คิดด้วยเกล้าฯ คงจะปลูกกันด้วยเงินไม้ปลูกใหม่ แต่ต้นสักถึงจะปลูกซ่อมใหม่ก็คงไม่ทันไม้เก่า โดยเหตุนี้พระราชอาณาไม่พ้นเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระบารมีเป็นที่พึ่ง

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า พระอินทรเทพ

๑/๙

๑๕ กุมภาพันธ์ ๑๒๒

ขอเดชะ

พระราชหัตถเลขา ทรงพรกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจเครื่องประดับพรที่นึ่ง
สวนดุสิต ตามบายูชีประมาณของห้างเมเปอลนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้รับใส่เกล้าฯ พบกับพรรยา
บุรุษแล้ว

ได้ตรวจดูตามประมาณของห้างเมเปอลทั้งสิ้น เปนเงิน ๑๙๘๑๒ ปอนด์ ๔ ชิลลิง
ตามที่กรมหมื่นสรรพสาตกรับพรรยาบุรุษยัดต่ออย่างสูงคงลงได้ ๕๗๖๓ ปอนด์ ๗ ชิลลิง คงเหลือ
๑๔๐๔๘ ปอนด์ ๑๗ ชิลลิง ตามที่ตัดนั้นตัดเปนสองอย่างคือ เลิกทีเดียว ในบรรดาห้องที่ไม่
เปิดเผย อีกอย่างหนึ่งถอนจากพรที่นึ่งภาณูมาศไปใช้ แลพรเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพ
สาตกรยังโทรเลขถามราคาขายสิ่งจากห้างอยู่เพื่อจะได้ตัดรายขึ้นต่อไป เพราะงบประมาณเดิม
เปนหมาห้อง

แต่ข้าพระพุทธเจ้าได้ตรวจแผนที่แลสิ่งของเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าตามที่ห้างกะนั้นก็จำกัดตัว
แทบจะทุกชิ้น จึงกลับความเห็นต่อไปว่าการที่จะถอนเฟอนิเซอร์พรที่นึ่งภาณูมาศมานั้นส่วนได้
จะไม่เท่าเสีย คือเฟอนิเซอร์พรที่นึ่งภาณูมาศได้กะจำเพาะที่เหมือนกัน จะถอนไปก็ไม่ได้หมด ที่
เหลืออยู่ก็เป็นร่องแรง อีกประการหนึ่งเฟอนิเซอร์เซอร์พรของหลวงที่พ้อมีหน้ามีตากก็ไม่มี ถ้ามีการ
มีงานอย่างเช่นที่สวนดุสิตฤรับแขกบ้านค่านเมืองก็ไม่มีที่หยิบ เฟอนิเซอร์เก่าๆ ก็ปรัสามปี
ทั้งนั้น ทั้งเป็นโต๊ะจับจ่ายแลกลาโดยมากด้วย จึงเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าเฟอนิเซอร์ที่นึ่งภาณูมาศ
ควรเก็บไว้เฟอนิเซอร์ จะใช้รับแขกที่นึ่งฤยิมเฟอนิเซอร์ไปใช้ก็ยังได้ ถ้าจัดการเคลียโรงช่างแล
โสโครกทางโน้นเสียก็พอจะใช้ได้เพราะวังสราญรมย์ก็เป็นที่ประทับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ
เวลานี้ก็แต่งไม่ไหวเพราะเปนศพเสียเดิมที่ ทั้งเฟอนิเซอร์ก็ซื้ออับดุลราฮิมทั้งนั้น เกือบจะเท่ากับ
พลับพลาหัวเมืองอยู่แล้ว

ส่วนพระที่นั่งใหม่เห็นด้วยเกล้าฯ ว่าไหนๆ ก็จะมีจะทำทั้งที่ควรให้เปอเฟิกเงินจะผิด
กันก็ไม่สิ้นล้นพันตัว แลยังจะต้องออกแขกเหลือเฟือหน้า ถ้าเราจะไม่มีการรับรองการใช้ยู่บ้าง
แล้ว รับแขกที่ไหนเก่าอีสำหรับนั้นตามไปทีนั้น ก็ดูน่ารำคาญถ้าเขาจะนึกฤจำได้ เพราะฉะนั้น
ตามความคิดนี้ จึงได้รับใส่เกล้าฯ ตัดตามรายการที่ตัดไว้เดิมอย่างลิบเบอราลขึ้นบ้าง คือตัด ๑
ห้องที่ไม่เปิดเผยเลิกทีเดียว ๒ เฟอนิเซอร์เจสียงพวกรัตนต่างๆ เอาที่ภาณูมาศไปใช้เพราะ
ของพวกนี้ไม่สู้ถาวรแลตกแตกต่างฝน เมื่อจะใช้ที่นี้จับพลัดเอาได้ เพราะฉะนั้นจึงควรตัดได้แต่
๓๔๘๗ ปอนด์ ๑๘ ชิลลิง ๖ เพนซ์ คงต้องซื้อ ๑๖,๓๑๔ ปอนด์ ๕ ชิลลิง ๖ เพนซ์ ตามที่กราบ

บังคมทูลพรกรุณามา นี้ถ้าจะคิดเป็นเงินบาทเมื่อถึงเวลาจะต้องใช้ก็จะไม่แพงเท่าคาด เพราะ
ราคาเงินขึ้นมากแล้ว ประมาณไว้ปอนด์ละ ๑๗ บาท ก็คงไม่ผิดมาก อยู่ราว ๒๗๗,๓๓๘ บาท
เท่านั้น บางทีถ้าให้ว่าที่นอกอีกก็จะลดลงมาได้อีกบ้าง

การจะควรประการใดสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

มหิศร ขอเดชะ

ป.ล. แต่ถ้ายังไรเมื่อในกรมหมื่นสรรพสาตรได้ทรงถามราคาไปแล้ว ควรรอฟังรายละเอียดเสียอีก
ที่จะดี เพื่ออะไรมันหนักที่ไม่เข้าเรื่องอยู่บ้างจะได้แก้ไข

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ขอเดชะ

มหิศร

วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

มีศตวรรษนครศกได้ทำเรื่องรวมมายื่นต่อข้าพระพุทธเจ้าฉบับ ๑ ขอให้ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายให้ความทราบฝ่าล่องธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้าได้ทูลเกล้าฯ ถวายสำเนาเรื่องรวมนั้น มาแล้ว

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทราบฝ่าล่องธุลีพระบาท ว่า การที่จ้างมีศตวรรษนครศกไว้รับราชการนี้ ได้จ้างเป็นที่แรกเมื่อได้ตั้งกระทรวงโยธาธิการ มีสัญญากำหนด ๓ ปี มีจำนวนเงินเดือนละ ๑๒ ชั่งถึง ๑๕ ชั่ง ถ้าจะพิจารณาถึงจำนวนเงินที่ต้องเสียให้อยู่ที่นั่น ก็เป็นจำนวนที่สูงอยู่ กว่าที่จะเรียกคนมาจากประเทศยุโรป เว้นแต่การที่ต้องเสียเงินมากนั้นได้ประโยชน์อยู่ที่มีศตวรรษนครศกได้อยู่มาในเมืองไทยนานแล้ว รู้ภาษาไทยแลรู้ การจำเป็นในเมืองไทยซึ่งเกี่ยวแก่การก่อสร้าง ทั้งฝีมือเขียนก็ดีด้วย เป็นการสะดวกกว่าที่จะ จ้างคนมาจากประเทศยุโรป จึงได้จ้างมีศตวรรษนครศกไว้ให้เป็นชิฟอากิเด็กในกระทรวงนี้ จัด ให้มีลูกมือสำหรับช่วยในการเขียนบ้าง จึงได้รับราชการตลอดมา จนถึงเวลาที่ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ยกมีศตวรรษนครศกไปรับราชการทำวังสวนดุสิตน้ำเดียว ในเหตุนี้จึงจำเป็นที่ ข้าพระพุทธเจ้าต้องจัดหาอากิเด็กคนใหม่สำหรับทำราชการในส่วนหน้าที่กรมโยธา แต่เห็นด้วย เกล่ายว่า ไม่จำเป็นต้องมีคนชั้นชิฟอากิเด็กขึ้นแทน เพราะเหตุว่ากรมโยธาได้ขยายการใหญ่ ออกไป มีพนักงานกองอินยิเนียร์ขึ้นด้วยแล้ว การที่จะเรียกอากิเด็กคนใหม่มารับราชการนั้น ความขัดขวางในเรื่องไม่รู้ภาษาไทยแลไม่รู้การจำเป็นในเมืองนี้สำหรับการก่อสร้างนั้น เป็นอัน ไม่ขัดขวางแล้วด้วยที่กองอินยิเนียร์สำหรับที่จะทำไปให้สำเร็จประโยชน์ได้ เมื่อเป็นดังนั้นจึงเห็น ด้วยเกล้าฯ ต่อไปอีกว่า ไม่จำเป็นจะต้องจ้างคนที่มีความรู้ชั้นสูงทีเดียว จะจ้างคนแต่ชั้นที่เป็น ผู้ช่วยทางอากิเด็ก พอที่จะให้แบบอย่างได้งามๆ เท่านั้น เป็นพอการทีเดียว แลเงินที่จะจ่ายเป็น ค่าจ้างก็ต้องจ่ายน้อยลงด้วยเป็นอันมาก

ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้จัดระเบียบเสียใหม่ในกรมโยธา ให้มีชิฟอินยิเนียร์เป็นหัวหน้า ให้ดู การตลอดทั้งการอินยิเนียร์แลการอากิเด็ก ให้มีผู้ช่วยฝ่ายการอินยิเนียร์ผู้หนึ่ง ฝ่ายการอากิเด็กผู้ หนึ่ง ได้ยื่นงบประมาณตามระเบียบใหม่นี้ต่อกระทรวงพระคลัง, เมื่อได้รับพระราชทานพระบรม ราชานุญาตแล้ว จึงได้เรียกอากิเด็กคนใหม่ คือ มีศตวรรษนครศกเข้ามารับราชการเป็นตำแหน่ง ผู้ช่วยการฝ่ายอากิเด็ก มีเงินเดือนๆ ละ ๔๘ ปอนด์ ความสำเร็จแห่งวิธีที่ได้จัดใหม่เช่นนี้ ไม่

จำเป็นที่ข้าพระพุทธเจ้าจะต้องกราบบังคมทูลพระกรุณาอีกกว่าเป็นอย่างไร เพราะได้ทราบฝ่า
ล่องธุลีพระบาทอยู่แล้ว มิสเตอร์ตะมาโญได้ทำประโยชน์ให้ชอบด้วยพระราชประสงค์เป็นอัน
มาก

ส่วนมิสเตอร์ซันเดรศกี เมื่อจะไต่ยกไปรับราชการทำวังสวนดุสิตนั้น ได้ขอพระราชทาน
พระกรุณาบารมีให้ได้รับพระราชทานเงินเดือนเป็นเดือนละ ๑๐๐ ปอนด์ กับทั้งมีผู้ช่วยทำการ
พร้อมด้วย ได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ตามที่ได้กราบบังคมทูลพระกรุณา
ฉนั้นจำนวนเงินเหล่านั้นได้ตั้งลงไว้เป็นแผนกการจรสำหรับการทำวังสวนดุสิต ครั้นเมื่อโปรด
เกล้าฯ ให้เลิกการทำวังสวนดุสิตนั้นเสียแล้ว จำนวนเงินการจรสำหรับการอันนั้นก็ไม่มีเหตุที่จะ
ตั้งได้ เงินในตำแหน่งซึ่งประจำกรมโยธาที่ไม่มี แลจำนวนเงินก็มากมายล้นเหลือที่จะผ่อนผัน
ให้เข้ารับราชการได้อย่างเต็ม จึงจำเป็นที่ข้าพระพุทธเจ้าต้องบอกเลิกที่จะไม่รับมิสเตอร์ซัน
เดรศกีไว้รับราชการต่อไป ด้วยอาไศรยข้อสัญญา ซึ่งได้ทำกันไว้มีใจความว่า เมื่อสัญญานั้น
จวนจะครบกำหนด ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญาต้องบอกให้ทราบล่วงหน้าก่อน ๓ เดือน ถ้า
ไม่ได้บอกต้องถือว่าหนังสือสัญญานั้นยังใช้ได้สำหรับปีข้างหน้าอีกต่อไป

การที่มิสเตอร์ซันเดรศกีทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวครั้งนี้ ก็เป็นอันขอพระกรุณาบารมี
ปกเกล้าฯ เพื่อให้ได้มีตำแหน่งรับราชการต่อไปหรือได้รับพระราชทานเงินเลี้ยงชีพ การทั้งนี้
แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า

นริศ

ขอเดชะ

จ,ข,

ล,ม,ท,

สวนดุสิต

วันที่ ๓ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ถึง จมื่นจงภักดิ์องคฺ์ขวา

ด้วยเรื่องจะปลูกต้นหม่อนตามที่พูดกันไว้วันนี้ ได้รับจดหมายเจ้าพระยาเทเวศร์ ว่าเวลาเข้าวันนี้ได้พามิสเตอร์โตยามะ มาดูสวนทอง เขาเห็นว่าลงมือปลูกได้ที่เดียว แต่จะต้องถางหญ้าบนหลังร่องแลร่องขึ้นเสียให้หมด เอาเลนขึ้นถมหลังร่องอีกสักนิดหน่อยแล้วเป็นปลูกได้ทันที ต้นหม่อนที่ชำไว้จะส่งได้ใน ๓ - ๔ วันนี่ ๒๐๐๐ ต้น ประมาณว่าพอที่จะปลูกในที่ว่างนั้น ส่วนที่จะปลูกในสวนขนุนถ้าตัดต้นกล้วยเสียถางหญ้าลอกท้องร่องขึ้นใหม่ก็ปลูกได้เหมือนกัน ต้นหม่อนที่จะปลูกเดือนหลังต่อไป มิสเตอร์โตยามะขอไปตรวจแล้วจะบอกให้รู้ภายหลัง การที่ปลูกนั้นมิสเตอร์โตยามะกับพวกญี่ปุ่นจะมาชี้แจงให้ปลูก เขาอยากจะทำอะไรเป็นหัวหน้าจัดการปลูกหม่อนในที่นั้น ได้บอกไปว่าเจ้าเป็นหัวหน้า เขาจะนำให้รู้จักกับมิสเตอร์โตยามะ จะได้ทำการร่วมหน้าที่กันต่อไป ให้เจ้านัดเวลาพบกับเขาพร้อมด้วยเจ้าพระยาเทเวศร์จะได้พูดกันให้เข้าใจชัดเจนตลอด

เรื่องท้องร่องที่ปลูกต้นพุทธรานั้น เป็นร่องดินเขาเห็นว่าใช้ได้ ร่องสวนขนุนที่เป็นร่องลึกเขาก็เห็นว่าใช้ได้ ไม่รู้ว่าอย่างไหนจะดีแน่ ถ้าร่องดินเป็นแต่พอใช้ ร่องลึกจึงจะดีก็ให้คิดขุดให้ลึก ถ้าหากว่าร่องดินเช่นนั้นใช้ได้แล้วไม่จำเป็นจะต้องลึกก็ยิ่งถูกเงินดีขึ้น ข้อนี้ให้ถามเขาเสียให้ชัดเจน ส่วนที่ซึ่งเว้นไว้ริมถนนจะขุดเป็นร่องต่อออกมาถึงขอบถนนนั้น เมื่อลกร่องข้างในแล้วก็ให้ลงมือต่อออกไปคอยรับต้นหม่อนที่จะส่งมาภายหลังปลูกต่อไป

การที่จะปลูกนั้น เขาจะมาดูให้ปลูก และจะมาตรวจตราบ่อยๆ เจ้าจะต้องหาหัวหน้าผู้จัดการให้พอพูดจากับเขาได้ให้มาอยู่ที่สวนนั้นที่เดียว ตั้งเงินเดือนให้เสียตามสมควรแก่งานอย่าให้เขาเบลาเปล่าเค้างว่างไม่พบผู้ใด ถึงคนงานก็เหมือนกัน มันเป็นคนไม่ได้จ้าง มีเดือนเข้าเดือนออกกลัวจะขาดๆ วั่นๆ แลทำงานไม่เสมอได้จะถูกฟ้อง ถ้าได้ลงมือพอจะงานได้ จะเกลี้ยกล่อมหาคนประจำไว้บ้างก็ได้ คนประจำนี้แปลว่าคนเงินเดือน แต่ได้ถามดูวันพบกับเขา ในการปลูกต้นหม่อนนี้เขาจ้างรายวันไม่ได้จ้างรายเดือน เพราะงานไม่มีเสมอ แลมักจะจ้างผู้หญิงมาราคาถูกกว่าผู้ชาย เจ้าจะต้องไปตรวจการที่เขาทำกันอย่างไรถึงที่ๆ เขาปลูกอยู่ให้รู้เค้าเงื่อนไว้จะได้คิดเทียบงานแลเทียบราคากัน ให้งานของเราดีได้เสมอเขา จึงจะไม่ถูกกล่าวโทษแลเสียงานจริงๆ ด้วยถ้าหากว่าเรายังจะใช้คนเข้าเดือนอยู่ จะต้องคิดปิดอย่าให้เขารู้ ถ้าหากว่าเขารู้แล้วแผนนั้นจะทำให้เขาเห็นว่าไม่ดีอยู่เสมอ

อนึ่ง การที่ปลูกครั้งนี้ เป็นฤดูฝนไม่ต้องรดน้ำ แต่ยังคงจะต้องปลูกกันต่อไป ปลูกเวลา
ฝนแล้งกลางฤดูปลูกไปจนถึงเวลาฤดูแล้งคงจะมีรดน้ำบ้าง จะต้องคิดการรดน้ำไว้ในเวลาเมื่อ
จำจะต้องรด เพราะฉะนั้นจะต้องนึกถึงร่องน้ำลำคูให้มีที่ตักได้ใกล้ๆ ไร่เสียให้ตลอด ข้อสำคัญนั้น
อยู่ที่ตัวผู้ที่จะดูการ ให้เป็นคนทำงานจริง ถ้าเป็นแต่คร่าวๆ อย่างทำราชการคงจะไม่เป็น
ประโยชน์อันใดได้ ให้หาคนที่ดีถึงจะเสียเงินเดือนมากหน่อยก็ตามเถิด ยังต่อไปจะต้องให้เข้าใจ
วิธีเก็บใบหม่อนแลร์ักษาต้นหม่อน น่าจะต้องถึงให้ไปเรียนดูวิธีที่ญี่ปุ่นเขาทำให้เข้าใจชัดเจนด้วย
ตัวเจ้าจะต้องไปมาตรวจตราเนื่องๆ ในเวลาแรกปลูกซึ่งยังหังไม่ได้ ถ้าเป็นต้นใหญ่เสียแล้ว การ
ตรวจตราก็คงเบาแรงจะทำการครั้งนี้อย่าให้เป็นที่ขายหน้าญี่ปุ่นได้ ในแปลงสวนทองตลอด
ทั้งสิ้นมอบให้เจ้าเป็นผู้ปลูกแลร์ักษา ได้คัดหนังสือเจ้าพระยาเทเวศร์ส่งมาให้ดูด้วย

ได้ตรวจดูบัญชีเห็นการขุดร่องปลูกต้นหม่อนที่ญี่ปุ่นเขาทำ ค่าขุดร่องสวนกว้าง ๔ ศอก
ลึก ๒ ศอก เกือบดินหลังร่อง กว้าง ๒ วา ตลอดเนื้อที่ยาว ๑๙๘ เส้น เหมาค่าแรงเส้นละ ๒๖
บาท เงิน ๕๑๔๘ บาท

สยามินทร์

พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๑๒ มิน รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

พระยานุรักษ์

นั่งตัดผมนี้ๆ ดู ว่าเรื่องครอบดลัที่สั่งนั้นดูเหมือนจะไม่ละเอียด แต่บางทีก็จะเข้าใจแล้ว ถึงตั้งนั้นเห็นว่าถ้าชำเสียอีกเป็นลายลักษณ์อักษรจะดีกว่า

ดลัเปาใหญ่จะตั้งในถานมีแก้วครอบ ไบใหญ่ใหญ่ที่สุดเอาไบนั้นไว้กลาง ไบรองๆ ลงไปตั้งเรียงเวียนไปเหมือนดาซิงนางฤถ้าจะแลดูเป็นตัวงูชด

เพราะฉะนั้นถานต้องกลม แก้วครอบอย่างต้นไม้เงินทอง แต่ต้องตัดลงมาให้เตี้ย พอให้หลังครอบสูงกว่าดลัไบกลางสัก ๔ - ๕ นิ้ว ขอบถานทำลักษณะถานครอบแก้ว แต่ทำด้วยงา ต้องต่อแต่รอยต่อให้สนิท ฤจะปั้นเป็นจังหวะให้เสมอกันได้ ฤจะมีสาแทรกคั่นที่รอยต่อด้วยงาฤด้วยเงินถ้าไหล่ทองอย่างไรๆ งามได้ทั้งนั้น แต่ต้องทำอย่างประณีต พื้นข้างในดาซิงกำมะหยี่ดำถ่าน้ำเงินแก่ เพื่อที่ไว้บังให้ตั้งได้ระยะของไฟ แลถ้าสงสัยว่าจะมีเติมก็ให้เติมได้ ในการที่จะกะทำถานงาแก้วครอบนี้ให้ตั้งเวียนขนาดดลัลงในแผ่นกระดาซิงตั้งเวียนไปอย่างเช่นที่ว่าแล้วให้เป็นวงกลม เมื่อกินเนื้อที่เท่าใดจึงกะสำหรับเพื่อมีเติมอีกไว้กว้างสักกี่นิ้วก็ตาม แล้วจึงตัดกระดาซิงให้กลมเป็นตัวอย่างพื้นครอบ ถึงโดยว่าจะเผื่อไว้เกินไปสักเล็กน้อยก็ไม่ขัดขวางอันใด เพราะตั้งดลัให้ห่างออกไปพอให้ระยะเสมอกันก็ดูได้ เมื่อมีเติมมาอีกก็ตั้งระยะให้ถี่เข้าไปอีก ถ้าเราได้กะเช่นนี้แล้ว ครอบนั้นไม่มีตายเลย คงจะพอดีอยู่เสมอ ข้อนี้ฉันใด ดลัก็เหมือนกัน ถ้าเราทำข้างปลายให้แล้วเสร็จ เพราะหางาได้ง่าย ไบต้นมืออยู่โตเพียงใดก็นับว่าเป็นแล้วกันทีหนึ่ง ถ้ามีโตขึ้นมาอีกเติมเข้าไปก็แล้วอีก ไม่มีเวลาไม่แล้ว ฤไม่มีเวลาที่แล้วเสร็จเติมไม่ได้

หีบที่ทำมานั้น ที่เจ้าจะนึกว่าขามีไบใหญ่มาก ที่จริงมีไบใหญ่ ๓ ไบ หัวกูเรปั่น ๓ ไบ เป็น ๖ ไบเท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงเอาเข้าเถาได้แต่ ๒ ไบ มันเป็นเกลี้ยงขาวเสีย ๔ ไบ เพราะเหตุที่ต้องแจกแม่เล็กไม่ต้องแจกจึงได้มีมาก แต่ของแม่เล็กมีขาวเกลี้ยงเป็นหลัก ถ้าแบ่งกันเป็นลายเสียเถา ๑ เกลี้ยงเสียเถา ๑ งานกรมหลวงพิชิตที่ให้แม่เล็กคงจะเข้าเถาเกลี้ยงได้มาก ถ้าเช่นนั้นของข้าถ้ามีเกลี้ยงต้องเอาเป็นเล่นปลีก ของแม่เล็กถ้ามีลายต้องเอาเป็นเล่นปลีก ถ้าแบ่งกันเป็นอย่างละเถาเช่นนี้เห็นจะอดหนุนเจือจางกันได้ง่าย ดีกว่าอย่างเดียวกันทั้ง ๒ เถา เปลืองงา

อนึ่ง เรื่องงานที่ทำถานตั้งพระที่นั่งนั้น ได้ตั้งใจไว้ว่าพระที่นั่งอัมพร ห่องยาวข้างเหนือชั้นบนไม่มีเพอนิเซอร์ เพราะจะเป็นห้องนั่งอย่างไทยๆ ฤห่องเต็นอย่างฝรั่ง ที่นั่นมีผนังมาก

เพราะห้องยาว นี้ก็จะเล่นระดับฝาด้วยงากิ่งทั้งห้อง ถ้าเวลาจะมีการอวดตลับเมื่อใดจะได้ตั้ง
ที่ห้องนั้น จึงคิดจะรวบรวมงากิ่งใหญ่ ๆ ทำถานขึ้นไว้ให้มาก ๆ งาที่อยู่ที่กระทรวงวังถ้าใหญ่ก็
จะต้องถอนเอามา ที่เล่นงากิ่งเช่นนี้ เพราะलगงาแกะได้ ไปเห็นหลายแห่ง มีในวังเตรสเดนต์
เป็นต้น เขาตั้งเครื่องงาแกะทั้งนั้น เต็มห้องโตเท่าห้องพระโรงพระที่นั่งจักรี พันวิสัยที่จะสู้ แต่ที่
มีมา ๒-๓ ชิ้นเราก็แกะไม่ได้ ฤาอยากให้เห็นพຽงนี้จะให้ดู

สยามินทร์

ที่แต่งด้วยงานนั้นต้องกับชื่อสวนแง่แต่ง ข้างจีนเขาแปลว่าสิงา